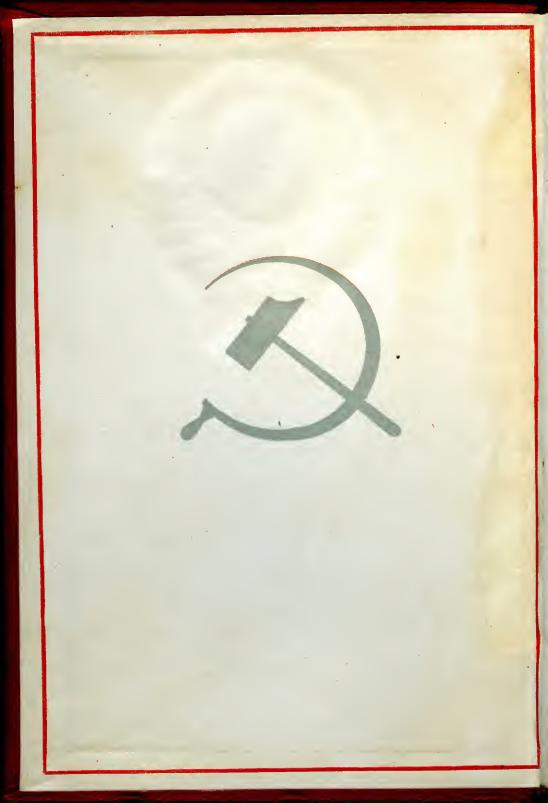

KOHONNON)

COROBA COBETCKAX

CORELANGTERECKEX PECHVELERK

КОНСТИТУЦИЯ

(ОСНОВНОЙ ЗАКОН)

CO103A

COBETCKUX
COUNATUCTURECKUX

РЕСПУБЛИК

ИЗДАНИЕ ЦИК СССР НА ЯЗЫКАХ СОЮЗНЫХ РЕСПУБЛИК МОСКВА—КРЕМЛЬ 1937

оглавление

C	τp.
Конституция (основной закон) Союза Советских Социалистических Республик	7
Конституція (основний закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік	35
Канстытуцыя (асноўны закон) Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік	63
Sovet Sosialist Respubliqalaть Ittifaqьпьп Qonstitusijasь (əsas qanunu)	91
საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის კონსტიტუცია (ძირითადი კანონი)	17
Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության	
	151
Sovet Sotsialistik Respublikalarь Sojuzьпьц Konstitutsijasь (esasi kanunь)	183
Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqinin Konstitutsijasi (asasij qanuni)	211
Konstitutsijaji (qonuni asosiji) Ittiioqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī	237
Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzьпьц Konstijtutsijasь (negizgi zaць)	265
Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzunun Konstitutsijasb (negizgi zakonu)	293

ГЛАВАІ

ОБЩЕСТВЕННОЕ УСТРОЙСТВО

Статья 1. Союз Советских Социалистических Республик есть социалистическое государство рабочих и крестьян.

Статья 2. Политическую основу СССР составляют Советы депутатов трудящихся, выросшие и окрепшие в результате свержения власти помещиков и капиталистов и завоевания диктатуры пролетариата.

Статья 3. Вся власть в СССР принадлежит трудящимся города и деревни в лице Советов депутатов трудящихся.

Статья 4. Экономическую основу СССР составляют социалистическая система хозяйства и социалистическая собственность на орудия и средства производства, утвердившиеся в результате ликвидации капиталистической системы хозяйства, отмены частной собственности на орудия и средства производства и уничтожения эксплоатации человека человеком.

Статья 5. Социалистическая собственность в СССР имеет либо форму государственной собственности (всенародное достояние), либо форму кооперативно-колхозной собственности (собственность отдельных колхозов, собственность кооперативных объединений).

Статья 6. Земля, ее недра, воды, леса, заводы, фабрики, шахты, рудники, железнодорожный, водный и воздушный транспорт, банки, средства связи, организованные государством крупные сельскохозяйственные предприятия (совхозы, машинотракторные станции и т. п.), а также коммунальные предприятия и основной жилищный фонд в городах и промышленных пунктах являются государственной собственностью, то-есть всенародным достоянием.

Статья 7. Общественные предприятия в колхозах и кооперативных организациях с их живым и мертвым инвентарем, производимая колхозами и кооперативными организациями продукция, равно как их общественные постройки составляют общественную, социалистическую собственность колхозов и кооперативных организаций.

Каждый колхозный двор, кроме основного дохода от общественного колхозного хозяйства, имеет в личном пользовании небольшой приусадебный участок земли и в личной собственности подсобное хозяйство на приусадебном участке, жилой дом, продуктивный скот, птицу и мелкий сельскохозяйственный инвентарь — согласно устава сельскохозяйственной артели.

Статья 8. Земля, занимаемая колхозами, закрепляется за ними в бесплатное и бессрочное пользование, то-есть навечно.

Статья 9. Наряду с социалистической системой хозяйства, являющейся господствующей формой хозяйства в СССР, допускается законом мелкое частное хозяйство единоличных крестьян и кустарей, основанное на личном труде и исключающее эксплоатацию чужого труда.

Статья 10. Право личной собственности граждан на их трудовые доходы и сбережения, на жилой дом и подсобное домашнее хозяйство, на предметы домашнего хозяйства и обихода, на предметы личного потребления и удобства, равно как право наследования личной собственности граждан — охраняются законом.

Статья 11. Хозяйственная жизнь СССР определяется и направляется государственным народнохозяйственным планом в интересах увеличения общественного богатства, не-

уклонного подъема материального и культурного уровня трудящихся, укрепления независимости СССР и усиления его обороноспособности.

Статья 12. Труд в СССР является обязанностью и делом чести каждого способного к труду гражданина по принципу: «кто не работает, тот не ест».

В СССР осуществляется принцип социализма: «от каждого по его способности, каждому — по его труду».

ГЛАВА ІІ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УСТРОЙСТВО

Статья 13. Союз Советских Социалистических Республик есть союзное государство, образованное на основе добровольного объединения равноправных Советских Социалистических Республик:

Российской Советской Федеративной Социалистической Республики,

Украинской Советской Социалистической Республики, Белорусской Советской Социалистической Республики, Азербайджанской Советской Социалистической Республики.

Грузинской Советской Социалистической Республики, Армянской Советской Социалистической Республики, Туркменской Советской Социалистической Республики, Узбекской Советской Социалистической Республики, Таджикской Советской Социалистической Республики, Казахской Советской Социалистической Республики, Киргизской Советской Социалистической Республики.

Статья 14. Ведению Союза Советских Социалистических Республик в лице его высших органов власти и органов государственного управления подлежат:

- а) представительство Союза в международных сношениях, заключение и ратификация договоров с другими государствами;
 - б) вопросы войны и мира;
 - в) принятие в состав СССР новых республик;
- г) контроль за исполнением Конституции СССР и обеспечение соответствия Конституций союзных республик с Конституцией СССР;
- д) утверждение изменений границ между союзными республиками;
- е) утверждение образования новых краев и областей, а также новых автономных республик в составе союзных республик;
- ж) организация обороны СССР и руководство всеми вооруженными силами СССР;
 - з) внешняя торговля на основе государственной монополии;
 - и) охрана государственной безопасности;
 - к) установление народнохозяйственных планов СССР;
- л) утверждение единого государственного бюджета СССР, а также налогов и доходов, поступающих на образование бюджетов союзного, республиканских и местных;
- м) управление банками, промышленными и сельскохозяйственными учреждениями и предприятиями, а также торговыми предприятиями — общесоюзного значения;
 - н) управление транспортом и связью;
 - о) руководство денежной и кредитной системой;
 - п) организация государственного страхования;
 - р) заключение и предоставление займов;
- с) установление основных начал землепользования, а равно пользования недрами, лесами и водами;
- т) установление основных начал в области просвещения и здравоохранения;
 - у) организация единой системы народнохозяйственного учета;

- ф) установление основ законодательства о труде;
- х) законодательство о судоустройстве и судопроизводстве; уголовный и гражданский кодексы;
- ц) законы о союзном гражданстве; законы о правах иностранцев;
 - ч) издание общесоюзных актов об амнистии.

Статья 15. Суверенитет союзных республик ограничен лишь в пределах, указанных в статье 14 Конституции СССР. Вне этих пределов каждая Союзная республика осуществляет государственную власть самостоятельно. СССР охраняет суверенные права союзных республик.

Статья 16. Каждая Союзная республика имеет свою Конституцию, учитывающую особенности республики и построенную в полном соответствии с Конституцией СССР.

Статья 17. За каждой Союзной республикой сохраняется право свободного выхода из СССР.

Статья 18. Территория союзных республик не может быть изменяема без их согласия.

Статья 19. Законы СССР имеют одинаковую силу на территории всех союзных республик.

Статья 20. В случае расхождения закона Союзной республики с законом общесоюзным, действует общесоюзный закон.

Статья 21. Для граждан СССР устанавливается единое союзное гражданство.

Каждый гражданин Союзной республики является гражданином СССР.

Статья 22. Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика состоит из краев: Азово-Черноморского, Дальне-Восточного, Западно-Сибирского, Красноярского, Северо-Кавказского; областей: Воронежской, Восточно-Сибирской, Горьковской, Западной, Ивановской, Калининской, Кировской, Куйбышевской, Курской, Ленинградской, Московской, Омской, Оренбургской, Саратовской, Свердловской, Северной, Сталинградской, Челябинской, Ярославской; автономных советских социалистических республик: Татар-

ской, Башкирской, Дагестанской, Бурят-Монгольской, Кабардино-Балкарской, Калмыцкой, Карельской, Коми, Крымской, Марийской, Мордовской, Немцев Поволжья, Северо-Осетинской, Удмуртской, Чечено-Ингушской, Чувашской, Якутской; автономных областей: Адыгейской, Еврейской, Карачаевской, Ойротской, Хакасской, Черкесской.

Статья 23. Украинская Советская Социалистическая Республика состоит из областей: Винницкой, Днепропетровской, Донецкой, Киевской, Одесской, Харьковской, Черниговской и Молдавской Автономной Советской Социалистической Республики.

Статья 24. В Азербайджанской Советской Социалистической Республике состоят Нахичеванская Автономная Советская Социалистическая Республика и Нагорно-Карабахская автономная область.

Статья 25. В Грузинской Советской Социалистической Республике состоят: Абхазская АССР, Аджарская АССР, Юго-Осетинская автономная область.

Статья 26. В Узбекской Советской Социалистической Республике состоит Кара-Калпакская АССР.

Статья 27. В Таджикской Советской Социалистической Республике состоит Горно-Бадахшанская автономная область.

Статья 28. Казахская Советская Социалистическая Республика состоит из областей: Актюбинской, Алма-Атинской, Восточно-Казахстанской, Западно-Казахстанской, Карагандинской, Кустанайской, Северо-Казахстанской, Южно-Казахстанской.

Статья 29. Армянская ССР, Белорусская ССР, Туркменская ССР и Киргизская ССР не имеют в своем составе автономных республик, равно как краев и областей.

ГЛАВАШ

ВЫСШИЕ ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ СОЮЗА. СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

Статья 30. Высшим органом государственной власти

СССР является Верховный Совет СССР.

Статья 31. Верховный Совет СССР осуществляет все права, присвоенные Союзу Советских Социалистических Республик согласно статьи 14 Конституции, поскольку они не входят, в силу Конституции, в компетенцию подотчетных Верховному Совету СССР органов СССР: Президиума Верховного Совета СССР, Совета Народных Комиссаров СССР и Народных Комиссариатов СССР.

Статья 32. Законодательная власть СССР осуществля-

ется исключительно Верховным Советом СССР.

Статья 33. Верховный Совет СССР состоит из двух палат: Совета Союза и Совета Национальностей.

Статья 34. Совет Союза избирается гражданами СССР по избирательным округам по норме: один депутат на 300

тысяч населения.

Статья 35. Совет Национальностей избирается гражданами СССР по союзным и автономным республикам, автономным областям и национальным округам по норме: по 25 депутатов от каждой союзной республики, по 11 депутатов от каждой автономной республики, по 5 депутатов от каждой автономной области и по одному депутату от каждого национального округа.

Статья 36. Верховный Совет СССР избирается сроком

на четыре года.

Статья 37. Обе палаты Верховного Совета СССР: Совет Союза и Совет Национальностей равноправны.

Статья 38. Совету Союза и Совету Национальностей в одинаковой мере принадлежит законодательная инициатива.

Статья 39. Закон считается утвержденным, если он принят обеими палатами Верховного Совета СССР простым большинством каждой.

Статья 40. Законы, принятые Верховным Советом СССР, публикуются на языках союзных республик за подписями председателя и секретаря Президиума Верховного Совета СССР.

Статья 41. Сессии Совета Союза и Совета Национальностей начинаются и заканчиваются одновременно.

Статья 42. Совет Союза избирает председателя Совета Союза и двух его заместителей.

Статья 43. Совет Национальностей избирает председателя Совета Национальностей и двух его заместителей.

Статья 44. Председатели Совета Союза и Совета Национальностей руководят заседаниями соответствующих палат и ведают их внутренним распорядком.

Статья 45. Совместные заседания обеих палат Верховного Совета СССР ведут поочередно председатели Совета Союза и Совета Национальностей.

Статья 46. Сессии Верховного Совета СССР созываются Президиумом Верховного Совета СССР два раза в год.

Внеочередные сессии созываются Президиумом Верховного Совета СССР по его усмотрению или по требованию одной из союзных республик.

Статья 47. В случае разногласия между Советом Союза и Советом Национальностей вопрос передается на разрешение согласительной комиссии, образованной на паритетных началах. Если согласительная комиссия не приходит к согласному решению или если ее решение не удовлетворяет одну из палат, вопрос рассматривается вторично в палатах. При отсутствии согласного решения двух палат, Президиум Верховного Совета СССР распускает Верховный Совет СССР и назначает новые выборы.

Статья 48. Верховный Совет СССР избирает на совместном заседании обеих палат Президиум Верховного

Совета СССР в составе: председателя Президиума Верховного Совета СССР, одиннадцати его заместителей, секретаря Президиума и 24 членов Президиума.

Президиум Верховного Совета СССР подотчетен Верхов-

ному Совету СССР во всей своей деятельности.

Статья 49. Президиум Верховного Совета СССР:

а) созывает сессии Верховного Совета СССР;

- б) дает толкование действующих законов СССР, издает указы;
- в) распускает Верховный Совет СССР на основании 47 статьи Конституции СССР и назначает новые выборы;

г) производит всенародный опрос (референдум) по своей инициативе или по требованию одной из союзных республик;

- д) отменяет постановления и распоряжения Совета Народных Комиссаров СССР и Совета Народных Комиссаров союзных республик в случае их несоответствия закону;
- е) в период между сессиями Верховного Совета СССР освобождает от должности и назначает отдельных Народных Комиссаров СССР по представлению председателя Совета Народных Комиссаров СССР с последующим внесением на утверждение Верховного Совета СССР;
- ж) награждает орденами и присваивает почетные звания СССР;
 - з) осуществляет право помилования;
- и) назначает и сменяет высшее командование вооруженных сил СССР;
- к) в период между сессиями Верховного Совета СССР объявляет состояние войны в случае военного нападения на СССР или в случае необходимости выполнения международных договорных обязательств по взаимной обороне от агрессии;
 - л) объявляет общую и частичную мобилизацию;
 - м) ратифицирует международные договоры;
- н) назначает и отзывает полномочных представителей СССР в иностранных государствах;
- о) принимает верительные и отзывные грамоты аккредитованных при нем дипломатических представителей иностранных государств.

Статья 50. Совет Союза и Совет Национальностей избирают мандатные комиссии, которые проверяют полномочня депутатов каждой палаты.

По представлению мандатной комиссии палаты либо признать полномочия, либо кассировать выборы отдельных депутатов.

Статья 51. Верховный Совет СССР назначает, когда он сочтет необходимым, следственные ревизионные комиссии по любому вопросу.

Все учреждения и должностные лица обязаны выполнять требования этих комиссий и представлять им необходимые

материалы и документы.

Статья 52. Депутат Верховного Совета СССР не может быть привлечен к судебной ответственности или арестован без согласия Верховного Совета СССР, а в период, когда нет сессии Верховного Совета СССР, — без согласия Президиума Верховного Совета СССР.

Статья 53. По истечении полномочий или после досрочного роспуска Верховного Совета СССР Президиум Верховного Совета СССР сохраняет свои полномочия вплоть до образования вновь избранным Верховным Советом СССР нового Президиума Верховного Совета СССР.

Статья 54. По истечении полномочий или в случае досрочного роспуска Верховного Совета СССР Президиум Верховного Совета СССР назначает новые выборы в срок не более двух месяцев со дня истечения полномочий или роспуска Верховного Совета СССР.

Статья 55. Вновь избранный Верховный Совет СССР созывается Президиумом Верховного Совета СССР прежнего

состава не позже, как через месяц после выборов.

Статья 56. Верховный Совет СССР образует на совместном заседании обеих палат Правительство CCCP -Совет Народных Комиссаров СССР.

ГЛАВА IV

ВЫСШИЕ ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ СОЮЗНЫХ РЕСПУБЛИК

Статья 57. Высшим органом государственной власти Союзной республики является Верховный Совет Союзной республики.

Статья 58. Верховный Совет Союзной республики избирается гражданами республики сроком на четыре года.

Нормы представительства устанавливаются Конституциями союзных республик.

Статья 59. Верховный Совет Союзной республики является единственным законодательным органом республики.

Статья 60. Верховный Совет Союзной республики:

- а) принимает Конституцию республики и вносит в нее изменения в соответствии со статьей 16 Конституции СССР;
- б) утверждает Конституции находящихся в ее составе автономных республик и определяет границы их территории;
- в) утверждает народнохозяйственный план и бюджет республики;
- г) пользуется правом амнистии и помилования граждан, осужденных судебными органами Союзной республики.

Статья 61. Верховный Совет Союзной республики избирает Президиум Верховного Совета Союзной республики в составе: председателя Президиума Верховного Совета Союзной республики, его заместителей, секретаря Президиума и членов Президиума Верховного Совета Союзной республики.

Полномочия Президиума Верховного Совета Союзной республики определяются Конституцией Союзной республики.

Статья 62. Для ведения заседаний Верховный Совет Союзной республики избирает своего председателя и его заместителей.

Статья 63. Верховный Совет Союзной республики образует Правительство Союзной республики — Совет Народных Комиссаров Союзной республики.

ГЛАВАV

ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

Статья 64. Высшим исполнительным и распорядительным органом государственной власти Союза Советских Социалистических Республик является Совет Народных Комиссаров СССР.

Статья 65. Совет Народных Комиссаров СССР ответственен перед Верховным Советом СССР и ему подотчетен, а в период между сессиями Верховного Совета — перед Президиумом Верховного Совета СССР, которому подотчетен.

Статья 66. Совет Народных Комиссаров СССР издает постановления и распоряжения на основе и во исполнение действующих законов и проверяет исполнение.

Статья 67. Постановления и распоряжения Совета Народных Комиссаров СССР обязательны к исполнению на всей территории СССР.

Статья 68. Совет Народных Комиссаров СССР:

а) объединяет и направляет работу общесоюзных и союзно-республиканских Народных Комиссариатов СССР и других подведомственных ему хозяйственных и культурных учреждений;

- б) принимает меры по осуществлению народнохозяйственного плана, государственного бюджета и укреплению кредитно-денежной системы;
- в) принимает меры по обеспечению общественного порядка, защите интересов государства и охране прав граждан;
- г) осуществляет общее руководство в области сношений с иностранными государствами;
- д) определяет ежегодные контингенты граждан, подлежащих призыву на действительную военную службу, руководит общим строительством вооруженных сил страны;
- е) образует, в случае необходимости, специальные комитеты и Главные Управления при Совете Народных Комиссаров СССР по делам хозяйственного, культурного и оборонного строительства.

Статья 69. Совет Народных Комиссаров СССР имеет право по отраслям управления и хозяйства, отнесенным к компетенции СССР, приостанавливать постановления и распоряжения Советов Народных Комиссаров Союзных республик и отменять приказы и инструкции Народных Комиссаров СССР.

Статья 70. Совет Народных Комиссаров СССР образуется Верховным Советом СССР в составе:

Председателя Совета Народных Комиссаров СССР;

Заместителей председателя Совета Народных Комиссаров СССР;

Председателя Государственной плановой комиссии СССР;

Председателя Комиссии советского контроля;

Народных Комиссаров СССР;

Председателя Комитета заготовок;

Председателя Комитета по делам искусств;

Председателя Комитета по делам высшей школы.

Статья 71. Правительство СССР или Народный Комиссар СССР, к которым обращен запрос депутата Верховного Совета СССР, обязаны не более чем в трехдневный срок дать устный или письменный ответ в соответствующей палате. Статья 72. Народные Комиссары СССР руководят отраслями государственного управления, входящими в компетенцию СССР.

Статья 73. Народные Комиссары СССР издают в пределах компетенции соответствующих Народных Комиссариатов приказы и инструкции на основании и во исполнение действующих законов, а также постановлений и распоряжений Совета Народных Комиссаров СССР и проверяют их исполнение.

Статья 74. Народные Комиссариаты СССР являются или общесоюзными или союзно-республиканскими.

Статья 75. Общесоюзные Народные Комиссариаты руководят порученной им отраслью государственного управления на всей территории СССР или непосредственно или через назначаемые ими органы.

Статья 76. Союзно-республиканские Народные Комиссариаты руководят порученной им отраслью государственного управления, как правило, через одноименные Народные Комиссариаты союзных республик и управляют непосредственно лишь определенным ограниченным числом предприятий по списку, утверждаемому Президиумом Верховного Совета СССР.

Статья 77. К общесоюзным Народным Комиссариатам относятся Народные Комиссариаты:

Обороны;

Иностранных дел;

Внешней торговли;

Путей сообщения;

Связи;

Водного транспорта;

Тяжелой промышленности;

Оборонной промышленности.

Статья 78. К союзно-республиканским Народным Комиссариатам относятся Народные Комиссариаты:

Пищевой промышленности;

Легкой промышленности;

Лесной промышленности;

Земледелия;
Зерновых и животноводческих совхозов;
Финансов;
Внутренней торговли;
Внутренних дел;
Остиции;
Здравоохранения.

ГЛАВА VI

ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ СОЮЗНЫХ РЕСПУБЛИК

Статья 79. Высшим исполнительным и распорядительным органом государственной власти Союзной республики является Совет Народных Комиссаров Союзной республики.

Статья 80. Совет Народных Комиссаров Союзной республики ответственен перед Верховным Советом Союзной республики и ему подотчетен, а в период между сессиями Верховного Совета Союзной республики — перед Президиумом Верховного Совета Союзной республики, которому подотчетен.

Статья 81. Совет Народных Комиссаров Союзной республики издает постановления и распоряжения на основе и во исполнение действующих законов СССР и Союзной республики, постановлений и распоряжений Совета Народных Комиссаров СССР и проверяет их исполнение.

Статья 82. Совет Народных Комиссаров Союзной республики имеет право приостанавливать постановления и распоряжения Советов Народных Комиссаров автономных республик и отменять решения и распоряжения исполнительных комитетов Советов депутатов трудящихся краев, областей и автономных областей.

Статья 83. Совет Народных Комиссаров Союзной рес-

публики образуется Верховным Советом Союзной республики в составе:

Председателя Совета Народных Комиссаров Союзной республики;

Заместителей председателя;

Председателя Государственной плановой комиссии;

Народных Комиссаров:

Пищевой промышленности;

Легкой промышленности;

Лесной промышленности;

Земледелия;

Зерновых и животноводческих совхозов;

Финансов;

Внутренней торговли;

Внутренних дел;

Юстиции;

Здравоохранения;

Просвещения;

Местной промышленности;

Коммунального хозяйства;

Социального обеспечения;

Уполномоченного Комитета заготовок;

Начальника Управления по делам искусств;

Уполномоченных общесоюзных Народных Комиссариатов.

Статья 84. Народные Комиссары Союзной республики руководят отраслями государственного управления, входящими в компетенцию Союзной республики.

Статья 85. Народные Комиссары Союзной республики издают в пределах компетенции соответствующих Народных Комиссариатов приказы и инструкции на основании и во исполнение законов СССР и Союзной республики, постановлений и распоряжений Совета Народных Комиссаров СССР и Союзной республики, приказов и инструкций союзно-республиканских Народных Комиссариатов СССР.

Статья 86. Народные Комиссариаты Союзной республики являются союзно-республиканскими или республиканскими.

Статья 87. Союзно-республиканские Народные Комиссариаты руководят порученной им отраслью государственного управления, подчиняясь как Совету Народных Комиссаров Союзной республики, так и соответствующему союзно-республиканскому Народному Комиссариату СССР.

Статья 88. Республиканские Народные Комиссариаты руководят порученной им отраслью государственного управления, подчиняясь непосредственно Совету Народных Комиссаров Союзной республики.

ГЛАВА VII

ВЫСШИЕ ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ АВТОНОМНЫХ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

Статья 89. Высшим органом государственной власти Автономной республики является Верховный Совет АССР.

Статья 90. Верховный Совет Автономной республики избирается гражданами республики сроком на четыре года по нормам представительства, устанавливаемым Конституцией Автономной республики.

Статья 91. Верховный Совет Автономной республики является единственным законодательным органом АССР.

Статья 92. Каждая Автономная республика имеет свою Конституцию, учитывающую особенности Автономной республики и построенную в полном соответствии с Конституцией Союзной республики.

Статья 93. Верховный Совет Автономной республики избирает Президиум Верховного Совета Автономной республики и образует Совет Народных Комиссаров Автономной республики, согласно своей Конституции.

ГЛАВА VIII

МЕСТНЫЕ ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ

Статья 94. Органами государственной власти в краях, областях, автономных областях, округах, районах, городах, селах (станицах, деревнях, хуторах, кишлаках, аулах) являются Советы депутатов трудящихся.

Статья 95. Краевые, областные, автономных областей, окружные, районные, городские, сельские (станиц, деревень, хуторов, кишлаков, аулов) Советы депутатов трудящихся избираются соответственно трудящимися края, области, автономной области, округа, района, города, села сроком на два года.

Статья 96. Нормы представительства в Советы депутатов трудящихся определяются Конституциями союзных республик.

Статья 97. Советы депутатов трудящихся руководят деятельностью подчиненных им органов управления, обеспечивают охрану государственного порядка, соблюдение законов и охрану прав граждан, руководят местным хозяйственным и культурным строительством, устанавливают местный бюджет.

Статья 98. Советы депутатов трудящихся принимают решения и дают распоряжения в пределах прав, предоставленных им законами СССР и Союзной республики.

Статья 99. Исполнительными и распорядительными органами краевых, областных, автономных областей, окружных, районных, городских и сельских Советов депутатов трудящихся являются избираемые ими исполнительные комитеты в составе: председателя, его заместителей, секретаря и членов.

Статья 100. Исполнительным и распорядительным органом сельских Советов депутатов трудящихся в небольших поселениях, в соответствии с Конституциями союзных республик, являются избираемые ими председатель, его заместитель и секретарь.

Статья 101. Исполнительные органы Советов депутатов трудящихся непосредственно подотчетны как Совету депутатов трудящихся, их избравшему, так и исполнительному органу вышестоящего Совета депутатов трудящихся.

ГЛАВАIX

СУД И ПРОКУРАТУРА

Статья 102. Правосудие в СССР осуществляется Верховным Судом СССР, Верховными Судами союзных республик, краевыми и областными судами, судами автономных республик и автономных областей, окружными судами, специальными судами СССР, создаваемыми по постановлению Верховного Совета СССР, народными судами.

Статья 103. Рассмотрение дел во всех судах осуществляется с участием народных заседателей, кроме случаев, специально предусмотренных законом.

Статья 104. Верховный Суд СССР является высшим судебным органом. На Верховный Суд СССР возлагается надзор за судебной деятельностью всех судебных органов СССР и союзных республик.

Статья 105. Верховный Суд СССР и специальные суды СССР избираются Верховным Советом СССР сроком на пять лет.

Статья 106. Верховные Суды союзных республик избираются Верховными Советами союзных республик сроком на пять лет.

Статья 107. Верховные Суды автономных республик

избираются Верховными Советами автономных республик сроком на пять лет.

Статья 108. Краевые и областные суды, суды автономных областей, окружные суды избираются краевыми, областными или окружными Советами депутатов трудящихся или Советами депутатов трудящихся автономных областей сроком на пять лет.

Статья 109. Народные суды избираются гражданами района на основе всеобщего, прямого и равного избирательного права при тайном голосовании — сроком на три года.

Статья 110. Судопроизводство ведется на языке союзной или автономной республики или автономной области с обеспечением для лиц, не владеющих этим языком, полного ознакомления с материалами дела через переводчика, а также права выступать на суде на родном языке.

Статья 111. Разбирательство дел во всех судах СССР открытое, поскольку законом не предусмотрены исключения, с обеспечением обвиняемому права на защиту.

Статья 112. Судьи независимы и подчиняются только закону.

Статья 113. Высший надзор за точным исполнением законов всеми Народными Комиссариатами и подведомственными им учреждениями, равно как отдельными должностными лицами, а также гражданами СССР возлагается на Прокурора СССР.

Статья 114. Прокурор СССР назначается Верховным Советом СССР сроком на семь лет.

Статья 115. Республиканские, краевые, областные прокуроры, а также прокуроры автономных республик и автономных областей назначаются Прокурором СССР сроком на пять лет.

Статья 116. Окружные, районные и городские прокуроры назначаются прокурорами союзных республик с утверждения Прокурора СССР сроком на пять лет.

Статья 117. Органы прокуратуры осуществляют свои функции независимо от каких бы то ни было местных органов, подчиняясь только Прокурору СССР.

глава Х

ОСНОВНЫЕ ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ ГРАЖДАН

Статья 118. Граждане СССР имеют право на труд, то-есть право на получение гарантированной работы с оплатой их труда в соответствии с его количеством и качеством.

Право на труд обеспечивается социалистической организацией народного хозяйства, неуклонным ростом производительных сил советского общества, устранением возможности хозяйственных кризисов и ликвидацией безработицы.

Статья 119. Граждане СССР имеют право на отдых. Право на отдых обеспечивается сокращением рабочего дня для подавляющего большинства рабочих до 7 часов, установлением ежегодных отпусков рабочим и служащим с сохранением заработной платы, предоставлением для обслуживания трудящихся широкой сети санаториев, домов отдыха, клубов.

Статья 120. Граждане СССР имеют право на материальное обеспечение в старости, а также — в случае болезни и потери трудоспособности.

Это право обеспечивается широким развитием социального страхования рабочих и служащих за счет государства, бесплатной медицинской помощью трудящимся, предоставлением в пользование трудящимся широкой сети курортов.

Статья 121. Граждане СССР имеют право на образование.

Это право обеспечивается всеобще-обязательным начальным образованием, бесплатностью образования, включая высшее образование, системой государственных стипендий подавляющему большинству учащихся в высшей школе,

обучением в школах на родном языке, организацией на заводах, в совхозах, машинотракторных станциях и колхозах бесплатного производственного, технического и агрономического обучения трудящихся.

Статья 122. Женщине в СССР предоставляются равные права с мужчиной во всех областях хозяйственной, государственной, культурной и общественно-политической жизни.

Возможность осуществления этих прав женщин обеспечивается предоставлением женщине равного с мужчиной права на труд, оплату труда, отдых, социальное страхование и образование, государственной охраной интересов матери и ребенка, предоставлением женщине при беременности отпусков с сохранением содержания, широкой сетью родильных домов, детских ясель и садов.

Статья 123. Равноправие граждан СССР, независимо от их национальности и расы, во всех областях хозяйственной, государственной, культурной и общественно-политической жизни является непреложным законом.

Какое бы то ни было прямое или косвенное ограничение прав или, наоборот, установление прямых или косвенных преимуществ граждан в зависимости от их расовой и национальной принадлежности, равно как всякая проповедь расовой или национальной исключительности, или ненависти и пренебрежения — караются законом.

Статья 124. В целях обеспечения за гражданами свободы совести церковь в СССР отделена от государства и школа от церкви. Свобода отправления религиозных культов и свобода антирелигиозной пропаганды признается за всеми гражданами.

Статья 125. В соответствии с интересами трудящихся и в целях укрепления социалистического строя гражданам СССР гарантируются законом:

- а) свобода слова,
- б) свобода печати,
- в) свобода собраний и митингов,
- г) свобода уличных шествий и демонстраций.

Эти права граждан обеспечиваются предоставлением трудящимся и их организациям типографий, запасов бумаги, общественных зданий, улиц, средств связи и других материальных условий, необходимых для их осуществления.

Статья 126. В соответствии с интересами трудящихся и в целях развития организационной самодеятельности и политической активности народных масс гражданам СССР обеспечивается право объединения в общественные организации: профессиональные союзы, кооперативные объединения, организации молодежи, спортивные и оборонные организации, культурные, технические и научные общества, а наиболее активные и сознательные граждане из рядов рабочего класса и других слоев трудящихся объединяются во Всесоюзную коммунистическую партию (большевиков), являющуюся передовым отрядом трудящихся в их борьбе за укрепление и развитие социалистического строя и представляющую руководящее ядро всех организаций трудящихся, как общественных, так и государственных.

Статья 127. Гражданам СССР обеспечивается неприкосновенность личности. Никто не может быть подвергнут аресту иначе, как по постановлению суда или с санкции прокурора.

Статья 128. Неприкосновенность жилища граждан и

тайна переписки охраняются законом.

Статья 129. СССР предоставляет право убежища иностранным гражданам, преследуемым за защиту интересов трудящихся, или научную деятельность, или национальноосвободительную борьбу.

Статья 130. Каждый гражданин СССР обязан соблюдать Конституцию Союза Советских Социалистических Республик, исполнять законы, блюсти дисциплину труда, честно относиться к общественному долгу, уважать правила социалистического общежития.

Статья 131. Каждый гражданин СССР обязан беречь и укреплять общественную, социалистическую собственность, как священную и неприкосновенную основу советского строя, как источник богатства и могущества родины,

как источник зажиточной и культурной жизни всех трудящихся.

Лица, покушающиеся на общественную, социалистиче-- скую собственность, являются врагами народа.

Статья 132. Всеобщая воинская обязанность является законом.

Воинская служба в Рабоче-Крестьянской Красной Армии представляет почетную обязанность граждан СССР.

Статья 133. Защита отечества есть священный долг каждого гражданина СССР. Измена родине: нарушение присяги, переход на сторону врага, нанесение ущерба военной мощи государства, шпионаж — караются по всей строгости закона, как самое тяжкое злодеяние.

ГЛАВА XI

избирательная система

Статья 134. Выборы депутатов во все Советы депутатов трудящихся: Верховный Совет СССР, Верховные Советы союзных республик, краевые и областные Советы депутатов трудящихся, Верховные Советы автономных республик, Советы депутатов трудящихся автономных областей, окружные, районные, городские и сельские (станицы, деревни, хутора, кишлака, аула) Советы депутатов трудящихся — производятся избирателями на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании.

Статья 135. Выборы депутатов являются всеобщими: все граждане СССР, достигшие 18 лет, независимо от расовой и национальной принадлежности, вероисповедания, образовательного ценза, оседлости, социального происхождения,

имущественного положения и прошлой деятельности, имеют право участвовать в выборах депутатов и быть избранными, за исключением умалишенных и лиц, осужденных судом с лишением избирательных прав.

Статья 136. Выборы депутатов являются равными: каждый граждании имеет один голос; все граждане участвуют в выборах на равных основаниях.

Статья 137. Женщины пользуются правом избирать и быть избранными наравне с мужчинами.

Статья 138. Граждане, состоящие в рядах Красной Армии, пользуются правом избирать и быть избранными наравне со всеми гражданами.

Статья 139. Выборы депутатов являются прямыми: выборы во все Советы депутатов трудящихся, начиная от сельского и городского Совета депутатов трудящихся вплоть до Верховного Совета СССР, производится гражданами непосредственно путем прямых выборов.

Статья 140. Голосование при выборах депутатов яв-

Статья 141. Кандидаты при выборах выставляются по избирательным округам.

Право выставления кандидатов обеспечивается за общественными организациями и обществами трудящихся: коммунистическими партийными организациями, профессиональными союзами, кооперативами, организациями молодежи, культурными обществами.

Статья 142. Каждый депутат обязан отчитываться перед избирателями в своей работе и в работе Совета депутатов трудящихся и может быть в любое время отозван по решению большинства избирателей в установленном зажоном порядке.

ГЛАВА XII

ГЕРБ, ФЛАГ, СТОЛИЦА

Статья 143. Государственный герб Союза Советских Социалистических Республик состоит из серпа и молота на земном шаре, изображенном в лучах солнца и обрамленном колосьями, с надписью на языках союзных республик: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». Наверху герба имеется пятиконечная звезда.

Статья 144. Государственный флаг Союза Советских Социалистических Республик состоит из красного полотнища, с изображением на его верхнем углу, у древка, золотых серпа и молота и над ними красной пятиконечной звезды, обрамленной золотой каймой. Отношение ширины к длине 1:2.

Статья 145. Столицею Союза Советских Социалистических Республик является город Москва.

ГЛАВА XIII

порядок изменения конституции

Статья 146. Изменение Конституции СССР производится лишь по решению Верховного Совета СССР, принятому большинством не менее ²/₃ голосов в каждой из его палат.

Москва, Кремль. 5 декабря 1936 г.

РОЗДІЛ 1

СУСПІЛЬНИЙ УСТРІЙ

Стаття 1. Союз Радянських Соціалістичних Республік

є соціалістична держава робітників і селян.

Стаття 2. Політичну основу СРСР становлять Ради депутатів трудящих, що виросли і зміцніли в наслідок повалення влади поміщиків та капіталістів і завоювання диктатури пролетаріату.

Стаття 3. Вся влада в СРСР належить трудящим міста

й села в особі Рад депутатів трудящих.

Стаття 4. Економічну основу СРСР становлять соціалістична система господарства і соціалістична власність на знаряддя та засоби виробництва, що утвердилися в наслідок ліквідації капіталістичної системи господарства, скасування приватної власності на знаряддя та засоби виробництва і знищення експлуатації людини людиною.

Стаття 5. Соціалістична власність в СРСР має або форму державної власності (всенародне добро), або форму кооперативно-колгоспної власності (власність окремих кол-

госпів, власність кооперативних об'єднань).

Стаття 6. Земля, її надра, води, ліси, заводи, фабрики, шахти, рудні, залізничний, водний і повітряний транспорт,

банки, засоби зв'язку, організовані державою великі сільськогосподарські підприємства (радгоспи, машинно-тракторні станції і т. п.), а також комунальні підприємства і основний житловий фонд у містах і промислових пунктах є державною власністю, тобто всенародним добром.

Стаття 7. Громадські підприємства в колгоспах і кооперативних організаціях з їх живим і мертвим реманентом, продукція, що її виробляють колгоспи та кооперативні організації, так само як їх громадські будівлі становлять громадську, соціалістичну власність колгоспів і кооперативних організацій.

Кожний колгоспний двір, крім основного прибутку від громадського колгоспного господарства, має в особистому користуванні невелику присадибну ділянку землі і в особистій власності підсобне господарство на присадибній ділянці, житловий будинок, продуктивну худобу, птицю та дрібний сільськогосподарський реманент—згідно з статутом сільськогосподарської артілі.

Стаття 8. Земля, яку займають колгоспи, закріпляється за ними в безплатне і безстрокове користування, тобто навічно.

Стаття 9. Поруч з соціалістичною системою господарства, яка є панівною формою господарства в СРСР, допускається законом дрібне приватне господарство одноосібних селян і кустарів, яке грунтується на особистій праці і виключає експлуатацію чужої праці.

Стаття 10. Право особистої власності громадян на їх трудові прибутки та заощадження, на житловий будинок і підсобне хатнє господарство, на предмети хатнього господарства і вжитку, на предмети особистого споживання та комфорту, так само як право спадкування особистої власності громадян—охороняються законом.

Стаття 11. Господарське життя СРСР визначається і спрямовується державним народногосподарським планом в інтересах збільшення суспільного багатства, неухильного піднесення матеріального та культурного рівня трудящих, зміцнення незалежності СРСР і посилення його обороно- здатності.

Стаття 12. Праця в СРСР є обов'язком і справою честі кожного здатного до праці громадянина за принципом: «хто не працює, той не їсть».

В СРСР здійснюється принцип соціалізму: «від кожного за його здібністю, кожному—за його працею».

РОЗДІЛ ІІ

ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

Стаття 13. Союз Радянських Соціалістичних Республік є союзна держава, утворена на основі добровільного об'єднання рівноправних Радянських Соціалістичних Республік:

Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки,

Української Радянської Соціалістичної Республіки, Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки, Азербайджанської Радянської Соціалістичної Республіки Грузинської Радянської Соціалістичної Республіки, Вірменської Радянської Соціалістичної Республіки, Туркменської Радянської Соціалістичної Республіки, Узбецької Радянської Соціалістичної Республіки, Таджицької Радянської Соціалістичної Республіки, Каза хської Радянської Соціалістичної Республіки, Киргизької Радянської Соціалістичної Республіки,

Стаття 14. До відання Союзу Радянських Соціалістичних Республік в особі його найвищих органів влади і органів державного управління належать:

а) представництво Союзу в міжнародних зносинах, укладання і ратифікація договорів з іншими державами; б) питання війни і миру;

в) прийняття до складу СРСР нових республік;

r) контроль за виконанням Конституції СРСР і забезпечення відповідності Конституцій союзних республік з Конституцією СРСР;

д) затвердження змін кордонів між союзними республі-

ками;

е) затвердження утворення нових країв і областей, а також нових автономних республік у складі союзних республік;

є) організація оборони СРСР і керівництво всіма зброй-

ними силами СРСР;

ж) зовнішня торгівля на основі державної монополії;

з) охорона державної безпеки;

и) встановлення народногосподарських планів СРСР;

- і) затвердження єдиного державного бюджету СРСР, а також податків і прибутків, що надходять на утворення бюджетів союзного, республіканських і місцевих;
- ї) управління банками, промисловими і сільськогосподарськими установами і підприємствами, а також торговельними підприємствами—загальносоюзного значення;

к) управління транспортом і зв'язком;

л) керування грошовою і кредитною системою;

м) організація державного страхування;

н) укладання і надання позик;

о) встановлення основних засад землекористування, а так само користування надрами, лісами і водами;

п) встановлення основних засад в галузі освіти і охорони

здоров'я;

р) організація єдиної системи народногосподарського обліку;

с) встановлення основ законодавства про працю;

- т) законодавство про судовий устрій і судочинство; кримінальний і цивільний кодекси;
- у) закони про союзне громадянство; закони про права іноземців;

ф) видання загальносоюзних актів про амністію.

Стаття 15. Суверенітет союзних республік обмежено лише в межах, зазначених у статті 14 Конституції СРСР. Поза цими межами кожна Союзна республіка здійснює державну владу самостійно. СРСР охороняє суверенні права союзних республік.

Стаття 16. Кожна Союзна республіка має свою Конституцію, яка враховує особливості республіки і побудована у цілковитій відповідності з Конституцією СРСР.

Стаття 17. За кожною Союзною республікою збері-

гається право вільного виходу з СРСР.

Стаття 18. Територія союзних республік не може бути змінювана без їх згоди.

Стаття 19. Закони СРСР мають однакову силу на те-

риторії всіх союзних республік.

Стаття 20. В разі розбіжності закону Союзної республіки з законом загальносоюзним, діє загальносоюзний закон.

Стаття 21. Для громадян СРСР встановлюється єдине союзне громадянство.

Кожний громадянин Союзної республіки є громадянином

CPCP.

Стаття 22. Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка складається з країв: Азово-Чорноморського, Далеко-Східного, Західно-Сибірського, Красноярського, Північно-Кавказького; областей: Воронєзької, Східно-Сибірської, Горьковської, Західної, Івановської, Калінінської, Кіровської, Куйбишевської, Курської, Ленінградської, Московської, Омської, Оренбурзької, Саратовської, Свердловської, Північної, Сталінградської, Челябінської, Ярославської; автономних радянських соціалістичних республік: Татарської, Башкирської, Дагестанської, Бурят-Монгольської, Кабардино-Балкарської, Калмицької, Карельської, Комі, Кримської, Марійської, Мордовської, Німців Надволжя, Північно-Осетинської, Удмуртської, Чечено-Інгушської, Чувашської, Якутської; автономних областей: Адигейської, Єврейської, Карачаєвської, Ойротської, Хакаської, Черкеської.

Стаття 23. Українська Радянська Соціалістична Республіка складається з областей: Вінницької, Дніпропетровської,

Донецької, Київської, Одеської, Харківської, Чернігівської і Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки.

Стаття 24. До Азербайджанської Радянської Соціалістичної Республіки належать Нахічеванська Автономна Радянська Соціалістична Республіка і Нагірно-Карабахська автономна область.

Стаття 25. До Грузинської Радянської Соціалістичної Республіки належать: Абхазька АРСР, Аджарська АРСР, Південно-Осетинська автономна область.

Стаття 26. До Узбецької Радянської Соціалістичної Республіки належить Кара-Калпацька АРСР.

Стаття 27. До Таджицької Радянської Соціалістичної Республіки належить Гірсько-Бадахшанська автономна область.

Стаття 28. Казахська Радянська Соціалістична Республіка складається з областей: Актюбінської, Алма-Атинської, Східно-Казахстанської, Західно-Казахстанської, Карагандинської, Кустанайської, Північно-Казахстанської, Південно-Казахстанської.

Стаття 29. Вірменська РСР, Білоруська РСР, Туркменська РСР і Киргизька РСР не мають у своєму складі автономних республік, так само як країв і областей.

РОЗДІЛ ІІІ

НАЙВИЩІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

Стаття 30. Найвищим органом державної влади СРСР в Верховна Рада СРСР.

Стаття 31. Верховна Рада СРСР здійснює всі права, присвоєні Союзові Радянських Соціалістичних Республік

згідно з статтею 14 Конституції, оскільки вони не належать, в силу Конституції, до компетенції підзвітних Верховній Раді СРСР органів СРСР: Президії Верховної Ради СРСР, Ради Народних Комісарів СРСР і Народних Комісаріатів СРСР.

Стаття 32. Законодавча влада СРСР здійснюється виключно Верховною Радою СРСР.

Стаття 33. Верховна Рада СРСР складається з двох палат: Ради Союзу і Ради Національностей.

Стаття 34. Рада Союзу обирається громадянами СРСР по виборчих округах за нормою: один депутат на 300 тисяч населення.

Стаття 35. Рада Національностей обирається громадянами СРСР по союзних і автономних республіках, автономних областях і національних округах за нормою: по 25 депутатів від кожної союзної республіки, по 11 депутатів від кожної автономної республіки, по 5 депутатів від кожної автономної області і по одному депутату від кожної національної округи.

Стаття 36. Верховна Рада СРСР обирається на строк чотири роки.

Стаття 37. Обидві палати Верховної Ради СРСР: Рада Союзу і Рада Національностей рівноправні.

Стаття 38. Раді Союзу і Раді Національностей в одна-ковій мірі належить законодавча ініціатива.

Стаття 39. Закон вважається затвердженим, коли його ухвалено обома палатами Верховної. Ради СРСР простою більшістю кожної.

Стаття 40. Закони, ухвалені Верховною Радою СРСР, публікуються мовами союзних республік за підписами голови й секретаря Президії Верховної Ради СРСР.

Стаття 41. Сесії Ради Союзу і Ради Національностей починаються і закінчуються одночасно.

Стаття 42. Рада Союзу обирає голову Ради Союзу і двох його заступників.

Стаття 43. Рада Національностей обирає голову Ради Національностей і двох його заступників.

Стаття 44. Голови Ради Союзу і Ради Національностей керують засіданнями відповідних палат і відають їх внутрішнім розпорядком.

Стаття 45. Спільні засідання обох палат Верховної Ради СРСР ведуть по черзі голови Ради Союзу і Ради На-

ціональностей.

Стаття 46. Сесії Верховної Ради СРСР скликаються Пре-

зидією Верховної Ради СРСР двічі на рік.

Позачергові сесії скликаються Президією Верховної Ради СРСР за її розсудом або на вимогу однієї з союзних

республік.

Стаття 47. В разі незгоди між Радою Союзу і Радою Національностей питання передається на розв'язання погоджувальної комісії, утвореної на паритетних засадах. Якщо погоджувальна комісія не приходить до згідного рішення або якщо її рішення не задовольняє одну з палат, питання розглядається вдруге в палатах. При відсутності згідного рішення двох палат, Президія Верховної Ради СРСР розпускає Верховну Раду СРСР і призначає нові вибори.

Стаття 48. Верховна Рада СРСР обирає на спільному засіданні обох палат Президію Верховної Ради СРСР у складі: голови Президії Верховної Ради СРСР, одинадцяти його заступників, секретаря Президії та 24 членів Пре-

зидії.

Президія Верховної Ради СРСР підзвітна Верховній Раді СРСР у всій своїй діяльності.

Стаття 49. Президія Верховної Ради СРСР:

- а) скликає сесії Верховної Ради СРСР;
- б) дає тлумачення чинних законів СРСР, видає укази;
- в) розпускає Верховну Раду СРСР на підставі 47 статті Конституції СРСР і призначає нові вибори;
- r) провадить всенародне опитування (референдум) з своєї ініціативи або на вимогу однієї з союзних республік;
- д) скасовує постанови й розпорядження Ради Народних Комісарів СРСР і Рад Народних Комісарів союзних республік в разі їх невідповідності законові;

- е) в період між сесіями Верховної Ради СРСР увільняє від посади і призначає окремих Народних Комісарів СРСР за поданням голови Ради Народних Комісарів СРСР з наступним внесенням на затвердження Верховної Ради СРСР;
 - є) нагороджує орденами і надає почесні звання СРСР;

ж) здійснює право помилування;

- з) призначає і зміняє вище командування збройних сил СРСР;
- и) в період між сесіями Верховної Ради СРСР оголошує стан війни в разі воєнного нападу на СРСР або в разі необхідності виконання міжнародних договірних зобов'язань по взаємній обороні від агресії;
 - і) оголошує загальну і часткову мобілізацію;

ї) ратифікує міжнародні договори;

к) призначає і відкликає повноважних представників СРСР в іноземних державах;

л) приймає довірчі і відкличні грамоти акредитованих при ній дипломатичних представників іноземних держав.

Стаття 50. Рада Союзу і Рада Національностей обирають мандатні комісії, які перевіряють повноваження депутатів кожної палати.

За поданням мандатної комісії палати вирішують або визнати повноваження, або касувати вибори окремих депутатів.

Стаття 51. Верховна Рада СРСР призначає, коли вона визнає за необхідне, слідчі та ревізійні комісії з усяких питань.

Всі установи та службові особи зобов'язані виконувати вимоги цих комісій і подавати їм необхідні матеріали та документи.

Стаття 52. Депутат Верховної Ради СРСР не може бути притягнений до судової відповідальності або заарештований без згоди Верховної Ради СРСР, а в період, коли нема сесії Верховної Ради СРСР,—без згоди Президії Верховної Ради СРСР.

Стаття 53. По закінченні повноважень або після дострокового розпуску Верховної Ради СРСР Президія Верховної

Ради СРСР зберігає свої повноваження аж до утворення новообраною Верховною Радою СРСР нової Президії Верховної Ради СРСР.

Стаття 54. По закінченні повноважень або в разі дострокового розпуску Верховної Ради СРСР Президія Верховної Ради СРСР призначає нові вибори в строк не більше двох місяців з дня закінчення повноважень або розпуску Верховної Ради СРСР.

Стаття 55. Новообрана Верховна Рада СРСР скликається Президією Верховної Ради СРСР попереднього складу не пізніше, як через місяць після виборів.

Стаття 56. Верховна Рада СРСР утворює на спільному засіданні обох палат Уряд СРСР—Раду Народних Комісарів СРСР.

РОЗДІЛ IV

НАЙВИЩІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ СОЮЗНИХ РЕСПУБЛІК

Стаття 57. Найвищим органом державної влади Союзної республіки є Верховна Рада Союзної республіки.

Стаття 58. Верховна Рада Союзної республіки обирається громадянами республіки на строк чотири роки.

Норми представництва встановлюються Конституціями союзних республік.

Стаття 59. Верховна Рада Союзної республіки є єдиним законодавчим органом республіки.

Стаття 60. Верховна Рада Союзної республіки:

- a) ухвалює Конституцію республіки і вносить до неї зміни у відповідності з статтею 16 Конституції СРСР;
- б) затверджує Конституції автономних республік, які належать до її складу, і визначає межі їх території;

в) затверджує народногосподарський план і бюджет республіки;

г) користується правом амністії та помилування громадян,

засуджених судовими органами Союзної республіки.

Стаття 61. Верховна Рада Союзної республіки обирає Президію Верховної Ради Союзної республіки в складі: голови Президії Верховної Ради Союзної республіки, його заступників, секретаря Президії і членів Президії Верховної Ради Союзної республіки.

Повноваження Президії Верховної Ради Союзної респуб-

ліки визначаються Конституцією Союзної республіки.

Стаття 62. Для провадження засідань Верховна Рада Союзної республіки обирає свого голову і його заступників.

Стаття 63. Верховна Рада Союзної республіки утворює Уряд Союзної республіки—Раду Народних Комісарів Союзної республіки.

РОЗДІЛ V

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

Стаття 64. Найвищим виконавчим і розпорядчим органом державної влади Союзу Радянських Соціалістичних Республік є Рада Народних Комісарів СРСР.

Стаття 65. Рада Народних Комісарів СРСР відповідальна перед Верховною Радою СРСР і їй підзвітна, а в період між сесіями Верховної Ради—перед Президією Верховної Ради СРСР, якій підзвітна.

Стаття 66. Рада Народних Комісарів СРСР видає постанови й розпорядження на основі і на виконання чинних

законів і перевіряє виконання.

Стаття 67. Постанови й розпорядження Ради Народних Комісарів СРСР обов'язкові до виконання на всій території СРСР.

Стаття 68. Рада Народних Комісарів СРСР:

- а) об'єднує й спрямовує роботу загальносоюзних і союзноно-республіканських Народних Комісаріатів СРСР і інших підвідомчих їй господарських і культурних установ;
- б) вживає заходів по здійсненню народногосподарського плану, державного бюджету і зміцненню кредитно-грошо вої системи;
- в) вживає заходів по забезпеченню громадського ладу, обороні інтересів держави і охороні прав громадян;
- r) здійснює загальне керівництво в галузі зносин з іноземними державами;
- д) визначає щорічні контингенти громадян, які підлягають призову на дійсну військову службу, керує загальним будівництвом збройних сил країни;
- е) утворює, в разі необхідності, спеціальні комітети і Головні Управління при Раді Народних Комісарів СРСР у справах господарського, культурного і оборонного будівництва.

Стаття 69. Рада Народних Комісарів СРСР має право по галузях управління й господарства, віднесених до компетенції СРСР, припиняти постанови й розпорядження Рад Народних Комісарів союзних республік і скасовувати накази та інструкції Народних Комісарів СРСР.

Стаття 70. Рада Народних Комісарів СРСР утворюється Верховною Радою СРСР в складі:

Голови Ради Народних Комісарів СРСР; Заступників голови Ради Народних Комісарів СРСР; Голови Державної планової комісії СРСР; Голови Комісії радянського контролю; Народних Комісарів СРСР; Голови Комітету заготівель; Голови Комітету в справах мистецтв; Голови Комітету в справах вищої школи.

Стаття 71. Уряд СРСР або Народний Комісар СРСР, до яких звернуто запит депутата Верховної Ради СРСР, зобов'язані не більше як у триденний строк дати усну або писану відповідь у відповідній палаті.

Стаття 72. Народні Комісари СРСР керують галузями державного управління, які належать до компетенції СРСР.

Стаття 73. Народні Комісари СРСР видають у межах компетенції відповідних Народних Комісаріатів накази та інструкції на підставі і на виконання чиних законів, а також постанов і розпоряджень Ради Народних Комісарів СРСР і перевіряють їх виконання.

Стаття 74. Народні Комісаріати СРСР є або загальносоюзними або союзно-республіканськими.

Стаття 75. Загальносоюзні Народні Комісаріати керують дорученою їм галуззю державного управління на всій території СРСР або безпосередньо, або через призначувані ними органи.

Стаття 76. Союзно-республіканські Народні Комісаріати керують дорученою їм галуззю державного управління, як правило, через одноіменні Народні Комісаріати союзних республік і управляють безпосередньо лише певним обмеженим числом підприємств за списком, що затверджується Президією Верховної Ради СРСР.

Стаття 77. До загальносоюзних Народних Комісаріатів належать Народні Комісаріати:

Оборони;

Закордонних справ;

Зовнішньої торгівлі;

Шляхів;

Зв'язку;

Водного транспорту;

Важкої промисловості;

Оборонної промисловості.

Стаття 78. До союзно-республіканських Народних Комісаріатів належать Народні Комісаріати:

Харчової промисловості;

Легкої промисловості;

Лісової промисловості; Земельних справ; Зернових і тваринницьких радгоспів; Фінансів; Внутрішньої торгівлі; Внутрішніх справ; Юстиції; Охорони здоров'я.

РОЗДІЛ VI

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЮЗНИХ РЕСПУБЛІК

Стаття 79. Найвищим виконавчим і розпорядчим органом державної влади Союзної республіки є Рада Народ-

них Комісарів Союзної республіки.

Стаття 80. Рада Народних Комісарів Союзної республіки відповідальна перед Верховною Радою Союзної республіки і їй підзвітна, а в період між сесіями Верховної Ради Союзної республіки-перед Президією Верховної Ради Союзної республіки, якій підзвітна.

Стаття 81. Рада Народних Комісарів Союзної республіки видає постанови й розпорядження на основі і на виконання чинних законів СРСР і Союзної республіки, постанов і розпоряджень Ради Народних Комісарів СРСР

і перевіряє їх виконання.

Стаття 82. Рада Народних Комісарів Союзної республіки має право припиняти постанови й розпорядження Рад Народних Комісарів автономних республік і скасовувати рішення й розпорядження виконавчих комітетів рад депутатів трудящих країв, областей і автономних областей.

Стаття 83. Рада Народних Комісарів Союзної республіки утворюється Верховною Радою Союзної республіки в складі:

Голови Ради Народних Комісарів Союзної республіки;

Заступників голови;

Голови Державної планової комісії;

Народних Комісарів:

Харчової промисловості;

Легкої промисловості;

Лісової промисловості;

Земельних справ;

Зернових і тваринницьких радгоспів;

Фінансів;

Внутрішньої торгівлі;

Внутрішніх справ;

Юстиції;

Охорони здоров'я;

Освіти;

Місцевої промисловості;

Комунального господарства;

Соціального забезпечення;

Уповноваженого Комітету заготівель;

Начальника Управління в справах мистецтв;

Уповноважених загальносоюзних Народних Комісаріатів.

Стаття 84. Народні Комісари Союзної республіки керують галузями державного управління, які належать до компетенції союзної республіки.

Стаття 85. Народні Комісари Союзної республіки видають у межах компетенції відповідних Народних Комісаріатів накази та інструкції на основі і на виконання законів СРСР та Союзної республіки, постанов і розпоряджень Ради Народних Комісарів СРСР і Союзної республіки, наказів та інструкцій союзно-республіканських Народних Комісаріатів СРСР.

Стаття 86. Народні Комісаріати Союзної республіки є союзно-республіканськими або республіканськими.

Стаття 87. Союзно-республіканські Народні Комісаріати керують дорученою їм галуззю державного управління,

підлягаючи як Раді Народних Комісарів Союзної республіки, так і відповідному союзно-республіканському Народному

Комісаріатові СРСР.

Стаття 88. Республіканські Народні Комісаріати керують дорученою їм галуззю державного управління, підлягаючи безпосередньо Раді Народних Комісарів Союзної республіки.

РОЗДІЛ VII

НАЙВИЩІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ АВТОНОМНИХ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

Стаття 89. Найвищим органом державної влади Автономної республіки є Верховна Рада АРСР.

Стаття 90. Верховна Рада Автономної республіки обирається громадянами республіки на строк чотири роки за нормами представництва, що встановлюються Конституцією Автономної республіки.

Стаття 91. Верховна Рада Автономної республіки

є єдиним законодавчим органом АРСР.

Стаття 92. Кожна Автономна республіка має свою Конституцію, яка враховує особливості Автономної республіки і побудована в цілковитій відповідності з Конституцією Союзної республіки.

Стаття 93. Верховна Рада Автономної республіки обирає Президію Верховної Ради Автономної республіки і утворює Раду Народних Комісарів Автономної республіки,

згідно з своєю Конституцією.

РОЗДІЛ VIII

МІСЦЕВІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Стаття 94. Органами державної влади в краях, областях, автономних областях, округах, районах, містах, селах (станицях, хуторах, кишлаках, аулах) є Ради депутатів трудящих.

Стаття 95. Крайові, обласні, автономних областей, окружні, районні, міські, сільські (станиць, сіл, хуторів, кишлаків, аулів) Ради депутатів трудящих обираються відповідно трудящими краю, області, автономної області, округи, району, міста, села на строк два роки.

Стаття 96. Норми представництва до Рад депутатів трудящих визначаються Конституціями союзних республік.

Стаття 97. Ради депутатів трудящих керують діяльністю підлеглих їм органів управління, забезпечують охорону державного ладу, додержання законів та охорону прав громадян, керують місцевим господарським і культурним будівництвом, встановлюють місцевий бюджет.

Стаття 98. Ради депутатів трудящих ухвалюють рішення і дають розпорядження в межах прав, наданих їм законами СРСР і Союзної республіки.

Стаття 99. Виконавчими та розпорядчими органами крайових, обласних, автономних областей, окружних, районних, міських і сільських Рад депутатів трудящих є обирані ними виконавчі комітети в складі: голови, його заступників, секретаря і членів.

Стаття 100. Виконавчим і розпорядчим органом сільських Рад депутатів трудящих у невеликих селищах,

у відповідності з Конституціями союзних республік, є оби-

рані ними голова, його заступник і секретар.

Стаття 101. Виконавчі органи Рад депутатів трудящих безпосередньо підзвітні як Раді депутатів трудящих, що їх обрала, так і виконавчому органові вищестоячої Ради депутатів трудящих.

РОЗДІЛ IX

СУД І ПРОКУРАТУРА

Стаття 102. Правосуддя в СРСР здійснюється Найвищим Судом СРСР, Найвищими Судами союзних республік, крайовими і обласними судами, судами автономних республік і автономних областей, окружними судами, спеціальними судами СРСР, що створюються за постановою Верховної Ради СРСР, народними судами.

Стаття 103. Розгляд справ у всіх судах здійснюється з участю народних засідателів, крім випадків, спеціально

передбачених законом.

Стаття 104. Найвищий Суд СРСР є вищим судовим органом. На Найвищий Суд СРСР покладається нагляд за судовою діяльністю всіх судових органів СРСР і союзних республік.

Стаття 105. Найвищий Суд СРСР і спеціальні суди СРСР обираються Верховною Радою СРСР на строк п'ять

років.

Стаття 106. Найвищі Суди союзних республік обираються Верховними Радами союзних республік на строк

п'ять років.

Стаття 107. Найвищі Суди автономних республік обираються Верховними Радами автономних республік на строк п'ять років.

Стаття 108. Крайові й обласні суди, суди автономних областей, окружні суди обираються крайовими, обласними або окружними Радами депутатів трудящих, або радами депутатів трудящих автономних областей на строк п'ять років.

обираються громадянами Стаття 109. Народні суди району на основі загального, прямого й рівного виборчого

права при таємному голосуванні—на строк три роки.

Стаття 110. Судочинство провадиться мовою союзної або автономної республіки або автономної області з забезпеченням для осіб, які не володіють цією мовою, цілковитого ознайомлення з матеріалами справи перекладача, а також права виступати на суді рідною мовою.

Стаття 111. Розгляд справ в усіх судах СРСР відкритий, оскільки законом не передбачені винятки, з забезпеченням обвинуваченому права на оборону.

Стаття 112. Судді незалежні і підкоряються тільки законові.

Стаття 113. Вищий нагляд МИНРОТ виконанням за законів усіма Народними Комісаріатами і підвідомчими їм установами, так само як окремими службовими особами. а також громадянами СРСР покладається на Прокурова CPCP.

Стаття 114. Прокурор СРСР призначається Верховною Радою СРСР на строк сім років.

Стаття 115. Республіканські, крайові, обласні прокурори, а також прокурори автономних республік і автономних областей призначаються Прокурором СРСР на строк п'ять років.

Стаття 116. Окружні, районні і міські прокурори призначаються прокурорами союзних республік з затвердження Прокурора СРСР на строк п'ять років.

Стаття 117. Органи прокуратури здійснюють свої функції незалежно від будьяких місцевих органів, підлягаючи тільки Прокуророві СРСР.

РОЗДІЛ Х

основні права и обов'язки громадян

Стаття 118. Громадяни СРСР мають право на працю, тобто право на одержання гарантованої роботи з оплатою їх праці у відповідності з її кількістю і якістю.

Право на працю забезпечується соціалістичною організацією народного господарства, неухильним зростанням продуктивних сил радянського суспільства, усуненням можливості господарських криз і ліквідацією безробіття.

Стаття 119. Громадяни СРСР мають право на відпочинок.

Право на відпочинок забезпечується скороченням робочого дня для величезної більшості робітників до 7 годин, установленням щорічних відпусток робітникам і службовцям з збереженням заробітної плати, наданням для обслуговування трудящих широкої сітки санаторіїв, будинків відпочинку, клубів.

Стаття 120. Громадяни СРСР мають право на матеріальне забезпечення в старості, а також—в разі хвороби і втрати працездатності.

Це право забезпечується широким розвитком соціального страхування робітників і службовців за рахунок держави, безплатною медичною допомогою трудящим, наданням у користування трудящим широкої сітки курортів.

Стаття 121. Громадяни СРСР мають право на освіту. Це право забезпечується загально-обов'язковою початковою освітою, безплатністю освіти, включаючи вищу освіту, системою державних стипендій величезній більшості тих, що вчаться у вищій школі, навчанням у школах рідною мовою, організацією на заводах, в радгоспах, машиннотракторних станціях і колгоспах безплатного виробничого, технічного й агрономічного навчання трудящих.

Стаття 122. Жінці в СРСР надаються рівні права з чоловіком в усіх галузях господарського, державного, культурного і громадсько-політичного життя.

Можливість здійснення цих прав жінок забезпечується наданням жінці рівного з чоловіком права на працю, оплату праці, відпочинок, соціальне страхування і освіту, державною охороною інтересів матері й дитини, наданням жінці при вагітності відпусток з збереженням утримання, широкою сіткою родильних будинків, дитячих ясел і садків.

Стаття 123. Рівноправність громадян СРСР, незалежно від їх національності і раси, в усіх галузях господарського, державного, культурного і громадсько-політичного життя є непорушним законом.

Яке б то не було пряме чи посередне обмеження прав або, навпаки, встановлення прямих чи посередніх переваг громадян залежно від їх расової і національної приналежності, так само як усяка проповідь расової або національної винятковості, або ненависті і зневаги — караються законом.

Стаття 124. З метою забезпечення за громадянами свободи совісті церкву в СРСР відокремлено від держави і школу від церкви. Свобода відправлення релігійних культів і свобода антирелігійної пропаганди визнається за всіма громадянами.

Стаття 125. У відповідності з інтересами трудящих і з метою зміцнення соціалістичного ладу громадянам СРСР гарантується законом:

- а) свобода слова,
- б) свобода друку,
- в) свобода зборів і мітингів,
- г) свобода вуличних походів і демонстрацій.

Ці права громадян забезпечуються наданням трудящим і їх організаціям друкарень, запасів паперу, громадських будинків, вулиць, засобів зв'язку і інших матеріальних умов, необхідних для їх здійснення.

Стаття 126. У відповідності з інтересами трудящих і з метою розвитку організаційної самодіяльності і політичної активності народних мас громадянам СРСР забезпечується право об'єднання в громадські організації: професійні спілки, кооперативні об'єднання, організації молоді, спортивні й оборонні організації, культурні, технічні й наукові товариства, а найбільш активні й свідомі громадяни з лав робітничого класу і інших верств трудящих об'єднуються у Всесоюзну комуністичну партію (більшовиків), яка є передовим загоном трудящих в їх боротьбі за зміцнення і розвиток соціалістичного ладу і являє собою керівне ядро всіх організацій трудящих, як громадських, так і державних.

Стаття 127. Громадянам СРСР забезпечується недоторканість особи. Ніхто не може бути заарештований інакше як за постановою суду або з санкції прокурора.

Стаття 128. Недоторканість житла громадян і тайна листування охороняються законом.

Стаття 129. СРСР надає право притулку іноземним громадянам, що переслідуються за оборону інтересів трудящих, або наукову діяльність, або національно-визвольну боротьбу.

Стаття 130. Кожний громадянин СРСР зобов'язаний додержувати Конституції Союзу Радянських Соціалістичних Республік, виконувати закони, додержувати дисципліни праці, чесно ставитися до громадського обов'язку, поважати правила соціалістичного співжиття.

Стаття 131. Кожний громадянин СРСР зобов'язаний берегти і зміцнювати суспільну, соціалістичну власність, як священну і недоторкану основу радянського ладу, як джерело багатства і могутності батьківщини, як джерело заможного і культурного життя всіх трудящих.

Особи, що роблять замах на суспільну, соціалістичну власність, є ворогами народу.

Стаття 132. Загальний військовий обов'язок є законом. Військова служба в Робітничо-Селянській Червоній Армії є почесний обов'язок громадян СРСР.

Стаття 133. Захист батьківщини є священний обов'язок кожного громадянина СРСР. Зрада батьківщини: порушення присяги, перехід на бік ворога, заподіяння шкоди воєнній моці держави, шпигунство—караються за всією суворістю закону, як найтяжчий злочин.

РОЗДІЛ XI

ВИБОРЧА СИСТЕМА

Стаття 134. Вибори депутатів до всіх Рад депутатів трудящих: Верховної Ради СРСР, Верховних Рад союзних республік, крайових та обласних Рад депутатів трудящих, Верховних Рад автономних республік, Рад депутатів трудящих автономних областей, окружних, районних, міських та сільських (станиці, села, хутора, кишлака, аула) Рад депутатів трудящих,—провадяться виборцями на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні.

Стаття 135. Вибори депутатів є загальними: всі громадяни СРСР, які досягли 18 років, незалежно від расової і національної приналежності, віросповідання, освітнього цензу, осілості, соціального походження, майнового стану та минулої діяльності, мають право брати участь у виборах депутатів і бути обраними, за винятком божевільних і осіб, засуджених судом з позбавленням виборчих прав.

Стаття 136. Вибори депутатів є рівними: кожний громадянин має один голос; всі громадяни беруть участь у виборах на рівних засадах.

Стаття 137. Жінки користуються правом обирати і

бути обраними нарівні з чоловіками.

Стаття 138. Громадяни, які перебувають у лавах Червоної Армії, користуються правом обирати і бути обраними нарівні з усіма громадянами.

Стаття 139. Вибори депутатів є прямими: вибори до всіх Рад депутатів трудящих, починаючи від сільської та міської Ради депутатів трудящих аж до Верховної Ради СРСР, провадяться громадянами безпосереднью шляхом прямих виборів.

Стаття 140. Голосування при виборах депутатів є таємним.

Стаття 141. Кандидати при виборах виставляються по виборчих округах.

Право виставлення кандидатів забезпечується за громадськими організаціями й товариствами трудящих: комуністичними партійними організаціями, професійними спілками, кооперативами, організаціями молоді, культурними товариствами.

Стаття 142. Кожний депутат зобов'язаний звітувати перед виборцями в своїй роботі і в роботі Ради депутатів трудящих і може бути в усякий час відкликаний за рішенням більшості виборців у встановленому законом порядку.

РОЗДІЛ XII

ГЕРБ, ПРАПОР, СТОЛИЦЯ

Стаття 143. Державний герб Союзу Радянських Соціалістичних Республік складається з серпа і молота на

земній кулі, зображеній в промінях сонця і облямованій колоссям, з написом мовами союзних республік: «Пролетарі всіх країн, єднайтесь!». Наверху герба міститься п'ятикутна зірка.

Стаття 144. Державний прапор Союзу Радянських Соціалістичних Республік складається з червоного полотнища, з зображенням у його верхньому кутку коло древка золотих серпа й молота і над ними червоної п'ятикутної зірки, облямованої золотою торочкою. Відношення ширини до довжини 1:2.

Стаття 145. Столицею Союзу Радянських Соціалістичних Республік є місто Москва.

РОЗДІЛ ХІІІ

порядок зміни конституції

Стаття 146. Зміна Конституції СРСР провадиться лише за рішенням Верховної Ради СРСР, ухваленим більшістю не менше $\frac{2}{3}$ голосів у кожній з її палат.

КАНСТЫТУЦЫЯ

(АСНОЎНЫ ЗАКОН)

С А Ю 3 А

COBELKIX

соцыялістычных

РЭСПУБЛІК

РАЗДЗЕЛ І

ГРАМАДСКІ ЛАД (УСТРОЙСТВА)

Артыкул 1. Саюз Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік ёсць соцыялістычная дзяржава рабочых і сялян.

Артыкул 2. Палітычную аснову СССР складаюць Советы дэпутатаў працоўных, якія выраслі і ўзмацніліся ў выніку звяржэння, ўлады памешчыкаў і капіталістаў і заваявання дыктатуры пролетарыята.

Артыкул 3. Уся ўлада ў СССР належыць працоўным горада і вёскі ў асобе Советаў дэпутатаў працоўных.

Артыкул 4. Эканамічную аснову СССР складаюць соцыялістычная сістэма гаспадаркі і соцыялістычная ўласнасць на прылады і сродкі вытворчасці, якія ўмацаваліся ў выніку ліквідацыі капіталістычнай сістэмы гаспадаркі, адмены прыватнай уласнасці на прылады і сродкі вытворчасці і знішчэння эксплаатацыі чалавека чалавекам.

Артыкул 5. Соцыялістычная ўласнасць у [СССР мае або форму дзяржаўнай уласнасці (усенародны здабытак), або форму кааператыўна-калгаснай уласнасці (уласнасць паасобных калгасаў, уласнасць кааператыўных аб'яднанняў).

Артыкул 6. Зямля, яе нетры, воды, лясы, заводы, фабрыкі, шахты, руднікі, чыгуначны, водны і паветраны

транспарт, банкі, сродкі сувязі, арганізаваныя дзяржавай буйныя сельскагаспадарчыя прадпрыемствы (соўгасы, машынатрактарныя станцыі і т. п.), а таксама комунальныя прадпрыемствы і асноўны жыллёвы фонд у гарадах і прамысловых пунктах з'яўляюцца дзяржаўнай уласнасцю, гэта значыць усенародным здабыткам.

Артыкул 7. Грамадскія прадпрыемствы ў калгасах і кааператыўных арганізацыях з іх жывым і мёртвым інвентаром, прадукцыя, якая вырабляецца калгасамі і кааператыўнымі арганізацыямі, таксама як іх грамадскія будынкі складаюць грамадскую, соцыялістычную ўласнасць калгасаў

і кааператыўных арганізацый.

Кожны калгасны двор, апрача асноўнага прыбытку ад грамадскай калгаснай гаспадаркі, мае ў асабістым карыстанні невялікі прысядзібны ўчастак зямлі і ў асабістай уласнасці падсобную гаспадарку на прысядзібным участку, жылы дом, прадукцыйную жывёлу, птушак і дробны сельскагаспадарчы інвентар—згодна статута сельскагаспадарчай арцелі.

Артыкул 8. Зямля, якая займаецца калгасамі, замацоўваецца за імі ў бясплатнае і бестэрміновае карыстанне, гэта

значыць навечна.

Артыкул 9. Побач з соцыялістычнай сістэмай гаспадаркі, якая з'яўляецца пануючай формай гаспадаркі ў СССР, цапускаецца законам дробная прыватная гаспадарка аднаасобных сялян і саматужнікаў, якая аснована на асабістай працы і выключае эксплаатацыю чужой працы.

Артыкул 10. Права асабістай уласнасці грамадзян на іх працоўныя прыбыткі і зберажэнні, на жылы дом і падсобную хатнюю гаспадарку, на прадметы хатняй гаспадаркі і ўжытку, на прадметы асабістага спажывання і выгоды, таксама як права наследвання асабістай уласнасці грамадзян—ахоўваюцца законам.

Артыкул 11. Гаспадарчае жыццё СССР вызначаецца і накіроўваецца дзяржаўным народна-гаспадарчым планам у інтарэсах павелічэння грамадскага багацця, няўхільнага ўздыму матэрыяльнага і культурнага ўзроўню працоўных, умацавання незалежнасці СССР і ўзмацнення яго абароназдольнасці.

Артыкул 12. Праца ў СССР з'яўляецца абавязкам і справай гонару кожнага здольнага да працы грамадзяніна па прынцыпу: «хто не працуе, той не есць».

У СССР ажыццяўляецца прынцып соцыялізма: «ад кож-

нага па яго здольнасці, кожнаму—па яго працы».

РАЗДЗЕЛ П

дзяржаўны лад (устройства)

Артыкул 13. Саюз Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік ёсць саюзная дзяржава, утвораная на аснове дабравольнага аб'яднання роўнапраўных Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік:

Расійскай Совецкай Федэратыўнай Соцыялістычнай Рэспублікі,

Украінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Азербайджанскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Грузінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Армянскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Туркменскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Узбекскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Таджыкскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Казахскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, Кіргізскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі,

Артыкул 14. Веданню Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік у асобе яго вышэйшых органаў улады і органаў дзяржаўнага кіравання падлягаюць:

а) прадстаўніцтва Саюза ў міжнародных зносінах, заключэнне і ратыфікацыя дагавораў з іншымі дзяржавамі;

б) пытанні вайны і міру;

в) прыняцце ў склад СССР новых рэспублік;

- г) кантроль за выкананнем Канстытуцыі СССР і забяспечанне адпаведнасці Канстытуцый саюзных рэспублік з Канстытуцыяй СССР;
- д) зацверджанне змен граніц паміж саюзнымі рэспублікамі;
- е) зацверджанне ўтварэння новых краёў і абласцей, а таксама новых аўтаномных рэспублік у складзе саюзных рэспублік;
- ж) арганізацыя абароны СССР і кіраўніцтва ўсімі ўзброенымі сіламі СССР;
 - з) замежны гандаль на аснове дзяржаўнай манаполіі;
 - і) ахова дзяржаўнай бяспечнасці;
 - к) устанаўленне народна-гаспадарчых планаў СССР;
- л) зацверджанне адзінага дзяржаўнага бюджэту СССР, а таксама падаткаў і прыбыткаў, якія паступаюць на ўтварэнне бюджэтаў саюзнага, рэспубліканскіх і мясцовых;
- м) кіраванне банкамі, прамысловымі і сельскагаспадарчымі ўстановамі і прадпрыемствамі, а таксама гандлёвымі (прадпрыемствамі—агульнасаюзнага значэння;
 - н) кіраванне транспартам і сувяззю;
 - о) кіраўніцтва грашовай і крэдытнай сістэмай;
 - п) арганізацыя дзяржаўнага страхавання;
 - р) заключэнне і прадастаўленне пазык;
- с) устанаўленне асноўных пачаткаў землекарыстання, а таксама карыстання нетрамі, лясамі і водамі;
- т) устанаўленне асноўных пачаткаў у галіне асветы і аховы здароўя;
- у) арганізацыя адзінай сістэмы народна-гаспадарчага ўчоту;
 - ф) устанаўленне асноў законадаўства аб працы;
- х) законадаўства аб судабудаўніцтве і судавядзенні; крымінальны і грамадзянскі кодэксы;
- ц) законы аб саюзным грамадзянстве; законы аб правах грамадзян іншых краін;
 - ч) выданне агульнасаюзных актаў аб амністыі.

Артыкул 15. Суверэнітэт саюзных рэспублік агранічаны толькі ў межах, паказаных у артыкуле 14 Канстытуцыі СССР. Па-за гэтымі межамі кожная Саюзная рэспубліка ажыццяўляе дзяржаўную ўладу самастойна. СССР ахоўвае суверэнныя правы саюзных рэспублік.

Артыкул 16. Кожная Саюзная рэспубліка мае сваю Канстытуцыю, якая ўлічвае асаблівасці рэспублікі і пабудавана ў поўнай адпаведнасці з Канстытуцыяй СССР.

Артыкул 17. За кожнай Саюзнай рэспублікай захоўваецца права свабоднага выхаду з СССР.

Артыкул 18. Тэрыторыя саюзных рэспублік не можа быць зменена без іх згоды.

Артыкул 19. Законы СССР маюць аднолькавую сілу на тэрыторыі ўсіх саюзных рэспублік.

Артыкул 20. У выпадку разыходжання закона Саюзнай рэспублікі з законам агульнасаюзным, дзейнічае агульнасаюзны закон.

Артыкул 21. Для грамадзян СССР устанаўляецца адзінае саюзнае грамадзянства.

Кожны грамадзянін Саюзнай рэспублікі з'яўляецца грамадзянінам СССР.

Артыкул 22. Расійская Совецкая Федэратыўная Соцыялістычная Рэспубліка складаецца з краёў: Азова-Чорнаморскага, Далёка-Ўсходняга, Заходне-Сібірскага, Краснаярскага, Паўночна-Каўказскага; абласцей: Варонежскай, Усходне-Сібірскай, Горкаўскай, Заходняй, Іванаўскай, Калінінскай, Кіраўскай, Куйбышэўскай, Курскай, Ленінградскай, Маскоўскай, Омскай, Орэнбургскай, Саратаўскай, Свердлоўскай, Паўночнай, Сталінградскай, Чэлябінскай, Яраслаўскай; аўтаномных совецкіх соцыялістычных рэспублік: Татарскай, Башкірскай, Дагестанскай, Бурат-Мангольскай, Кабардзіна-Балкарскай, Калмыцкай, Карэльскай, Комі, Крымскай, Марыйскай, Мардоўскай, Немцаў Паволжа, Паўночна-Осецінскай, Удмурцкай, Чэчэна-Інгушскай, Чувашскай, Якуцкай; аўтаномных абласцей: Адыгейскай, Яўрэйскай, Карачаеўскай, Ойроцкай, Хакаскай, Чэркескай.

Артыкул 23. Украінская Совецкая Соцыялістычная Рэспубліка складаецца з абласцей: Вінніцкай, Днепрапетроўскай, Данецкай, Кіеўскай, Одэскай, Харкаўскай, Чэрнігаўскай і Малдаўскай Аўтаномнай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі.

Артыкул 24. У Азербайджанскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспубліцы знаходзяцца (састаяць) Нахічэванская Аўтаномная Совецкая Соцыялістычная Рэспубліка і Нагорна-Карабахская аўтаномная вобласць.

Артыкул 25. У Грузінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспубліцы знаходзяцца (састаяць) Абхазская АССР, Аджарская АССР, Паўднёва-Осецінская аўтаномная вобласць.

Артыкул 26. У Узбекскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспубліцы знаходзіцца (састаіць) Кара-Калпакская АССР.

Артыкул 27. У Таджыкскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспубліцы знаходзіцца (састаіць) Горна-Бадахшанская аўтаномная вобласць.

Артыкул 28. Казахская Совецкая Соцыялістычная Рэспубліка складаецца з абласцей: Акцюбінскай, Алма-Ацінскай, Усходне-Казахстанскай, Заходне-Казахстанскай, Карагандзінскай, Кустанайскай, Паўночна-Казахстанскай, Паўднёва-Казахстанскай.

Артыкул 29. Армянская ССР, Беларуская ССР, Туркменская ССР і Кіргізская ССР не маюць у сваім складзе аўтаномных рэспублік, таксама як краёў і абласцей.

РАЗДЗЕЛ ІІІ

вышэйшыя органы дзяржаўнай улады саюза совецкіх соцыялістычных рэспублік

Артыкул 30. Вышэйшым органам дзяржаўнай улады СССР з'яўляецца Вярхоўны Совет СССР.

Артыкул 31. Вярхоўны Совет СССР ажыццяўляе ўсе правы, прысвоеныя Саюзу Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік згодна артыкула 14 Канстытуцыі, паколькі яны не ўваходзяць, па Канстытуцыі, у кампетэнцыю падсправаздачных Вярхоўнаму Совету СССР органаў СССР: Прэзідыума Вярхоўнага Совета СССР, Совета Народных Камісарыў СССР і Народных Камісарыятаў СССР.

Артыкул 32. Законадаўчая ўлада СССР ажыццяўляецца

выключна Вярхоўным Советам СССР.

Артыкул 33. Вярхоўны Совет СССР складаецца з двух палат: Совета Саюза і Совета Нацыянальнасцей.

Артыкул 34. Совет Саюза абіраецца грамадзянамі СССР па выбарчых акругах па норме: адзін дэпутат на 300 тысяч насельніцтва.

Артыкул 35. Совет Нацыянальнасцей абіраецца грамадзянамі СССР па саюзных і аўтаномных рэспубліках, аўтаномных абласцях і нацыянальных акругах па норме: па 25 дэпутатаў ад кожнай саюзнай рэспублікі, па 11 дэпутатаў ад кожнай аўтаномнай рэспублікі, па 5 дэпутатаў ад кожнай аўтаномнай вобласці і па аднаму дэпутату ад кожнай нацыянальнай акругі.

Артыкул 36. Вярхоўны Совет СССР абіраецца тэрмінам на чатыры гады.

Артыкул 37. Абедзве палаты Вярхоўнага Совета СССР: Совет Саюза і Совет Нацыянальнасцей роўнапраўны.

Артыкул 38. Совету Саюза і Совету Нацыянальнасцей у аднолькавай меры належыць законадаўчая ініцыятыва.

Артыкул 39. Закон лічыцца зацверджаным, калі ён прыняты абодвума палатамі Вярхоўнага Совета СССР простай большасцю кожнай.

Артыкул 40. Законы, прынятыя Вярхоўным Советам СССР, публікуюцца на мовах саюзных рэспублік за подпісамі старшыні і сакратара Прэзідыума Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 41. Сесіі Совета Саюза і Совета Нацыянальнасцей пачынаюцца і закончваюцца адначасова. **Артыкул 42.** Совет Саюза абірае старшыню Совета Саюза і двух яго намеснікаў.

Артыкул 43. Совет Нацыянальнасцей абірае старшыню Совета Нацыянальнасцей і двух яго намеснікаў.

Артыкул 44. Старшыні Совета Саюза і Совета Нацыянальнасцей кіруюць пасяджэннямі адпаведных палат і загадваюць іх унутраным распарадкам.

Артыкул 45. Сумесныя пасяджэнні абодвух палат Вярхоўнага Совета СССР вядуць па чарзе старшыні Совета Саюза і Совета Нацыянальнасцей.

Артыкул 46. Сесіі Вярхоўнага Совета СССР склікаюцца Прэзідыумам Вярхоўнага Совета СССР два разы ў год.

Нечарговыя сесіі склікаюцца Прэзідыумам Вярхоўнага Совета СССР па яго погляду ці па патрабаванню адной з саюзных рэспублік.

Артыкул 47. У выпадку рознагалосся паміж Советам Саюза і Советам Нацыянальнасцей пытанне перадаецца на вырашэнне камісії па ўзгадненню, утворанай на парытэтных пачатках. Калі камісія па ўзгадненню не прыходзіць да згоднага рашэння або калі яе рашэнне не задавальняе адну з палат, пытанне разглядаецца другі раз у палатах. Пры адсутнасці згоднага рашэння двух палат, Прэзідыум Вярхоўнага Совета СССР распускае Вярхоўны Совет СССР і назначае новыя выбары.

Артыкул [48. Вярхоўны Совет СССР абірае на сумесным пасяджэнні абодвух палат Прэзідыум Вярхоўнага Совета СССР у складзе: старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Совета СССР, адзінаццаці яго намеснікаў, сакратара Прэзідыума і 24 членаў Прэзідыума.

Прэзідыум Вярхоўнага Совета СССР падсправаздачны Вярхоўнаму Совету СССР ва ўсёй сваёй дзейнасці.

Артыкул 49. Прэзідыум Вярхоўнага Совета СССР:

- а) склікае сесіі Вярхоўнага Совета СССР;
- б) дае тлумачэнне дзейнічаючых законаў СССР, выдае ўказы;
- в) распускае Вярхоўны Совет СССР на падставе 47 артыкула Канстытуцыі СССР і назначае новыя выбары;

r) праводзіць усенароднае апытанне (рэферэндум) па сваёй ініцыятыве або па патрабаванню адной з саюзных рэспублік;

д) адмяняе пастановы і распараджэнні Совета Народных Камісараў СССР і Советаў Народных Камісараў саюзных рэспублік у выпадку, калі яны не адпавядаюць закону;

- е) у перыяд паміж сесіямі Вярхоўнага Совета СССР вызваляе ад пасады і прызначае асобных Народных Камісараў СССР па прадстаўленню старшыні Совета Народных Камісараў СССР з наступным унясеннем на зацверджанне Вярхоўнага Совета СССР;
- ж) узнагароджвае ордэнамі і надае ганаровыя званні СССР;
 - з) ажыццяўляе права памілавання;
- і) назначае і змяняе вышэйшае камандаванне ўзброеных сіл СССР;
- к) у перыяд паміж сесіямі Вярхоўнага Совета СССР абвящчае становішча вайны ў выпадку ваеннага нападу на СССР або ў выпадку неабходнасці выканання міжнародных дагаворных абавязацельстваў па ўзаемнай абароне ад агрэсіі;
 - л) абвящчае агульную і частковую мабілізацыю;
 - м) ратыфікуе міжнародныя дагаворы;
- н) назначае і адклікае паўнамоцных прадстаўнікоў СССР у замежных дзяржавах;
- о) прымае верыцельныя і адзыўныя граматы акрэдытаваных пры ім дыпламатычных прадстаўнікоў замежных дзяржаў.

Артыкул 50. Совет Саюза і Совет Нацыяльнасцей абіраюць мандатныя камісіі, якія правяраюць паўнамоцтвы дэпутатаў кожнай палаты.

Па прадстаўленню мандатнай камісіі палаты рашаюць або прызнаць паўнамоцтвы, або касіраваць выбары паасобных дэпутатаў.

Артыкул 51. Вярхоўны Совет СССР назначае, калі ён палічыць неабходным, следчыя і рэвізійныя камісіі па любому пытанню.

Усе ўстановы і службовыя асобы абавязаны выконваць

патрабаванні гэтых камісій і <mark>прадстаўляць ім не</mark>абходн<mark>ыя</mark> матэрыялы і дакументы.

Артыкул 52. Дэпутат Вярхоўнага Совета СССР не можа быць прыцягнут да судовай адказнасці або арыштаваны без згоды Вярхоўнага Совета СССР, а ў перыяд, калі няма сесіі Вярхоўнага Совета СССР,—без згоды Прэзідыума Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 53. Па сканчэнні паўнамоцтваў або пасля датэрміновага роспуску Вярхоўнага Совета СССР Прэзідыум Вярхоўнага Совета СССР захоўвае свае паўнамоцтвы аж да ўтварэння новаабраным Вярхоўным Советам СССР новага Прэзідыума Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 54. Па сканчэнні паўнамоцтваў або ў выпадку датэрміновага роспуску Вярхоўнага Совета СССР Прэзідыум Вярхоўнага Совета СССР назначае новыя выбары ў тэрмін не больш двух месяцаў з дня сканчэння паўнамоцтваў або роспуску Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 55. Новаабраны Вярхоўны Совет СССР склікаецца Прэзідыумам Вярхоўнага Совета СССР ранейшага складу не пазней, як праз месяц пасля выбараў.

Артыкул 56. Вярхоўны Совет СССР утварае на сумесным пасяджэнні абодвух палат Урад СССР—Совет Народных Камісараў СССР.

РАЗДЗЕЛ IV

ВЫШЭЙШЫЯ ОРГАНЫ ДЗЯРЖАЎНАЙ УЛАДЫ САЮЗНЫХ РЭСПУБЛІК

Артыкул 57. Вышэйшым органам дзяржаўнай улады Саюзнай рэспублікі з'яўляецца Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 58. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі абіраецца грамадзянамі рэспублікі тэрмінам на чатыры гады.

Нормы прадстаўніцтва ўстанаўляюцца Канстытуцыямі саюзных рэспублік.

Артыкул 59. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі з'яўляецца адзіным законадаўчым органам рэспублікі.

Артыкул 60. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі:

- а) прымае Канстытуцыю рэспублікі і ўносіць у яе змены ў адпаведнасці з артыкулам 16 Канстытуцыі СССР;
- б) зацвярджае Канстытуцыі аўтаномных рэспублік, якія знаходзяцца ў яе складзе, і вызначае граніцы іх тэрыторыі;
- в) зацвярджае народна-гаспадарчы план і бюджэт рэспублікі;
- г) карыстаецца правам амністыі і памілавання грамадзян, асуджаных судовымі органамі Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 61. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі абірае Прэзідыум Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі ў складзе: старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі, яго намеснікаў, сакратара Прэзідыума і членаў Прэзідыума Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі.

Паўнамоцтвы Прэзідыума Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі вызначаюцца Канстытуцыяй Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 62. Для вядзення пасяджэнняў Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі абірае свайго старшыню і яго намеснікаў.

Артыкул 63. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі ўтварае Ўрад Саюзнай рэспублікі—Совет Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі.

РАЗДЗЕЛ V

ОРГАНЫ ДЗЯРЖАЎНАГА КІРАВАННЯ САЮЗА СОВЕЦКІХ СОЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

Артыкул 64. Вышэйшым выканаўчым і распарадчым органам дзяржаўнай улады Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік з'яўляецца Совет Народных Камісараў СССР.

Артыкул 65. Совет Народных Камісараў СССР адказны перад Вярхоўным Советам СССР і яму падсправаздачны, а ў перыяд паміж сесіямі Вярхоўнага Совета—перад Прэзідыумам Вярхоўнага Совета СССР, якому падсправаздачны.

Артыкул 66. Совет Народных Камісараў СССР выдае пастановы і распараджэнні на аснове і ў выкананне дзейнічаючых законаў і правярае выкананне.

Артыкул 67. Пастановы і распараджэнні Совета Народных Камісараў СССР абавязковы да выканання на ўсёй тэрыторыі СССР.

Артыкул 68. Совет Народных Камісараў СССР:

- а) яднае і накіроўвае работу агульнасаюзных і саюзнарэспубліканскіх Народных Камісарыятаў СССР і іншых падпарадкаваных яму гаспадарчых і культурных устаноў;
- б) прымае меры па ажыццяўленню народна-гаспадарчага плана, дзяржаўнага бюджэту і ўмацаванню крэдытна-грашовай сістэмы;
- в) прымае меры па забяспечанню грамадскага парадку, абароне інтарэсаў дзяржавы і ахове правоў грамадзян;
- г) ажыццяўляе агульнае кіраўніцтва ў галіне зносін з замежнымі дзяржавамі;

- д) вызначае штогадовыя кантынгенты грамадзян, якія падлягаюць прызыву на сапраўдную вайсковую службу, кіруе агульным будаўніцтвам узброеных сіл краіны;
- е) утварае, у выпадку неабходнасці, спецыяльныя камітэты і Галоўныя Кіраўніцтвы пры Совеце Народных Камісараў СССР па справах гаспадарчага, культурнага і абароннага будаўніцтва.

Артыкул 69. Совет Народных Камісараў СССР мае права па галінах кіравання і гаспадаркі, аднесеных да кампетэнцыі СССР, прыпыняць пастановы і распараджэнні Советаў Народных Камісараў саюзных рэспублік і адмяняць загады і інструкцыі Народных Камісараў СССР.

Артыкул 70. Совет Народных Камісараў СССР утвараецца Вярхоўным Советам СССР у складзе:

Старшыні Совета Народных Камісараў СССР;

Намеснікаў старшыні Совета Народных Камісараў СССР;

Старшыні Дзяржаўнай планавай камісіі СССР;

Старшыні Камісіі совецкага кантролю;

Народных Камісараў СССР;

Старшыні Камітэта загатовак;

Старшыні Камітэта па справах мастацтваў;

Старшыні Камітэта па справах вышэйшай школы.

Артыкул 71. Урад СССР або Народны Камісар СССР, да якіх звернута запытанне дэпутата Вярхоўнага Совета СССР, абавязаны не больш як у трохдзённы тэрмін даць вусны або пісьмовы адказ у адпаведнай палаце.

Артыкул 72. Народныя Камісары СССР кіруюць галінамі дзяржаўнага кіравання, якія ўваходзяць у кампетэнцыю СССР.

Артыкул 73. Народныя Камісары СССР выдаюць у межах кампетэнцыі адпаведных Народных Камісарыятаў загады і інструкцыі на падставе і ў выкананне дзейнічаючых законаў, а таксама пастаноў і распараджэнняў Совета Народных Камісараў СССР і правяраюць іх выкананне.

Артыкул 74. Народныя Камісарыяты СССР з'яўляюцца або агульнасаюзнымі або саюзна-рэспубліканскімі.

Артыкул 75. Агульнасаюзныя Народныя Камісарыяты

кіруюць даручанай ім галіной дзяржаўнага кіравання на ўсёй тэрыторыі СССР або непасрэдна або праз органы, якія імі назначаюцца.

Артыкул 76. Саюзна-рэспубліканскія Народныя Камісарыяты кіруюць даручанай ім галіной дзяржаўнага кіравання, як правіла, праз аднайменныя Народныя Камісарыяты саюзных рэспублік і кіруюць непасрэдна толькі пэўнай абмежаванай колькасцю прадпрыемстваў па спісу, які зацвярджаецца Прэзідыумам Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 77. Да агульнасаюзных Народных Камісарыятаў адносяцца Народныя Камісарыяты:

Абароны;

Замежных спраў;

Замежнага гандлю;

Шляхоў зносін;

Сувязі;

Воднага транспарта;

Цяжкай прамысловасці;

Абароннай прамысловасці.

Артыкул 78. Да саюзна-рэспубліканскіх Народных Камісарыятаў адносяцца Народныя Камісарыяты:

Харчовай прамысловасці;

Лёгкай прамысловасці;

Лясной прамысловасці;

Земляробства;

Зернавых і жывёлагадоўчых соўгасаў;

Фінансаў;

Унутранага гандлю;

Унутраных спраў;

Юстыцыі;

Аховы здароўя.

РАЗДЗЕЛ VI

ОРГАНЫ ДЗЯРЖАЎНАГА КІРАВАННЯ САЮЗНЫХ РЭСПУБЛІК

Артыкул 79. Вышэйшым выканаўчым і распарадчым органам дзяржаўнай улады Саюзнай рэспублікі з'яўляецца Совет Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 80. Совет Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі адказны перад Вярхоўным Советам Саюзнай рэспублікі і яму падсправаздачны, а ў перыяд паміж сесіямі Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі—перад Прэзідыумам Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі, якому падсправаздачны.

Артыкул 81. Совет Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі выдае пастановы і распараджэнні на аснове і ў выкананне дзейнічаючых законаў СССР і Саюзнай рэспублікі, пастаноў і распараджэнняў Совета Народных Камісараў СССР і правярае іх выкананне.

Артыкул 82. Совет Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі мае права прыпыняць пастановы і распараджэнні Советаў Народных Камісараў аўтаномных рэспублік і адмяняць рашэнні і распараджэнні выканаўчых камітэтаў советаў дэпутатаў працоўных краёў, абласцей і аўтаномных абласцей.

Артыкул 83. Совет Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі ўтвараецца Вярхоўным Советам Саюзнай рэспублікі ў складзе:

Старшыні Совета Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі;

Намеснікаў старшыні;

Старшыні Дзяржаўнай планавай камісіі; Народных камісараў:

Харчовай прамысловасці; Лёгкай прамысловасці;

Лясной прамысловасці;

Земляробства;

Зернавых і жывёлагадоўчых соўгасаў;

Фінансаў;

Унутранага гандлю;

Унутраных спраў;

Юстыцыі;

Аховы здароўя;

Асветы;

Мясцовай прамысловасці;

Комунальнай гаспадаркі;

Соцыяльнага забяспечання;

Упаўнаважанага Камітэта загатовак;

Начальніка Кіраўніцтва па справах мастацтваў;

Упаўнаважаных агульнасаюзных Народных Камісарыятаў.

Артыкул 84. Народныя Камісары Саюзнай рэспублікі кіруюць галінамі дзяржаўнага кіравання, якія ўваходзяць у кампетэнцыю Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 85. Народныя Камісары Саюзнай рэспублікі выдаюць у межах кампетэнцыі адпаведных Народных Камісарыятаў загады і інструкцыі на падставе і ў выкананне законаў СССР і Саюзнай рэспублікі, пастаноў і распараджэнняў Совета Народных Камісараў СССР і Саюзнай рэспублікі, загадаў і інструкцый саюзна-рэспубліканскіх Народных Камісарыятаў СССР.

Артыкул 86. Народныя Камісарыяты Саюзнай рэспублікі з'яўляюцца саюзна-рэспубліканскімі або рэспубліканскімі.

Артыкул 87. Саюзна-рэспубліканскія Народныя Камісарыяты кіруюць даручанай ім галіной дзяржаўнага кіравання, падпарадкуючыся як Совету Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі, так і адпаведнаму саюзна-рэспубліканскаму Народнаму Камісарыяту СССР.

Артыкул 88. Рэспубліканскія Народныя Камісарыяты кіруюць даручанай ім галіной дзяржаўнага кіравання, пад-парадкуючыся непасрэдна Совету Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі.

РАЗДЗЕЛ VII

вышэйшыя органы дзяржаўнай улады аўтаномных совецкіх соцыялістычных рэспублік

Артыкул 89. Вышэйшым органам дзяржаўнай улады Аўтаномнай рэспублікі з'яўляецца Вярхоўны Совет АССР.

Артыкул 90. Вярхоўны Совет Аўтаномнай рэспублікі абіраецца грамадзянамі рэспублікі тэрмінам на чатыры тады па нормах прадстаўніцтва, якія ўстанаўляюцца Канстытуцыяй Аўтаномнай рэспублікі.

Артык ул 91. Вярхоўны Совет Аўтаномнай рэспублікі

з'яўляецца адзіным законадаўчым органам АССР.

Артыкул 92. Кожная Аўтаномная рэспубліка мае сваю Канстытуцыю, якая ўлічвае асаблівасці Аўтаномнай рэспублікі і пабудавана ў поўнай адпаведнасці з Канстытуцыяй Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 93. Вярхоўны Совет Аўтаномнай рэспублікі абірае Прэзідыум Вярхоўнага Совета Аўтаномнай рэспублікі і ўтварае Совет Народных Камісараў Аўтаномнай рэспуб-

лікі, згодна сваёй Канстытуцыі.

РАЗДЗЕЛ VIII

мясцовыя органы дзяржаўнай улады

Артыкул 94. Органамі дзяржаўнай улады ў краях, абласцях, аўтаномных абласцях, акругах, раёнах, гарадах, сёлах (станіцах, вёсках, хутарах, кішлаках, аулах) з'яўляюцца Советы дэпутатаў працоўных.

Артыкул 95. Краявыя, абласныя, аўтаномных абласцей, акруговыя, раённыя, гарадскія, сельскія (станіц, вёсак, хутароў, кішлакоў, аулаў) Советы дэпутатаў працоўных абіраюцца адпаведна працоўнымі края, вобласці, аўтаномнай вобласці, акругі, раёна, горада, сяла тэрмінам на два гады.

Артыкул 96. Нормы прадстаўніцтва ў Советы дэпутатаў працоўных вызначаюцца Канстытуцыямі саюзных рэспублік.

Артыкул 97. Советы дэпутатаў працоўных кіруюць дзейнасцю падпарадкаваных ім органаў кіравання, забяспечваюць ахову дзяржаўнага парадку, выкананне законаў і ахову правоў грамадзян, кіруюць мясцовым гаспадарчым і культурным будаўніцтвам, устанаўляюць мясцовы бюджэт.

Артыкул 98. Советы дэпутатаў працоўных прымаюць рашэнні і даюць распараджэнні ў межах правоў, якія ім належаць па законах СССР і Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 99. Выканаўчымі і распарадчымі органамі краявых, абласных, аўтаномных абласцей, акруговых, раённых, гарадскіх і сельскіх Советаў дэпутатаў працоўных з'яўляюцца выканаўчыя камітэты, якія абіраюцца імі ў складзе: старшыні, яго намеснікаў, сакратара і членаў.

Артыкул 100. Выканаўчым і распарадчым органам сель-

скіх Советаў дэпутатаў працоўных у невялікіх паселішчах, у адпаведнасці з Канстытуцыямі саюзных рэспублік, з'яўляюцца старшыня, яго намеснік і сакратар, якія абіраюцца імі.

Артыкул 101. Выканаўчыя органы Советаў дэпутатаў працоўных непасрэдна падсправаздачны як Совету дэпутатаў працоўных, які іх абраў, так і выканаўчаму органу вышэйстаячага Совета дэпутатаў працоўных.

РАЗДЗЕЛ ІХ

СУД І ПРАКУРАТУРА

Артыкул 102. Правасуддзе ў СССР ажыццяўляецца Вярхоўным Судом СССР, Вярхоўнымі Судамі саюзных рэспублік, краявымі і абласнымі судамі, судамі аўтаномных рэспублік і аўтаномных абласцей, акруговымі судамі, спецыяльнымі судамі СССР, якія ствараюцца па пастанове Вярхоўнага Совета СССР, народнымі судамі.

Артыкул 103. Разгляд спраў ва ўсіх судах ажыццяўляецца з удзелам народных засядацеляў, апрача выпадкаў, спе-

цыяльна прадугледжаных законам.

Артыкул 104. Вярхоўны Суд СССР з'яўляецца вышэйшым судовым органам. На Вярхоўны Суд СССР ускладаецца нагляд за судовай дзейнасцю ўсіх судовых органаў СССР і саюзных рэспублік.

- **Артыкул 105.** Вярхоўны Суд СССР і спецыяльныя суды СССР абіраюцца Вярхоўным Советам СССР тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 106. Вярхоўныя Суды саюзных рэспублік абіраюцца Вярхоўнымі Советамі саюзных рэспублік тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 107. Вярхоўныя Суды аўтаномных рэспублік абіраюцца Вярхоўнымі Советамі аўтаномных рэспублік тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 108. Краявыя і абласныя суды, суды аўтаномных абласцей, акруговыя суды абіраюцца краявымі, абласнымі або акруговымі Советамі дэпутатаў працоўных або Советамі дэпутатаў працоўных аўтаномных абласцей тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 109. Народныя суды абіраюцца грамадзянамі раёна на аснове ўсеагульнага, прамога і роўнага выбарчага права пры тайным галасаванні — тэрмінам на тры гады.

Артыкул 110. Судавядзенне праводзіцца на мове саюзнай або аўтаномнай рэспублікі або аўтаномнай вобласці з забяспечаннем для асоб, якія не ўладаюць гэтай мовай, поўнага азнаямлення з матэрыяламі справы праз перакладчыка, а таксама права выступаць на судзе на роднай мове.

Артыкул 111. Разгляд спраў ва ўсіх судах СССР адкрыты, паколькі законам не прадугледжаны выключэнні, з забяспечаннем абвінавачваемаму права на абарону.

Артыкул 112. Суддзі незалежны і падпарадкуюцца толькі закону.

Артыкул 113. Вышэйшы нагляд за дакладным выкананнем законаў усімі Народнымі Камісарыятамі і падпарадкаванымі ім установамі, роўным чынам, як паасобнымі службовымі асобамі, а таксама грамадзянамі СССР ускладаецца на Пракурора СССР.

Артыкул 114. Пракурор' СССР прызначаецца Вярхоўным Советам СССР тэрмінам на сем гадоў.

Артыкул 115. Рэспубліканскія, краявыя, абласныя пракуроры, а таксама пракуроры аўтаномных рэспублік і аўтаномных абласцей прызначаюцца Пракурорам СССР тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 116. Акруговыя, раённыя і гарадскія пракуроры прызначаюцца пракурорамі саюзных рэспублік з зацверджання Пракурора СССР тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 117. Органы пракуратуры ажыццяўляюць свае

функцыі незалежна ад якіх-бы то ні было мясцовых органаў і падпарадкуюцца толькі Пракурору СССР.

РАЗДЗЕЛ Х

АСНОЎНЫЯ ПРАВЫ І АБАВЯЗКІ ГРАМАДЗЯН

Артыкул 118. Грамадзяне СССР маюць права на працу, гэта значыць права на атрыманне гарантаванай работы з аплатай іх працы ў адпаведнасці з яе колькасцю і якасцю.

Права на працу забяспечваецца соцыялістычнай арганізацыяй народнай гаспадаркі, няўхільным ростам вытворчых сіл совецкага грамадства, устараненнем магчымасці гаспадарчых крызісаў і ліквідацыяй беспрацоўя.

Артыкул 119. Грамадзяне СССР маюць права на ад-

пачынак.

Права на адпачынак забяспечваецца скарачэннем рабочага дня для пераважнай большасці рабочых да 7 гадзін, устанаўленнем штогадовых водпускаў рабочым і служачым з захаваннем заработнай платы, прадастаўленнем для абслугоўвання працоўных шырокай сеткі санаторыяў, дамоў адпачынку, клубаў.

Артыкул 120. Грамадзяне СССР маюць права на матэрыяльнае забяспечание ў старасці, а таксама—у выпадку

хваробы і страты працаздольнасці.

Гэтае права забяспечваецца шырокім развіццём соцыяльнага страхавання рабочых і служачых за кошт дзяржавы, бясплатнай медыцынскай дапамогай працоўным, прадастаўленнем у карыстанне працоўным шырокай сеткі курортаў.

Артыкул 121. Грамадзяне СССР маюць права на ас-

вету.

Гэтае права забяспечваецца ўсеагульна-абавязковай пачатковай асветай, бясплатнасцю асветы, уключаючы вышэйшую асвету, сістэмай дзяржаўных стыпендый пераважнай большасці навучаючыхся ў вышэйшай школе, навучаннем у школах на роднай мове, арганізацыяй на заводах, у соўгасах, машынатрактарных станцыях і калгасах бясплатнага вытворчага, тэхнічнага і агранамічнага навучання працоўных.

Артыкул 122. Жанчыне ў СССР прадастаўляюцца роўныя правы з мужчынам ва ўсіх галінах гаспадарчага, дзяржаўнага, культурнага і грамадска-палітычнага жыцця.

Магчымасць ажыццяўлення гэтых правоў жанчын забяспечваецца прадастаўленнем жанчыне роўнага з мужчынам права на працу, аплату працы, адпачынак, соцыяльнае страхаванне і асвету, дзяржаўнай аховай інтарэсаў маці і дзіцяці, прадастаўленнем жанчыне пры цяжарнасці водпускаў з захаваннем утрымання, шырокай сеткай радзільных дамоў, дзіцячых ясляў і садоў.

Артыкул 123. Роўнапраўе грамадзян СССР, незалежна ад іх нацыянальнасці і расы, ва ўсіх галінах гаспадарчага, дзяржаўнага, культурнага і грамадска-палітычнага жыцця з'яўляецца непарушным законам.

Якое-б то ні было прамое або ўскоснае абмежаванне правоў або, наадварот, устанаўленне прамых або ўскосных пераваг грамадзян у залежнасці ад іх расавай і нацыянальнай прыналежнасці, таксама як усякая пропаведзь расавай або нацыянальнай выключнасці, або нянавісці і пагарды—караюцца законам.

Артыкул 124. У мэтах забяспечання за грамадзянамі свабоды сумлення царква ў СССР аддзелена ад дзяржавы і школа ад царквы. Свабода правіць рэлігійныя культы і свабода антырэлігійнай прапаганды прызнаецца за ўсімі грамадзянамі.

Артыкул 125. У адпаведнасці з інтарэсамі працоўных і ў мэтах умацавання соцыялістычнага ладу грамадзянам СССР гарантуецца законам:

- а) свабода слова,
- б) свабода друку,
- в) свабода сходаў і мітынгаў,
- г) свабода вулічных шэствіяў і дэманстрацый.

Гэтыя правы грамадзян забяспечваюцца прадастаўленнем працоўным і іх арганізацыям друкарняў, запасаў паперы, грамадскіх будынкаў, вуліц, сродкаў сувязі і іншых матэрыяльных умоў, неабходных для іх ажыццяўлення.

Артыкул 126. У адпаведнасці з інтарэсамі працоўных і ў мэтах развіцця арганізацыйнай самадзейнасці і палітычнай актыўнасці народных мас грамадзянам СССР забяспечваецца права аб'яднання ў грамадскія арганізацыі прафесіянальныя саюзы, кааператыўныя аб'яднанні, арганізацыі моладзі, спартыўныя і абаронныя арганізацыі, культурныя, тэхнічныя і навуковыя таварыствы, а найбольш актыўныя і свядомыя грамадзяне з радоў рабочага класа і іншых слаёў працоўных яднаюцца ва Усесаюзную комуністычную партыю (большэвікоў), якая з'яўляецца перадавым атрадам працоўных у іх барацьбе за ўмацаванне і развіццё соцыялістычнага ладу і якая з'яўляецца кіруючым ядром усіх арганізацый працоўных, як грамадскіх, так і дзяржаўных.

Артыкул 127. Грамадзянам СССР забяспечваецца недатыкальнасць асобы. Ніхто не можа быць арыштаваны інакш як па пастанове суда або з санкцыі пракурора.

Артыкул 128. Недатыкальнасць жылля грамадзян і тайна перапіскі ахоўваюцца законам.

Артыкул 129. СССР прадастаўляе права прытулку замежным грамадзянам, якія праследуюцца за абарону інтарэсаў працоўных, або навуковую дзейнасць, або нацыянальна-вызваленчую барацьбу.

Артыкул 130. Кожны грамадзянін СССР абавязан выконваць Канстытуцыю Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік, выконваць законы, захоўваць дысцыпліну працы, сумленна адносіцца да грамадскага абавязку, паважаць правілы соцыялістычнага агульна-сумеснага жыцця.

Артыкул 131. Кожны грамадзянін СССР абавязан берагчы і ўмацоўваць грамадскую, соцыялістычную ўласнасць,

як свящчэнную і недатыкальную аснову совецкага ладу, як крыніцу багацця і магутнасці радзімы, як крыніцу заможнага і культурнага жыцця ўсіх працоўных.

Асобы, якія пасягаюць на грамадскую, соцыялістычную ўласнасць, з'яўляюцца ворагамі народу.

Артыкул 132. Усеагульны вайсковы абавязак з'я**ў**ляецца законам.

Вайсковая служба ў Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі прадстаўляе пачэсны абавязак грамадзян СССР.

Артыкул 133. Абарона бацькаўшчыны ёсць свяшчэнны абавязак кожнага грамадзяніна СССР. Здрада радзіме: парушэнне прысягі, пераход на бок ворага, нанясенне шкоды ваеннай магутнасці дзяржавы, шпіянаж—караюцца па ўсёй строгасці закона, як самае цяжкае злачынства.

РАЗДЗЕЛ XI

выбарчая сістэма

Артыкул 134. Выбары дэпутатаў ва ўсе Советы дэпутатаў працоўных: Вярхоўны Совет СССР, Вярхоўныя Советы саюзных рэспублік, краявыя і абласныя Советы дэпутатаў працоўных, Вярхоўныя Советы аўтаномных рэспублік, Советы дэпутатаў працоўных аўтаномных абласцей, акруговыя, раённыя, гарадскія і сельскія (станіцы, вёскі, хутара, кішлака, аула) Советы дэпутатаў працоўных,—праводзяцца выбаршчыкамі на аснове ўсеагульнага, роўнага і прамога выбарчага права пры тайным галасаванні.

Артыкул 135. Выбары дэпутатаў з'яўляюцца ўсеагульнымі: усе грамадзяне СССР, дасягнуўшыя 18 гадоў, незалежна ад расавай і нацыянальнай прыналежнасці, веравызнання, асветнага цэнзу, аселасці, соцыяльнага паходжання,

маёмаснага становішча і мінулай дзейнасці, маюць права ўдзельнічаць у выбарах дэпутатаў і быць абранымі, за выключэннем страціўшых розум і асоб, асуджаных судом з пазбаўленнем выбарчых правоў.

Артыкул 136. Выбары дэпутатаў з'яўляюцца роўнымі: кожны грамадзянін мае адзін голас; усе грамадзяне ўдзельнічаюць у выбарах на роўных падставах.

Артыкул 137. Жанчыны карыстаюцца правам абіраць і быць абранымі роўна з мужчынамі.

Артыкул 138. Грамадзяне, якія знаходзяцца ў радах Чырвонай Арміі, карыстаюцца правам абіраць і быць абранымі роўна з усімі грамадзянамі.

Артыкул 139. Выбары дэпутатаў з'яўляюцца прамымі: выбары ва ўсе Советы дэпутатаў працоўных, пачынаючы ад сельскага і гарадскога Совета дэпутатаў працоўных аж да Вярхоўнага Совета СССР, праводзяцца грамадзянамі непасрэдна шляхам прамых выбараў.

Артыкул 140. Галасаванне пры выбарах дэпутатаў з'яўляецца тайным.

Артыкул 141. Кандыдаты пры выбарах выста**ў**ляюцца па выбарчых акругах.

Права выстаўлення кандыдатаў забяспечваецца за грамадскімі арганізацыямі і таварыствамі працоўных: комуністычнымі партыйнымі арганізацыямі, прафесіянальнымі саюзамі, кааператывамі, арганізацыямі моладзі, культурнымі таварыствамі.

Артыкул 142. Кожны дэпутат абавязан рабіць справаздачу перад выбаршчыкамі аб сваёй рабоце і аб рабоце Совета дэпутатаў працоўных і можа быць у любы час адкліканы па рашэнню большасці выбаршчыкаў ва ўстаноўленым законам парадку.

РАЗДЗЕЛ ХІІ

ГЕРБ, СЦЯГ, СТАЛІЦА

Артыкул 143. Дзяржаўны герб Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік складаецца з сярпа і молата на зямной кулі, выяўленай у праменнях сонца і абкружанай калоссямі, з надпісам на мовах саюзных рэспублік: «Пролетарыі ўсіх краін, злучайцеся!». На версе герба ёсць пяціканцовая зорка.

Артыкул 144. Дзяржаўны сцяг Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік складаецца з чырвонага палотнішча, з выяўленнем на яго верхнім кутку каля дрэўка залатых сярпа і молата і над імі чырвонай пяціканцовай зоркі, абкружанай залатой каймой. Адносіны шырыні да даўжыні 1:2.

Артыкул 145. Сталіцай Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік з'яўляецца горад Масква.

РАЗДЗЕЛ ХІІІ

ПАРАДАК ЗМЕНЫ КАНСТЫТУЦЫІ

Артыкул 146. Змена Канстытуцыі СССР робіцца толькі па рашэнню Вярхоўнага Совета СССР, прынятаму большасцю не менш ²/₃ галасоў у кожнай з яго палат.

Масква, Крэмль. 5 снежня 1936 г.

IFƏSIL

IÇTIMAI QURULUŞ

Maddə I. Sovet Sosialist Respubliqalarь Ittifaqь işcilərin və kəndlilərin sosialist devlətidir.

Maddə 2. SSRI-пьп sijasi əsasьпь, mylkədar və qapitalistlər hakimijjətinin devrilməsi və proletar diqtaturasьпьп fəth edilməsi nətiçəsində bəjymyş və bərkinmiş olan əməkcilər deputatlarьпып Sovetləri təşkil edir.

Maddə 3. SSRI-da bytyn hakimijjət əməkcilər deputatlarь

Sovetlərinin şəxsində şəhər və kənd əməkcilərinindir.

Maddə 4. SSRI-пьп iqtisadi əsаsьпь, qapitalist təsərryfat sisteminin ləqv edilməsi, istehsal alət və vasitələrinə хузизі mylkijjətin fəsx edilməsi və insanьп insan tərəfindən istismатыны joq edilməsi nətiçəsində bərqərar olmuş sosialist təsərryfat sistemi və istehsal alət və vasitələrinə sosialist mylkijjəti təşkil edir.

Maddə 5. SSRI-da sosialist mylkijjəti ja devlət mylkijjəti formasьnda (утит-хаlq malь) vəja qooperativ-qolxoz mylkijjəti (ајгь-ајгь qolxozlarьп mylkijjəti, qooperativ birləşmələrinin mylkijjəti) formasьndadыr.

Maddə 6. Торгаq, topraqыn altы, sular, me şələr, zavodlar,

fabriklər, şaxtalar, mə'dənlər, dəmirjolu, su və hava transportu, banqlar, rabitə vasitələri, devlət tərəfindən təşkil olunmuş iri kənd təsərryfat myəssəsələri (sovxozlar, maşan-traqtor stansijaları və b. k.) həmcinin şəhərlərdə və sənaje' mintəqələrində qommunal myəssəsələr və əsas mənzil fondu devlət mylkijjətidir, jə'ni ymum-xalq maladır.

Maddə 7. Qolxozlardakь və qooperativ təşkilatlarьndakь içtimai myəssəsələr və onlarьn çanlь və çansьz inventarь, qolxoz və qooperativ təşkilatlarьның istehsal etdikləri produqsija, həmcinin onlarы içtimai tikintiləri qolxozlarы və qooperativ təşkilatlarының içtimai, sosialist mylkijjətini təşkil edir.

Hər bir qolxozcu həjətinin şəxsi istifadəsində, içtimai qolxoz təsərryfatənən əsas gəlirindən başqa, kənd təsarryfat arteli nizamnaməsinə gərə, kicik həjətjanə topraqə və həjətjanə topraqənda şəxsi mylkijjətində jardəmcə təsərryfatə, jaşajəş evi, produqt verən hejvanə, ev quşu və xərda kənd təsərryfat inventarə vardər.

Maddə 8. Qolxozlarьп əlində olan topraq pulsuz, və'dəsiz, jə'ni əbədi olaraq, istifadə усуп onlara təhkim olunur.

Maddə 9. SSRI-da hakim təsərryfat forması olan sosialist sistemli təsərryfat formasilə janaşı olaraq, təkbaşına kəndlilərin və qustarların, şəxsi əməjə əsaslanan və ezgə əməjinin istismarına imkan verməjən xırda xysusi təsərryfatına qanun tərəfindən jol verilir.

Maddə 10. Vətəndaşların ez əmək gəlirlərinə və qənaətlərinə, jaşajış evi və jardıncı ev təsərryfatına, ev təsərryfatış şejlərinə və avadanlındına, şəxsi istehlak və rahatlın şejlərinə olan şəxsi mylkijjət hyququ və həmcinin vətəndaşların şəxsi mylkijjətə varislik hyququ qanun tərəfindən qorunur.

Maddə II. SSRI-nən təsərryfat həjatə, içtimai sərvətin artarəlmasə, əməkcilərin maddi və qultur səvijjəsinin dənməz surətdə jyksəlməsi, SSRI istiqlalijjətinin məhkəmləndirilməsi və onun mydafəə qabilijjətinin qyvvətləndirilməsi interesinə olaraq, devlət xalq təsərryfat planilə tə'jin edilir və jənəldilir.

Maddə 12. SSRI-da əmək, «kim işləməsə o jeməz» prinsipi yzrə, əmək qabilijjəti olan hər vətəndaşьп vəzifəsi və şərəf işidir. SSRI-da sosializmin: «hər kəsdən qabilijjətinə gerə, hər kəsə—əməjinə gerə» prinsipi həjata kecirilir.

II FƏSIL

DEVLƏT QURULUŞU

Maddə 13. Sovet Sosialist Respubliqalarь Ittifaqь, bərabər hyquqlu Sovet Sosialist Respubliqalarьпып:

Rusija Sovet Federativ Sosialist Respubliqasьпьп,
Uqrajna Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Belorusija Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Azərbajçan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Gyrçystan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Ermənistan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Tyrkmənstan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Ozbəjstan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Taçikstan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Qazaxstan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Qazaxstan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп,
Qыrqыzstan Sovet Sosialist Respubliqasьпьп
genylly birləşməsi əsasыnda təşkil edilmiş myttəfiq bir devlətdir.

Maddə 14. Sovet Sosialist Respubliqalarь Ittifaqьпьп, өz ali hakimijjət orqanlarь və devlət idarə orqanlarь şəxsində idarəsinə aşaqьdakьlar aiddir:

- a) bejnəlxalq əlaqələrdə Ittifaqı təmsil etmək və başqa devlətlərlə myqavələlər baqlamaq və təsdiq etmək;
 - b) myharəbə və sylh məsələləri;
 - c) SSRI tərkibinə jeni respubliqalar qəbul etmək;
- ç) SSRI Qonstitusijasьпьп həjata kecirilməsini qontrol etmək və myttəfiq respubliqalarыn Qonstitusijalarыnыn SSRI Qonstitusijasыna myvafiqlijini tə'min etmək;
- d) myttəfiq respubliqalar arasьnda sərhəd dəjişikliklərini təsdiq etmək;

- e) myttəfiq respubliqalar tərkibində jeni olkələrin və oblastlагып və həmcinin jeni avtonom respubliqalarыn təşkilini təsdiq etmək;
- ə) SSRI-пьп mydafəəsini təşkil etmək və SSRI-пьп bytyn mysəlləh qyvvələrinə rəhbərlik etmək;
 - f) devlət monopolijası əsası yzrə xariçi tiçarət;
 - g) devlətin təhlykəsizlijini qorumaq;
 - q) SSRI xalq təsərryfat planlarını qərarlaşdırmaq;
- h) SSRI-nın vahid devlət bydçesini, həmcinin ittifaq, respubliqan və jerli bydçelərin əmələ gəlməsi yeyn daxil olan vergi və gəlirləri təsdiq etmək;
- i) Ymumittifaq əhəmijjətli banqları, sənaje' və kənd təsərryfat idarə və myəssəsələrini, həmcinin tiçarət myəssəsələrini idarə etmək;
 - j) transportu və rabitəni idarə etmək;
 - k) pul və qredit sisteminə rəhbərlik etmək;
 - 1) devlət sugortasunu təşkil etmək;
 - m) istiqraz almaq və vermək;
- n) topraqdan istifadə etmənin, həmcinin jer altından, meşələrdən və sulardan istifadə etmənin əsas prinsiplərini qərarlaşdırmaq;
 - o) maarif və sihijjə sahəsində əsas prinsipləri qərarlaşdırmaq;
 - Θ) xalq təsərryfat ucotunun vahid sistemini təşkil etmək;
 - p) əmək qanunveriçiliji əsaslarını qərarlaşdırmaq;
- q) məhkəmə quruluşu və myhakəmə içrası haqqında qanun vermək; çəza və mylki qodeqsləri;
- r) ittifaq vətəndaşlı oqu haqqında qanunlar; əçnəbilərin hyququ haqqında qanunlar;
 - s) amnistija haqqьnda ymum ittifaq aqtlaгь nəşr etmək.

Maddə 15. Myttəfiq respubliqalarыn suvereniteti, jalыпых SSRI Qonstitusijasынып 14-çy maddəsində gəstərilən dairə ilə məhduddur. Bu dairə хатісіндә hər bir Myttəfiq respubliqa devlət hakimijjətini, mystəqil olaraq, həjata kecirir. SSRI myttəfiq respubliqalarыn suveren hyququnu qorujur.

Maddə 16. Hər bir Myttəfiq respubliqa, haman respubliqaпъп хузизіјјәtlərini hesaba alan və SSRI Qonstitusijasьпа tamamilə myvafiq olaraq qurulan өz Qonstitusijasьпа malikdir. Maddə 17. Hər bir Myttəfiq respubliqa yeyn SSRI-dan azad surətdə coqmaq hyququ saqlanolor.

Maddə 18. Myttəfiq respubliqalarыn territorijasь onlarыn

razılıqı olmadan dəjişdirilə bilməz.

Maddə 19. SSRI qanunlarь bytyn myttəfiq respubliqalarьn territorijasьnda ejni qyvvəjə malikdir.

Maddə 20. Myttəfiq respubliqa qanunilə ymum ittifaq qanunu arasında ixtilaf olduqda, ymum ittifaq qanununa əməledilir.

Maddə 21. SSRI vətəndaşları yeyn vahid ittifaq vətəndaşləqə qərarlaşdərələr.

Myttəfiq respubliqanьn hər bir vətəndaşь SSRI vətəndaşьdы. Maddə 22. Rusija Sovet Federativ Sosialist Respubliqasь: Azaq-Qaradəniz, Uzaq Şərq, Olərbi Sibir, Qrasnojarsq, Şimali Qafqaz elkələrindən; Voronez, Şərqi Sibir, Olorki, Olərb, Ivanovo, Qalinin, Kirovsq, Qujbьşev, Qursq, Leninqrad, Mosqva, Omsq Orenburq, Saratov, Sverdlovsq, Şimal, Stalinqrad, Celjabinsq, Jaroslavl oblastlarьndan; Tatarstan, Başqьrdstan, Daqstan, Burjat-Monqol, Qabardin-Balqar, Qalmьq, Qarelja, Qomi, Qrьm, Mari, Mordva, Volqa boju Nemsləri, Şimali Osetija, Udmurd, Cecen-Inquş, Cuvaşija, Jaqut avtonom sovet sosialist respubliqalarьndan; Adьge, Jəhudi, Qaracaj, Ojrot, Xaqas, Cərkəs avtonom oblastlarьndan ibarətdir.

Maddə 23. Uqrajna Sovet Sosialist Respubliqasь: Vinnitsa, Dnepropetrovsq, Donets, Kijev, Odessa, Xarqov, Cerniqov oblast-larьndan və Moldavija Avtonom Sovet Sosialist Respubliqasьп-dan ibarətdir.

Maddə 24. Azərbajçan Sovet Sosialist Respubliqasьnda: Naxсьvan Avtonom Sovet Sosialist Respubliqasь və Daqlьq-Qarabaq Avtonom Oblastь movçuddur.

Maddə 25. Gyrçystan Sovet Sosialist Respubliqasьnda: Abxazija ASSR, Açarstan ASSR, Çənubi Osetija Avtonom Oblastь movçuddur.

Maddə 26. Ozbəjstan Sovet Sosialist Respubliqasında Qara-qalpaq ASSR movçuddur.

Maddə 27. Taçıkstan Sovet Sosialist Respubliqasında Daq-Іьq-Вәdəxşan Avtonom Oblastь movçuddur. Maddə 28. Qazaxstan Sovet Sosialist Respubliqasь: Aqtybe, Alma-Ata, Şərqi Qazaxstan, Qərbi Qazaxstan, Qaraqanda, Qustanaj, Şimali Qazaxstan, Çənubi-Qazaxstan oblastlarından ibarətdir.

Maddə 29. Ermənistan SSR, Belorusija SSR, Tyrkmənstan SSR və Qьгqьzstan SSR-пьп tərkibində avtonom respubliqalar, həmcinin өlkə və oblastlar joqdur.

III FƏSIL

SOVET SOSIALIST RESPUBLIQALARЬ ITTIFAQUIND DEVLƏT HAKIMIJJƏTININ ALI OROJANLARЬ

Maddə 30. SSRI devlət hakimijjətinin ali огодапь SSRI Baş Sovetidir.

Maddə 31. SSRI Baş Soveti, Qonstitusijanыn 14-çy maddəsinə gərə, Sovet Sosialist Respubliqalarы Ittifaqыna verilmiş olan bytyn hyququ həjata kecirir, nə qədər ki, Qonstitusijaja əsasən bu hyquqlar, SSRI Baş Soveti qarşызылда hesabat verən SSRI orqanlarылып: SSRI Baş Soveti Prezidiumunun, SSRI Xalq Qomissarlar Sovetinin və SSRI Xalq Qomissarlaqlarылып səla-hijjətinə daxil dejildir.

Maddə 32. SSRI-пьп qanunveriçilik hakimijjəti jalьпьz SSRI Baş Soveti tərəfindən həjata kecirilir.

Maddə 33. SSRI Baş Soveti iki palatadan: Ittifaq Sovetindən və Millətlər Sovetindən ibarətdir.

Maddə 34. Ittifaq Soveti, SSRI vətəndaşlarь tərəfindən secki oqruqlarь yzrə bu norma ilə secilir: 300 min əhalijə bir deputat.

Maddə 35. Millətlər Soveti SSRI vətəndaşları tərəfindən myttəfiq və avtonom respubliqalar, avtonom oblastlar və milli oqruqlar yzrə bu norma ilə secilir: hər bir myttəfiq respubliqadan 25 deputat, hər bir avtonom respubliqadan 11 deputat, hər bir avtonom oblastdan 5 deputat, hər bir milli oqruqdan 1 deputat.

Maddə 36, SSRI Baş Soveti dord il myddətinə secilir.

Maddə 37. SSRI Baş Sovetinin hər iki palatası: Ittifaq Soveti və Millətlər Soveti bərabər hyquqa malikdirlər.

Maddə 38. Ittifaq Soveti və Millətlər Soveti qanunveriçilik təşəbbysynə ejni dərəçədə malikdirlər.

Maddə 39. Qanun, SSRI Baş Sovetinin hər iki palatası tərəfindən, hər birisinin sadəçə coqluqilə qəbul edildikdə təsdiq olunmuş sajələr.

Maddə 40. SSRI Baş Soveti tərəfindən qəbul edilmiş qanunlar myttəfiq respubliqalarыn dilində SSRI Baş Soveti Prezidiumu sədrinin və katibinin imzasilə e'lan edilir.

Maddə 41. Ittifaq Sovetinin və Millətlər Sovetinin sessijalarь, ejni zamanda başlanыr və ejni zamanda qurtarыr.

Maddə 42. Ittifaq Soveti, Ittifaq Sovetinə bir sədr və ona iki myavin secir.

Maddə 43. Millətlər Soveti, Millətlər Sovetinə bir sədr və ona iki myavin secir.

Maddə 44. Ittifaq Sovetinin və Millətlər Sovetinin sədrləri myvafiq palatalarыn içlaslarыna rəhbərlik edir və palatalarыn daxili qajdalarыnы idarə edirlər.

Maddə 45. SSRI Baş Sovetinin hər iki palatasылыn birgə içlaslarылы Ittifaq Sovetinin və Millətlər Sovetinin sədrləri novbə ilə aparыrlar.

Maddə 46. SSRI Baş Sovetinin sessijalarь, SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu tərəfindən ildə iki dəfə саqытыыг.

Novbədən xariç sessijalar SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu tərəfindən, əz mylahəzəsinə gərə və jaxud myttəfiq respubliqalardan birinin tələbinə gərə caqısıslar.

Maddə 47. Ittifaq Sovetilə Millətlər Soveti arasında ixtilaf olduqda, məsələ paritet əsaslar yzrə təşkil olunmuş razılaşdırma qomissijasının həllinə verilir. Əgər razılaşdırma qomissijası razılıq qərarına gəlməzsə və jaxud onun qərarı palataların birini qane' etməzsə, məsələjə ikinçi dəfə palatalarda baqılır. İki palatanın razılaşdırılmış qərarı olmadıqda SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu, SSRI Baş Sovetini buraqır və jeni seckilər tə'jin edir.

Maddə 48. SSRI Baş Soveti hər iki palataпып birgə içlasыnda,

SSRI Baş Sovetinə SSRI Baş Soveti Prezidiumu sədrindən, onun 11 myavinindən, Prezidium katibindən və Prezidiumun 24 yzvyndən ibarət Prezidium secir.

SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu, bytyn oz fəalijjəti haqqında SSRI Bas Sovetinə hesabat verir.

Maddə 49. SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu:

- a) SSRI Baş Sovetinin sessijalarынь саорыгы;
- b) SSRI-пьп qyvvədə olan qanunlarьпь izah edir, fərmanlar verir;
- c) SSRI Qonstitusijasının 47-çi maddəsinə əsasən, SSRI Baş Sovetini buraqır və jeni seckilər tə'jin edir;
- ç) ez təşəbbysilə vəja myttəfiq respubliqalardan birinin tələbinə gerə ymum-xalq rə'jini soruşur (referendum kecirir);
- d) SSRI Xalq Qomissarlar Sovetinin və myttəfiq respubliqaların Xalq Qomissarlar Sovetlərinin qərarları və sərənçamları qanuna myvafiq olmadaqda bu qərarları və sərənçamları fəsx edir;
- e) SSRI Baş Sovetinin sessijalarь arasındakь devrdə, SSRI Xalq Qomissarlar Soveti sədrinin təqdimilə SSRI-пьп аjrь-аjrь xalq qomissarlarьпь vəzifəsindən azad edir və tə'jin edir, sonradan bunu SSRI Baş Sovetinin təsdiqinə verir;
 - ə) SSRI ordenlərilə mykafatlandыы və fəxri adlarы verir;
 - f) əfv etmək hyququnu həjata kecirir;
- g) SSRI-пьп mysəlləh qyvvələrinin ali qomandanlыqыпь tə'jin edir və dəjişir;
- q) SSRI Baş Sovetinin sessijalarь arasındakı devrdə, SSRI yzərinə hərbi hyçum olduqda vəja aqressijadan qarşılıqlı mydafəə ycyn bejnəlxalq myqavələ təəhhydlərini jerinə jetirmək zərurəti olduqda, myharəbə vəzijəti e'lan edir;
 - h) ymumi və qismi mobilizasija e'lan edir;
 - i) bejnəlxalq myqavələləri təsdiq edir;
- j) SSRI-пьп xariçi devlətlərdəki səlahijjətdar nymajəndələrini tə'in edir və geri caqьгы;
- k) əz janında aqqredite edilmiş xariçi devlətlər diplomatik nymajəndələrinin e'timadnamələrini və ovdətnamələrini qəbul edir.

Maddə 50. Ittifaq Soveti və Millətlər Soveti, hər palata

deputatlarьnьn vəkalətini joqlajan mandat qomissijalarь secirlər.

Mandat qomissijasьпьп təqdimi yzrə palatalar аjгь-аjгь deputatlarьп vəkalətini ja qəbul etməji vəja secilməsini fəsx etməji həll edirlər.

Maddə 51. SSRI Baş Soveti, lazьm gordykdə, hər bir məsələ yzrə istintaq və təftiş qomissijalarь tə'jin edir.

Bytyn idarələr və vəzifədar şəxslər bu qomissijaların tələblərini jerinə jetirməjə və onlara lazımi material və doqumentlər təqdim etməjə məçburdurlar.

Maddə 52. SSRI Baş Sovetinin deputatь, SSRI Baş Sovetinin razыьсть olmadan, SSRI Baş Soveti sessijasь olmadысть devidə isə, SSRI Baş Sovetinin Prezidiumunun razыьсть olmadan məhkəmə məs'ulijjətinə çəlb vəja həbs edilə bilməz.

Maddə 53. Vəkalət qurtardada vəja SSRI Baş Soveti vaqtundan əvvəl buraqaldada, SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu, SSRI-nan jeni secilmiş Baş Soveti tərəfindən SSRI Baş Sovetinin jeni Prezidiumu təşkil edilinçəjədək əz vəkalətini saqlajar.

Maddə 54. Vəkalət qurtardьqda vəja SSRI Baş Soveti vaqtьndan əvvəl buraqыldьqь halda, SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu vəkalət qurtardьqь vəja SSRI Baş Soveti buraqыldьqь gyndən e'tibarən iki ajdan artьq olmajan bir myddətdə jeni seckilər tə'jin edir.

Maddə 55. SSRI-пьп jeni secilmiş Baş Soveti kecən hejətdən olan SSRI Baş Soveti Prezidiumu tərəfindən seckilərdən sonra bir ajdan geç olmajaraq сақытыы.

Maddə 56. SSRI Baş Soveti, hər iki palatanыn birgə içlasыnda SSRI Hykumətini — SSRI Xalq Qomissarlar Sovetini təşkil edir.

IV FASIL

MYTTƏFIQ RESPUBLIQALARIN DEVLƏT HAKIMIJJƏTININ ALI OROJANLARI

Maddə 57. Myttəfiq respubliqanьn devlət hakimijjətinin ali orojanь, Myttəfiq respubliqanьn Baş Sovetidir.

Maddə 58. Myttəfiq respubliqanыn Baş Soveti, respubliqanыn vətəndaşlarы tərəfindən dord il myddətinə secilir.

Nymajəndəlik normaları, myttəfiq respubliqaların Qonstitusijalarılə qərarlaşdırılır.

Maddə 59. Myttəfiq respubliqanыn Baş Soveti, respubliqanыn jeganə qanunveriçi orqanыdыr.

Maddə 60. Myttəfiq respubliqanьп Ва Soveti:

- a) respubliqanьn Qonstitusijasьнь qəbul edir və onda SSRI Qonstitusijasьньн 16-çь maddəsinə myvafiq olaraq dəjişikliklər edir;
- b) өz tərkibindəki avtonom respubliqalarыn Qonstitusijalarыnь təsdiq edir və onlarыn territorijasынып sərhədlərini myəjjən edir;
- c) respubliqanыn xalq təsərryfat planыnы və bydçesini təsdiq edir;
- ç) Myttəfiq respubliqanьn məhkəmə orqanlarь tərəfindən məhkum edilmiş vətəndaşlarь amnistija və əfv etmək hyququna malikdir.

Maddə 61. Myttəfiq respubliqanыn Baş Soveti: Myttəfiq respubliqanыn Baş Soveti Prezidiumu sədrindən, onun myavinlərindən, Prezidium katibindən və Myttəfiq respubliqanыn Baş Soveti Prezidiumu yzvlərindən ibarət olaraq Myttəfiq respubliqanыn Baş Sovetinin Prezidiumunu secir.

Myttəfiq respubliqanьп Baş Soveti Prezidiumunun səlahijjəti, Myttəfiq respubliqanьп Qonstitusijasilə myəjjən edilir. Maddə 62. Içlaslarь арагтаq усуп Myttəfiq respubliqaпьп Ваş Soveti өzупә sədr və sədr myavinləri secir.

Maddə 63. Myttəfiq respubliqanьп Baş Soveti, Myttəfiq respubliqanьп Hykumətini — Myttəfiq respubliqanьп Xalq Qomissarlar Sovetini təşkil edir.

V FƏSIL

SOVET SOSIALIST RESPUBLIQALARЬ ITTIFAQЬNЬN DEVLƏT IDARƏSI OROJANLARЬ

Maddə 64. Sovet Sosialist Respubliqalarь Ittifaqьпып devlət hakimijjətinin ali içraijjə və binagyzarlыq отqапь SSRI Xalq Qomissarlar Sovetidir.

Maddə 65. SSRI Xalq Qomissarlar Soveti SSRI Baş Soveti qarşьsьnda məs'uldur və ona hesabat verir, Baş Sovetin sessijalarь arasьndakь devrdə isə—SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu qarşьsьnda məs'uldur və ona hesabat verir.

Maddə 66. SSRI Xalq Qomissarlar Soveti, qyvvədə olan qanunlara əsasən və onlarыn içra edilməsi yzrə qərar və binagyzarlaqlar verir və içrasыnы joqlajыr.

Maddə 67. SSRI Xalq Qomissarlar Sovetinin qərar və binagyzarlaqlaranan içrasa SSRI-nan bytyn territorijasanda məçburidir.

Maddə 68. SSRI Xalq Qomissarlar Soveti:

- a) SSRI-nın ymum ittifaq və ittifaq-respubliqan Xalq Qomissarlıqlarının və ona tabe' olan başqa təsərryfat və qultur myəssəsələrinin işlərini birləşdirir və jənəldir;
- b) xalq təsərryfat planьпь və devlət bydçesini həjata kecirmək və qredit-pul sistemini mөhkəmlətmək ycyn tədbirlər gөгуг;
- c) içtimai asajişi tə'min etmək, devlət intereslərini mydafəə etmək və vətəndaşların hyququnu qorumaq yeyn tədbirlər gəryr;
 - ç) xariçi devlətlərlə əlaqə sahəsində ymumi rəhbərlik edir;

- d) həqiqi hərbi xidmətə caqırılası vətəndaşların hər ilki qontingentini myəjjən edir, əlkənin mysəlləh qyvvələrinin ymumi quruluşuna rəhbərlik edir;
- e) zəruri olduqda SSRI Xalq Qomissarlar Soveti janında təsərryfat, qultur və mydafəə quruçuluqu işləri yeyn xysusi qomitələr və Baş Idarələr təşkil edir.

Maddə 69. SSRI Xalq Qomissarlar Soveti, SSRI-пьп səlahijjətinə aid idarə və təsərryfat sahələrində myttəfiq respubliqalarьп Xalq Qomissarlar Sovetlərinin qərar və binagyzarlьqlагьпь dajandыrmaq və SSRI Xalq Qomissarlarыnыn əmr və instruqsijalarыnь fəsx etmək hyququna malikdir.

Maddə 70. SSRI Xalq Qomissarlar Soveti SSRI Baş Soveti tərəfindən aşaqьdakь hej'ətdən ibarət olaraq təşkil edilir:

SSRI Xalq Qomissarlar Soveti sədri;

SSRI-Xalq Qomissarlar Sovetinin sədr myavinləri;

SSRI Devlət plan qomissijası sədri;

Sovet qontrolu qomissijasь sədri;

SSRI Xalq Qomissarlarь;

Tədarik qomitəsi sədri;

Inçə sənət işləri qomitəsi sədri;

Ali məktəb işləri qomitəsi sədri.

Maddə 71. SSRI Baş Soveti deputatından sorqu alan SSRI Hykuməti vəja SSRI Xalq Qomissarı, ус gyndən geç olmajaraq myvafiq palatada şifahi vəja jazыlı çavab verməjə məçburdur.

Maddə 72. SSRI Xalq Qomissarlarь, SSRI səlahijjətinə daxil olan devlət idarəsi sahələrinə rəhbərlik edirlər.

Maddə 73. SSRI Xalq Qomissarlarь, qyvvədə olan qanunlara və həmcinin SSRI Xalq Qomissarlar Sovetinin qərar və binagyzarlaqlarьna əsasən və onların içra edilməsi yzrə, myvafiq Xalq Qomissarlaqlarının səlahijjəti dairəsində əmr və instruqsijalar verirlər və onların içrasının joqlajırlar.

Maddə 74. SSRI Xalq Qomissarlьqlarь, ja ymum ittifaq Xalq Qomissarlьqlarьndan vəja ittifaq-тезриbliqan Xalq Qomissarlьqlarьndan ibarətdir.

Maddə 75. Утитітіа Хаіq Qomissarlaqlara SSRI-пап bytyn territorijasanda devlət idarəsinin onlara tapşaralmaş sahəsinə ja bilavasitə vəja tə'jin etdikləri orqanlar vasitəsilə rəhbərlik edirlər.

Maddə 76. Ittifaq-respubliqan Xalq Qomissarlьqlarь, devlət idarəsinin onlara tapşыныть 'sahəsinə bir qajda olmaq угтә myttəfiq respubliqalarыn adыbir Xalq Qomissarlыqlarы vasitəsilə rəhbərlik edir və SSRI Baş Sovetinin Prezidiumu tərəfindən təsdiq edilmiş sijahы угтә ançaq məhdud sajda olan myəssəsələri bilavasitə idarə edirlər.

Maddə 77. Ymum ittifaq Xalq Qomissarlıqları:

Mydafəə;

Xariçi işlər;

Xariçi tiçarət;

Jollar;

Rabitə;

Su transportu;

Aquer sənaje';

Mydafəə sənaje'i Xalq Qomissarlaqlarandan ibarətdirlər.

Maddə 78. Ittifaq-respubliqan Xalq Qomissarlaqlara:

Jejinti sənaje'i;

Jyngyl sənaje';

Meşə sənaje'i;

Topraq;

Taxbl və hejvandarlıq sovxozları;

Malijjə;

Daxili tiçarət;

Daxili işlər;

Ədlijjə;

Sihijjə Xalq Qomissarlaqlarandan ibarətdirlər.

VIFƏSIL

MYTTƏFIQ RESPUBLIQALARIN DEVLƏT IDARƏSI OROJANLARI

Maddə 79. Myttəfiq respubliqanыn devlət hakimijjətinin ali içraijjə və binagyzarlыq огqапы Myttəfiq respubliqanыn Xalq Qomissarlar Sovetidir.

Maddə 80. Myttəfiq respubliqanыn Xalq Qomissarlar Soveti, Myttəfiq respubliqanыn Baş Soveti qarşызыnda məs'uldur və ona hesabat verir, Myttəfiq respubliqa Baş Sovetinin sessijalarы arasыndakы devrdə isə — Myttəfiq respubliqa Baş Soveti Prezidiumu qarşызыnda məs'uldur və ona hesabat verir.

Maddə 81. Myttəfiq respubliqanьп Xalq Qomissarlar Soveti, SSRI və Myttəfiq respubliqanьп qyvvədə olan qanunlarьпа, SSRI Xalq Qomissarlar Sovetinin qərar və binagyzarlıqlarьпа əsasən və onlarьп içra edilməsi yzrə qərar və binagyzarlıqlar verir və içrasьпь joqlajьт.

Maddə 82. Myttəfiq respubliqanьn Xalq Qomissarlar Soveti avtonom respubliqalarьn Xalq Qomissarlar Sovetlərinin qərar və binagyzarlьqlarьнь dajandьrmaq, өlkə, oblast və avtonom oblast əməkcilər deputatlarь sovetlərinin içraijjə qomitələrinin qərar və binagyzarlьqlarьнь fəsx etmək ixtijarьna malikdir.

Maddə 83. Myttəfiq respubliqanьп Xalq Qomissarlar Soveti, Myttəfiq respubliqanьп Baş Soveti tərəfindən aşaqьdakь hej'ətdə təşkil edilir:

Myttəfiq respubliqaпьп Xalq Qomissarlar Sovetinin sədri; Sədr myavinləri;

Devlət plan qomissijası sədri-

Jejinti sənaje'i;

Jyngyl sənaje';

Meşə sənaje'i;

Topraq;

Taxbl və hejvandarlbq sovxozlarb;

Malijjə;

Daxili tiçarət;

Daxili işlər;

Ədlijjə;

Sihijjə;

Maarif;

Jerli sənaje';

Qommunal təsərryfat;

Içtimai tə'minat Xalq Qomissarlaгь;

Tədarik qomitəsi myvəkkili;

Inçə sənət işləri idarəsi nacalniki;

Уmumittifaq Xalq Qomissarlьqlarь myvəkkilləri.

Maddə 84. Myttəfiq respubliqanьп Xalq Qomissarlarь devlət idarəsinin Myttəfiq respubliqanьп səlahijjəti daxilində olan sahələrinə rəhbərlik edirlər.

Maddə 85. Myttəfiq respubliqanыn Xalq! Qomissarlarы, SSRI-пып və Myttəfiq respubliqaпып qanunlarыпа, SSRI və Myttəfiq respubliqa Xalq Qomissarlar Sovetinin qərar və binagyzarlыqlarыпа, SSRI-пып ittifaq-respubliqan Xalq Qomissarlыqlarыпы əmr və instruqsijalarыпа əsasən və onlarып içra edilməsi yzrə myvafiq Xalq Qomissarlыqlarыпып səlahijjəti daxilində əmr və instruqsijalar verirlər.

Maddə 86. Myttəfiq respubliqanыn Xalq Qomissarlыqlaгы, ittifaq-respubliqan Xalq Qomissarlыqlaгы vəja respubliqan Xalq

Qomissarlaqlaradarlar.

Maddə 87. Ittifaq-respubliqan Xalq Qomissarlaqlara,— həm myttəfiq respubliqanan Xalq Qomissarlar Sovetinə, həm də SSRI-пып myvafiq ittifaq-respubliqan Xalq Qomissarlaqına tabe' olub devlət idarəsinin өzlərinə tapşығылық sahəsinə rəhbərlik edirlər.

Maddə 88. Respubliqa Xalq Qomissarlaqlarь Myttəfiq respubliqanьn Xalq Qomissarlar Sovetinə bilavasitə tabe' olaraq, devlət idarəsinin əzlərinə tapşьтыlmь sahəsinə rəhbərlik edirlər.

VII FƏSIL

AVTONOM SOVET SOSIALIST RESPUBLIQALARЬ DEVLƏT HAKIMIJJƏTININ ALI OROJANLARЬ

Maddə 89. Avtonom respubliqanьп ali devlət hakimijjət огqапь ASSR Baş Sovetidir

Maddə 90. Avtonom respubliqanыn Baş Soveti Avtonom respubliqa Qonstitusijasilə qərarlaşdыныlan nymajəndəlik normalarы ухгә respubliqa vətəndaşlarы tərəfindən dord il myddətinə secilir.

Maddə 91. Avtonom respubliqanьп Baş Soveti ASSR-пьп jeganə qanunveriçi orqanьdыr.

Maddə 92. Hər bir Avtonom respubliqa, Avtonom respubliqanьn хузизіјјэтlərini hesaba alan və Myttəfiq respubliqanьn Qonstitusijasьna tamamilə myvafiq olaraq qurulan Qonstitusijaja malikdir.

Maddə 93. Avtonom respubliqanыn Baş Soveti, Avtonom respubliqanыn Baş Soveti Prezidiumunu secir və өz Qonstitusijasыna myvafiq olaraq Avtonom respubliqanыn Xalq Qomissarlar Sovetini təşkil edir.

VIII FƏSIL

DEVLƏT HAKIMIJJƏTININ JERLI OROJANLARЬ

Maddə 94. Olkələrdə, oblastlarda, avtonom oblastlarda, oqruqlarda, rajonlarda, şəhərlərdə, kəndlərdə (stanitsalarda,

obalarda, xutorlarda, qьşlaqlarda, avullarda) devlət hakimijjət organlarь, əməkcilər deputatlarь Sovetləridir.

Maddə 95. Olkə, oblast, avtonom oblast, oqruq, rajon, şəhər, kənd (stanitsa, oba, xutor, qьşlaq, avul) əməkcilər deputatlarь Sovetləri myvafiq olaraq olkə, oblast, avtonom oblast, oqruq, rajon, şəhər, kənd əməkciləri tərəfindən iki il myddətinə secilirlər.

Maddə 96. Əməkcilər deputatlarь Sovetlərinə nymajəndəlik normalarь Myttəfiq respubliqalarьn Qonstitusijalarilə myəjjən edilir.

Maddə 97. Əməkcilər deputatları Sovetləri ozlərinə tabe olan idarə orqanlarının fəalijjətinə rəhbərlik edir, devlət asajişinin qorunmasının, qanunlara riajəti və vətəndaşların hyququnun qorunmasının tə'min edir, jerli təsərryfat və qultur quruluşuna rəhbərlik edir, jerli bydçeni qərarlaşdırınlar.

Maddə 98. Əməkcilər deputatları Sovetləri onlara SSRI və Myttəfiq respubliqa qanunlarının verdiji hyquq dairəsində

qərar qəbul edir və binagyzarlıq verirlər.

Maddə 99. Əməkcilər deputatlarының olkə, oblast, avtonom oblast, oqruq, rajon, şəhər və kənd Sovetlərinin içraijjə və binagyzarlыq orqanlarы, sədr, onun myavinləri, katib və yzvləri hej'ətində sovetlər tərəfindən secilən içraijjə qomitələrindən ibarətdirlər.

Maddə 100. Хьгda kəndlərdə əməkcilər deputatlarьпып kənd sovetlərinin içraijjə və binagyzarlьq orqanlarь, myttəfiq respubliqalarьп Qonstitusijalarьпа myvafiq olaraq secilən sədrdən, onun myavinindən və katibindən ibarətdirlər.

Maddə 101. Əməkcilər deputatlarь Sovetlərinin içraijjə orojanlarь həm onlarь secmiş olan əməkcilər deputatlarь Sovetinə, həm də əməkcilər deputatlarьның juqarьda duran sovetinin içraijjə orqaньна bilavasitə hesabat verirlər.

IX FƏSIL

MƏHKƏMƏ VƏ PROQURORLUQ

Maddə 102. SSRI-da ədalət myhakəməsi SSRI Baş Məh-kəməsi, myttəfiq respubliqalarыn Baş Məhkəmələri, əlkə və oblast məhkəmələri, avtonom respubliqalarыn və avtonom oblast-larыn məhkəmələri, oqruq məhkəmələri, SSRI Baş Sovetinin qərarы ilə jaradыlan SSRI xysusi məhkəmələri, xalq məhkəmələri tərəfindən həjata kecirilir.

Maddə 103. Bytyn məhkəmələrdə işlərə, qanunda xysusi olaraq gəstərilən hallardan başqa, hər dəfə xalq içlascыlarыnыn iştirakilə baqыы.

Maddə 104. SSRI Baş Məhkəməsi ali məhkəmə orqanьdыr. SSRI Baş Məhkəməsinə SSRI və myttəfiq respubliqalarыn bytyn məhkəmə orqanlarыnыn məhkəmə fəalijjətinə nəzarət etmək həvalə edilir.

Maddə 105. SSRI Baş Məhkəməsi və SSRI-пып хуѕизі məhkəmələri, SSRI Baş Soveti tərəfindən beş il myddətinə secilir.

Maddə 106. Myttəfiq respubliqalarыn Baş Məhkəmələri, myttəfiq respubliqalarыn Baş Sovetləri tərəfindən beş il myddətinə secilir.

Maddə 107. Avtonom respubliqalarыn Baş Məhkəmələri, avtonom respubliqalarыn Baş Sovetləri tərəfindən beş il myddətinə secilir.

Maddə 108. Olkə və oblast məhkəmələri, avtonom oblastlarыn məhkəmələri, oqruq məhkəmələri olkə, oblast vəja oqruq əməkcilər deputatlarы Sovetləri tərəfindən vəja avtonom oblastlarыn əməkcilər deputatlarы sovetləri tərəfindən beş il myddətinə secilir.

Maddə 109. Xalq məhkəmələri rajonun vətəndaşlarь tərəfindən gizli səs verməklə ymumi, mystəqim və bərabər secki hyququna əsasən yc il myddətinə secilir.

Maddə 110. Myhakəmə işi myttəfiq vəja avtonom respubliqanın vəja avtonom oblastın dilində aparыlы və bu dili bil-məjən şəxslər ycyn iş materiallarilə tərçiməci vasitəsilə tamam tanış olmaq və həmcinin məhkəmədə ana dilində сырыşda bulunmaq hyququ tə'min edilir.

Maddə 111. SSRI-пып bytyn məhkəmələrində, myttəhimə mydafəə hyququ tə'min olunur və qanunda istisna nəzərdə tutulmamыşsa, işlərə асыq baqыыr.

Maddə 112. Hakimlər mystəqildirlər və ançaq qanuna tabe'-dirlər.

Maddə 113. Istər bytyn Xalq Qomissarlьqlarь və onlara tabe' olan idarələr tərəfindən, istərsə ајгь-ајгь vəzifədar şəxslər tərəfindən və həmcinin SSRI vətəndaşlarь tərəfindən qanunlarьн dyryst jerinə jetirilməsinə ali nəzarət, SSRI Proqurorunun өһdəsinə qojulur.

Maddə 114. SSRI Proquroru SSRI Baş Şoveti tərəfindən jeddi il myddətinə tə'jin edilir.

Maddə 115. Respubliqa, olkə, oblast proqurorları və həmcinin avtonom respubliqa və avtonom oblastların proqurorları, SSRI Proquroru tərəfindən beş il myddətinə tə'jin olunurlar.

Maddə 116. Oqruq, rajon və şəhər proqurorlarь myttəfiq respubliqalarыn proqurorlarь tərəfindən, SSRI Proqurorunun təs-diqilə, beş il myddətinə tə'jin olunurlar.

Maddə 117. Proqurorluq orqanlarь, өz funqsijalarьпь hec bir jerli orqanlardan asьlь olmajaraq içra edir və jalьпьz SSRI Proquroruna tabe'dirləri

X FƏSIL

VƏTƏNDAŞLARLN ƏSAS HYQUQ VƏ VƏZIFƏLƏRI

Maddə 118. SSRI vətəndaşlarь əmək hyququna, jə'ni əməklərinin kəmijjətinə və kejfijjətinə myvafiq olaraq haqqь verilməklə, tə'minatlь iş almaq hyququna malikdirlər. Əmək hyququ xalq təsərryfatылып sosialist təşkililə, sovet çəmijjətindəki istehsalat qyvvələrinin durmadan artmasilə, təsərryfat bohranlarы imkanылып aradan qaldығыlmasilə və işsizlijin ləqv edilməsilə tə'min olunur.

Maddə 119. SSRI vətəndaşlarь istirahət hyququna malik-

Istirahət hyququ, işcilərin bojyk coqluqu ycyn iş gynynyn 7 saata qədər endirilməsilə, işcilərin və qulluqcuların əmək haqqı verilərək hər il mə'zunijjətə buraqılmalarılə, əməkcilərə xidmət ycyn geniş sanatorijalar, istirahət evleri, qlublar şəbəkəsi verilməklə tə'min olunur.

Maddə 120. SSRI vətəndaşlarь qoçaldьqda və həmcinin xəstələndikdə və əmək qabilijjətini itirdikdə maddi tə'minat hyququna malikdirlər.

Bu hyquq, işci və qulluqcularьn devlət hesabьna içtimai sьqortasьнь geniş inkişaf etdirilməsilə, əməkcilərə pulsuz tibbi jardьmla, əməkcilərin istifadəsinə geniş qurortlar şəbəkəsi verilməsilə tə'min olunur.

Maddə 121. SSRI vətəndaşlarь təhsil hyququna malikdirlər.

Bu hyquq ymumi-məçburi ibtidai təhsillə, ali təhsil də daxil olmaqla, təhsilin pulsuz olmasilə, ali məktəbdə tələbələrin bəjyk coqluquna devlət stipendijaları sistemilə, məktəblərdə ana dilində təhsillə, zavodlarda, sovxozlarda, maşın-traqtor stansijalarında və qolxozlarda əməkcilərin pulsuz istehsal, texnik və aqronomik təhsilinin təşkililə tə'min olunur.

Maddə 122. SSRI-da bytyn təsərryfat, devlət, qultur və içtimal-sijasi jaşajış sahələrində qadına kişilə bərabər hyquq verilir.

Qadınların bu hyququnun həjata kecirilmək imkanı: əmək, əmək haqqı, istirahət, içtimai sıqorta və təhsil yeyn qadına kişilə bərabər hyquq verilməklə, ana və uşaqın interesləri devlət tərəfindən qorunmaqla qadına, hamilə olduqu zaman maaşıda myhafəzə edilərək mə'zunijjətlər verilməklə, doqum evlərinin uşaq jasliləri və baqcalarının geniş şəbəkəsilə tə'min edilir.

Maddə 123. Bytyn təsərryfat, devlət, qultur və içtimai-sijasi jaşajaş sahələrində, millijiət və irqlərindən asala olmajaraq, SSRI vətəndaşlaranan hyquqça bərabərliji sarsalmaz bir qanundur. Irq və milli mənsubijjətindən asala olaraq, vətəndaşlaran hyqu-

qunun асьq-асьqьпа vəja dolajь jolla məhdud edilməsi vəja bil'əks асьq-асьqьпа vəja dolajь jolla onlara ystynlyk veril-məsi, həmcinin irq vəja milli mystəsnalьqьп vəja nifrət və e'tinasьzlьqьп hər çyr təbliqi — qanunla çəzalandығылы.

Maddə 124. Vətəndaşlara viçdan azadlыqы tə'min etmək məqsədilə SSRI-da din devlətdən və məktəb dindən ajrыlmыş-dыr. Bytyn vətəndaşlar dini ajinlər içra etməkdə və din əlejhi-nə propaqanda aparmaqda azaddыrlar.

Maddə 125. Əməkcilərin intereslərinə myvafiq olaraq və sosialist quruluşunu məhkəmləndirmək məqsədilə SSRI vətən-daşlarьna:

- a) sez azadlьqь,
- b) mətbuat azadlaqı,
- c) jaqançaqlar və mitinqlər azadlaqa,
- ç) kycə jyryşləri və nymajişlər azadlьqь qanunla tə'min olunur.

Vətəndaşlarыn bu hyquqlarы, əməkcilərə və onlarыn təşkilatlarыna mətbəə, kaqыz ehtijatы, içtimai binalar, kycələr, rabitə vəsaiti və haman hyququ həjata kecirmək ycyn lazыm olan başqa maddi şərait verilməklə tə'min olunur.

Maddə 126. Əməkcilərin intereslərinə myvafiq olaraq və xalq kytlələrinin təşkilat ozfəalijjətini və sijasi aqtivlijini inkişaf etdirmək məqsədilə SSRI vətəndaşlarına içtimai təşkilatlarda: həmkarlar ittifaqlarında, qooperativ birləşmələrində, gənçlər təşkilatlarında, sport və mydafəə təşkilatlarında, qultur-texnik və elmi çəmijjətlərdə birləşmək hyququ tə'min olunur, işci sınfının və əməkcilərin başqa təbəqələri sıralarından ən aqtiv və şyurlu vətəndaşlar isə, əməkcilərin sosialist quruluşunu məhkəmləndirmək və inkişaf etdirmək uqrunda mybarəzəsində onların qabaqçıl bir dəstəsi olan və əməkcilərin bytyn istər içtimai, istərsə devlət təşkilatlarının rəhbər jadrosu olan Bytynittifaq Qommunist (bolşevik) Partijasında birləşirlər.

Maddə 127. SSRI vətəndaşlarьna şəxsijjət toqunulmazlьорь tə'min edilir. Məhkəmənin qərarь vəja proqurorun təsdiqi olmadan kimsə həbs edilə bilməz.

Maddə 128. Vətəndaşlarыn məskən toqunulmazlыqы və jazыşлапыn gizli saqlanыlmasы qanun tərəfindən qorunur. Maddə 129. SSRI, əməkcilərin intereslərini mydafəə etdiklərinə gorə, jaxud elmi fəalijjətlərinə gorə, ja inki milli azadlaq uqrunda mybarəzələrinə gorə, tə'qib olunan əçnəbi vətəndaşlara saqanma hyququ verir.

Maddə 130. SSRI-пьп hər bir vətəndaşь, Sovet Sosialist Respubliqalarь Ittifaqьпып Qonstitusijasьпа гіаjət etməjə, qanunlarь jerinə jetirməjə, əmək intizamьпь gəzətməjə, içtimai vəzifəjə namusla janaşmaqa, sosialist birgə jaşajьş qajdalarьпа hərmət etməjə məçburdur.

Maddə 131. SSRI-пьп hər bir vətəndaşь sovet quruluşunun myqəddəs və toqunulmaz əsasь olan, vətənin sərvət və qydrət mənbə'i olan, bytyn əməkcilərin varlь və qultur həjat mənbə'i olan içtimai, sosialist mylkijjəti qorumaqa və məhkəmlətməjə məçburdur.

lçtimai, sosialist mylkijjətə qəsd edən şəxslər, хаlqыn dyşmənidirlər.

Maddə 132. Ymumi əskəri mykəlləfijjət bir qanundur.

Işci-Kəndli Qьzьl Ordusunda əskərlik xidməti SSRI vətəndaşlarыны şərəfli vəzifəsidir.

Maddə 133. Vətəni mydafəə etmək, SSRI-пып hər bir vətən-daşыпып myqəddəs borçudur. Vətənə xijanət: andы роzmaq, dyşmən tərəfinə kecmək, devlətin hərbi qydrətinə zərər vurmaq, şpionluq — ən aqыr çinajət olaraq qanunun bytyn şiddətilə çəzalandылын.

XIFƏSIL

SECKI SISTEMI

Maddə 134. Bytyn əməkcilər deputatlarь Sovetlərinə: SSRI Baş Sovetinə, myttəfiq respubliqalarьп Baş Sovetlərinə, өlkə və oblast əməkcilər deputatlarь Sovetlərinə, avtonom respub-

liqalarыn Baş Sovetlərinə, avtonom oblastlarыn əməkcilər deputatlarы Sovetlərinə, oqruq, rajon, şəhər və kənd (stanitsa, oba, хиtог, qьşlaq, avul) əməkcilər deputatlarы Sovetlərinə deputatlar— seciçilər tərəfindən gizli səs verməklə ymumi, bərabər və mystəqim secki hyququ əsasilə secilirlər.

Maddə 135. Deputat seckiləri ymumidir: aqıldan məhrum olan və məhkəmə tərəfindən məhkum olunub secki hyququndan məhrum edilmiş şəxslərdən savajı 18 jaşı tamam olmuş SSRI vətəndaşlarının hamısı irq və millijjət mənsubijjətindən, dinindən, təhsil dərəçəsindən, oturaqlıqından, içtimai mənşə'indən, əmlak vəzijjətindən və kecmiş fəalijjətindən asılı olmajaraq deputat seckilərində iştirak etmək və secilmək hyququna malikdirlər.

Maddə 136. Deputat seckiləri bərabərdir: hər bir vətəndaş bir səsə malikdir; bytyn vətəndaşlar seckilərdə bərabər əsaslar yzrə iştirak edirlər.

Maddə 137. Qadьnlar, kişilərlə bir bərabərdə secmək və secilmək hyququna malikdirlər.

Maddə 138. Qьzы Ordu sьralarьnda olan vətəndaşlar, bytyn vətəndaşlarla bir bərabərdə secmək və secilmək hyququna malikdirlər.

Maddə 139. Deputatlar seckisi mystəqimdir: kənd və şəhər əməkcilər deputatlarь Sovetlərindən tutmuş SSRI Baş Sovetinə varьnçaja qədər bytyn əməkcilər deputatlarь Sovetlərinə seckilər vətəndaşlar tərəfindən bilavasitə mystəqim secki jolilə içra edilir.

Maddə 140. Deputat seckilərində səs vermə gizlidir.

Maddə 141. Seckilərdə qandidatlar, secki oqruqlarь уzга gestərilir.

Qandidat gəstərmək hyququ içtimai təşkilatlara və əməkcilər çəmijjətlərinə: qommunist partija təşkilatlarına, həmkarlar ittifaqlarına, qooperativlərə, gənçlər təşkilatlarına, qultur çəmijjətlərə tə'min edilir.

Maddə 142. Hər bir deputat oz işi haqqında və əməkcilər deputatları Sovetinin işi haqqında seciçilər qarşısında hesabat verməjə məçburdur və seciçilərin coqluqunun qərarilə, qanunla qərarlaşdırılmış qajda yzrə hər bir zaman geri caqırıla bilər.

XII FƏSIL

GERB, FLAOI, PAJTAXT

Maddə 143. Sovet Sosialist Respubliqalarь Ittifaqьпып devlət gerbi, yzərinə myttəfiq respubliqalarыn dillərində «Bytyn өlkələrin proletarlarь, birləşin!» jazьlmьş, gynəş şya'larь icərisində synbyllərlə haşijələnmiş olan jer kyrəsi yzərindəki oraq və сәkiçdən ibarətdir. Gerbin juqarьзында beşguşəli ulduz vardы.

Maddə 144. Sovet Sosialist Respubliqalarь Ittifaqьпьп devlət flaqь juqarь buçaqьпda flaq aqaçь janьпda qьzы oraq və cəkiç cəkilmiş və bunlarьп ystyndə qьzы haşijə ilə haşijələnmiş beşguşəli qьгтьгь ulduz olan qьттьгь qumaşdan ibarətdir. Flaqьп eninin uzunluquna nisbəti 1:2-dir.

Maddə 145. Sovet Sosialist Respubliqalarь Ittifaqьпып рајtaxtь Mosqva şəhəridir.

XIII FƏSIL

QONSTITUSIJANЬ DƏJIŞDIRMƏK QAJDASЬ

Maddə 146. SSRI Qonstitusijasь ançaq SSRI Baş Sovetinin hər palatasьnda səslərin ycdə ikidən az olmajan coqluqilə qəbul edilmiş qərarilə dəjişdirilir.

00 3 3 0 1

ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲘᲐᲔᲒᲠᲘᲕᲘ ᲬᲧᲝᲒᲘᲚᲔᲒᲐ

მუხლი 1. საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირი არის მუშათა და გლეხთა სოციალისტური სახელმწიფო.

მუხლი 2. სსრ კავშირის პოლიტიკურ საფუძველს შეადგენენ მშრომელთა დეპუტატების საბჭოები, აღმოცენებულნი და განმტკიცებულნი მემამულეთა და კაპიტალისტთა ძალაუფლების დამხობისა და პროლეტარიატის დიქტატურის მოპოვების შედეგად.

მუხლი 3. მთელი ძალაუფლება სსრ კავშირში ეკუთვნით ქალაქისა და სოფლის მშრომელებს მშრომელთა დეპუტატების

bodfmgdal bobas.

მუხლი 4. სსრ კავშირის ეკონომიურ საფუძველს შეადგენენ მეურნეობის სოციალისტური სისტემა და საწარმოო იარალთა და საშუალებათა სოციალისტური საკუთრება, დამკვიდრებულნი მეურნეობის კაპიტალისტური სისტემის ლიკვიდაციისა, საწარმოო იარალთა და საშუალებათა კერძო საკუთრების გაუქმებისა და ადამიანისაგან ადამიანის ექსპლოატაციის მოსპობის შედეგად.

მუხლი 5. სოციალისტურ საკუთრებას სსრ კავშირში აქვს ან სახელმწიფო საკუთრების ფორმა (საყოველთაო-სახალხო კუთვნილება), ან კოოპერატიულ-საკოლმეურნეო საკუთრების ფორმა (ცალკეულ კოლმეურნეობათა საკუთრება, კოოპერა-ტიულ გაერთიანებათა საკუთრება).

მუხლი 6. მიწა, მისი წიაღი, წყალი, ტყე, ქარხნები, ფაბრიკები, მაღაროები, სამადნოები, რკინიგზის, წყლის და საჰაერო ტრანსპორტი, ბანკები, კავშირგაბმულობის საშუალებანი,
სახელმწიფოს მიერ ორგანიზებული მსხვილი სასოფლო-სამეურნეო საწარმონი (საბჭოთა მეურნეობანი, სამანქანო-სატრაქტორო
სადგურები და სხვ.), აგრეთვე კომუნალური საწარმონი და ძირითადი საბინაო ფონდი ქალაქებსა და სამრეწველო პუნქტებშიშეადგენენ სახელმწიფო საკუთრებას, ესე იგი საყოველთაო-სახალხო კუთვნილებას.

მუხლი 7. საზოგადოებრივი საწარმონი კოლმეურნეობებსა და კოოპერატიულ ორგანიზაციებში მათი ცოცხალი და მკვდარი ინვენტარით, კოლმეურნეობათა და კოოპერატიულ ორგანიზაციათა მიერ წარმოებული პროდუქცია, ისე როგორც მათი საზოგადოებრივი ნაგებობანი შეადგენენ კოლმეურნეობათა და კოოპერატიულ ორგანიზაციათა საზოგადოებრივ, სოციალისტურ საკუთრებას.

თვითეულ საკოლმეურნეო კომლს, გარდა ძირითადი შემოსავლისა საზოგადოებრივი საკოლმეურნეო მეურნეობიდან, პირად სარგებლობაში აქვს მცირე საკარმიდამო ნაკვეთი მიწა და პირად საკუთრებად—დამხმარე მეურნეობა საკარმიდამო ნაკვეთზე, საცხოვრებელი სახლი, პროდუქტული პირუტყვი, ფრინველი და წვრილი სასოფლო სამეურნეო ინვენტარი—თანახმად სასოფლო-სამეურნეო არტელის წესდებისა.

მუხლი 8. მიწა, რომელიც კოლმეურნეობებს უჭირავთ, ემაგრებათ მათ უსასყიდლო და უვადო სარგებლობაში, ესე იგი სამუდამოდ.

მუხლი 9. მეურნეობის სოციალისტური სისტემის გვერდით, რომელიც სსრ კავშირში მეურნეობის გაბატონებული ფორმა არის, კანონით დაშვებულია ერთპიროვნული გლეხთა და შინამრეწველთა წვრილი კერძო მეურნეობა, რომელიც დამყარებულია პირად შრომაზე და გამორიცხავს სხვისი შრომის ექსპლოატაციას.

მუხლი 10. მოქალაქეთა პირადი საკუთრების უფლება მათს შრომითს შემოსავალსა და დანაზოგზე, საცხოვრებელ სახლსა და დამხმარე საოჯახო მეურნეობაზე, საოჯახო მეურნეობისა და ყოფაცხოვრების საგნებზე, პირადი მოხმარებისა და კეთილყოფის საგნებზე, ისე როგორც მოქალაქეთა პირადი საკუთრების მემკვიდრეობის უფლება—დაცულია კანონით.

მუხლი 11. სსრ კავშირის სამეურნეო ცხოვრება განისაზღვრება და წარიმართება სახელმწიფო სახალხო-სამეურნეო გეგმით საზოგადოებრივი სიმდიდრის გადიდებისა, მშრომელთა მატერიალური და კულტურული დონის განუხრელი აღმავლობისა, სსრ კავშირის დამოუკიდებლობის განმტკიცებისა და მისი თავდაცვაუნარიანობის გაძლიერების ინტერესებისათვის.

მუხლი 12. შრომა სსრ კავშირში არის შრომისუნარიანი თვითეული მოქალაქის მოვალეობა და ღირსების საქმე შემდეგი პრინციპის მიხედვით: "ვინც არ მუშაობს, ის არცა სქამს".

სსრ კავშირში ხორციელდება სოციალიზმის პრინციპი: "თვითეულისაგან მისი უნარის მიხედვით, თვითეულს—მისი შრომის მიხედვით".

00 3 3 0 II

ᲡᲐᲮᲔᲚᲛᲬᲘᲤ**Ო**ᲔᲑᲠᲘᲒᲘ ᲬᲧᲝᲑᲘ**ᲚᲔ**ᲑᲐ

მუხლი 13. საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირი არის საკავშირო სახელმწიფო, შექმნილი თანასწორუფლებიანი საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების ნებაყოფლობითი გაერთიანების საფუძველზე:

რუსეთის საბჭოთა ფედერატიუ<mark>ლი სოციალისტური რეს-</mark> პუბლიკისა;

უკრაინის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,
ბელორუსიის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,
აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,
საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,
სომხეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,
თურქმენისტანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,
უზბეკისტანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,
ტაჯიკისტანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,
ყაზახსტანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისა,

მუხლი 14. საბქოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის გამგებლობას, მის ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოების და სახელმწიფო მმართველობის ორგანოების სახით, ექვემდებარება:

- ა) კავშირის წარმომადგენლობა საერთაშ<mark>ორისო ურთიერთო-</mark> ბაში, სხვა სახელმწიფოებთან ხელშეკრულებათა დადება და რატიფიკაცია;
 - მ) ომისა და ზავის საკითხები;
- გ) სსრ კავშირის შემადგენლობაში ახალი რ<mark>ესპუბლიკების</mark> შიღება;
- დ) კონტროლი სსრ კავშირის კონსტიტუციის შესრულებაზე
 და უზრუნველყოფა იმისა, რომ მოკავშირე რესპუბლიკების
 კონსტიტუციები შეესაბამებოდეს სსრ კავშირის კონსტიტუციას;
- ე) მოკავშირე რესპუბლიკათა შორის საზღვრე<mark>ბის ცვლილე-</mark>ბათა დამტკიცება;
- ვ) დამტკიცება ახალ მხარეთა და ოლქთა, აგრეთვე ახალ ავტონომიურ რესპუბლიკათა შექმნისა მოკავშირე რ<mark>ესპუბლი-</mark> კების შემადგენლობაში;

ზ) სსრ კავშირის თავდაცვის ორგანიზაცია და სსრ კავშირის ყველა შეიარაღებულ ძალთა ხელმძღვანელობა;

თ) საგარეო ვაჭრობა სახელმწიფო მონოპოლიის საფუძველზე;

ი) სახელმწიფო უშიშროების დაცვა;

კ) სსრ კავშირის სახალხო-სამეურნეო გეგმების დადგენა;

ლ) დამტკიცება სსრ კავშირის ერთიანი სახელმწიფო ბიუჯეტისა, აგრეთვე გადასახადების და შემოსავლისა, რაც საკავშირო, რესპუბლიკური და ადგილობრივი ბიუჯეტების შესაქმნელად შემოდის;

მ) საერთო-საკავშირო მნიშვნელობის ბანკებისა, სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო დაწესებულებათა და საწარ-

<mark>შოთა, აგრეთვე</mark> სავაჭრო საწარმოთა მმართველობა;

ნ) ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის მმართველობა;

<mark>ო) ფულადი და საკრედიტო სისტემის ხელმძღვანელობა;</mark>

3) სახელმწიფო დაზღვევის ორგანიზაცია;

ჟ) სესხის ალება და გაცემა;

რ) მიწათსარგებლობისა, აგრეთვე მიწის წიალის, ტყისა და წყლის სარგებლობის ძირითადი საფუძვლების დადგენა;

ს) განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის დარგში ძირი-

თადი საფუძვლების დადგენა;

ტ) სახალხო-სამეურნეო აღრიცხვის ერთიანი სისტემის ორგანიზაცია;

უ) შრომის კანონმდებლობის საფუძვლების დადგენა;

ფ) კანონმდებლობა სასამართლოწყობილებისა და სასამართლოწარმოების შესახებ; სისხლის სამართლისა და სამოქალაქო კოდექსები;

ქ) კანონები საკავშირო მოქალაქეობის შესახებ; კანონები

უ<mark>ცხოელთა უფლ</mark>ებების შესახებ;

ღ) ამნისტიის შესახებ საერთო-საკავშირო აქტების გამოცემა.

მუხლი 15. მოკავშირე რესპუბლიკების სუვერენიტეტი შეზღუდულია მხოლოდ სსრ კავშირის კონსტიტუციის მე-14 მუხლში აღნიშნული ფარგლებით. ამ ფარგლებს გარეშე თვითეული მოკავშირე რესპუბლიკა სახელმწიფო ძალაუფლებას დამოუკიდებლად ანხორციელებს. სსრ კავშირი იცავს მოკავშირე რესპუბლიკების სუვერენულ უფლებებს.

მუხლი 16. თვითეულ მოკავშირე რესპუბლიკას აქვს თავისი კონსტიტუცია, რომელიც ითვალისწინებს რესპუბლიკის თავისებურებებს და აგებულია ისე, რომ სავსებით შეესაბამება სსრ კავშირის კონსტიტუციას.

მუხლი 17. თვითეულ მოკავშირე რესპუბლიკას ენარჩუნება სსრ კავშირიდან თავისუფლად გასვლის უფლება.

მუხლი 18. მოკავშირე რესპუბლიკების ტერიტორია არ შეიძლება შეიცვალოს მათი თანხმობის გარეშე.

მუხლი 19. სსრ კავშირის კანონებს ერთნაირი ძალა აქვთ ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის ტერიტორიაზე.

მუხლი 20. იმ შემთხვევაში, როცა მოკავშირე რესპუბლიკის კანონი არ ეთანხმება საერთო-საკავშირო კანონს, მოქმედებს საერთო-საკავშირო კანონი.

მუხლი 21. სსრ კავშირის მოქალაქეთათვის დადგენილია ერთიანი საკავშირო მოქალაქეობა.

მოკავშირე რესპუბლიკის თვითეული მოქალ<mark>აქე არის სსრ</mark> კავშირის მოქალაქე.

მუხლი 22. რუსეთის საბქოთა ფედერატიული სოციალისტური რესპუბლიკა შესდგება აზოვ-შავიზღვის, შორეულ-აღმოსავლეთის, დასავლეთ-ციმბირის, კრასნოიარსკის, ჩრდილო-კავკასიის მხარეებისაგან; ვორონეჟის, აღმოსავლეთ - ციმბირის, გორკის, დასავლეთის, ივანოვოს, კალინინის, კიროვის, კუიბიშევის, კურსკის, ლენინგრადის, მოსკოვის, ომსკის, ორენბურგის, სარატოვის, სვერდლოვსკის, ჩრდილოეთის, სტალინგრადის, ჩელიაბინსკის, იაროსლავის ოლქებისაგან; თათრეთის, ბაშკირეთის, დაღესტნის, ბურიატ-მონღოლეთის, ყაბარდობალკარეთის, ყალმუხეთის, კარელიის, კომის, ყირიმის, მარეთის, მორდოვეთის, ვოლგის მხარის გერმანელთა, ჩრდილოოსეთის, უდმურეთის, საჩაჩნო-ინგუშეთის, ჩუვაშეთის, იაკუტიის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტუ<mark>რი რესპ</mark>უბლიკებისაგან; ადიგეთის, ებრაელთა, ყარაჩაის, ოიროტის, ხაკასის, ჩერქეზეთის ავტონომიური ოლქებისაგან.

მუხლი 23. უკრაინის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბ-ლიკა შესდგება ვინნიცის, დნეპროპეტროვსკის, დონეცის, კიე-ვის, ოდესის, ხარკოვის, ჩერნიგოვის ოლქებისაგან და მოლ-დავეთის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლი-კისაგან.

მუხლი 24. აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში შედიან ნახიჩევანის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა და მთა-ყარაბაღის ავტონომიური ოლქი.

მუხლი 25. საქართველოს საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში შედიან: აფხაზეთის ასს რესპუბლიკა, აჭარის ასს რესპუბლიკა, სამხრეთ-ოსეთის ავტონომიური ოლქი.

მუხლი 26. უზბეკისტანის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში შედის ყარა-კალფაქიის ასს რესპუბლიკა.

მუხლი 27. ტაჯიკისტანის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში შედის მთა-ბადახშანის ავტონომიური ოლქი.

მუხლი 28. ყაზახსტანის საბჭოთა სოციალისტური რეს_ პუბლიკა შესდგება აქტიუბინსკის, ალმა-ატის, აღმოსავლეთ-ყაზახსტანის, დასავლეთ-ყაზახსტანის, ყარაგანდის, კუსტანაის, ჩრდილო-ყაზახსტანის, სამხრეთ-ყაზახსტანის ოლქებისაგან.

მუხლი 29. სომხეთის სს რესპუბლიკას, ბელორუსიის სს რესპუბლიკას, თურქმენისტანის სს რესპუბლიკას და ყირგიზის-ტანის სს რესპუბლიკას არა აქვთ თავიანთ შემადგენლობაში ავტონომიური რესპუბლიკები, აგრეთვე მხარეები და ოლქები.

ᲡᲐᲒ**ଌ**ᲠᲗᲐ ᲡᲠᲪᲘᲐᲚᲘᲡᲢᲣᲠᲘ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲔᲑᲘᲡ ᲙᲐᲕᲨᲘᲠᲘᲡ ᲡᲐᲮᲔ**ᲚᲔ**ᲨᲘᲤᲝ ᲮᲔᲚᲘᲡᲣᲤᲚᲔᲑᲘᲡ ᲣᲛᲐᲦᲚᲔᲡᲘ ᲝᲠᲒᲐᲜᲠᲔᲑᲘ

მუხლი 30. სსრ კავშირის სახელმწიფო ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო არის სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო.

მუხლი 31. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო ანხორციელებს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირისათვის კონსტიტუციის მე-14 მუხლის თანახმად მიკუთვნებულ ყველა უფლებას, რამდენადაც ეს უფლებანი, კონსტიტუციის ძალით, არ შედიან სსრ კავშირის იმ ორგანოების კომპეტენციაში, რომლებიც ანგარიშვალდებული არიან სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს წინაშე: სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმისა, სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოსი და სსრ კავშირის სახალხო კომისარიატებისა.

მუხლი 32. სსრ კავშირის საკანონმდებლო ხელისუფლებას ანხორციელებს მარტოოდენ სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო.

მუხლი 33. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო შესდგება ორი პალატისაგან: კავშირის საბჭოსაგან და ეროვნებათა საბჭოსაგან.

მუხლი 34. კავშირის საბჭოს ირჩევენ სსრ კავშირის მოქალაქენი საარჩევნო ოლქების მიხედვით შემდეგი ნორმით: ერთი დეპუტატი 300 ათას მოსახლეობაზე.

მუხლი 35. ეროვნებათა საბჭოს ირჩევენ სსრ კავშირის მოქალაქენი მოკავშირე და ავტონომიურ რესპუბლიკებში, ავტონომიურ ოლქებსა და ნაციონალურ ოკრუგებში შემდეგინორმით: 25 დეპუტატს თვითეული მოკავშირე რესპუბლიკი-

საგან, 11 დეპუტატს თვითეული ავტონომიური რესპუბლიკისაგან, 5 დეპუტატს თვითეული ავტონომიური ოლქისაგან და თითო დეპუტატს თვითეული ნაციონალური ოკრუგისაგან.

მუხლი 36. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო აირჩევა ოთხი

წლის ვადით.

მუხლი 37. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს ორივე პალატა: კავშირის საბჭო და ეროვნებათა საბჭო თანასწორუფლებიანი არიან.

მუხლი 38. კავშირის საბჭოსა და ეროვნებათა საბჭოს თანაბრად ეკუთვნის საკანონმდებლო ინიციატივა.

<mark>მუხლი 39.</mark> კანონი დამტკიცებულად ითვლება, თუ იგი მ<mark>იღებულია სსრ კ</mark>ავშირის უზენაესი საბჭოს ორივე პალატის

<mark>მიერ თვითეული</mark> მათგანის უბრალო უმრავლესობით.

მუხლი 40. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს მიერ მიღვ-<mark>ბული კანონები ქვ</mark>ეყნდება მოკავშირე რესპუბლიკების ენებზე სსო კავშირის უზენაესი საბქოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარისა და მდივნის ხელმოწერით.

მუხლი 41. კავშირის საბჭოს და ეროვნებათა საბჭოს სესიები იწყება და თავდება ერთსადაიმავე დროს.

3 უ b ლ ი 42. კავშირის საბჭო ირჩევს კავშირის საბჭოს თავმჯდომარეს და მის ორ მოადგილეს.

მუხლი 43. ეროვნებათა საბჭო ირჩევს ეროვნებათა საბქოს თავმჯდომარეს და მის ორ მოადგილეს.

მუხლი 44. კავშირის საბქოს და ეროვნებათა საბქოს თავმჯდომარენი ხელმძღვანელობენ სათანადო პალატების სხდომებს და განაგებენ მათს შინაგან განაწესს.

მუხლი 45. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს ორივე პალატის შეერთებულ სხდომებს რიგრიგად უძღვებიან კავშირის საბქოს და ეროვნებათა საბქოს თავმჯდომარენი.

მუხლი 46. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს სესიებს იწვევს სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი წელიწადში ორჯერ. რიგსგარეშე სესიებს იწვევს სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი თავისი შეხედულებისამებრ ან ერთერთი მოკავშირე რესპუბლიკის მოთხოვნით.

მუხლი 47. კავშირის საბჭოსა და ეროვნებათა საბჭოს შორის შეუთანხმებლობის შემთხვევაში საკითხი გადასაწყვეტად გადაეცემა პარიტეტულ საფუძვლებზე შექმნილ შემთანხმებელ კომისიას. თუ შემთანხმებელი კომისია შეთანხმებულ გადაწყვეტილებას ვერ აღწევს ან თუ მისი გადაწყვეტილება ერთერთ პალატას არ აკმაყოფილებს, საკითხი ხელმეორედ განიხილება პალატებში. თუ ორივე პალატას შეთანხმებული გადაწყვეტილება არა აქვს, სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი დაითხოვს სსრ კავშირის უზენაეს საბჭოს და ნიშნავს ახალ არჩევნებს.

მუხლი 48. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო ორივე პალატის შეერთებულ სხლომაზე ირჩევს სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმს შემდეგი შემადგენლობით: სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე, მისი თერთმეტი მოადგილე, პრეზიდიუმის მდივანი და პრეზიდიუმის 24 წევრი.

სსრ კავშირის უზენაესი საბჭ<mark>ოს პრეზიდიუმი მთელ თავის</mark> მოქმედებაში ანგარიშვალდებული<mark>ა სსრ კავშირის უზენაესი საბ-</mark> ჭოს წინაშე.

მუხლი 49. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი:

ა) იწვევს სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს სესიებს;

- ბ) იძლევა სსრ კავშირის მომქმედ კანონთა განმარტებას, გამოსცემს ბრძანებულებებს;
- გ) დაითხოვს სსრ კავშირის უზენაეს საბჭოს სსრ კავშ<mark>ირის</mark> კონსტიტუციის 47-ე მუხლის საფუძველზე და ნიშნავ<mark>ს ახალ</mark> არჩევნებს;
- დ) მოახდენს სრულიად-სახალხო დაკითხვას (რეფერენდუმს) თავისი ინიციატივით ან ერთერთი მოკავშირე რესპუბლიკის მოთხოვნით;

- ე) აუქმებს სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოსი და მოკავშირე რესპუბლიკების სახალხო კომისართა საბჭოების დადგენილებებსა და განკარგულებებს, თუ ისინი კანონს არ შეესაბამებიან;
- 3) სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს სესიათა შორის პერიოდში ათავისუფლებს თანამდებობისაგან და ნიშნავს სსრ კავშირის ცალკეულ სახალხო კომისრებს სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარის წარდგენით და შემდგომ დასა-შტკიცებლად შეაქვს სსრ კავშირის უზენაეს საბჭოში;

ზ) აჯილდოვებს ორდენებით და ანიჭებს საპატიო სახელწო-

დებებს სსრ კავშირისას;

<mark>თ) ანხორციელებს პატიების უფ</mark>ლებას;

ი) ნიშნავს და სცვლის სსრ კავშირის შეიარაღებულ ძალთა უმაღლეს სარდლობას;

- კ) სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს სესიათა შორის პერიოდში აცხადებს ომის მდგომარეობას სსრ კავშირზე სამხედრო თავ-დასხმის შემთხვევაში ან იმ შემთხვევაში, როცა აუცილებელია აგრესიისაგან ურთიერთი თავდაცვის შესახებ საერთაშორისო სახელშეკრულებო ვალდებულებათა შესრულება;
 - ლ) აცხადებს საერთო და ნაწილობრივს მობილიზაციას;
- მ) მოახდენს საერთაშორისო ხელშეკრულებათა რატიფიკაციას;

ნ) ნიშნავს და უკან იწვევს სსრ კავშირის სრულუფლებიან წარმომადგენლებს უცხოეთის სახელმწიფოებში;

ო) იღებს უცხოეთის სახელმწიფოთა მასთან აკრედიტებული დიპლომატიური წარმომადგენლების რწმუნებისა და უკანგაწვევის სიგელებს.

მუხლი 50. კავშირის საბჭო და ეროვნებათა საბჭო ირჩევენ სამანდატო კომისიებს, რომლებიც ამოწმებენ თვითეული პალატის დეპუტატთა უფლებამოსილებას.

სამანდატო კომისიის წარდგენით პალატები გადასწყვეტენ ან იცნონ ცალკეულ დეპუტატთა უფლებამოსილება, ან გააუქმონ მათი არჩევა. მუხლი 51. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო ნიშნავს, როდესაც იგი აუცილებლად სცნობს, საგამომძიებლო და სარევიზიო კომისიებს ყოველგვარ საკითხზე.

ყველა დაწესებულება <mark>და თანამდებობის პირი ვალდებულია</mark> შეასრულოს ამ კომისიების მოთხოვნა და წარუდგინოს მათ

საქირო მასალები და დოკუმენტები.

მუხლი 52. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს დეპუტატი არ შეიძლება მიცემულ იქნას პასუხისგებაში სასამართლოს წესით ან დაპატიმრებულ იქნას სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს თანხმობის გარეშე, ხოლო იმ პერიოდში, როდესაც სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს სესია არ არის,—სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს სესია არ არის,—სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის თანხმობის გარეშე.

მუხლი 53. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს უფლებამოსილების ვადის გასვლისას ან ვადამდე დათხოვნისას სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი ინარჩუნებს თავის უფლებამოსილებას სსრ კავშირის ახლადარჩეული უზენაესი საბჭოს მიერ სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს ახალი პრეზიდიუმის შექმნამდე.

მუხლი 54. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს უფლებამოსილების ვადის გასვლისას ან ვადამდე დათხოვნისას სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი ნიშნავს ახალ არჩევნებს არა უგვიანეს ორი თვის ვადისა სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს უფლებამოსილების ვადის გასვლის ან დათხოვნის დღიდან.

მუხლი .55. სსრ კავშირის ახლადარჩეულ უზენაეს საბჭოს იწვევს სსრ კავშირის წინანდელი შემადგენლობის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი არა უგვიანეს ერთი თვისა არჩევნების შემდეგ.

მუხლი 56. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო ორივე პალატის გაერთიანებულ სხდომაზე ქმნის სსრ კავშირის მთავრობას—სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს.

00 3 3 0 IV

ᲛᲝᲙᲐᲕᲨᲘᲠᲔ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲔᲑᲘᲡ ᲡᲐᲮᲔᲚᲛᲬᲘᲤᲝ ᲮᲔᲚᲘᲡᲣᲤᲚᲔᲑᲘᲡ ᲣᲛᲐᲦᲚᲔᲡᲘ ᲝᲠᲒᲐᲜᲝᲔᲑᲘ

მუხლი 57. მოკავშირე რესპუბლიკის სახელმწიფო ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო არის მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო.

მუხლი 58. მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაეს საბჭოს ირჩევენ <mark>რესპუბლიკის</mark> მოქალაქენი ოთხი წლის ვადით.

წარმომადგენლობის ნორმები დაწესდება მოკავშირე რესპუბლიკების კონსტიტუციებით.

მუხლი 59. მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო არის რესპუბლიკის ერთადერთი საკანონმდებლო ორგანო.

მუხლი 60. მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო:

- ა) ღებულობს რესპუბლიკის კონსტიტუციას და შეაქვს მასში ცვლილებები სსრ კავშირის კონსტიტუციის მე-16 მუხლის შესაბამისად;
- ბ) ამტკიცებს თავის შემადგენლობაში მყოფი ავტონომიური რესპუბლიკების კონსტიტუციებს და განსაზღვრავს მათი ტერი-ტორიის საზღვრებს;
- გ) ამტკიცებს რესპუბლიკის სახალხო-სამეურნეო გეგმას და ბიუჯეტს;
- დ) სარგებლობს მოკავშირე რესპუბლიკის სასამართლო ორგანოების მიერ მსჯავრდადებულ მოქალაქეთა ამნისტიისა და პატიების უფლებით.

მუხლი 61. მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო ირჩევს მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმს შემდეგი შემადგენლობით: მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე, მისი მოადგილეები, პრეზიდიუმის მდივანი და მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის წევრები.

მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზი<mark>დიუ</mark>მის უფლებამოსილება განისაზღვრება მოკავშირე რესპუბლიკის კონ-

სტიტუციით.

მუხლი 62. სხდომების გასაძღოლად მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო ირჩევს თავის თავმჯდომარეს და მის მოადგილეებს.

მუხლი 63. მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო ქმნის მოკავშირე რესპუბლიკის მთავრობას — მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭოს.

00 33 0 V

ᲡᲐᲑჵᲝᲗᲐ ᲡᲝᲪᲘᲐᲚᲘᲡᲢᲣᲠᲘ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲔᲑᲘᲡ ᲙᲐᲕᲨᲘᲠᲘᲡ ᲡᲐᲮᲔᲚᲛᲬᲘᲤᲝ ᲛᲛᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲑᲘᲡ ᲝᲠᲒᲐᲜᲝᲔᲑᲘ

მუხლი 64. საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის სახელმწიფო ხელისუფლების უმაღლესი აღმასრულებელი და განმკარგულებელი ორგანო არის სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭო.

მუხლი 65. სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭო პასუხისმგებელი და ანგარიშვალდებულია სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს წინაშე, ხოლო უზენაესი საბჭოს სესიებს შორის პე-

<mark>რიოდში—სსრ კავშირის უზენაესი საბქოს პრეზიდიუმის წ</mark>ინაშე, რომლის მიმართ ანგარიშვალდებულია.

მუხლი 66. სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბქო გამოსცემს დადგენილებებსა და განკარგულებებს მომქმედ კანონთა საფუძველზე და მათ შესასრულებლად და ამოწმებს შესრულებას.

მუხლი 67. სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბქოს დადგენილებანი და განკარგულებანი სავალდებულოა შესასრულებლად სსო კავშირის მთელ ტერიტორიაზე.

მუხლი 68. სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭო:

ა) აერთიანებს და წარმართავს სსრ კავშირის საერთო-საკავშირო და საკავშირო-რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატებისა <mark>და თავის ქვემდებარე სხვა ს</mark>ამეურნეო და კულტურულ დაწესებულებათა მუშაობას;

<mark>ბ) ღებულობს ზო</mark>მებს სახალხო-სამეურნეო გეგმის, სახელმწიფო ბიუჯეტის განხორციელებისა და საკრედიტო-ფულადი

<mark>სისტემის განმტკიცების</mark>ათვის;

გ) ღებულობს ზომებს საზოგადოებრივი წესრიგის უზრუნველსაყოფად, სახელმწიფოს ინტერესების დასაცავად და მოქალაქეთა უფლებების დასაცავად;

დ) ანხორციელებს საერთო ხელმძღვანელობას უცხოეთის

სახელმწიფოებთან ურთიერთობათა დარგში;

ე) განსაზღვრავს იმ მოქალაქეთა ყოველწლიურ კონტინგენტებს, რომლებიც გაწვეულ უნდა იქნან ნამდვილ სამხედრო სამსახურში, ხელმძღვანელობას უწევს ქვეყნის შეიარაღებულ ძალთა საერთო მშენებლობას;

ვ) ქმნის, აუცილებლობის შემთხვევაში, სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოსთან სამეურნეო, კულტურული და თავდაცვითი მშენებლობის საქმეთა სპეციალურ კომიტეტებსა და მთავარ სამმართველოებს.

მუხლი 69. სსო კავშირის სახალხო კომისართა საბქოს უფლება აქვს მმართველობისა და მეურნეობის იმ დარგებში, რომლ<mark>ებიც სსრ კავშირის კომპეტენციას ეკუთვნია</mark>ნ, შეაჩეროს მოკავშირე რესპუბლიკების სახალხო კომისართა საბჭოების დადგენილებანი და განკარგულებანი და გააუქმოს სსრ კავშირის სახალხო კომისრების ბრძანებანი და ინსტრუქციები.

მუხლი 70. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო ქმნის სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს შემდეგი შემადგენლობით: სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარე; სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილეები;

სსრ კავშირის სახელმწიფო საგეგ<mark>მო კო</mark>მისიის თავმჯდომარე; საბჭოთა კონტროლის კომისიის თავმჯდომარე;

სსრ კავშირის სახალხო კომისრები;

. დამზადებ<mark>ათა კომიტეტის თ</mark>ავმჯდომარე; ხელოვნების საქმეთა კომიტეტის თავმჯდომარე; უმაღლესი სკოლის საქმეთა კომიტეტის თავმჯდომარე.

მუხლი 71. სსრ კავშირის მთავრობა ან სსრ კავშირის სახალხო კომისარი, რომლებისადმი მიმართულია სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს დეპუტატის შეკითხვა, ვალდებული არიან არა უგვიანეს სამი დღის ვადისა გასცენ სიტყვიერი ან წერილობითი პასუხი სათანადო პალატაში.

მუხლი 72. სსრ კავშირის სახალხო კომისრები ხელმძღვანელობენ სახელმწიფო მმართველობის იმ დარგებს, _რომლებიც სსრ კავშირის კომპეტენციაში შედიან.

მუხლი 73. სსრ კავშირის სახალხო კომისრები სათანადო სახალხო კომისარიატების კომპეტენციის ფარგლებში გამოსცემენ მომქმედ კანონთა, აგრეთვე სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს დადგენილებათა და განკარგულებათა საფუძველზე და მათ შესასრულებლად ბრძანებებსა და ინსტრუქციებს და ამოწმებენ მათს შესრულებას.

მუხლი 74. სსრ კავშირის სახალხო კომისარიატები არიან ან საერთო-საკავშირო ან საკავშირო-რესპუბლიკური.

მუხლი 75. საერთო-საკავშირო სახალხო კომისარიატები ხელმძღვანელობენ მათთვის დაკისრებულს სახელმწიფო მმართველობის დარგს სსრ კავშირის მთელ ტერიტორიაზე ან უშუალოდ ან მათ მიერ დანიშნულ ორგანოთა მე<mark>შვეობით.</mark>

მუ ხლი 76. საკავშირო-რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატები ხელმძღვანელობენ მათთვის დაკისრებულს სახელმწიფო მმართველობის დარგს, როგორც წესი, მოკავშირე რესპუბლიკათა თანამოსახელე სახალხო კომისარიატების მეშვეობით და უშუალოდ განაგებენ საწარმოთა მხოლოდ გარკვეულ შეზღუდულ რიცხვს იმ სიის მიხედვით, რომელსაც სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი ამტკიცებს.

მუხლი 77. საერთო-საკავშირო სახალხო კომისარიატებს ეკუთვნიან სახალხო კომისარიატები:

თავდაცვისა;
საგარეო საქმეთა;
საგარეო ვაჭრობისა;
გზათა;
კავშირგაბმულობისა;
წყლის ტრანსპორტისა;
მძიმე მრეწველობისა;
თავდაცვის მრეწველობისა.

მუხლი 78. საკავშირო - რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატებს ეკუთვნიან სახალხო კომისარიატები:

კვების მრეწველობისა;
მსუბუქი მრეწველობისა;
სატყეო მრეწველობისა;
მიწათმოქმედებისა;
მარცვლეულისა და მეცხოველეობის საბჭოთა მეურნეობებისა;
ფინანსთა;
შინაგანი ვაჭრობისა;
შინაგან საქმეთა;
იუსტიციისა;
ჯანმრთელობის დაცვისა.

00 3 8 0 VI

ᲛᲝᲙᲐᲕᲨᲘᲠᲔ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲔᲑᲘᲡ ᲡᲐ**ᲮᲔᲚᲛᲬ**ᲘᲤᲝ ᲛᲛᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲑᲘᲡ ᲝᲠᲒᲐᲜᲝᲔᲑᲘ

მუხლი 79. მოკავშირე რესპუბლიკის სახელმწიფო ხელისუფლების უმაღლესი აღმასრულებელი და განმკარგულებელი ორგანო არის მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭო.

მუხლი 80. მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭო პასუხისმგებელი და ანგარი შვალდებულია მოკავშირე რეს-პუბლიკის უზენაესი საბჭოს წინაშე, ხოლო მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს სესიათა შორის პერიოდში—მოკავ-შირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის წინაშე, რომლის მიმართ ანგარიშვალდებულია.

მუხლი 81. მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭო გამოსცემს დადგენილებებსა და განკარგულებებს სსრ კავ-შირისა და მოკავშირე რესპუბლიკის მომქმედ კანონთა, სსრ კავ-შირის სახალხო კომისართა საბჭოს დადგენილებათა და განკარგულებათა საფუძველზე და მათ შესასრულებლად და ამოწმებს მათს შესრულებას.

მუხლი 82. მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭოს უფლება აქვს შეაჩეროს ავტონომიური რესპუბლიკების სახალხო კომისართა საბჭოების დადგენილებანი და განკარგულებანი და გააუქმოს მხარეების, ოლქების და ავტონომიური ოლქების მშრომელების დეპუტატთა საბჭოების აღმასრულებელი კომიტეტების გადაწყვეტილებანი და განკარგულებანი.

მუხლი 83. მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო ქმნის მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭოს შემდეგი შემადგენლობით:

მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარე;

თავმჯდომარის მოადგილენი;

სახელმწიფო საგეგმო კომისიის თავმჯდომარე;

სახალხო კომისრები:

კვების მრეწველობისა;

<mark>მსუბუქი მრეწველობისა</mark>;

სატყეო მრეწველობისა;

<mark>მიწათმოქ</mark>მედებისა;

მარცვლეულისა და მეცხოველეობის საბჭოთა მეურნეობებისა;

ფინანსთა;

შინაგანი ვაჭრობისა;

შინაგან საქმეთა;

იუსტიციისა;

ჯანმრთელობის დაცვისა;

განათლებისა;

ადგილობრივი მრეწველობისა;

კომუნალური მეურნეობისა;

სოციალური უზრუნველყოფისა;

დამზადებათა კომიტეტის რწმუნებული;

ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს უფროსი;

საერთო - საკავშირო სახალხო კომისარიატების რწმუნე-

გულნი.

მუხლი 84. მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისრები ხელმძღვანელობენ სახელმწიფო მმართველობის იმ დარგებს, რომლებიც შედიან მოკავშირე რესპუბლიკის კომპეტენციაში.

მუხლი 85. მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისრები სათანადო სახალხო კომისარიატთა კომპეტენციის ფარგლებში გამოსცემენ ბრძანებებსა და ინსტრუქციებს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკის კანონთა, სსრ კავშირის და მოკავ-შირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭოს დადგენილებათა და განკარგულებათა, სსრ კავშირის საკავშირო-რესპუბ-ლიკური სახალხო კომისარიატების ბრძანებათა და ინსტრუქ-ციათა საფუძველზე და შესასრულებლად.

მუხლი 86. მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისარიატები არიან საკავშირო-რესპუბლიკური ან რესპუბლიკური.

მუხლი 87. საკავშირო-რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატები ხელმძღვანელობენ მათთვის დაკისრებულს სახელმწიფო მმართველობის დარგს და ექვემდებარებიან როგორც მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა ხაბჭოს, ისე სსრ კავშირის სათანადო საკავშირო-რესპუბლიკურ სახალხო კომისარიატს.

მუხლი 88. რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატები ხელმძღვანელობენ მათთვის დაკისრებულს სახელმწიფო მმართველობის დარგს და ექვემდებარებიან უშუალოდ მოკავშირე რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭოს.

msan VII

ᲐᲕᲢ**ᲝᲜᲝᲛᲘᲣ**ᲠᲘ ᲡᲐ<mark>ᲑჵᲝᲗᲐ ᲡᲝᲪᲘᲐᲚᲘᲡᲢ</mark>ᲣᲠᲘ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲔᲑᲘᲡ ᲡᲐᲮ<mark>ᲔᲚᲛᲬᲘᲤᲝ ᲮᲔ</mark>ᲚᲘᲡᲣᲤᲚᲔᲑᲘᲡ ᲣᲛᲐᲦᲚᲔᲡᲘ ᲝᲠᲒᲐᲜᲝᲔᲑᲘ

მუხლი 89. ავტონომიური რესპუბლიკის სახელმწიფო ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო არის ასს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო. მუხლი 90. ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაეს საბჭოს ირჩევენ რესპუბლიკის მოქალაქენი ოთხი წლის ვადით წარ- მომადგენლობის იმ ნორმების მიხედვით, რომლებსაც აწესებს ავტონომიური რესპუბლიკის კონსტიტუცია.

მუხლი 91. ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო არის ასს რესპუბლიკის ერთადერთი საკანონმდებლო ორგანო.

მუხლი 92. თვითეულ ავტონომიურ რესპუბლიკას აქვს თავისი კონსტიტუცია, რომელიც ითვალისწინებს ავტონო-მიური რესპუბლიკის თავისებურებებს და აგებულია ისე, რომ იგი სავსებით შეესაბამება მოკავშირე რესპუბლიკის კონსტიტუციას.

მუხლი 93. ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო ირჩევს ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზი-დიუმს და ქმნის ავტონომიური რესპუბლიკის სახალხო კომი-სართა საბჭოს, თავისი კონსტიტუციის თანახმად.

on 3 3 0 VIII

ᲡᲐᲮᲔᲚ**Მ**ᲬᲘᲤ**Ო ᲮᲔᲚᲘᲡ**ᲣᲤᲚᲔᲑᲘᲡ ᲐᲓᲑᲘᲚᲝᲑᲠᲘ**Ვ**Ი ᲝᲠᲒᲐᲜᲝᲔᲑᲘ

მუხლი 94. სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები მხარეებში, ოლქებში, ავტონომიურ ოლქებში, ოკრუგებში, რაიონებში, ქალაქებში, სოფლებში (სტანიცებში, სოფლებში, ხუტორებში, ყიშლაკებში, აულებში) არიან მშრომელთა დეპუტატების საბჭოები.

მუხლი 95. მშრომელთა დეპუტატების სამხარეო, საოლქო, ავტონომიურ ოლქთა, საოკრუგო, სარაიონო, საქალაქო, სასოფლო (სტანიცების, სოფლების, ხუტორების, ყიშლაკების,

აულების) საბჭოებს ირჩევენ შესაბამისად მხარის, ოლქის, ავტონომიური ოლქის, ოკრუგის, რაიონის, ქალაქის, სოფლის მშრომელები ორი წლის ვადით.

მუხლი 96. მშრომელთა დეპუტატების საბჭოებში წარმომადგენლობის ნორმებს განსაზღვრავენ მოკავშირე რესპუბლი-

კების კონსტიტუციები.

მუხლი 97. მშრომელთა დეპუტატების საბჭოები ხელმძღვანელობენ მმართველობის მათდამი ქვემდებარე ორგანოთა საქმიანობას, უზრუნველჰყოფენ სახელმწიფო წესრიგის დაცვას, კანონების დაცვას და მოქალაქეთა უფლებების დაცვას, ხელშძღვანელობენ ადგილობრივს სამეურნეო და კულტურულ მ<mark>შე</mark>ნებლობას, აწესებენ ადგილობრივს ბიუჯეტს.

მუხლი 98. მშრომელთა დეპუტატების საბჭოები ღებულობენ გადაწყვეტილებებს და გასცემენ განკარგულებებს იმ უფლებათა ფარგლებში, რაც მათ მინიქებული აქვთ სსრ კავ-

შირისა და მოკავშირე რესპუბლიკის კანონებით.

მუხლი 99. მშრომელთა დეპუტატების სამხარეო, საოლქო, ავტონომიური ოლქების, საოკრუგო, სარაიონო<mark>, საქალაქო</mark> და სასოფლო საბჭოების აღმასრულებელი და განმკარგულებელი ორგანოები არიან ამ საბჭოების მიერ არჩეული აღმასრულებელი კომიტეტები თავმჯდომარის, მისი მოადგილეების, შდივნის და წევრების შეშადგენლ<mark>ობით.</mark>

მუხლი 100. მშრომელთა დეპუტატების სასოფლო საბჭოების აღმასრულებელი და განმ<mark>კარგულებელი ო</mark>რგანო არის ³ცირედ დასახლებულ ადგილებში, <mark>მოკავშირე რესპუბლიკათა</mark> კონსტიტუციების შესაბამისად, ამ საბჭოების მიერ არჩე<mark>ული</mark>

თავმჯდომარე, მისი მოადგილე და მდივანი.

მუხლი 101. მშრომელთა დეპუტატების საბჭოების აღმასრულებელი ორგანოები უშუალოდ ანგარიშვალდებუ<mark>ლი არიან</mark> როგორც მშრომელთა დეპუტატების იმ საბჭოს წინაშე, რომელმაც ისინი აირჩია, ისე მშრომელთა დეპუტატებ<mark>ის ზემდგომი</mark> საბქოს აღმასრულებელი ორგანოს წინაშეც.

0 3 3 0 IX

ᲡᲐᲡᲐᲛᲐᲠ**ᲗᲚ**Ო ᲓᲐ 3ᲠᲝᲙᲣᲠᲐᲢᲣᲠᲐ

მუხლი 102. მართლმსაჯულებას სსრ კავშირში ანხორციელებენ სსრ კავშირის უზენაესი სასამართლო, მოკავშირე რესპუბლიკების უზენაესი სასამართლოები, სამხარეო და საოლქო
სასამართლოები, ავტონომიური რესპუბლიკებისა და ავტონომიური ოლქების სასამართლოები, საოკრუგო სასამართლოები,
სხრ კავშირის სპეციალური სასამართლოები, რომლებიც იქმნებიან სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს დადგენილებით, სახალხო
სასამართლოები.

. **მუხლი 103.** საქმეთა განხილვა ყველა სასამართლოში ხორციელდება სახალხო მსაჯულთა მონაწილეობით, გარდა კანონით სპეციალურად გათვალისწინებული შემთხვევებისა.

მუხლი 104. სსრ კავშირის უზენაესი სასამართლო არის უმაღლესი სასამართლო ორგანო. სსრ კავშირის უზენაეს სასამართლოს ეკისრება ზედამხედველობა გაუწიოს სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების ყველა სასამართლო ორგანოს სასამართლო საქმიანობას.

მუხლი 105. სსრ კავშირის უზენაეს სასამართლოს და სსრ კავშირის სპეციალურ სასამართლოებს ირჩევს სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო ხუთი წლის ვადით.

მუხლი 106. მოკავშირე რესპუბლიკების უზენაეს სასამართლოებს ირჩევენ მოკავშირე რესპუბლიკების უზენაესი საბჭოები

byon Frank 30000.

მუხლი 107. ავტონომიური რესპუბლიკების უზენაეს სასამართლოებს ირჩევენ ავტონომიური რესპუბლიკების უზენაესი საბჭოები ხუთი წლის ვადით. მუხლი 108. სამხარეო და საოლქო სასამართლოებს, ავტონომიური ოლქების სასამართლოებს, საოკრუგო სასამართლოებს ირჩევენ მშრომელთა დეპუტატების სამხარეო, საოლქო ან საოკრუგო საბჭოები ან ავტონომიური ოლქების მშრომელთა დეპუტატების საბჭოები ხუთი წლის ვადით.

მუხლი 109. სახალხო სასამართლოებს ირჩევენ რაიონის მოქალაქენი საყოველთაო, პირდაპირი და თანასწორი საარჩევნო უფლების საფუძველზე ფარული კენჭისყრით—სამი წლის ვადით.

მუხლი 110. სასამართლოწარმოება ხორციელდება მოკავშირე ან ავტონომიური რესპუბლიკის ან ავტონომიური ოლქის ენაზე; იმ პირებისათვის, რომლებმაც ეს ენა არ იციან, უზრუნველყოფილია საქმის მასალების სრული გაცნობა მთარგმნელის საშუალებით და აგრეთვე სასამართლოში დედაენაზე გამოსვლის უფლება.

მუხლი 111. სსრ კავშირის ყველა სასამართლოში საქმის გარჩევა სწარმოებს ღიად, რამდენადაც კანონით გამონაკლისები არ არის გათვალისწინებული, ბრალდებულისათვის დაცვის უფლების უზრუნველყოფით.

მუხლი 112. მოსამართლენი დამოუკიდებელნი არიან და მხოლოდ კანონს ემორჩილებიან.

მუხლი 113. ყველა სახალხო კომისარიატისა და მათი ქვემდებარე დაწესებულებების, ისე როგორც ცალკეული თანამდებობის პირებისა და აგრეთვე სსრ კავშირის მოქალაქეების მიერ კანონთა ზუსტად შესრულების უმაღლესი ზედამხედველობა ეკისრება სსრ კავშირის პროკურორს.

მუხლი 114. სსრ კავშირის პროკურორს ნიშნავს სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო შვიდი წლის ვადით.

მუხლი 115. რესპუბლიკურ, სამხარეო, საოლქო პროკურორებს, აგრეთვე ავტონომიური რესპუბლიკების და ავტონომიური ოლქების პროკურორებს ნიშნავს სსრ კავშირის პროკურორი ხუთი წლის ვადით. მუხლი 116. საოკრუგო, სარაიონო და საქალაქო პროკურორებს ნიშნავენ მოკავშირე რესპუბლიკების პროკურორები ხუთი წლის ვადით სსრ კავშირის პროკურორის დამტკიცებით.

მუბლი 117. პროკურატურის ორგანოები თავის ფუნქციებს ანხორციელებენ ყოველგვარი ადგილობრივი ორგანოსაგან დამოუკიდებლად, ემორჩილებიან რა მხოლოდ სსრ კავშირის პროკურორს.

00 3 8 0 X

ᲛᲝᲥᲐᲚᲐᲥᲔᲗᲐ ᲥᲘᲠᲘᲗᲐᲓᲘ ᲣᲤᲚᲔᲑᲐᲜᲘ ᲓᲐ ᲛᲝᲕᲐᲚᲔᲝᲑᲐᲜᲘ

მუხლი 118. სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ შრომის უფლება, ესე იგი გარანტირებული სამუშაოს მიღების უფლება მათი შრომის ანაზღაურებით მისი რაოდენობისა და ხარისხის შესაბამისად.

შრომის უფლება უზრუნველყოფილია სახალხო მეურნეობის სოციალისტური ორგანიზაციით, საბჭოთა საზოგადოების საწარ-მოო ძალთა განუხრელი ზრდით, სამეურნეო კრიზისების შე-საძლებლობის აღკვეთით და უმუშევრობის ლიკვიდაციით.

მუხლი 119. სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ დასვენების

უფლება.
დასვენების უფლება უზრუნველყოფილია სამუშაო დღის შემცირებით მუშათა უდიდესი უმრავლესობისათვის 7 საათამდე, მუშებისა და მოსამსახურეებისათვის ყოვლწლიურ შვებულებათა დაწესებით სამუშაო ხელფასის შენარჩუნებით, მშრომელთა მომსახურებისათვის სანატორიუმების, დასასვენებელი სახლე-ბისა და კლუბების ფართო ქსელითა

მუხლი 120. სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ მატერია ლური უზრუნველყოფის უფლება მოხუცებულობაში, აგრეთვე —ავადმყოფობისა და შრომის უნარის დაკარგვის შემთხვევაში.

ეს უფლება უზრუნველყოფილია სახელმწიფოს ხარჯზე მუშებისა და მოსამსახურეების სოციალური დაზღვევის ფართო განვითარებით, მშრომელთათვის უფასო სამედიცინო დახმარებით, მშრომელთა სარგებლობაში კურორტთა ფართო ქსელის გადაცემით.

მუხლი 121. სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ განათლების უფლება.

აგრონომიული სწავლების ორგანიზაციით.

მუხლი 122. ქალს სსრ კავშირში ენიჭება მამაკაცთან თანასწორი უფლებანი სამეურნეო, სახელმწიფო, კულტურული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების ყველა დარგში.

ქალთა ამ უფლებების განხორციელების შესაძლებლობა უზრუნველყოფილია იმით, რომ ქალს მინიჭებული აქვს მამა-კაცთან თანასწორი უფლება შრომისა, შრომის ანაზღაურებისა, დასვენებისა, სოციალური დაზღვევისა და განათლებისა, დედისა და ბავშვის ინტერესთა სახელმწიფო დაცვით, ოსრულობის დროს ქალისათვის შვებულების მიცემით—ხელფასის შენარჩუნებით, სამშობიარო სახლების, საბავშვო ბაგებისა და ბალების ფართო ქსელით.

მუხლი 123. სსრ კავშირის მოქალაქეთა თანასწორუფლებიანობა, დამოუკიდებლად მათი ეროვნებისა და რასისა, სამეურნეო, სახელმწიფო, კულტურული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების ყველა დარგში ურყევი კანონი არის.

მოქალაქეთა უფლების რაიმე პირდაპირი ან არაპირდაპირი შეზღუდვა ან, პირიქით, პირდაპირი ან არაპირდაპირი უპირა-ტესობის დაწესება მათი რასიული და ნაციონალური კუთვნი-ლების მიხედვით, აგრეთვე რასიული ან ნაციონალური გან-კერძოებულობის, ან სიძულვილისა და ქედმაღლობის ყოველ-გვარი ქადაგება—ისჯება კანონით.

მუხლი 124. მოქალაქეთათვის სინიდისის თავისუფლების უზრუნველყოფის მიზნით ეკლესია სსრ კავშირში გამოყოფილია სახელმწიფოსაგან და სკოლა ეკლესიისაგან. რელიგიური კულტების შესრულების თავისუფლება და ანტირელიგიური პრო-პაგანდის თავისუფლება აღიარებულია ყველა მოქალაქისათვის.

მუხლი 125. მშრომელთა ინტერესების შესაბამისად და სოციალისტური წყობილების განმტკიცების მიზნით სსრ კავ- შირის მოქალაქეებისათვის კანონით უზრუნველყოფილია:

ა) სიტყვის თავისუფლება,

ბ) ბეჭდვის თავისუფლება,

გ) კრებებისა და მიტინგების თავისუფლება,

დ) ქუჩაში მსვლელობათა და დემონსტრაციათა თავისუფლება. მოქალაქეთა ეს უფლებანი უზრუნველყოფილია მშრომელებისა და მათი ორგანიზაციებისათვის სტამბების, ქაღალდის მარაგის, საზოგადოებრივი შენობების, ქუჩების, კავშირგაბმულობის საშუალებათა და სხვა მატერიალურ პირობათა მინიქებით, რომლებიც კი აუცილებელია მათი განხორციელებისათვის.

მუხლი 126. მშრომელთა ინტერესების შესაბამისად და ხალხის მასების ორგანიზაციული თვითმოქმედებისა და პოლი-ტიკური აქტივობის განვითარების მიზნით სსრ კავშირის მოქალაქეთათვის უზრუნველყოფილია უფლება გაერთიანებისა საზოგადოებრივ ორგანიზაციებში: პროფესიულ კავშირებში, კოოპერატიულ გაერთიანებებში, ახალგაზრდობის ორგანიზა-

ციებში, სასპორტო და თავდაცვის ორგანიზაციებში, კულტურულ, ტექნიკურ და სამეცნიერო საზოგადოებებში, ხოლო ყველაზე უფრო აქტიური და შეგნებული მოქალაქენი მუშათა
კლასის რიგებიდან და მშრომელთა სხვა ფენებიდან ერთიანდებიან სრულიად-საკავშირო კომუნისტურ პარტიაში (ბოლშევიკებისა), რომელიც არის მშროშელთა მოწინავე რაზმი მათსბრძოლაში სოციალისტური წყობილების განმტკიცებისა და
განვითარებისათვის და წარმოადგენს ხელმძღვანელ ბირთეს
მშრომელთა ყველა, როგორც საზოგადოებრივი, ისე სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციისა.

მუხლი 127. სსრ კავშირის მოქალაქეთათვის უზრუნველყოფილია პიროვნების ხელშეუხებლობა. არავინ არ შეიძლება დაპატიმრებულ იქნას, თუ არა სასამართლოს დადგენილებით ან პროკურორის სანქციით.

მუხლი 128. მოქალაქეთა ბინის ხელშეუხებლობა და მიწერ-მოწერის საიდუმლოება დაცულია კანონით.

მუხლი 129. სსრ კავშირი თავშეფარების უფლებას ანიქებს უცხოელ მოქალაქეებს, რომლებიც დევნილი არიან მშრომელთა ინტერესების დაცვისათვის, ან მეცნიერული მოღვაწეობისათვის, ან ნაციონალურ-განმათავისუფლებელი ბრძოლისათვის.

მუხლი 130. სსრ კავშირის თვითეული მოქალაქე ვალდებულია დაიცვას საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის კონსტიტუცია, შეასრულოს კანონები, დაიცვას შრომის დისციპლინა, პატიოსნად მოეკიდოს საზოგადოებრივ მოვალეობას, პატივისცემით მოეპყრას სოციალისტური საერთო ცხოვრების წესებს.

მუხლი 131. სსრ კავშირის თვითეული მოქალაქე ვალდებულია გაუფრთხილდეს და განამტკიცოს საზოგადოებრივი, სოციალისტური საკუთრება, როგორც საბჭოთა წყობილების წმინდათა-წმინდა და ხელშეუხებელი საფუძველი, როგორც სამშობლოს სიმდიდრისა და ძლიერების წყარო, როგორც ყველა შშრომელის შეძლებული და კულტურული ცხოვრების წყარო.

ის პირნი, რომელნიც ხელჰყოფენ საზოგადოებრივ, სოციალისტურ საკუთრებას, ხალხის მტრები არიან.

მუხლი 132. საყოველთაო სამხედრო ვალდებულება არის კანონი.

სამხედრო სამსახური მუშურ-გლეხურ წითელ არმიაში წარმოადგენს სსრ კავშირის მოქალაქეთა საპატიო მოვალეობას.

მუხლი 133. სამშობლოს დაცვა არის სსრ კავშირის თვითეული მოქალაქის უწმინდესი მოვალეობა. სამშობლოს ღალატი: ფიცის გატეხა, მტრის მხარეზე გადასვლა, სახელმწიფოს სამხედრო ძლიერებისათვის ზიანის მიყენება, ჯაშუშობა —ისჯება კანონის მთელი სისასტიკით, როგორც ყველაზე მძიმე ბოროტმოქმედება.

0 3 3 0 XI

6006R036M 6060000

მუხლი 134. დეპუტატთა არჩევნებს მშომელთა დეპუტატების ყველა საბჭოში: სსრ კავშირის უზენაეს საბჭოში, მოკავშირე რესპუბლიკების უზენაეს საბჭოებში, მშრომელთა დეპუტატების სამხარეო და საოლქო საბჭოებში, ავტონომიური
რესპუბლიკების უზენაეს საბჭოებში, ავტონომიური ოლქების
მშრომელთა დეპუტატების საბჭოებში, მშრომელთა დეპუტატების საოკრუგო, სარაიონო, საქალაქო და სასოფლო (სტანიცის, სოფლის, ხუტორის, ყიშლაკის, აულის) საბჭოებში,—
ამომრჩევლები მოახდენენ საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე ფარული კენჭისყრით.

მუხლი 135. დეპუტატთა არჩევნები საყოველთაოა: სსრ კავშირის ყველა მოქალაქეს, რომელსაც კი 18 წელი შეუ-სრულდა, დამოუკიდებლად რასიული და ნაციონალური კუთ-ვნილებისა, სარწმუნოებისა, განათლების ცენზისა, ბინადრობისა, სოციალური წარმოშობისა, ქონებრივი მდგომარეობისა და წარსული საქმიანობისა, უფლება აქვს მონაწილეობა მიიღოს დეპუტატთა არჩევნებში და არჩეულ იქნას, გარდა შეშლილებისა და იმ პირებისა, რომელნიც სასამართლოს მიერ მსჯავრდადებულნი არიან საარჩევნო უფლებათა ჩამორთმევით.

მუხლი 136. დეპუტატთა არჩევნები თანასწორია: თვითეულ მოქალაქეს ერთი ხმა აქვს; ყველა მოქალაქე მონაწილეობს არჩევნებში თანასწორ საფუძველზე.

მუხლი 137. ქალები სარგებლობენ უფლებით აირჩიონ და არჩეულ იქნან მამაკაცების თანაბრად.

მუხლი 138. წითელი არმიის რიგებში მყოფი მოქალაქენი სარგებლობენ უფლებით აირჩიონ და არჩეულ იქნან ყველა მოქალაქის თანაბრად.

მუხლი 139. დეპუტატთა არჩევნები პირდაპირია: არჩევნებს მშრომელთა დეპუტატების ყველა საბჭოში, დაწყებული მშრომელთა დეპუტატების სასოფლო და საქალაქო საბჭოთი თვით სსრ კავშირის უზენაეს საბჭომდე, მოქალაქენი მოახდენენ უშუალოდ პირდაპირი არჩევნების გზით.

მუხლი 140. კენჭისყრა დეპუტატთა არჩევნების დროს ფარულია.

მუხლი 141. კანდიდატებს არჩევნების დროს წამოაყენებენ საარჩევნო ოლქების მიხედვით.

კანდიდატთა წამოყენების უფლება უზრუნველყოფილია მშრომელთა საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და საზოგადოებებისათვის: კომუნისტური პარტიული ორგანიზაციებისათვის, პროფესიული კავშირებისათვის, კოოპერატივებისათვის, ახალგაზრდობის ორგანიზაციებისათვის, კულტურული საზოგადოებებისათვის.

მუხლი 142. თვითეული დეპუტატი ვალდებულია თავისი მუშაობისა და მშრომელთა დეპუტატების საბჭოს მუშაობის ანგარიში ჩააბაროს ამომრჩევლებს და ყოველთვის შეიძლება უკანიქნას გაწვეული თანახმად ამომრჩეველთა უმრავლესობის გადაწყვეტილებისა კანონით დადგენილი წესით.

00 3 3 0 XII

ᲚᲔᲠᲒᲘ, ᲓᲠᲝᲤᲐ, ᲓᲔᲓᲐ-ᲥᲐᲚᲐᲥᲘ

მუხლი 143. საბქოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის სახელმწიფო ღერბი შესდგება ნამგლისა და ურო-საგან დედამიწის სფეროზე, რომელიც გამოსახულია მზის სხი-ვებში და გარშემოვლებულია თავთავებით; წარწერა აქვს მოკავ-შირე რესპუბლიკების ენებზე: "პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!". ღერბის ზემოთ არის ხუთქიმიანი ვარსკვლავი.

მუხლი 144. საბქოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის სახელმწიფო დროშა შესდგება წითელი ქსოვილისაგან, რომლის ქზემო კუთხეში ტართან გამოსახულია ოქროს ნამგალი და ურო და მათ ზემოთ წითელი ხუთქიმიანი ვარსკვლავი, ოქროს არშიაშემოვლებული. სიგანის შეფარდება სიგრძესთან 1:2.

მუხლი 145. სამჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის დედა-ქალაქი არის ქალაქი მოსკოვი.

0 3 8 0 XIII

3MELO0000000 3003001 4010

მუხლი 146. სსრ კავშირის კონსტიტუციის შეცვლა მოხდება მხოლოდ სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, რომელიც მიღებული უნდა იქნას თვითეული პალატის ხმების არა ნაკლებ ²/₃ უმრავლესობით.

41111 blo 1

ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

ՀՈԴՎԱԾ 1. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միությունը բանվորների և դյուղացիների սոցիալիստական

պետու Թյուն եւ

ՀՈԴՎԱԾ 2. ԽՍՀՄ-ի քաղաքական հիմքն են կաղմում աշխատավորների պատդամավորների Խորհուրդները, վորոնք աձել ու ամրապնդվել են կարվածատերերի ու կապիտալիստների իշխանու-Թյունը տապալելու և պրոլետարիատի դիկտատուրան նվաձելու հետևանքով։

ՀՈԳՎԱԾ 3. Ամբողջ իշիսանությունը ԽՍՀՄ-ում պատկանում և թաղաթի և դյուղի աշխատավորներին՝ հանձինս աշխատավորների

<mark>պատգամավորների Խ</mark>որհուրդների։

ՀՈԳՎԱԾ 4. ԽՍՀՄ-ի անտեսական հիմքն են կազմում անտեսության սոցիալիստական սիստեմը և արտադրության դործիքնեըի ու միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը, վորոնք
հաստատվել են անտեսության կապիտալիստական սիստեմի լիկվիդացիայի, արտադրության դործիքների ու միջոցների մասնավոր
սեփականության վերացման և մարդու կողմից մարդու շահաղործումը վոչնչացնելու հետևանքով։

ՀՈԴՎԱԾ 5. Սոցիալիստական սեփականությունը ԽՍՀՄ-ում ունի կամ պետական սեփականության ձև (համաժողովրդական ունեցվածջ), կամ կոսպերատիվ-կոլանտեսային սեփականության ձև (առանձին կոլանտեսությունների սեփականություն, կոսպերա-այիվ միավորունների սեփականություն)։

ՀՈԴՎԱԾ 6. Հողը, նրա ընդերքը, Ջրերը, անտառները, դործաըանները, ֆարրիկաները, հանքահորերը, հանքերը, յերկաԹուղային, Ջրային ու ողային արանսպորաը, բանկերը, կապի միջոցները,
ոլետության կազմակերպած խոշոր գյուղատնտեսական ձեռնարկությունները (խորհանտեսությունները, մեջենտարակասրային
կայանները և այլն), ինչպես նաև կոմունալ ձեռնարկությունները
և բնակարանային հիմնական ֆոնդը քաղաքներում ու արդյունաբերական վայրերում, պետական սեփականություն, այսինքն՝ համաժողովրդական ունեցվածք են։

ՀՈԴՎԱԾ 7. Կոլանտեսությունների ու կսոպերատիվ կազմակերպությունների հանրային ձեռնարկություններն իրենց կենդանի ու մեռյալ ինվենսարով, կսլանտեսությունների և կսոպերատիվ կազմակերպությունների կողմից արտադրվող արտադրանքը, ինչպես նաև նրանց հանրային շինությունները, կազմում են կոլաընտեսությունների ու կսոպերատիվ կազմակերպությունների հանրային, սոցիալիստական սեփականությունը։

Յուրաքանչյուր կոլանահոականի անահառվյուն, բացի կոլաընտեսային հանրային անահառվյունից ստացած հիննական յեկաժուտից, անձնական ողտադործման համար ունի վոչ-մեծ անամերձ հողամաս, և վորպես անձնական սեփականություն՝ ոժանդակ անտեսություն անամերձ հողամասում, բնակելի աուն, մթերասու անասուններ, թոչուններ և դյուղասնահական մանր ինվենտար՝ դյուղատնահոսիան արտելի կանոնադրության համաձայն։

ՀՈԴՎԱԾ 8. Կոլտնտեսությունների ղբաղեցրած հողն ա<mark>մրաց</mark>վում ե նրանց՝ անվձար և անժամկետ ողտագործելու համ<mark>ար, այ-</mark> սինքն՝ առհավետ։

ՀՈԴՎԱԾ 9. Տնահաության սոցիալիստական սիստեմի հետ միասին, վորը հանդիսանում և անտեսության աիրապետող ձևը ԽՍՀՄ-ում, որենքով թեռւլատրվում և մենատնտես դյուղացիների ու տնայնագործների մանր մասնավոր սնտեսություն, վորը հիմնըված և անձնական աշխատանքի վրա և բացառում և ուրիշի աշկսատանքի շահադործումը։ ՀՈԴՎԱԾ 10. Քաղաքացիների անձնական սեփականության իրավունքը՝ նրանց աշխատանքային յեկամուտների ու ինայողությունների նկատմամբ, ընակելի տան և տնային ոժանդակ տնտեոււթյան նկատմամբ, անային տնտեսության և առորյա դործածության առարկաների նկատմամբ, անձնական սպառման ու հարմարության առարկաների նկատմամբ, ինչպես նաև քաղաքացիների անձնական սեփականության ժառանդման իրավունքը, պահպանվում ե որենքով։

ՀՈԴՎԱԾ 11. ԽՍՀՄ-ի տնտեսական կյանքը վորոշում և նրան ուղղություն ե տայիս պետական ժողովրդատնտեսական պլանը՝ հոգուտ հանրային հարստության ավելացման, աշխատավորների նյությական ու կուլտուրական մակարդակի անշեղ բարձրացման, ԽՍՀՄ-ի անկախության ամրացման և նրա պաշտպանունակության ուժեղացման։

ՀՈԴԱԾ 12. ԽՍՀՄ-ում աշխատանքը յուրաքանչյուր աշխատանքի ընդունակ քաղաքացու պարտականությունն և և պատվի դործն և՝ ծամաձայն «ով չի աշխատում, նա չի ուտում» սկղրունքի։

ԽՍՀՄ-ում իրականացվում և սոցիալիղմի սկզրունքը՝ «յուրա∝ քանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակության, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա աշխատանքի»։

4- L A 1 1 1 1 1 1 1

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՐ

ՀՈԴՎԱԾ 13. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միությունը միութենական պետություն ե, կազմված հետևյալ իրավահավաստը Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների կամավոր միավորման հիմունքով.

- Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեղերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության,

Ուկրաինական Սորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետուխյան, Բելոռուսական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության,

Ագրրեջանական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-Ժյան,

Վրացական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության, Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության,

Թուրջմենական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-Թյան,

Ուզբեկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-Թյան,

Տաջիկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության, Ղաղախական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-Թյան,

Կիրգիղական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու.-Թյան։

ՀՈԴՎԱԾ 14. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության իրավասությանը, հանձինս նրա իշխանության բարձրադույն մարմինների և պետական կառավարման մարմինների, յենթակա յեն.

- ա) Միությունը միջաղդային հարարերություններում ներկայացնելը, այլ պետությունների հետ պայմանագրեր կնջելն ու նրանց ռատիֆիկացիան.
 - բ) պատերազմի ու խաղաղության հարցերը.
 - դ) ԽՍՀՄ-ի կազմի մեջ նոր հանրապետություններ ընդունելը.
- դ) ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության կատարման վերահոկողությունը և ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությանը՝ միութենական հանրապետությունների Սահմանադրությունների համապատասխանությունն ապահովելը.
- ե) միութենական հանրապետությունների միջև սահմանների փոփոխությունների հաստատումը.
- գ) միութենսական հանրապետությունների կազմում նոր յերկրա֊ մասեր և մարդեր, նույնպես և նոր ավառնոմ հանրապետություն֊ ներ կաղմելու հաստատումը.
- ը) ԽՍՀՄ-ի պաշտպանության կազմակերպումը և ԽՍՀՄ-ի բոլոր զինված ուժերի ղեկավարումը.
 - թ) արտաքին առևտուրը՝ պետական մենաչնորհի հիմունքով.
 - ժ) պետական անվտանղության պահպանությունը.

- ի) ԽՍՀՄ-ի ժողովրդատնահսական պլանների սահմանումը.
- լ) ԽՍՀՄ-ի միասնական պետական բյուջեյի ծաստատումը, ինչպես նաև միուԹենական, ծանրապետական ու տեղակ<mark>ան բյ</mark>ուջեներ կաղմելու ծամար ստացվող ծարկերի և յեկամուտների ճաստատումը.
- [ե՛) ընդհանուր-միուԹենական նշանակություն ունեցող բանկերի, արդյունարերական ու դյուղատնտեսական հիմնարկների ու ձեռնարկությունների, ինչպես նաև առևարական ձեռնարկությունների կառավարումը.
 - ծ) արանսպորտի ու կապի կառավարումը.
 - կ) գրամական ու վարկային ոիստեմի ղեկավարումը.
 - 5) պետական ապահովադրության կազմակերպումը.
 - ձ) փոխառություններ կնջելն ու տալը.
- ղ) Տողոդաադործման, ինչոլես նաև ընդերքի, անտառների ու ջրերի ոդտադործման հիմնական սկղբունքների սահմանումը.
- ճ) լուսավորության ու առողջապահության ընադավառներում հիմնական սկզբունըների սահմանումը.
- <mark>- մ) ժողովրդատն</mark>ահսական հաջվառման միասնական սիստեմի կաղմակերպումը.
 - յ) աշխատանդի որենսդրության հիմունքների սահմանումը.
- 2) միութենական ջաղաջացիության վերաբերյալ որենջները. ոտարերկրացիների իրավունջների վերաբերյալ որենջները.
- ո) անհիստիայի մասին ընդհանուր-միութենական ակտերի հրատարակումը։

ՀՈԴՎԱԾ 15. Միու թենական հանրապետությունների սուվերենիտետը սահմանափակված ե միայն ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության 14-րդ հոդվածում մատնանչված շրջանակներով։ Այդ շրջանակներից դուրս յուրաքանչյուր Միութենական հանրապետություն պետական իշխանությունն իրականացնում ե ինքնուրույն կերպով։ ԽՍՀՄ-ն պահպանում ե միութենական հանրապետությունների ոուվերեն իրավունքները։

ՀՈԴՎԱԾ 16. Յուրաքանչյուր Միութենական հանրապետություն ունի իր Սահմանադրությունը, վորը հաշվի յե առնում հանրապետության առանձնահատկությունները և կառուցված ե ԽՍՀ Միության Սահմանադրությանը լիովին համապատասխան։ ՀՈԳԱԾ 17. Յուրաքանչյուր Միութենական հանրապետության իրավունք և վերապահվում ազատ կերպով դուրս գալու ԽՍՀՄ-ից։

ՀՈԳՎԱԾ 18. Միութենական հանրապետությունների տերիտորիան չի կարող փոփոխվել առանց նրանց համաձայնության։

ՀՈԳՀԱԾ 19. ԽՍՀՄ-ի որենւըները միատեսակ ուժ ունեն բոլոր

միութենական ծանր<mark>ապետությունների տերիտորիայում</mark>։

ՀՈԴՎԱԾ 20. Միութենական հանրապետության որենքի և ընդհանուր-միութենական որենքի միջև տարաձայնություն լինելու դեպքում դործում և ընդհանուր-միութենական որենքը։

ՀՈԴՎԱԾ 21. ԽՍՀՄ-ի բաղաքացիների համար սահմանվում և

միասնական միութենական քաղաքացիություն։

Միութենական հանրապետության յուրաբանչյուր բաղաքացի

հանդիսանում և ԽՍՀՄ-ի քաղաքացի։

ՀՈԴՎԱԾ 22. Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետությունը բաղկացած ե` Ազով-Սևծովի,
Հեռավոր-Արևելյան, Արևմտյան Սիրիրի, Կրասնոյարսկի, Հյուսիսային Կովկասի յերկրամասերից. Վորոնեժի, Արևելյան Սիրիրի,
Գորկու, Արևմտյան, Իվանովոյի, Կալինինի, Կիրովի, Կույրիչևի,
Կուրսկի, Լենինդրադի, Մոոկվայի, Ոմսկի, Որենբուրդի, Սարատովի, Սվերդլովսկի, Հյուսիսային, Ստալինդրադի, Չելյարինսկի,
Ցարոսլավի մարդերից. Թախարական, Բաշկիրական, Գալսիկական,
Բուրյաթ-Մոնղոլական, Կարարդինո-Բալկարական, Կալմիկական,
Կարելական, Կոմի, Ղրիմի, Մարիական, Մորդովական, Մերձվոլդյան Գերմանացիների, Հյուսիսային Ոսեխական, Ուդմուրտական,
Չեչենս-Ինդուշական, Չուվաշական, Ցակուտական ավտոնոմ խորհրրդային սոցիալիստական հանրապետություններից. Ադիդեյական,
Հրեական, Կարաչայական, Ոյրոխական, Խակասական, Չերկեսական ավտոնոմ մարդերից։

ՀՈԴՎԱԾ 23. Ուկրաինական Խորհրդային Սոցիայիստական Հանրապետությունը բաղկացած և Վիննիցայի, Գնեպրոպետրովսկի, Գոնեցի, Կիևի, Ողեսսայի, Խարկովի, Ձերնիղովի մարդերից և Մոլդավական Ավաոնոմ Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-

Bur Lifige

ՀՈԴՎԱԾ 24. Ադրբեջանական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության մեջ մանում են՝ Նախիջևանի Ավտմնոմ Խորհրը-դային Սոցիալիստական Հանրապետությունը և Լեռնային Ղարա-բաղի ավտմնոմ մարզը։

ՀՈԴՎԱԾ 25. Վրացական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության մեջ մանում են՝ Արիստղական ԱԽՍՀ, Աջարական ԱԽՍՀ, Հարավ-Ոսեթական տվառնոմ մարդը։,

ՀՈԴՎԱԾ 26. Ուղրեկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հան-

րապետության մեջ մանում և Կարա-Կարդակական ԱԽՍՀ։

ՀՈԴՎԱԾ 27. Տաջիկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության մեջ մանում և Լեռնային Բազաիզյանի ավտոնոմ մարզը։

ՀՈԳԱԾ 28. Ղաղախական Սորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունը բարկացած և Ակայուրինոկի, Ալմա-Աթայի, Արեվելյան Ղաղախստանի, Արևմտյան Ղաղախստանի, Ղարադանդայի, Կուստանայի, Հյուսիսային Ղաղախոտանի, Հարավային Ղաղախստանի մարդերից։

ՀՈԴՎԱԾ 29. Հայկական ԽՍՀ, Բելոռուսական ԽՍՀ, Թուրքմե-<mark>Նական ԽՍՀ և Կ</mark>իրդիգական ԽՍՀ իրենց կաղմում ավասնոմ <mark>Նանրապետությ</mark>ուններ, ինչպես նաև յերկրամասեր ու մարդեր

Suchlini

91.11 h b III

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑԻԱԼԻՄՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽՅՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈԳՀԱԾ 30. ԽՍՀՄ-ի պետական իշխանության բարձրադույն

մարմինը ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խործուրդն և։

ՀՈԴՎԱԾ 31. ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհուրդն իրականացնում և Սահմանագրության 14-րդ հոդվածով Խորհրդային Սոցիալիս-տական Հանրապետությունների Միությանը վերապահված բոլոր իրավունչները, ինչ չափով վոր նրանք համաձայն Սահմանադրու-թյան չեն մտնում ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդին հաշվետու՝ ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդին Նախադա-

հության, ԽՍՀՄ~ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի և ԽՍՀ Միության Ժողովրդական Կոմիսարիատների իրավասության մեջ։

ՀՈԴՎԱԾ 32. ԽՍՀՄ-ի որենսդրական իշխանությունն իրակա-*Նայնում ե բացառապես ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհուրդը։*

ՀՈԴՎԱԾ 33. ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհուրդը բաղկացած ե յերկու պալատից՝ Միության Խորհրդից և Ազգությունների խոր*հրդոլից* :

ՀՈԴՎԱԾ 34. Միության Խորհուրդն ընտրում են ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներն ըստ ընտրական շրջանների՝ 300 հաղար ընակչից մի

որաադամավորի նորմայով։

ՀՈԴՎԱԾ 35. Աղդությունների Խորհուրդն ընտրում են ԽՍՀՄ-ի <u> թաղաքացիներն ըստ միութենական և ավտոնոմ հանրապետու-</u> թյունների, ավասնոմ մարդերի ու ազգային ոկրուգների, հետևյալ նորմայով․ 25-ական պատգամավոր յուրաջանչյուր միուԹե-նական հանրապետությունից, 11-ական պատգամավոր յուրա<u>ք</u>ան- <u> չյուր ավասնոմ հանրապետությունից, «5-ական պատդամավոր</u> յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարդից և 1-ական պատդամ<mark>ավոր յու</mark>֊ րաքանչյուր ազդային ոկրուդից։

ՀՈԳՎԱԾ 36. ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհուրդն ընտրվում և չորս

աարի ժամանակով։

ՀՈԴՎԱԾ 37. ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորճրդի յերկու պալատն ել՝ Միության Խորճուրդը և Ազգությունների Խորճուրդը, իրավաճա֊ ւմե դասար են։

ՀՈԴՎԱԾ 38. Միության Խորհրդին և Ադգությունների Խորհրըդին հավասար չափով պատկանում և որե<mark>նսդրական նախաձեռ</mark>֊ Sunt Hinth:

ՀՈԴՎԱԾ 39. Որենքը հաստատված ե համարվում, յեթե նա ընդունված և ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի յերկու պայատների կողմից՝ յուրաքանչյուրի պարդ մեծամասնությամբ։

ՀՈԴՎԱԾ 40. ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի ընդունած որևնքները հրապարակվում են միութենական հանրապետություններ<mark>ի</mark> լեզուներով, ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի Նախագահության նախագահի և թարտուղարի ստորադրությամբ։

ՀՈԴՎԱԾ 41. Միության Խորհրդի և Աղդությունների Խորհրդի

հստաշրջաններն սկսվում և ավարտվում են միաժամա<mark>նակ։</mark>

ՀՈԴՎԱԾ 42. Միության Խորհուրդն ընտրում ե Միության Խորհրդի հախապահ և նրան յերկու տեղակալ։

ՀՈԳՎԱԾ 43. Աղգությունների Խորհուրդն ընտրում ե Աղգու-

*Սյունների Սոր*հրդի նախագահ և նրան յերկու տեղակալ։

ՀՈԴԱԾ 44. Միության Խորհրդի և Ազդությունների Խորհրդի նախադածները ղեկավարում են ծամապատասխան պալատների նիստերը և տնորինում են նրանց ներջին կարդը։

ՀՈԴՎԱԾ 45. ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի յերկու պալատների միացյալ նիստերը հերթով վարում են Միության Խորհրդի և Ազ-

դությունների Խորհրդի նախագահները։

ՀՈԴՀԱԾ 46. ԽՍՀՄ~ի Գերադույն Խորհրդի Նատաչրջանները հրավիրում ե ԽՍՀՄ~ի Գերադույն Խորհրդի Նախագահությունը տարեկան յերկու անդամ։

Վոչ-հերթական նստաշրջանները հրավիրում ե ԽՍՀ Միության Գերադույն Խորհրդի Նախադահությունն իր հայեցողությամբ կամ միութենական հանրապետություններից մեկի պահանջով։

ՀՈԴԱՄ 47. Միության Խորհրդի և Ազդությունների Խորհրդի միջև տարաձայնություն ծաղելու դեպքում, հարցը հանձնովում ե լուծելու պարիտետային հիմունքներով կազմված համաձայնեցությիչ հանձնաժողովին։ Յեթե համաձայնեցուցիչ հանձնաժողովը հաժներաշի վորոշման չի հանդում կամ յեթե նրա վորոշումը չի բաժարարում պալատներից մեկին, հարցը յերկրորդ անդամ քննվում և պալատներում։ Յերկու պալատների համերաշի վորոշման բաժակայության դեպքում, ԽՍՀ Միության Գերադույն Խորհրդի Նախոսգահությունն արձակում ե ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհուրդը և նշանակում և նոր ընտրություններ։

ՀՈԴԱԾ 48. ԽՍՀՄ-ի Գերազույն Խորճուրդը յերկու պալատների միացյալ նիստում ընտրում և ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորճրդի Նախադաճություն՝ բաղկացած ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորճրդի Նաիսագաճության նախագահից, նրա տասնեմեկ տեղակալներից, Նաիսագաճության ջարտուղարից և Նախադաճության 24 անդամից։

ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի Նախադահությունը հաշվետու յե ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի առաջ իր ամրողջ դործունեյության համար։

ՀՈԴՎԱԾ, 49. ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի Նախազահությունը՝

ա) հրավիրում և ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի նստաչրջանները.

ր) մեկնաբանում և ԽՍՀՄ-ի գործող որենքները, հրատարակում և հրամանադրեր.

դ) արձակում և ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհուրդը ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության 47-րդ հոդվածի հիման վրա և նշանակում և նոր ընտրություններ.

- դ) կաղմակերպում ե համաժողովրդական հարցում (ռեֆերենդում) իր նախաձեռնությամբ կամ միութենական հանրապետություններից մեկի պահանջով.
- և) վերացնում ե ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսաըների Խորհրդի և միութենական հանրապետությունների Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդների վորոշուններն ու կարգադրությունները՝ որենջին անհամապատասխան լինելու դեպքում.
- զ) ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակաշրջանում պաշտոնից աղատում և նշանակում ե ԽՍՀՄ-ի առանձին Ժողովրդական Կոմիսարներին՝ ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախադահի առաջադրմամբ, հետադայում ներկայացնելով ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդին ի հաստատու-
- ը) պարգևատրում ե ԽՍՀՄ-ի չքանչաններով և տալիս ե ԽՍՀՄ-ի պատվավոր կոչուններ.
 - (¹) իրականացնում և ներման իրավունքը.
- ժ) նշանակում և փոխում և ԽՍՀՄ-ի դինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարությունը.
- ի) ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակաշրջանում պատերաղմի վիճակ ե հայտարարում ԽՍՀՄ-ի վրա ռաղմական հարձակում կատարվելու դեպքում, կամ այն դեպքում, յերբ անհրաժեշտ ե կատարել ադրեսիայից փոխադար-ձարար պաշտպանվելու միջազդային պայմանադրային պարտավուրություններ.
 - *լ) հայտարարում և ընդհանուր և մասնակի զորահավա*ջ.
- խ) ռատիֆիկացիայի յե յենԹարկում մի<mark>ջաղդային պայմանա-</mark> դրերը.
- ծ) նշանակում ե ԽՍՀՄ-ի լիազոր ներկայացուցիչներ ստարերկրյա պետություններում և հետ ե կանչում նրանց.
- կ) ընդունում ե իրեն կի<mark>ց ակկրեդիտացի</mark>այի յենԹարկված ոտարերկրյա պետությունների գիվ<mark>անադիտական ներկայացուցիչ-</mark> ների հավատարմագրերն ու հետկանչման Թղթերը։

ՀՈԳՎԱԾ 50. Միության Խորհուրդը և Աղդությունների Խորհուրդն ընտրում են մանդատային հանձնաժողովներ, վորոնք ստուդում են յուրաքանչյուր պալատի պատդամավորների լիազորությունները։

Մանդատային հանձնաժողովի առաջադրմամը պալատները վորոշում են կամ ընդունել առանձին պատդամավորների լիազորու-Թյունները, կամ բեկանել նրանց ընտրուԹյունները։ ՀՈԴՎԱԾ 51. ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհուրդը, յերը անհրաժեշտ դանի, նշանակում ե ըննիչ ու վերստուդիչ հանձնաժողովրեր ամեն մի հարցի վերաբերյալ։

Բոլոր հիմնարկներն ու պաշտոնատար անձերը պարտավոր են կատարել այդ հանձնաժողովների պահանջները և նրանդ ներկա-

յացնել անհրաժեշտ նյութերն ու փաստաթղթերը։

ՀՈԴՎԱԾ 52. ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի պատդամավորը չի կարող դատական պատասխանատվության կանչվել կամ ձերբակալվել առանց ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի համաձայնության, իսկ այն ժամանակաշրջանում, յերը ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի նստաշրջաններ չկան,—առանց ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրրդի Նախադահության համաձայնության։

ՀՈԴՎԱԾ 53. ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի լիազորությունները լրանալուց հետո կամ ժամկետից առաջ նրա արձակվելու դեպքում, ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի Նախագահությունը պահպանում ե իր լիազորությունները մինչև ԽՍՀՄ-ի նորընտիր Գերադույն Խորհրդի կողմից ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի կողմից ԽՍՀՄ-ի Գերադույն

թյուն կազմվելը։

ՀՈԴՎԱԾ 54. ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի լիաղորությունները լրանալուց հետո կամ ժամկետից առաջ նրա արձակվելու դեպ- ջում,ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի Նախագահությունը նշանա- կում ե նոր ընտրություններ, ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի լիա- դորությունները լրանալուց կամ նրա արձակվելու որից վոչ ուջ ջան յերկու ամսվա ընթացջում։

ՀՈԴՎԱԾ 55. ԽՍՀՄ-ի նորընտիր Գերագույն Խորհուրդը հրավիրվում ե ԽՍՀՄ-ի նախկին կազմի Գերագույն Խորհրդի Նախադահության կողմից, ամենաուշը ընտրություններից մի ամիս

Shimur

ՀՈԴԱՄԾ 56, ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհուրդը յերկու պալատների միացյալ նիստում կազմում ե ԽՍՀՄ-ի Կառավարություն— ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդ։

91111 IV

ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈԴՎԱԾ 57. Միութենսական հանրապետության պետական իշիսանության բարձրադույն մարմինը Միութենսական հանրապետության Գերադույն Խորհուրդն ե։

ՀՈԴՎԱԾ 58. Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհուրդն ընտրում են հանրապետության քաղաքացիները՝ չորս տարի ժամանակով։

Ներկայացուցչության նորժաները սահմանվում են միութենական հանրապետությունների Սահմանադրություններով։

ՀՈԴՎԱԾ 59. Միութենւական հանրապետության Գերադույն Խորհուրդը հանրապետության միակ որենսդիր մարմինն եւ

ՀՈԴՎԱԾ 60. Միութենւական հանրապետության Գերադույն Խորհուրդը՝

- ա) ընդունում և հանրապետության Սահ<mark>մանադրությունը և</mark> փոփոխություններ և մացնում նրա մեջ՝ ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության 16-րդ հոդվածին համապատասխան.
- ր) հաստատում ե իր կազմի մեջ դանվող ավտոնոմ հանրապետությունների Սահմանադրություններ<mark>ը և վորոշում ե նրանց տե-</mark> րիտորիայի սահմանները.
- դ) հաստատում և հանրապետությ<mark>ան ժող</mark>ովրդատնտեսական պլանը և բյուջեն.
- դ) ոգավում և Միուխննական հանրապետության դատական մարմինների կողմից դատապարտված <u>քաղաքացիների աննիստիայի</u> և ներման իրավունքից։

ՀՈԴՎԱԾ 61. Միութենական հանրապետության Գերագույն Խորհուրդն ընտրում և Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհրդի Նախադահություն հետևյալ կաղմով. Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհրդի Նախաղահության նախագահ, նրա տեղակալներ, Նախադահության քարտուղար և Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհրդի Նախա֊ գահության անդաններ։

Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհրդի Նախագահության լիազորությունները վորոչվում են Միութենական հանրապետության Սահմանադրությամբ։

ՀՈԴՎԱԾ 62. Նիստերը վարելու համար Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհուրդն ընտրում և իր նախադահին և նրա տեղակայներին։

ՀՈԴԱԾ 63. Միութենական հանրապետության Գերագույն Խործուրդը կազմում ե Միութենական հանրապետության Կառավարություն — Միութենական հանրապետության Ժողովրդական արանիսարների Խորհուրդ։

9. 1. A P by V

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄՈՑԻԱԼԻ<mark>ԾՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒ</mark>ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ <mark>ԿԱՌ</mark>ԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈԴՎԱԾ 64. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություն~ ների Միության պետական իշխանության բարձրադույն դործադիր ու կարգադրիչ մարմինը ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդնչ և։

ՀՈԴՎԱԾ 65. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը պատասխանատու յե ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի առաջ և հաշանտու յե նրան, իսկ Գերադույն Խորհրդի նստաչրջանների միջև ընկած ժամանակաշրջանում ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի նախապահության առաջ, վորին հաչվետու յե։

ՀՈԴՎԱԾ 66. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսաըների Խորհուրդը դործող որենչըների հիման վրա և ի կատարունն այդ որենչըների՝ հրատարակում ե վորոշուններ ու կարդադրություններ և ստուդում և նրանց կատարումը։ ՀՈԴՎԱԾ 67. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդակա<mark>ն Կոմիսարների Խ</mark>որհրդի վորոշունների ու կարդադրություն<mark>ների կատարումը պ</mark>արտադիր ե ԽՍՀՄ-ի ամրողջ տերիտորիայում։

ՀՈԴՎԱԾ 68. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը՝

- ա) միավորում և ուղղություն ե տալիս ԽՍՀՄ-ի ընդհանուրմիութենական ու միսւթենական-հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատների և իր գերատեսչությանը յենթակա տնտեսական ու կուլաուրական այլ հիմնարկների աշխատանչին.
- p) միջոցներ ե ձեռք առնում ժողովրդատնտեսական պլանը, պե֊ տական բյուջեն իրականացնելու և վարկային֊դրամական սիս֊ տենն ամրացնելու համար.
- գ) միջոցներ ե ձեռը առնում հասարակական կարդն ապահո֊ վելու, պետության շահերը պաշտպանելու և քաղաքացիների իրա֊ վունքները պահպանելու համար.
- դ) իրականացնում ե ընդհանուր ղեկավարություն ստարերկրյա պետությունների հետ ունեցած հարաբերությունների ասպարե֊ ղում.
- հ) սահմանում ե իսկական ղինվորական ծառայության կոչվե֊ լու յենխակա քաղաքացիների յուրաքանչյուր տարվա կսնտին֊ դենաները, ղեկավարում ե յերկրի դինված ուժերի ընդհանուր շինարարությունը.
- զ) անհրաժեշտության դեպքում կաղմում <mark>և ԽՍՀ Միության</mark> Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին կից անտեսական, կուլտուրական ու սլաշտպանության շինարարությ<mark>ան դործերի հա</mark>տուկ Կոմիտեներ և Գլիավոր Վարչություններ։
- ՀՈԴՎԱԾ 69. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսաբների Խոբհուրդն իրավունը ունի կառավարման ու անտեսության՝ ԽՍՀՄ-ի իրա- վասությանը վերապահված ճյուղերում կասեցնել Միութենական հանրապետությունների Խոբհուրդ- ների վորոշուններն ու կարդադրությունները և վերացնել ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական ու հրահանդները։

ՀՈԴՎԱԾ 70. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսաբների Խորհուրդը կաղմվում և ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի կողմից հետևյալ, կազմով.

ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահ. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախադահի տեղակալներ. ԽՍՀՄ-ի Պետական պլանային հանձնաժողովի նախագահ. Խորհրդային վերահսկողության հանձնաժողովի նախադահ.

butu-ի Ժողովրգական Կոմիսաբներ.

Մ թերումների կոմիտեյի նախագահ.

Արվեսաների դործերի կոմիտեյի նախագահ.

Բարձրադույն դպրոցի գործերի Կոմիտեյի նախադահ։

ՀՈԴՎԱԾ 71. ԽՍՀՄ-ի Կառավարությունը կամ ԽՍՀՄ-ի Ժողովրրդական Կոմիսարը, վորոնց «ուղղված և ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի պատգամավորի հարցապնդումը, պարտավոր են ամենաուշը յերեք որվա ընթացքում դրավոր կամ բանավոր պատասիան տայ համապատասիան պայատում։

ՀՈԳՎԱԾ 72. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսաըները ղեկավարում են պետական կառավարման այն ճյուղերը, վորոնք մտնում

են ԽՍՀՄ-ի իրավասության անել։

ՀՈԴՎԱԾ 73. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարները համապատասիան Ժողովրդական Կոմիսարիատների իրավասության սահմաններում հրատարակում են հրամաններ ու հրահանդներ՝ գործող որենքների, ինչպես նաև ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիստրների Խորհրդի վորոշունների ու կարդադրությունների հիման վրա և ի կատարունն այդ սրենքների, վորոշունների ու կարդադրությունների, և ստուդում են նրանց կատարումը։

ՀՈԴՎԱԾ 74. ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարիատները լինում են կամ ընդհանուր-միութենական, կամ միութենական-հանրա-

պետական։

ՀՈԴՎԱԾ 75. Ընդհանուր-միութենական Ժողովրդական Կոմիսարիատները պետական կառավարման իրենց հանձնարարված ճյուղը ԽՍՀՄ-ի ամրողջ տերիտորիայում ղեկավարում են կա՛մ անմիջականորեն, կա՛մ իրենց կողմից նշանակված մարմինների միջոցով։

ՀՈԴՎԱԾ 76. Միու թենական - հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատները պետական կառավարման իրենց հանձնարարված Հյուղը ղեկավարում են, վորպես կանոն, միու թենական հանրա- պետությունների նույնանուն Ժողովրդական Կոմիսարիատների միջոցով և անմիջականորեն կառավարում են միայն վորոշ սահ- մանափակ թվով ձեռնարկություններ ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խոր- հըրդի Նախագահության կողմից հաստատվող ցուցակով։

ՀՈԴՎԱԾ 77. Ընդհանուր-միութենական Ժողովրդական Կոմիսարիտաների թվին են պատկանում հետևյալ Ժողովրդական Կո-

*միսարիատ*ները.

Պաշտպանության.

Ս.ըտաքին գործերի.

Արտաքին առևարի.

Հաղորդակցության ճանապարհների.

Կապի.

Ջրային արտնոպորտի.

Ծանր արդյունարերության.

Պաշտպանության արդյունարերության։

ՀՈԳՎԱԾ 78. Միու թենւական-հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատների թվին են պատկանում հետևյալ Ժողովրդական Կոմիսարիատները.

Սարի արդյունաբերության.

Թենև արդյունաբերության.

Անատոային արդյունարերության.

Հողագործության.

Հացահատիկային ու անասնարուծական խորհանահսություն: ների.

Ֆինանանւերի.

Ներբին առևարի.

Ներջին գործերի.

Արդարադատության.

Առողջապահության։

4 LAPP VI

ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐՈ**ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵ**ՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈԴԱԵԾ 79. Միութենական հանրապետության պետական իչիսանության բարձրադույն դործադիր և կարդադրիչ մարմինը Միութենական հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդն եւ ՀՈԴՎԱԾ 80. Միութենական հանրապետության Ժողովրդական հոմիսարների Խորհուրդը պատասիանատու յե Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհրդի առաջ և հաշվետու յե նրան, իսկ Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհրդի նրատաշրջանների միջև ընկած ժամանակաշրջանում—Միութենական հանրապետության Գերադույն Խորհրդի Նախադահության առաջ, վորին հաշվետու յե։

ՀՈԴՎԱԾ 81. Միութենական հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը հրատարակում և վորոշուններ ու կարդադրություններ՝ ԽՍՀՄ-ի ու Միութենական հանրապետության դործող որենչների, ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրրդի վորոշունների ու կարդադրությունների հիման վրա և ի
կատարունն այդ որենչների, վորոշունների ու կարդադրությունների, և ստուղում և նրանց կատարումը։

ՀՈԴՎԱԾ 82. Միութենական հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսաըների Խորհուրդն իրավունք ունի կասեցնելու ավտոնոմ հանրապետությունների Ժողովրդական Կոմիսաըների Խորհուրդ-ների վորոշուններն ու կարդադրությունները և վերացնելու յերկ-րամասերի, մարդերի ու ավտոնոմ մարդերի աշխատավորների պատ-դամավորների Խորհուրդների դործադիր կոմիտեների վորոշուններն ու կարդադրություններն

ՀՈԴՎԱԾ 83. Միութենական հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը կաղմվում և Միութենական հանրապեշ աության Գերադույն Խորհրդի կողմից հետևյալ կաղմով.

Միութենական հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսաըների Սորհրդի նախադահ.

Նախագահի տեղակայներ.

Պետական պլանային հանձնաժողովի նախագահ.

Ժողովրդական կոմիսաբներ՝

Սոնդի արդյունարերու թյան.

Թեթև արդյունաբերության.

Անտառային արդյունաբերության.

Հողագործության.

Հացահատիկային ու անտանաբուծական խորհանտեսություն ների.

Ֆինսանոների.

Ներ<mark>քին առև</mark>արի.

Ներքին գործերի.

Արդարադատության.

Առողջապահության.

Լուսավորության.

Տեղական արդյունաբերության.

Կոմունալ անտեսու թյան.

Սոցիայական ապահովության.

Մթերունների Կոմիաեյի լիազոր.

Արվեսաների դործերի Վարչության պետ.

Ընդչանուր-միութենական Ժողովրդական Կոմիսարիատների

լիազորներ։

ՀՈԴՎԱԾ 84. Միութենական հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսաըները ղեկավարում են պետական կառավարման այն ճյուդերը, վորոնը վերարերում են Միութենական հանրապետության

իրավասությանը։

ՀՈԳՎԱԾ 85. Միութենական հանրապետության Ժողովրդական Կոժիսարները հաժապատասիան Ժողովրդական Կոժիսարիատների իրավասության սահժաններուժ հրատարակուժ են հրաժաններ ու հրահանդներ՝ ԽՍՀՄ-ի և Միութենական հանրապետության որենջ-ների, ԽՍՀՄ-ի և Միութենական հանրապետության Ժողովրդական Կոժիսարների Խորհրդի վորոշունների ու կարդադրությունների, ԽՍՀՄ-ի միութենական-հանրապետական Ժողովրդական Կոժիսա-րիատների հրաժանների ու հրահանդների հիման վրա և ի կատա-րունն դրանց։

ՀՈԴՎԱԾ 86. Միութենական՝ հանրապետութ<mark>յան Ժողովրդական</mark> Կոմիսարիաաները լինում են միութենական-հանդապետական կամ

հանրապետական։

ՀՈԴՎԱԾ 87. Միութենսական-հանրապետական Ժողովրդակ<mark>ան</mark> Կոմիսարիատները ղեկավարում են պետական կառավարման իրենց հանձնարարված ձյուղը, յենթարկվելով ինչպես Միութենա<mark>կան</mark> հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին, այնպես ել ԽՍՀՄ-ի համապատասխան միութենական-հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատին։

ՀՈԴՎԱԾ 88. Հանրապետական Ժողովրդական Կոմիս<mark>արիատները</mark> ղեկավարում են պետական կառավարման իրենց հանձնարարված ձյուղը, յենԹարկվելով անմիջականորեն ՄիուԹենական հանրապե֊

աության Ժողովրդական Կոմիսաըների Խորհրդին։

4 TUPP All

ԱՎՏՈՆՈՄ ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՍՈՑԻԱԼԻԾՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈԴՎԱԾ 89. Ավտոնոմ հանրապետության պետական իշխանության բարձրագույն մարմինը ԱԽՍՀ Գերագույն Խորհուրդն ե։

ՀՈԴՎԱԾ 90. Ավասնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհուրգն ընտրում են հանրապետության քաղաքացիները չորս տարի ժա֊ մանակով, ներկայացուցչության այն նորմաներով, վոր սահման֊ վում են Ավառնոմ հանրապետության Սահմանագրությամբ։

ՀՈԳՀԱԾ՝ 91. Ավառնում հանրապետության Գերագույն Խորհուրդն

Ս.ԽՍՀ միակ որենսդիր մարմինն ե։

ՀՈԳՎԱԾ 92. Յուրաքանչյուր Ավտոնոմ հանրապետություն ունի իր Սահմանադրությունը, վորը հաչվի յե առնում Ավտոնոմ հանրապետության առանձնահատկությունները և կառուցված ե Միութենական հանրապետության Սահմանադրությանը լիովին համապատասխան։

ՀՈԳՀԱԾ 93. Ավառնոմ հանրապետության Գերադույն Խորհուրդն ընտրում և Ավառնոմ հանրապետության Գերադույն Խորհրդի Նաիսադահություն և կաղմում և Ավառնոմ հանրապետության Ժողովրրդական Կոմիսաըների Խորհուրդ՝ համաձայն իր Սահմանադրության։

Jef Up par Aill

ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈԳՎԱԾ 94. Յերկրամասերում, մարղերում, ավառնոմ մարդերում, ոկրուդներում, շրջաններում, քաղաքներում, գյուղերում (ստանիցաներում, գյուղակներում, խուտորներում, ղչլադներում, աուլներում) պետական իչխանության մարմիններն աչխատավորների պատդամավորների Խորհուրդներն են։

ՀՈԳԱԱԾ 95. Աշխատավորների պատգամավորների յերկրամասային, մարզային, ավտոնոմ մարզերի, ոկրուդային, շրջանային, քաղաքային, գյուղական (ստանիցաների, գյուղակների, խուտորների, ղշլադների, աուլների) Խորհուրդներն ընտրում են համապատասխան յերկրամասի, մարզի, ավտոնոմ մարզի, ոկրուգի, շրջանի, քաղաքի, գյուղի աշխատավորները յերկու տարի ժամանակով։

ՀՈԳԱԾ 96. Աշխատավորների պատղամավորների Խործուրդներում ներկայացուցչության նորմաները վորոշվում են միութե-

նական հանրապետությունների Սահմանադրություններով։

ՀՈՒՎԱԾ 97. Աշխատավորների պատդամավորների Խործուրդները ղեկավարում են կատավարման իրենց յենվակա մարմինների գործունեյուվյունը, ապահովում են պետական կարգի պահպանումը, որենքների կատարումը և քաղաքացիների իրավունքների պահպանումը, ղեկավարում են տեղական անտեսական ու կուլասւրական շինարարուվյունը, սահմանում են տեղական ըյուջեն։

ՀՈԴՎԱԾ 98. Աշխատավորների պատղամավորների Խործուրդները վորոշումներ են ընդունում և կտրդադրություններ են անում ԽՍՀՄ-ի և Միութենական հանրապետության որենքներով իրենց

աևվագ ինավուրճընբևի սաբյլայրըներուվ։

ՀՈԴՎԱԾ 99. Աշխատավորների թպատդամավորների յերկրամա֊ սային, մարղային, ավաոնոմ մարզերի, ոկրոշդային, շրջանային, ջաղաջային ու դյուղական Խործուրդների դործաղիր ու կարդա֊ գրիչ մարմիններն են նրանց կողմից ընտրված դործադիր կոմի~ տեները՝ կազմված նախագահից, նրա տեղակալներից, <u>քարտուղ</u>ա~ րից ու անդամներից։

ՀՈԴՎԱԾ 100. Փոքը ընտկավայրերում աշխատավորների պատդամավորների դյուղական Խործուրդների դործադիր ու կարդադրիչ մարմինը, միութենական հանրապետությունների Սահմանադրություններին համապատասխան, նրանց կողմից ընտրվող նախադահը, տեղակալը և քարտուղարն են։

ՀՈԴԱԱԾ 101. Աշխատավորների պատդամավորների Խործուրդների գործադիր մարմիններն անմիջականորեն հաշվետու յեն ինչպես աշխատավորների պատդամավորների այն Խորհրդի առաջ, վորն ընտրել ե նրանց, այնպես ել աշխատավորների պատդամավորների վերադաս Սորհրդի դործադիր մարննի առաջ։

4 I nh b IX

ԴԱՏԱՐԱՆ ՑԵՎ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈԴՎԱԾ 102. Արդարադատությունը ԽՍՀՄ-ում իրականացվում ե ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Դատարանի, միութենական հանրաոլետությունների Գերադույն Դատարանների, յերկրամասային ու մարդային դատարանների, ավտոնոմ հանրապետությունների ու ավտոնոմ մարդերի դատարանների, ոկրուդային դատարանների, ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորհրդի վորոշմամը ստեղծվող՝ ԽՍՀՄ-ի հատուկ դատարանների և ժողովրդական դատարանների միջոցով։

ՀՈԴՎԱԾ 103, Գործերի ըննարկումը րոլոր դատարաններում կատարվում և ժողովրդական ատենակալների մասնակցությամբ) բացի որենքով հատկապես նախատեսված դեպքերից։

ՀՈԴՎԱԾ 104, ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Դատարանը բարձրադույն դատական մարմինն և ճանգիսանում։ ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Դատա-րանի վրա դրվում և ԽՍՀ Միության և միութենական ճանրապետությունների լոլոր դատական մարմինների դատական դործու-նեյության ճակողությունը։

ՀՈԴՎԱԾ 105. ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Դատարանը և ԽՍՀՄ-ի ճատուկ դատարաններն ընտրվում են ԽՍՀՄ-ի Գերադույն Խորճրդի

կողմից հինա տարի ժամանակով։

ՀՈԴՎԱԾ 106. Միութենական հանրապետությունների Դերագույն Դատարաններն ընտրվում են միութենական հանրապետությունների Գերադույն Խորհուրդների կողմից հինդ տարի ժամանակով։

ՀՈԴՎԱԾ 107. Ավտոնում հանրապետությունների Գերադույն Դատարաններն ընտրվում են ավտոնում հանրապետությունների

Գերագույն Խորհուրդների կողմից հինդ տարի ժամանակով։

ՀՈԴՎԱԾ 108. Յերկրամասային ու մարզային դատարանները, ավտոնոմ մարզերի դատարաններն, ոկրուգային դատարաններն ընտրվում են աշխատավորների պատդամավորների յերկրամասային, մարդային կամ սկրուդային Խորհուրդների կողմից կամ ավտունոմ մարզերի աշխատավորների պատդամավորների Խորհուրդների կողմից հինդ տարի ժամանակով։

ՀՈԴՎԱԾ 109. Ժողովրդական դատարաններն ընտրում են չըրջանի քաղաքայիները ընդհանուր, ուղղակի և հավասար ընտրական իրավունքի հիման վրա գաղանի քվեարկությամբ—յերեք տա-

րի ժամանակով։

ՀՈԴՎԱԾ 110. Դատավարությունը կատարվում ե միութենական կամ ավառնոմ հանրապետության կամ ավառնոմ մարդի լեղվով, այդ լեղվին չաիրապետող անձերի համար ապահովելով լիակատար ծանոթացումը դործի նյութերին թարդմանի միջոցով,ինչարես նաև դատարանում մայրենի լեղվով հանդես դալու իրավունչըը։

ՀՈԴՎԱԾ 111. Գործերի քննությունը ԽՍՀՄ-ի բոլոր դատարաններում, վորչափով որենքը բացառություններ չի նախատեսում, կատարվում ե դոնրաց, ապահովելով մեղադրյալի պաշտպանու-

թյան իրավունքը։

ՀՈԳՎԱԾ 112. Գատավորներն անկախ են և միայն որեն<u>ջին են</u>

յենԹարկվում։

ՀՈԴՎԱԾ 113. Բոլոր Ժողովրդական Կոմիսարիաաների և նրանց դերատեսչությանը յենթակա հիննարկների, ինչպես առանձին պաշտոնատար անձերի, նույնպես և ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների կողմից որենքները ճշդրիտ կերպով կատարելու բարձրադույն հսկողությունը դրվում ե ԽՍՀՄ-ի Դատախաղի վրա։

ՀՈԴՎԱԾ 114. ԽՍՀՄ-ի Դատախաղը նշանակվում և ԽՍՀՄ-ի

Գերադույն Խորհրդի կողմից յոթ տարի ժամանակով։

ՀՈԴՎԱԾ 115. Հանրապետական, յերկրամասային, մարդային գատախազները, ինչպես նաև ավտոնոմ հանրապետությունների ու ավտոնոմ մարդերի դատախազները, նշանակվում են ԽՍՀՄ-ի Դատախազի կողմից հինգ տարի ժամանակով։

ՀՈԴՎԱԾ 116. Ոկրուդային, շրջանային և քաղաքային դ<mark>ատա-</mark> խաղները նշանակվում են միութենական հանրապետությունների դատախազների կողմից՝ ԽՍՀ Միության Դատախազի հաստատ-

մամբ, հինդ տարի ժամանակակ։

ՀՈԴՎԱԾ 117. Դատախազության մարմիններն իրենց ֆունկ֊ ցիաներն իրականացնում են անկախ տեղական վորևև մարննից, յենթարկվելով միայն ԽՍՀՄ-ի Դատախազին։

ጉ L በ b b X

<mark>ՔԱՂԱՔԱՑԻ</mark>ՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆ**ՔՆԵՐ**Ն ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀՈԴՎԱԾ 118. ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներն ունեն աշխատանքի իրավունը, այսինքն՝ ապահովված աշխատանք ստանալու իրավունք, հրանց աշխատանքը վարձատրելով նրա քանակի ու վորակի հա-

ւմապատասիսան։

Աշխատանքի իրավունքն ապահովվում և ժողովրդական անտեսության սոցիալիստական կաղմակերպմամբ, խորհրդային հասարակության արտադրողական ուժերի անշեղ աճմամբ, տընտեսական ճղնաժամերի հնարավորության վերացմամբ և դործադրկության լիկվիդացիայով։

ՀՈԴՎԱԾ 119. ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներն ունեն հանդստի իրա-

பியபிழு

Հանդստի իրավունքն ապահովվում և բանվորների ճնչող մեծամասնության համար աշխատանքային որը կրձատելով-հասցնելով 7 ժամի, բանվորների ու ծառայողների համար սահմանելով տարեկան արձակուրդ, վորի ընթացքում պահպանվում ե նրանց աշխատավարձը, աշխատավորներին սպասարկելու համար սանատորիա֊ ների, հանդսայան աների, ակումըների լայն ցանց արամադրելով։

ՀՈԴՎԱԾ 120. ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիները նյութական ապահովության իրավունք ունեն ծերության, ինչպես նաև հիվանդության և աշխատունակությունը կորդնելու դեպքում։

Այդ իրավունքն ապահովվում ե բանվորների ու ծառայողների համար պետության հաշվին կատարվող սոցիալական ապահովադրության լայն ծավալմամբ, աշխատավորներին ձրի բժշկական ոգնություն ցույց տալով, աշխատավորներին ողտագործման համար կուրորտների լայն ցանց արամադրելով։

ՀՈԴՎԱԾ 121. ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներն ունեն կրթության իրավունը։

Այդ իրավունքն ապահովվում և ընդհանուր-պարտադիր տարրական կրթությամբ, ձրի կրթությամբ՝ ներառյալ բարձրադույն կրթությունը, բարձրադույն դպրոցում սովորողների ճնչող մեծամասնությանը տրվող պետական թոշակների սիստեմով, դպրոցներում մայրենի լեղվով ուսուցանելով, դործարաններում, խորհաընտեսություններում, մեքենատրակտորային կայաններում ու կոլանտեսություններում աշխատավորների համար ձրի արտադրական, տեխնիկական ու ադրոնոմիական ուսուցում կաղմակերպելով։

ՀՈԴՎԱԾ 122. Կնոջը ԽՍՀՄ-ում աղամարդուն հավասար իրավունքներ են արվում անտեսական, պետական, կուլաուրական ու հասարակական-քաղաքական կյանքի բոլոր բնադավառներում։

Կանանց այդ իրավունչների իրականացման ճնարավորությունն ապահովվում ե կնոջը տղամարդուն հավասար իրավունչ տալով աշխատանչի, աշխատանչի վարձատրության, հանդստի, սոցիալա-կան տպահովադրության ու կրթության ասպարեղում, մոր ու մանկան շահերի պետական պահպանությամբ, կնոջը հղիության ժամանակ արձակուրդ տալով՝ պահպանելով աշխատավարձը, ծննդա-տների, մանկամուրների ու մանկապարտեղների լայն ցանցով։

ՀՈԴՎԱԾ 123. ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների իրավահավաս<mark>տրությու-</mark> նը տնաեսական, պետական, կուլաուրական ու հասարակ<mark>ական-</mark> քաղաքական կյանքի բոլոր բնադավառներում, անկախ նրանց աղդությունից ու ռասայից, հանդիսանում ե անխախտ որենք։

Իրավունչների վորևիցե ուղղակի կամ անուղղակի <mark>սահմանա֊</mark> փակումը, կամ ընդհակառակը, ռասայական ու ազգայի<mark>ն պատկա֊</mark> նելությունից յելնելով՝ **ջաղա**ջացիների համար ուղղակի կ<mark>ամ ան</mark>֊ ուղղակի առավելություններ սահմանելը, ինչպես նաև ռասայա֊ կան ու ազգային բացառիկության կամ ատելության ու արհա֊ մարհանջի ամեն տեսակ ջարոզ—պատժվում են որենջով։

ՀՈԴՎԱԾ 124, Քաղաքացիների համար խղճի աղատություն ապահովելու նպատակով, յեկեղեցին ԽՍՀ Միության մեջ բաժանված ե պետությունից և դպրոցը՝ յեկեղեցուց։ Կրոնական պաշտամունք-Ների կատարման ազատությունը և հակակրոնական պրոպադանդայի աղատությունը ձանաչվում ե րոլոր քաղաքացիների համար։

ՀՈԴՎԱԾ 125. Աշխատավորների շահերին համապատասիսան և սոցիալիստական կարգերն ամրացնելու նպատակով, ԽՍՀՄ-ի ջա-

դաջացիների համար որենքով ապահովվում ե.

ա) խոսֆի աղատություն,

ր) մամուլի աղատություն,

դ) ժողովսերի ու միաինդների աղատություն,

դ) փողոցային յերիերի ու ցույցերի ազատություն։

Քաղաքացիների այդ իրավունքներն ապահովվումեն՝ աշխատավորներին ևնրանց կաղմակերպություններին արամադրելով տպարաններ, թղթի պաշարներ, հասարակական չենքեր, փողոցներ, կաոլի միջոցներ և աշխատավորների այդ իրավունքներն իրականաց-

նելու համար անհրաժեշտ այլ նյուԹական պայմաններ։

ՀՈԴՎԱԾ 126. Աշխատավորների շահերին համապատասխան և ժողովրդական մասսաների կաղմակերպական ինընագործունեյու-Թյունն ու քաղաքական ակտիվությունը զարդացնելու նպատակով ապահովվում և ԽՍՀՄ-ի քաղաքայիների իրավունքը՝ միավորվելու հասարակական կաղմակերպությունների մեջ՝ արհեստակցական միություններ, կոոպերատիվ միավորումներ, յերիտասարգության կազմակերպություններ, սպորտային և պաշտպանողական կազմակերպություններ, կուլաուրական, տեխնիկական ու գիտական ընկերություններ, իսկ բանվոր դասակարդի շարջերից ու աշխատավորների մյուս խավերից ամենից ավելի ակտիվ ու դիտակից քաղաքացիները համախմրվումեն Համամիութենական կոմունիստական (բոլջևիկների) կուսակցության մեջ, վորն աշխատավորների առաջավոր ջոկատն ե՝ սոցիայիստական հասարակա֊ կարգն ամրացնելու ու դարդացնելու համար նրանց մղած պայջարում <mark>և աշխատավորների բոլոր, ինչպես հասարակական</mark>, այն֊ պես և պետական կազմակերպությունների զեկավար կորիդն ե *ներկալաց<mark>նում։</mark>*

ՀՈԴՎԱԾ 127. ԽՍՀՄ-ի քաղաքայիների համար ապահովվում ե անձի անձեռնմինիություն։ Վոչ վոք չի կարող ձերրակալվել այլ կերպ, քան դատարանի վորոշմամը կամ դատախաղի սանկցիայով։

ՀՈԳՀԱԾ 128. Քաղաքացիների բնակարանի անձեռնմի ելիությունն ու նամակագրության դաղանիությունը պահպանվում են որենքով։

ՀՈԴՎԱԾ 129- ԽՍՀՄ-ն ապատանի իրավունը և վերապա հուժ ստարերկրյա քաղաքացիներին, վորոնք հետապնդվում են աշխատավորների շահերը պաշապանելու, կամ գիտական դործունեյու-Ժյան, կամ աղդային-աղատագրական պայքարի համար։

ՀՈԴՎԱԾ 130. ԽՍՀՄ-ի յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր և պահպանել Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություն-ների Միության Սահմանադրությունը, կատարել որենքները, աշխատանքի կարգապահություն պահպանել, աղնվորեն վերաբերվել դեպի հասարակական պարտքը, հարդել սոցիալիստական համա-կեցության կանոնները։

ՀՈԴՎԱԾ 131. ԽՍՀՄ-ի յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր և պահպանել ու ամրացնել հանրային, սոցիալիստական սեփակա-նությունը, վորպես խորհրդային կարդերի սրբազան ու անձեռն-միելի հիմք, վորպես հայրենիքի հարստության ու հղորության աղ-րյուր, վորպես բոլոր աշխատավորների ունեվոր ու կուրտուրական կյանքի աղբյուր։

Հանրային, սոցիալիստական սեփականությա<mark>ն դեմ վոտնձդու֊</mark> Թյուն անող անձերը ժողովրդի Թջնամիներ են։

ՀՈԴՎԱԾ 132. Ընդհանուր զինվորական պարտականությունն որենը ե հանդիսանում։

Զինվորական ծառայությունը Բ<mark>անվորա-Գյուղացիական Կար-</mark> միր Բանակում ԽՍՀՄ-ի <u>քաղաքացիների պատվավոր պարտակա-</u> նությունն եւ

ՀՈԴՎԱԾ 133. Հայրենիքի պաշտպանությունը ԽՍՀՄ-ի յուրաքանչյուր քաղաքացու սրբաղան պարաքն եւ Հայրենիքին դավաճանելը—յերդումը իսախտելը, թշնամու կողմն անցնելը, պետության ռազմական հղորությանը մրաս հասցնելը, լրտեսությունը—պատրժվում են որենքի ամբողջ խոտությամբ, վորպես ամենածանր չարադործություն։

PLAP W

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍԻՍՏԵՄԸ

ՀՈԴՎԱԾ 134. Աշխատավորների պատդամավորների բոլոր Սորհուրդների—ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի, միութենական հանրապետությունների Գերագույն Խորհուրդների, աշխատավորների
պատգամավորների յերկրամասային ու մարդային Խորհուրդների,
ավտոնոմ հանրապետությունների Գերագույն Խորհուրդների, ավտոնոմ մարդերի աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդների, աշխատավորների պատգամավորների ոկրուգային, շրջանային, ջաղաջային ու գյուղական (ոտանիցայի, գյուղակի, խուտոթի, զշլադի, աուլի) Խորհուրգների—պատգամավորների ընտրությունները կատարում են ընտրողներն ընդհանուր, հավասան և
ուղղակի ընտրական իրավունջի հիման վրա, դաղտնի ջվեարկությամը։

ՀՈԳՎԱԾ 135. Պատգամավորների ընտրություններն ընդճանուր են. ԽՍՀՄ-ի բոլոր քաղաքայիները, վորոնք 18 տարեկան են, անկախ ռասայական ու աղդային պատկանելությունից, դավանան- ջից, կրթական ցենդից, նստակեցությունից, սոցիալական ծաղունից, դույքային գրությունից և անցյալ դործունեյությունից, իրավունք ունեն մասնակցելու պատդամավորների ընտրություններին և ընտրվելու, բացի խելադարներից և այն անձերից, վորոնք դատարանի կողմից դատապարտված են ընտրական իրավունըների դրկումով։

ՀՈԳՎԱԾ 136. Պատդամավորների ընտրությունները հավաստր են, յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի մեկ ձայն, բոլոր քաղաքացիներն ընտրություններին մասնակցում են հավաստր հիմունըներով։

ՀՈԴՎԱԾ 137. Կանայք ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից ողարվում են ազամարդկանց հետ հավասարապես։ ՀՈԴՎԱԾ 138. Կարմիր Բանակի չարքերեւմ դանվող քաղաքացիներն ընարելու և ընտրվելու իրավունքից ոգտվում են բոլոր քաղաքացիների հետ հավասարապես։

ՀՈԴՎԱԾ 139. Պատգամավորների ընտրություններն ուղղակի յին. աշխատավորների պատգամավորների բոլոր Խործուրդների ընտրությունները, սկսած աշխատավորների պատգամավորների դյուպական ու քաղաքային Խործրդից մինչև ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խործուրդը, քաղաքացիները կատարում են անմիջականորեն ուղդակի ընտրությունների միջոցով։

ՀՈԴՎԱԾ 140. Պատդամավորների ընտրության ժամանակ թվեարկությունը դազանի յե։

ՀՈԳԼԱԾ 141. Ընտրությունների ժամանակ թեկնածուներն ա֊ ռաջադրվում են ըստ ընտրական շրջանների։

Թեկնածուներ առաջադրելու իրավունքն ապահովվում ե աշխատավորների հասարակական կազմակերպությունների ու ընկերությունների՝ կոմունիստական կուսակցական կաղմակերպությունների, արհեստակցական միությունների, կոսպերատիմների, յերիտասարդության կաղմակերպությունների, կուլտուրական ընկերությունների համար։

ՀՈԳԱԾ 142. Յուրաքանչյուր պատգամավոր պարտավոր և ընտթողների առաջ ծաշիվ տալ իր աշխատանքի և աշխատավորների պատգամավորների Սորհրդի աշխատանքի մասին և կարող և ամեն ժամանակ ձետ կանչվել ընտրողների մեծամասնության վորոշմամբ, որենքով սահմանված կարդով։

PLAR WARLA

ԳԵՐԲԸ, ԴՐՈՇԱԿԸ, ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

ՀՈԴՎԱԾ 143. Խորհրգային Սոցիալիստական Հանրապետու-Եյունների Միության պետական դերրը բաղկացած ե մանդաղից ու մուրճից՝ յերկրադնդի վրա, վորը պատկերված ե արեդակի ճառադայ|Ծների մեջ ու շրջանակված հասկերով և կրում և միութե֊ նական հանրապետությունների լեղուներով դրված «Պրոլետար֊ նե՛ր թոլոր յերկրների, միացե՛ք» մակադրությունը։ Գերթի վերե֊ վում կա ճնգաթև աստղ։

ՀՈԴՎԱԾ 144. Խորհրդային Մոցիալիոտական Հանրապետու-Թյունների Միության պետական դրոշակը բաղկացած ե կարմիր կասրից, վորի վերին անկյունում՝ կոթի մոտ նկարված են վոսկեհուռ մանդաղ ու մուրձ և նրանց վերևում հնդաթե կարմիր ասաղ՝ շրջանակված վոսկեհուռ յերիղով։ Լայնության և յերկարության հարարերությունն ե՝ 1:2:

ՀՈԴՎԱԾ 145. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու- թյունների Միության մայրաթաղաքը Մոսկվա ջաղաջն եւ

4 LAP to XIII

ՄԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

ՀՈԴՎԱԾ 146. ԽՍՀՄ-ի Սահմանագրության փոխոխումը կատարվում ե միայն ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի վորոշմամբ՝ ընդունված նրա պալատներից յուրաջանչյուրի ձայների առնվազն յերկու յերրորդի մեծամասնությամբ։

I-nçi BAP

ÇEMGIJETLIK GURULIŞI

1-nçi Madda. Sovet Sotsialistik Respublikalarьпы Sojuzь, işci ve dajhanlarыn sotsialistik devletidir.

2-nçi Madda. SSSR-in sыjasi esasi, pomeşciklerin ve kapitalistlerin həkimijetini jыктак ve proletariat diktaturasыпы gөreşip gazanmak netiçesinde zəhmetkeşlerin өsen ve вегк-leşen deputatlar Sovetlerinden ывагатдығ.

3-nçi Madda. SSSR-de вуtіп həkimijet zəhmetkeşlerin deputatlarь Sovetlerinin ysti віlen (в лице) şəher ve ова zəhmetkeşlerininkidir.

4-nçi Madda. SSSR-in ьктьзаdі esasi, hoçalьдьп kapitalistik sistemasьпь jok etmekligin, enymcilik gurallarьna ve seriştelerine вolan hususi ejeciligi jatьrmaklьдьп ve adamьп adamьпь eksploatatsija etmegini jok etmekligin netiçesinde dorəp вегкіşеп hoçalьдьп sotsialistik sistemasьndan ve enymciligin gural hem seriştelerine вolan sotsialistik ejeciliginden ьвагатdы.

5-nçi Madda. SSSR-de sotsialistik ejeciligi ja-ha devlet ejeciliginin (вуtіп halk emləgi) formasьnda, ja-da kooperativ-kolhoz ejeciliginin (ајгь-ајгь kolhozlarьп ejeciligi, kooperativ вігlеşіkleгіпіп ejeciligi) formasьnda воljar.

6-nçь Madda. Jer, jerin astыndakы ваjlыklar, suvlar, tokajlar, zavodlar, faвrikler, şahtalar, magdanlar, demir jol, suv ve hova transportы, вапкlar, ara gatnaşык serişteleri, devlet tarapыndan guralan iri ова hoçalык kərhanalarы (sovhozlar, maşыптакtог stansijalarы ve ş. m.) ve hemde şəherlerdəki ve senagat рunкtlarыndakы kommunal kərhanalarы ve esasi jaşajыş çaj fondlarы devlet ejeciligidir, jagnы вутіп halk emləgidir.

7-nçi Madda. Kolhozlardakь ve kooperativ guramalarьn-dakь çemgьjetlik kərhanalarь, olarьn çanlь ve çansьz gurallarь, kolhozlar ve kooperativ guramalarь tarapьndan əndyriljən ənymler (produktlar) hem-de olarьn çemgьjetlik ьmaratlarь, kolhozlarьn ve kooperativ guramalarьnың çemgьjetlik, sotsialistik ejeciligidir.

Ова hoçalьk arteliniң ustavь esasьnda, her віг kolhozcь hoçalьдьньң, çemgьjetlik kolhoz hoçalьдьнdan geljən esasi girdeçisinden ваşga, hususi pejdalanmagыnda, өjiniң janыnda kicirək mellek jeri воljаг ve mellek jerinde hut өzine degişli kөтексі hoçalыды, jaşaljan çajы, өнут вегіән таlы, guş-tovugы ve ovnuk ова hoçalыk gurallarы воljаг.

8-nçi Madda. Kolhozlarьң tutjan jerleri olarьң pejdalanmagьna mugt ve mehletsiz, jagnь өтүгlik веrklenjər.

9-nçь Madda. SSSR-de hoçalьдың agalьk edjən formasь Bolan sotsialistik hoçalьk sistemasь Bilen Birlikde, jekeBara daj-hanlarың ve kustarlarың өz zəhmetine esaslanan ve kesekiniң zəhmetini eksploatatsija etmegi aradan ajыrjan ovnuk hususi hoçalьklarының Bolmagыna kanun tarapыndan jol Beriljər.

10-nçь M a d d a. Grazdanlarь дарыте girdeçilerine ve syjşymlerine, jaşaljan çaja ve көтексі өј hoçalьдыпа, өј hoçalьдыпы доş-ençamlarыпа, şahsi sarp edjən zatlarыпа ve ыпçalькlarы усіп воlап zatlarыпа şahsi ejecilik hukuды hem-de grazdanlarы şahsi ejeciligine воlап тазык hukuды kanun taraрыndan goraljar.

11-nçi Madda. Çemgьjetlik вајІьдьпь artdыттак, zəhmetkeşlerin maddi ve medeni dereçelerini дьзаглыкы jokarь galdыттак, SSSR-in garaşыzlыдыны веткlеşdirтек ve опың догалыз вазагыдыны дујсlендігтек вәнвіді усіп, SSSR-in hoçalык дигтизы, devletin halk hoçalык planы віlen kesgitlenjər ve ugrukdығы]ат. 12-nçi Madda. SSSR-de zəhmet: «işlemedik dişlemez» prinsipi војипса, zəhmete jarajan her віг grazdanьң вогçьдыг ve hormatlь işidir.

SSSR-de sotsializmin: «her kimden опыц ваşагыдыпа дөгә ve her kime опың zəhmetine дөгә» dijen prinsipi durmuşa десігіljər.

II-nçi B A P

DOVLET GURULЬŞЬ

13-nçi Madda. Sovet Sotsialistik Respublikalarьпың Sojuzь, den hukuklь Sovet Sotsialistik Respublikalarыn:

Orsijet Sovet Federativ Sotsialistik Respublikasьпьп,
Ukraina Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Belorus Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Azerbajçan Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Gyrçistan Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Ermenistan Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Tyrkmenistan Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Ozbegistan Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Təçigistan Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Gazahьstan Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Gbrgbzbstan Sovet Sotsialistik Respublikasьпьп,
Ieşmekleri esasьпda dyzylen sojuz devletidir.

14-nçi Madda. Sovet Sotsialistik Respublikalarь Sojuzь hәкітіретінің ің jokarь organlarьның ve devlet upravlenijesi organlarьның ysti віlen оның (Sovet Sotsialistik Respublikalarь Sojuzьның) garamagыna şu aşakdakыlar degişlidir:

a) halk-ara gatnaşьklarda Sojuzьң vekilligini etmek, ваşga devletler вilen şertnamalar ваglaşmak ve olaть ratifiklemek (tasdьklamak);

в) uruş ve вагlьşьк meseleleri;

v) SSSR sostavьпа təze respublikalarь kabul etmek;

g) SSSR Konstitutsijasьпьң jerine jetirlişine kontrollыk etmek ve sojuz respublikalarыпың Konstitutsijalarыпың SSSR Konstitutsijasы вilen lajыk воlmagыпы урсуп etmek;

d) sojuz respublikalarь arasında aracəklerin yjtgemegini

tasdsklamak;

- e) Sojuz respublikalarыn sostavыnda təze ylkelerin ve oblastlarыn hem-de təze avtonom respublikalarыn dyzylmegini tasdыкlamak;
- z) SSSR goranmagьпь guramak ve SSSR-in hemme jaraglь gyjclerine jolваşсыьк etmek;

z) devlet monopolijası esasında daşarı sevda işleri;

i) devlet hovpsbzlbgbnb goramak;

k) SSSR-in halk hoçalьк planlarьпь dyzip tasdьklamak;

- 1) SSSR-in jeke-tək devlet вjuçetini, hem-de sojuz, respublikan ve jerli вjuçetlerin dyzylmegi ycin geljən naloglarь ve girdeçileri tasdьklamak;
- m) umumisojuz əhmijetinde вolan вапкlать, senagat ve ова hoçalьк edara hem kərhanalarьпь hem-de sovda kərhanalarьпь edara etmek;
 - n) transportь ve aragatnaşьgь edara etmek;
 - o) pul ve kredit sistemasına jolbaşcılık etmek;
 - p) devlet strahovanijesini guramak;
 - r) karz almak ve Bermek işleri;
- s) jerden pejdalanmagыn hem-de jer astыndakы ваjlыklardan, tokajlardan ve suvlardan pejdalanmagыn esasi kadalaгыны dyzip tasdыklamak;
- t) magarьf ve saglьgь saklaş işleri вагазылдакь esasi kadalarь dyzip tasdьklamak;

u) halk hoçalьдь исотыпың jeke-tək sistemasыпы guramak;

- f) zəhmet hakыnda kanun сыкаттадың esasылы dyzip tasdыklamak;
- h) sud gurulьşь ve sud jerydilşi hakыnda kanun ськагтак; çenajat ve grazdan kodeksleri;
- ts) sojuz grazdanlaga hakandaka kanunlar; daşara jurtlalaran hukuklara hakandaka kanunlar;
 - c) amnistija hakьnda umumisojuz aktlaтьнь ськагтак.

15-nçi Madda. Sojuz respublikalarының өz ыдты дагы (suvereniteti), SSSR Konstitutsi јазының dine 14-nçi maddasыnda gorkezilen hetlerinde сәк len jər. Bu сәк lerden daşarыda her bir Sojuz respublikasы, dovlet həkimligini өзва қ dak amala ақы jar. SSSR, sojuz respublikalarының өз ыдты јагыны hukuklarыны gorajar.

16-nçь Madda. Her віг Sojuz гезривlіказьный, SSSR Konstitutsijasь віlen dolь lajьklьkda dyzilen ve respublikanьй ајгатынсывыкlarын назагда tutjan oz Konstitutsijasь воljar.

17-nçi Madda. SSSR-den azatlык віlen сықтақ hukugы her віг Sojuz respublikasының өz ыдтыjағынda saklanjar.

18-nçi Madda. Sojuz respublikalarының territorijasы olardan ыlalaşыksыz yjtgedilip віlіптеz.

19-nçь Madda. SSSR kanunlarь hemme sojuz respublikalarьпың territorijalarыnda den gyjcdedir.

20-nçi Madda. Sojuz respublikasanan kanuna bilen umumisojuz kanuna arasanda alalaşak bolmadak vagtanda, umumisojuz kanuna jerejer.

21-nçi Madda. SSSR grazdanları yein jeke-tək sojuz grazdanları bellenjər.

Sojuz respublikasьның her bir grazdanь SSSR grazdanьdыг.

22-nçi Madda. Orsijet Sovet Federativ Sotsialistik Respublikasь: Azovo-Garadeniz, Uzak Gyndogar, Cynbatar Sibir, Krasnojarsk, Demirgazьk Kavkaz ylkelerinden; Voronez, Gyndogar Sibir, Gorkij, Cynbatar, Ivanovo, Kalinin, Kirov, Kujbbşev, Kursk, Leningrad, Moskva, Omsk, Orenburg, Saratov, Sverdlovsk, Demirgazьk, Stalingrad, Celjabinsk, Jaroslavl oblastlarbndan; Tatarьstan, Başgbrdьstan, Dagbstan, Burjat-Mongol, Kabardin-Balkar, Kalmbk, Karel, Komi, Krbm, Mari, Mordva, Povolze Nemisleri, Demirgazbk Osetin, Udmurt, Cecen-Inguş, Cuvaş, Jakut avtonom sovet sotsialistik respublikalarından; Adbgej, Jevrej, Karacaj, Ojrot, Hakas, Cerkes avtonom oblastlarından baratdır.

23-nçi Madda. Ukraina Sovet Sotsialistik Respublikasь: Vinnitsa, Dnepropetrovsk, Donets, Kijev, Odessa, Harkov, Cernigov oblastlarьndan ve Moldavija Avtonom Sovet Sotsialistik Respublikasьndan ьвагатась.

24-nçi Madda. Azerвajçan Sovet Sotsialistik Respublikasь:

Nahchvan Avtonom Sovet Sotsialistik Respublikashndan ve Daglak-Garabag avtonom овlasthndan ввагатабы.

25-nçl Madda. Gyrçistan Sovet Sotsialistik Respublikasь: Авhazija ASSR, Açarstan ASSR, Ileri-Osetin avtonom овlаsтьп-dan ьвагатdы.

26-псь Madda. Ozbegistan Sovet Sotsialistik Respublikasьпа Garagalpagьstan ASSR-sь girjər.

27-nçi Madda. Təçigistan Sovet Sotsialistik Respublikasыna Daglыk-Badagşan avtonom oblastь girjər.

28-nçi Madda. Gazahьstan Sovet Sotsialistik Respublikasь: Aktube, Alma-Ata, Gyndogar Gazahьstan, Gynbatar Gazahьstan, Garaganda, Kustanaj, Demirgazьk Gazahьstan, Ileri Gazahьstan овlastlarьпdan ьвагатdыг.

29-nçь Madda. Ermenistan SSR, Belorus SSR, Tyrkmenistan SSR ve Gьгдьzьstan SSR-in sostavьnda avtonom respublikalar, hemde ylke ve oblastlar jok.

III-nçi B A P

SOVET SOTSIALISTIK RESPUBLIKALARЬ SOJUZЬNЬN DOVLET HƏKIMIJETININ IN JOKARЬ ORGANLARЬ

30-nçь Madda. SSSR-in devlet həkimijetinin in jokarь огganь, SSSR-in Jokarь Sovetidir.

31-nçi Madda. Konstitutsijanың 14-nçi maddasы војипса, Sovet Sotsialistik Respublikalarының Sojuzыna вегіlеп hemme. hukuklarы, Konstitutsijanың gyjçine gorə, SSSR-iң Jokarы Sovetine hasabat вегіәп SSSR organlarының: SSSR Jokarы Soveti Prezidiumының, SSSR Halk Komissarlar Sovetiniң ve SSSR Halk Komissarlыklarының kompetensijasыna girmejənligi sebəpli, SSSR-iң Jokarы Soveti amala аşыrjar.

32-nçi Madda. SSSR-in kanun ськагьсывк həkimijeti, SSSR-in dine Jokarь Soveti tarapыndan amala аşыгыljar.

33-nçi Madda. SSSR-in Jokaть Soveti, iki palatadan: Sojuz Sovetinden ve Milletler Sovetinden ьвагаtdы.

34-nçi Madda. Sojuz Soveti, SSSR grazdanlarь tarapьndan sajlav okruglarь војипса 300 туп ilata віг deputat norma

jyzinden sajlanjar.

35-nçi Madda. Milletler Soveti, SSSR-in grazdanlarь taraрьпdan sojuz ve avtonom respublikalar, avtonom oblastlar ve milli okruglar војипса șи погта jyzi вilen sajlanьljar: her віг sojuz respublikasьпdan 25 deputat, her віг avtonom respublikadan Il deputat, her віг avtonom oblastdan 5 deputat ve her віг milli okrugdan віг deputat.

36-пçь Madda. SSSR-in Jokarь Soveti 4 jьllьк mehledine

sajlanjar.

37-nçi Madda. SSSR-in Jokarь Sovetinin iki palatasь: Sojuz Soveti ve Milletler Soveti den hukuklьdыrlar.

38-nçi Madda. Sojuz Sovetine ve Milletler Sovetine ka-

пип ськагьсьвык initsiativasь den derecede вегіljəndir.

39-nçь Madda. Eger-de kanun SSSR Jokarь Sovetinin iki palatasь tarapьndan her віг palatada jonekej koplyk віlen kaвul

edilse, kanun tasdьklandь hasap ediljər.

40-nçь Madda. SSSR-in Jokarь Soveti tarapından kabul edilen kanunlar, SSSR Jokarь Sovetinin Prezidiumыnың ваşlыдылың ve sekretarыnың gol cekmekleri вilen sojuz respublikalarыnың dillerinde çar ediljər.

41-nçi Madda. Sojuz Sovetinin ve Milletler Sovetinin ses-

sijalarь віг vagtda hem ваşlajar hem gutarjar.

42-nçi Madda. Sojuz Soveti, Sojuz Sovetiniң ваявьявь ve

опьц ікі запь огипвазатьпь зајвајат.

43-nçi Madda. Milletler Soveti, Milletler Sovetinin ваşlь-

gьпь ve опьц iki sanь orunвasarьпь sajlajar.

44-nçi Madda. Sojuz Sovetinin ve Milletler Sovetinin ваşlькlarь degişli palatalarьn meçlislerine jolваşсывк edjərler ve olarыn icerki dyzgynlerine garajarlar.

45-nçi Madda. SSSR-in Jokarь Sovetinin iki palatasьпыц вігlikde вolan meçlislerini Sojuz Sovetinin ve Milletler Sove-

tinin ваşlькіагь gezegine alьр вагјагіаг.

46-псь Madda. SSSR Jokarь Sovetinin sessijalarь, SSSR Jo-

karь Sovetinin Prezidiumь tarapьndan jьlda iki gezek cagь-rьljar.

Noвatsьz sessijalar SSSR-in Jokarь Sovetinin Prezidiumь tarapьndan, опьп seretmegine gөгә ja-da sojuz respublikalarьп-dan вігіпің talap etmegine gөгә садығыјаг.

47-nçi Madda. Sojuz Səvetinin ve Milletler Səvetinin arasında agısılacılık jyze сыкајза, mesele, paritetlik esaslarında guralan ыlalaşık komissijasının сөzmegine beriljər. Eger-de ыlalaşık komissijası ыlalaşıklı karara gelmese, ja-da опып катағы palataların birini kanagatlandыrmasa, palatalarda mesele ikinçi gezek garaljar. İki palatanın ыlalaşıklık kararı bolmasa, SSSR-in Jokarı Səvetinin Prezidiumı SSSR-in Jokarı Səvetini dargadjar ve təze sajlavı bellejər.

48-nçi Madda. SSSR-in Jokarь Soveti, iki palatanın вігlikde вolan meçlisinde, SSSR-in Jokarь Sovetinin Prezidiuтынь: SSSR-in Jokarь Soveti Prezidiuтының ваşlыды, опыц 11 sanь огипвазагь, Prezidiuтың sekretarь ve Prezidiuтың 24 sanь cleni sostavыnda sajlajar.

SSSR-in Jokarb Sovetinin Prezidiumb, ozinin əhli işlerinde SSSR-in Jokarb Sovetine hasabat berjəndir.

49-nçь Madda. SSSR-in Jokarь Sovetinin Prezidiumь:

- a) SSSR-in Jokarь Sovetinin sessijalarьпь садьтјаг;
- в) SSSR-in hereket edjən kanunlarьna dyşyndiriş вегjər, регmanlar ськагjаг;
- v) SSSR Konstitutsijasьпьц 47-nçi maddasьпьц esasьnda SSSR-iq Jokarь Səvetini dargadjar ve təze sajlavlarь вellejər;
- g) өzinin initsiativasь војилса ja-da sojuz respublikalarьный вігінің talap etmegine gөгә, вутіп halk soragьнь (referendum) gecirjər;
- d) SSSR Halk Komissarlar Sovetinin ve sojuz respublikalarьпьц Halk Komissarlar Sovetlerinin kararlarь ve вијгикlarь kanuna lajьk gelmedik takdыrda, ol kararlarь ve вијгикlarь jatыrjar;
- e) SSSR Jokarь Sovetinin sessijalarьның агазындакь дөvyrde, sonыndan SSSR Jokarь Sovetinin tasdыk etmegine gojmak вilen, SSSR Halk Komissarlar Soveti ваşlыдының дөrкеледі војинса, SSSR-ің ајгы-ајгы Halk Komissarlarыны vazыразындан воşаdjar ve вellejər;

- z) SSSR ordenlerini sılag berjər ve hormatlı adlarını berjər;
- z) gynəni gecmek hukugыnы amala aşыrjar;

i) SSSR-in jaraglь gyjclerinin in jokarь komandovanijesini

Bellejər ve calşırjar;

- k) SSSR-in Jokarь Sovetinin sessijalarь arasьndakь dovyrde, SSSR-e harві hyçym ediləjse, ja-da agressijadan oz-ara goranmak dogrьsьnda halk-ara şertnama вогсlагьнь jerine jetiramek zerurlьдь воlajsa, uruş jagdajынь ьglan edjər;
 - 1) umumi ve kem-kəslejin monilizatsijanı ıglan edjər;

m) halk-ara şertпатаlагьпь ratifiklejər (tasdьklajar);

n) SSSR-in daşarı devletlerdeki uğtujarlı vekillerini bellejer

ve ьzьпа садытjаг;

o) Jokarь Sovet Prezidiumьпьп janьnda, daşarь jurt devletlerinin akkreditleşdirilen diplomatik vekillerinin əhtibarlык ve ьгьпа садыты hatlarыпь кавиl еdjər.

50-nçi Madda. Sojuz Soveti ve Milletler Soveti, her віг раlatanьң deputatlarьпьң vekillik hukugыпь вагlajan mandat ko-

missijalarьпь sajlajarlar.

Mandat komissijasьның gөrkezmegi вilen, ајгь-ајгь deputatlaгың vekillik hukugыны ja ыкгаг etmegi ja-da sajlanmaklaтыны kaвul etmezligi (кассироваты) palatalar сөzjərler.

51-nçi Madda. SSSR-in Jokarь Soveti өzinin zerur tapan vagtьnda, her вів mesele војинса dernev ve revizion komissi-

jalarьпь вellejər.

Əhli edaralar ve gulluk vazьразьпdakь adamlar şol komissijalarыn talaplarыnь jerine jetirməge ve olara zerur воlan mate-

riallars ve dokumentleri Berməge Borcladırlar.

52-nçi Madda. SSSR-in Jokarь Sovetinin гаzьсывдь воlmasa, SSSR-in Jokarь Soveti sessijasьный jok devyrinde воlsa, SSSR-in Jokarь Soveti Prezidiumьный гаzьсывдь воlmasa, SSSR-in Jokarь Sovetinin deputatьнь sud çogapkərligine cekmek ja-da tussag etmek воlmaz.

53-nçi Madda. SSSR-in Jokarь Sovetinin vekillik hukugь gutaran son, ja-da ol mehledinden en dargadыlandan son, SSSR-in Jokarь Sovetinin Pezidiumь, SSSR-in təzeden sajlanan Jokarь Soveti tarapыndan SSSR-in Jokarь Sovetinin təze Prezidiumь

dyziljəncə, ezinin vekillik hukugыпы saklajar.

54-nçi Madda. SSSR Jokarь Sovetinin vekillik hukugь gutarandan son, ja-da mehletinden en dargadыlajsa, SSSR-in Jokarь Sovetinin Prezidiumь, SSSR-in Jokarь Sovetinin vekillik hukugьпьц gutaran ja-da опың dargadыlan gyninden ваşlар, iki ajdan көр воlmадык mehletde təze sajlavlarь веllеjər.

55-nçi Madda. SSSR-in təzeden sajlanan Jokarь Soveti, sajlavdan sonra віг ajdan giçikdirilmən, SSSR-in Jokarь Sovetinin

өңкі sostavыnың Prezidiumы tarapыndan cagыгыljar.

56-nçь Madda. SSSR-in Jokarь Soveti iki palatanың вігlікdе воlan meçlisinde SSSR hokymetini—SSSR Halk Komissarlar Sovetini dyzjər.

IV-nçi BAP

SOJUZ RESPUBLIKALARININ DOVLET HƏKIMIJETININ IN JOKARI ORGANLARI

57-nçi Madda. Sojuz respublikasьпьц dovlet həkimijetinin in jokarь organь, Sojuz respublikasьпьц Jokarь Sovetidir.

58-nçi Madda. Sojuz respublikasыпың Jokarы Soveti, respublikanың grazdanlarы tarapыndan 4 jыlык mohledine sajlanjar.

Vekillik погтаlагь sojuz respublikalarьның Konstitutsijalarь віlen веllenjər.

59-пçь Madda. Sojuz respublikasьпьп Jokarь Soveti, respublikanьn kanun ськагьсь jeke-tək organьdыr.

60-пçь Маdda. Sojuz respublikasьпың Jokarь Soveti:

- a) respublikanьң Konstitutsijasьпь kabul edjər ve, SSSR Konstitutsijasьпьң 16-nçь maddasьпа dogrь getirip, oңа yjtgeşikler girizjər;
- в) өziniң sostavыnda вolan avtonom respublikalarың Konstitutsijalarыны tasdыklajar ve olarың territorijalarының serhetlerini kesgitlejər;

- v) respublikanыn halk hoçalыk planыnы ve вjuçetini tasdыklajar;
- g) Sojuz respublikasының sud organlarы tarapыndan çeza ветilen grazdanlarы amnistija etmek ve olarың gynəsini gecmek hukugыndan hajыrlanjar.

61-nçi Madda. Sojuz respublikasының Jokarы Soveti, Sojuz Respublikasының Jokarы Sovetiniң Prezidiumыны: Sojuz respublikasының Jokarы Sovetiniң Prezidiumының ваşlыды, оның огинва-sarlarы ve Sojuz respublikasының Jokarы Sovetiniң Prezidiumының sekretarы hem clenleri sostavынda sajlajar.

Sojuz respublikasьньң Jokarь Soveti Prezidiumьньң vekillik hukuklarь Sojuz respublikasьньң Konstitutsijasь bilen kesgitlenjər.

62-nçi Madda. Meçlisleri alьр ваттак усіп Sojuz respublikasьпьц Jokarь Soveti өzіпіц ваşlьдьпь ve опьц отипваsатlarьпь sajlajar.

63-nçi Madda. Sojuz respublikasьның Jokarь Soveti, Sojuz respublikasының hөкуmetiнi — Sojuz respublikasының Halk Komissarlar Sovetini dyzjər.

V-nçi BAP

SOVET SOTSIALISTIK RESPUBLIKALARЬ SOJUZЬNЫN DOVLET UPRAVLENIJESININ ORGANLARЬ

64-nçi Madda. Sovet Sotsialistik Respublikalarь Sojuzь devlet həkimijetinin in jokarь ispolnitel ve вијгик вегісі organь — SSSR Halk Komissarlar Sovetidir.

65-nçi Madda. SSSR Halk Komissarlar Soveti, SSSR Jokarь Sovetinin өңinde çogapkərdir ve ona hasabat berjər, Jokarь Sovetin sessijalarының агазындакы дөvyrde bolsa, өzinin hasabat bermeli boldыры SSSR Jokarь Sovetinin Prezidiumының өңinde çogapkərdir ve ona hasabat berjər.

66-nçь Madda. SSSR Halk Komissarlar Soveti, hereket edjən kanunlar esasında ve olarы jerine jetirmek ycin kararlar ve вијгикlar сыкатјаг ve olarы jerine jetirilişini вагlајаг.

67-nçi Madda. SSSR Halk Komissarlar Sovetinin kararlarыпың ve вијгикlarының jerine jetirilmegi, SSSR-iң әhli territori-

jasunda hekmanlajundur.

68-nçi Madda. SSSR Halk Komissarlar Soveti:

a) SSSR-in umumisojuz ve sojuz-respublikan halk komissarlьklarьпьп ve hem өzine garaşlь воlaп ваşga hoçalьк ve medeni edaralarьn işlerini birikdirjər ve ugrukdыrjar;

в) halk hoçalьк planьпь ve dovlet вjuçetini amala aşьгтак

ve kredit-pul sistemasьпь вегкіtmek ycin cəreler gөгjər;

v) çemgijetlik dyzgynini ypçyn etmek, dovletin вəhitlerini gorap saklamak ve grazdanların hukuklarını goramak ycin cəreler gorjər;

g) daşarь devletler вilen aragatnaşьк işlerinin umumi jolваş-

сывынь amala aşыгјаг;

d) hakьki harвi gulluga cagыгыlmaga degişli grazdanlarыn her jыllык kontingentlerini kesgitlejər ve jurdың jaraglы gyjclerinin umumi gurulыşыдыпа jolваşсынык еdjər;

e) zerur bolan vagtbnda, SSSR Halk Komissarlar Sovetinin janbnda hoçalbk, medeni ve goranmak gurulşak işlerine sere-

diçi jerite komitetler ve baş upravlenijeler gurajar.

69-nçь Madda. SSSR Halk Komissarlar Soveti, SSSR kompetensijasьna Berilen upravlenije ve hoçalьk pudaklarь војипса, Sojuz respublikalarьның Halk Komissarlar Sovetiniң kararlarьны ve вијгикlarьнь duruzmaga ve SSSR Halk Komissarlarьның вијгикlarьнь hem instruksijalarьнь jatьrmaga haklьdы.

70-nçi Madda. SSSR Halk Komissarlar Soveti, SSSR Jokarь

Soveti tarapından şu sostavda dyzyljər:

SSSR Halk Komissarlar Sovetinin Başlıgı;

SSSR Halk Komissarlar Sovetinin ваявьдьный огипвазагвать;

SSSR Devlet plan Komissijasanan Başlaga;

Sovet Kontrollьдь Komissijasьпың ваяlьдь;

SSSR Halk Komissarlarь;

Tajjarlaş Komitetinin Başlıgı;

Sungat işleri Komitetinin başlıgı;

Jokarь mektep işleri Komitetinin ваşlьдь.

71-nçi Madda. SSSR hөkymeti, ja-da SSSR Halk Komissarь ezlerine SSSR Jokarь Sovetimiң deputatь tarapından вегіlен soraga ус gynlyk mehletden giçikdirmən degişli palatada dilden ja-da jazьр çogap вегтәде вогсьдылаг.

72-nçi Madda. SSSR Halk Komissarlarь, devlet upravlenijesinin SSSR kompetensijasьna girjən pudaklarьna jolваşсыьк

edjərler.

73-nçi Madda. SSSR Halk Komissarlarь, hereket edjən kanunlarьn ve hem-de SSSR Halk Komissarlar Sovetinin kararlarьnың hem вијгикlarьның esasыnda ve jerine jetirilmegi ycin, degişli Halk Komissarlыklarының kompetensijalarы hetlerinde вијгикlar ve instruksijalar вегjərler ve olarың jerine jetirilişini вагlаjarlar.

74-nçi Madda. SSSR Halk Komissarlıkları, jaha umumisojuz

ja-da sojuz-respuвlikan komissarlьklaгь воljarlar.

75-nçi Madda. Umumisojuz Halk Komissarlьklarь, SSSR-in вytin territorijasьnda devlet upravlenijesinin ezlerine taвşыыlan pudaklarьna jaha ges-geni ja-da ezlerinin веllən organlarьпы

ysti Bilen jolbaşcılık edjərler.

76-nçь Madda. Sojuz-respublikan Halk Komissarlьklarь, dovlet upravlenijesinin ozlerine tabşьтыап pudaklarьna, kada hokminde, sojuz respublikalarьның atdaş halk komissarlьklarьның ysti bilen jolbaşсы kedjərler ve SSR Jokarь Sovetinin Prezidiumь tarapыndan tasdыklanan spisok bojunca dine belli cəkde bolan sandakы kərhanalarы gos-goni edara edjərler.

77-nçi Madda. Umumisojuz Halk Komissarlыklarыna şu

aşakdakь Halk Komissarlьklarь degişlidirler:

Goranma Halk Komissarlığı;
Daşarı işler Halk Komissarlığı;
Daşarı sovda Halk Komissarlığı;
Jol-Gatnov Halk Komissarlığı;
Aragatnaşık Halk Komissarlığı;
Suv transport Halk Komissarlığı;
Agır senagat Halk Komissarlığı;
Goranma senagat Halk Komissarlığı.

78-nçi Madda. Sojuz-respublikan Halk Komissarlьklarьпа su aşakdakь Halk Komissarlьklarь degişlidirler:

Azьk senagat Halk Komissarlьдь;
Jenil senagat Halk Komissarlьдь;
Tokaj senagat Halk Komissarlьдь;
Jer işleri Halk Komissarlьдь;
Dənecilik ve maldarсьlьк sovhozlar Halk Komissarlьдь;
Malije Halk Komissarlьдь;
Iceri səvda Halk Komissarlьдь;
Iceri işler Halk Komissarlьдь;
Justitsija Halk Komissarlьдь;
Saglьдь saklaş Halk Komissarlьдь.

VI-псь ВАР

SOJUZ RESPUBLIKALARININ DOVLET UPRAVLENIJESININ ORGANIARI

79-пçь Madda. Sojuz respublikasь dovlet həkimijetinin in jokarь ispolnitel hem вијгик вегісі organь, Sojuz respublikasьпьп Halk Komissarlar Sovetidir.

80-nçi Madda. Sojuz respublikasыпың Halk Komissarlar Soveti, Sojuz respublikasыпың Jokarы Soveti өңinde çogapkərdir ve şoңa hasabat berjər, Sojuz respublikasыпың Jokarы Sovetiniң sessijalarыпың агазындакы dovyrde bolsa, oziniң hasabat bermeli boldыğы Sojuz respublikasыпың Jokarы Sovet Prezidiumыпың өңinde çogapkərdir ve şoңa hasabat berjər.

81-nçi Madda. Sojuz respublikasыпың Halk Komissarlar Soveti, SSSR-iң ve Sojuz respublikasыпың hereket edjən kanunlarының, SSSR Halk Komissarlar Sovetiniң kararlarы hem вијгикlarының esasыnda ve olarың jerine jetirilmegi усіп kararlar ve вијгикlar сыкагјаг ve olarың jerine jetirilişini barlajar.

82-nçi Madda. Sojuz respublikasының Halk Komissarlar Soveti, avtопот respublikalarың Halk Komissarlar Sovetleriniң kararlarыны hem вијгикlarыны duruzmaga hem ylkeleriң, oblastlarың ve avtопот овlastlarың zəhmetkeşler deputatlarы Sovet-

lerinin ispolnitel komitetlerinin kararlaтьнь ve вијгикlатьнь

jatыrmaga haklыdыг.

83-nçi Madda. Sojuz respublikasыпың Halk Komissarlar Soveti, Sojuz respublikasыпың Jokarы Soveti tarapыndan şu sostavda dyzyljər:

Sojuz respublikasының Halk Komissarlar Sovetiniң ваşlыды;

Başlьgьц orunвasarlaть;

Devlet Plan Komissijasьның ваşlыды;

Halk Komissarlarь:

Azьk senagat Halk Komissarь;

Jenil senagat Halk Komissarь;

Tokaj senagat Halk Komissarь;

Jer işleri Halk Komissarь;

Dənecilik ve maldarcыlык sovhozlarы Halk Komissarы;

Malije Halk Komissarь;

Iceri sovda Halk Komissarь;

Iceri işler Halk Komissafь;

Justitsija Halk Komissarь;

Saglugu saklaş Halk Komissaru;

Magarьf Halk Komissarь;

Jerli senagat Halk Komissarь;

Kommunal hoçalьk Halk Komissarь;

Sotsial ypçynlik Halk Komissarь;

Tajjarlas Komitetinin Upolnomocennisi;

Sungat işleri Upravlenijesinin nacalnigi;

Umumisojuz Halk Komissarlьklaгьның Upolnomocennileri.

84-nçi Madda. Sojuz respublikasының Halk Komissarlarы devlet upravlenijesiniң Sojuz respublikasы kompetensijasыna

girjən pudaklarına joluaşcılık edjərler.

85-nçi Madda. Sojuz respublikasьпъп Halk Komissarlarь, SSSR ve Sojuz respublikasь kanunlarьпъп, SSSR ve Sojuz respublikasь Halk Komissarlar Sovetinin kararlarьпъп ve вијгик-larьпъп hem SSSR sojuz-respublikan Halk Komissarlъklarьпъп вијгикlarьпъп hem instruksijalarьпъп esasъпda ve olarьп jerine jetirilmegi ycin, degişli Halk Komissarlъklarьпъп kompetensijalarь hetlerinde вијгикlar hem instruksijalar вегjərler.

86-псь Маdda. Sojuz respublikasьпың Halk Komissarlыklarы,

sojuz-respublikan ja-da respublikan Halk Komissarlьklarь воljarlar.

87-nçi Madda. Sojuz-respublikan Halk Komissarlıkları, Sojuz respublikasının Halk Komissarlar Sovetine ve hem-de SSSR-in degişli sojuz-respublikan Halk Komissarlığının tabın воlьр, devlet upravlenijesinin ezlerine tabşırılan pudagına jolbaşcılık edjərler.

88-nçi Madda. Respublikan halk komissarlыklarы, sojuzrespublikasының Halk Komissarlar Sovetine gөз-дөпі tавып воіьр, devlet upravlenijesiniң ezlerine tabқығыlan ридадына jolbaқсыны edjərler.

VII-nçi BAP

AVTONOM SOVET SOTSIALISTIK RESPUBLIKALARЫN, DOVLET HƏKIMIJETININ IN JOKARЬ ORGANLARЬ

89-пçь Madda. Avtonom respublikanьц devlet həkimijetinin in jokarь organь, ASSR-in Jokarь Sovetidir.

90-nçь Madda. Avtonom respublikanьң Jokarь Soveti, avtonom respublikanьң Konstitutsijasь tarapыndan belleniljən vekillik погтавать војипса гезривіка grazdanlarы tarapыndan 4 jыны төһнедіпе sajlanjar.

91-nçi Madda. Avtonom respublikanьn Jokarь Soveti, ASSR-in. kanun ськагьсь jeke-tək organьdыr.

92-nçi Madda. Her віг Avtonom respublikanьn өzіпіп, Avtonom respublikanьn ajratьпlьklarьпь hasaba aljan ve Sojuz respublikasьпьп Konstitutsijasьпа dolь lajьklьkda dyzylen Konstitutsijasь воljar.

93-nçi Madda. Avtonom respublikanың Jokarы Soveti, өziniң Konstitutsijasы војипса, Avtonom respublikanың Jokarы Sovet Prezidiumыны sajlajar ve Avtonom respublikanың Halk Komissarlar Sovetini dyzjər.

VIII-nçi BAP

DOVLET HƏKIMIJETININ JERLI ORGANLARЬ

94-nçi Madda. Уlkelerde, oblastlarda, avtonom oblastlarda, okruglarda, rajonlarda, şəherlerde, obalarda (stanitsalarda, derevnijalarda, hutorlarda, guşlaklarda, obalarda) devlet həkimijetinin organları, zəhmetkeşler deputatlarыnың Sovetlerinden ывагатды.

95-nçi Madda. Zəhmetkeşler deputatlarының ylke, oвlast, avtonom oвlast, okrug, rajon, şəher, ова (stanitsalar, derevnijalar, hutorlar, guşlaklar, oвalar) Sovetleri, degişli ylke, oвlast, avtonom oвlast, okrug, rajon, şəher, ова zəhmetkeşleri tarapыndan 2 jыlык məhledine sajlanjar.

96-nçь Madda. Zəhmetkeşler deputatlarьпың Sovetlerine vekillik normalarь, sojuz respublikalarьпың Konstitutsijalarь віlen веllепjər.

97-nçi Madda. Zəhmetkeşler deputatlarыnың Sovetleri, өzlerine taвыn upravlenije organlarыnың işlerine jolваşсыык edjərler, devlet tertiвini gorap saklamagы, kanunlarың вегçај edilmegini ve grazdanlarың hukuklarыnы goramagы урсуп edjərler, jerli hoçalык ve medeni gurulыşыga jolваşсыык edjərler, jerli вjuçeti веlləр tasdыklajarlar.

98-nçi Madda. Zəhmetkeşler deputatlarыnың Sovetleri, SSSR ve Sojuz respublikasыnың kanunlarы tarapыndan өzlerinе вегіlen ыртырагlar hetlerinde karar сыкагjarlar ve вијгик вегјәгler.

99-nçь Madda. Zəhmetkeşler deputatlarыпың ylke, овlast, avtonom oвlast, okrug, rajon, şəher ve ова Sovetleriniң ispolnitel ve вијгик вегісі organlarы, olarың ozleri tarapыndan şu sostavda sajlanan ispolnitel komitetleridir: Ispolnitel komitetiң ваşlыды, опың огипвазагlагы, sekretarы ve clenleri.

100-nçi Madda. Kicirək osalarda zəhmetkeşler deputatları-

пьц ова Sovetleriniң ispolnitel hem вијгик вегісі огдапь, sojuz respuвlikalarьпьң Konstitutsijalarьпа lajьk, ozleriniң taraрьпdan sajlanan ваşlьк hem опьң огипвазагь ve sekretarьdыr.

101-nçi Madda. Zəhmetkeşler deputatlarь Sovetlerinin ispolnitel organlarь, ozlerini sajlan zəhmetkeşler deputatlarьпың Sovetine ve hem-de zəhmetkeşler deputatlarьпың jokarьda durjan Sovetinin ispolnitel organьпа gos-goni hasabat berjəndir.

ІХ-псь ВАР

SUD HEM PROKURATURA

102-nçi Madda. SSSR-de adыl sudlыk işleri SSSR-in Jokarь Sudы, sojuz respublikalarының Jokarь Sudlarь, ylke ve oblast sudlarь, avtonom respublikalarың ve avtonom oblastlarың sudlarь, okrug sudlarь, SSSR-in Jokarь Sovetinin kararь војинса dyzyljən SSSR-in jerite sudlarь, halk sudlarь tarapыndan amala аşығыljar.

103-nçi Madda. Kanun tarapыndan jerite gerkezilenlerinden ваşga, əhli sudlarda işlerin seredilmegi halk zasedatellerinin gatnaşmaklarы віlen amala аşығы jar.

104-nçi Madda. SSSR-in Jokarь Sudь, in jokarь sud огganьdьг. SSSR-in ve sojuz respublikalarьный əhli sud organlarьный sud işlerine gozegcilik etmek, SSSR-in Jokarь Sudьна jyklenjər.

105-nçi Madda. SSSR-in Jokarь Sudь ve SSSR-in jerite sudlarь, SSSR Jokarь Soveti tarapьndan 5 jьllьк mehledine sajlanjar.

106-псь Madda. Sojuz respublikalarының Jokarы Sudlarы, sojuz respublikalarының Jokarы Sovetleri tarapыndan 5 jыlык mohledine sajlanjar.

107-nçi Madda. Avtonom respublikalarың Jokarь Sudlarы,

avtonom respublikalarың Jokarь Sovetleri tarapыndan 5 jыlык

mehledine sailanjar.

108-nci Madda. Ylke ve oblast sudlarb, avtonom oblastlaтың sudlarь, okrug sudlarь, zəhmetkeşler deputatlarының ylke, oвlast, ja-da okrug Sovetleri tarapьndan, ja-da avtonom oвlastlar zəhmetkesleri deputatlarыnыn Sovetleri tarapыndan 5 jыllык mehledine sajlanjar.

109-nçь Madda. Halk sudlarь, əhli umumi, geni ve den sajlavcыьк hukugь esasыnda sese jaşыгып gojmak вilen, rajon

grazdanları tarapından 3 jul mohledine sajlanjar.

110-nçь Madda. Sud işleri, sojuz ja avtonom respublikanың ja avtonom oвlastьn dilinde jorediljər, ви dili віlmejən adamlar ycin dilmac arkalь olarьң iş materialь вilen dolь tanьş воlmagыnь, hem-de sudda oz ene dilinde сыкыр keplemek hukuдыпь урсуп edip jerediljər.

111-nci Madda. Kanunda airatunluklar Bellenilmedik Bolsa, SSSR-in hemme sudlarında işlerin seredilmegi, gynəkəre oz ta-

гарьнь calmak hukugьнь вегтек віlen аськ jerediljər.

112-nci Madda. Sudjalar [өzваşdakdыrlar ve dine kanuna tasundurlar.

113-nci Madda. Hemme Halk Komissarlьklarьпың ve olarың garaslarьndakь edaralarьn, hem-de ajrь-ajrь gullukcь adamlarьn, hem-de SSSR grazdanlarьның kanunlarь takыk jerine jetirişlerine jokarь gozegcilik, SSSR Ргокигогьпа jykleniljər.

114-nci Madda. SSSR Ргокигогь, SSSR-in Jokarь Soveti

tarapыndan 7 jыlык mehledine веllепјаг.

115-nçi Madda. Respublikan, ylke, oblast prokurorlarь hemde avtonom respublikalarьц ve avtonom oblastlarьц prokurorlarь SSSR Prokurorь tarapьndan 5 јыльк mehledine Belleniljer.

116-псь Madda. Okrug, rajon ve şəher prokurorlarь; SSSR Prokurorьпың tasdыk etmegi вilen, sojuz respublikalarыпың pro-

kurorları tarapından 5 jıllık mohledine Belleniljərler.

117-nçi Madda. Prokuratura organları, dine SSSR Prokuтогьпа taвьи воlьр, ezlerinin funksijalarьнь jerli guramalarьn hic Birine-de garaşlı Bolmazdan jerine jetirjərler.

Х-псь ВАР

GRAZDANLARIN ESASI HUKUKLARI VE BORCLARI

118-nçi Madda. SSSR grazdanlarының zəhmete hukugы вагdы, jagnы өzleriniң zəhmetleriniң шыкдағына ve hыына lajыk hak вегіlmеді віlен garantirlenen işi almaga hukuklarы вагды.

Zəhmete hukuklыlы, halk hoçalыдының sotsialistik guralmagы віlen, sovet çemgыjetiniң өпdyriçilik gyjcleriniң дықатымыс өsmegi віlen, hoçalыk krizisleriniң воlтак туткілсіliдіні jok etmek віlen ve işsizligiң jok edilmegi віlen урсуп ediljər.

119-пçь Madda. SSSR grazdanlarьның dыnc almaga hukuk-

Dьпс almaga hukuklыk, işcilerin aglaва kөрсiligi ycin iş gyninin jedi sagada cenli kemeldilmegi вilen, iş hakы вегіlір, işcilere ve gullukcыlara her jыlda rugsatlar веllenilmegi віlen, zəhmetkeşlere hыzmat etmek ycin sanatorlarыn, dыпс аlыş өjlегіпіп, kluвlarыn gin seti вегіlmegi віlen урсуп ediljər.

120-nçi Madda. SSSR grazdanlarьпың garrыlыkda, hem-de kesel воlan ve işe jaravlыklarын jitiren vagtыnda maddi урçуп-lik almaga hukuklarы вагды.

Bu hukuk, devlet hasaвьпа işcilerin ve gullukсыlarыn sotsial strohovanije edilmeginin gin esdyrilmegi вilen, zəhmetkeşlere mugt meditsina kemeginin вегіlmеді віlen, kurortlarыn gin setini zəhmetkeşlerin pejdalanmagыna вегмек віlen урсуп ediljər.

121-nçi Madda. SSSR grazdanlarьпьң okuv-вilim almaklьga hukuklarь вагды.

Bu hukuk, əhli umumi, hokmanlajыn ваşlangыс okuv вilen, jokarы okuvы-da girizip mugt okuvың воlmagы вilen, jokarы mektepde okuvcыlarың aglasa kopciligine dovlet tarapыndan sti-

pendijalar Berilmegi sistemasь Bilen, mekteplerde ene dilinde okatmak Bilen, zavodlarda, sovhozlarda, maşьn-traktor stansijalarında ve kolhozlarda zəhmetkeşlere өпутсіlік, tehniki ve адтопотсывк окичьпың тиді окадытады віlеп урсуп ediljər.

122-nçi Madda. SSSR-de, hoçalьk, dovlet, medeni ve çemgьjetlik-sьjasi durmuşьn hemme ugurlarьnda ajala erkek вilen

den hukuklar beriljər.

Ajallarьң ви hukuklarьнь amala aşьrmak mymkinciligi, zəhmet, zəhmet hakь almak, dьпс almak, sotsial strahovanije ve okuv ugurlarьнda ajala erkek вilen deң hukuk вегіlmеді віlен, епәпің ve саданьң вәнвіtlегі devlet taraрынdan goralmagь віleн, gevreli воlanda ajala ajlıklı rugsat вегтек віlен, сада doğurыljan ejlerin, cagalar jasljalarының ve вадагының дің setlerі воlтады віlен урсуп ediljər.

123-nçi Madda. SSSR grazdanlarьпьц milletine ve çьпsьпа garaman, hoçalьk, dovlet, medeni ve çemgьjetlik-sьjasi durmuşьц hemme ugurlarьпda olarьц deц hukuklыlьдь, воzulmaz ka-

nunder.

Grazdanlarың hajsы çыnsa ve millete degişli воlmaklarыndan garaşlы edilip, olarың hukuklarын her dyrli gөз-дөпі, ja-da ваşда jollar віlеп (косвенных) сәкlепdігтекlік, ja-da gajtam gөз-дөпі ja-da ваşда jollar віlеп tapavыt gojmaklыды (преимуществ) веllетекlік, hem-de çыns ja-da millet ajratыnlыды, ja-da jigrenmekligi ve əsgermezligi her hыlы vagыz etmeklik, kanun tarapыndan çezalandыrыljar.

124-nçi Madda. Grazdanlarыn viçdan azatlыдыпы урсуп etmek maksadы вilen, SSSR-de din devletden ve mektep din-den ajrыldы. Dini ывадатlагы jeretmek azatlыды ve dine garşы

propaganda azatlığı grazdanların hemmesine Beriljər.

125-nçi Madda. Zəhmetkeşlerin вəhвitlerine lajьklьkda ve sotsialistik gurulьşь вегкіттек такsадь віlen, SSSR grazdanlarьna:

- a) sez azatlьgь,
- в) metвugat azatlьgь,

v) jegnaklar ve mitingler azatlege,

g) kөcelerde demonstratsija ve toplanьşьр jөryş etmek azatlьgь kanun војипса garantirlenjər. Grazdanlarьn ви hukuklarь, zəhmetkeşlere ve olarьn guramalarьna tipografijalar, kagьz zapaslarь, çemgьjetlik ьmaratlarь, koceler, aragatnaşьk serişteleri, şularь amala aşьrmak ycin zerur воlan ваşga-da maddi şertler вегіlmеді віlen урсуп ediljər.

126-nçь Madda. Zəhmetkeşlerin вəhвitlerine lajьklьkda ve halk kөрсiliginin guramacыlьк өz işgərligini ve səjasi aktivligini өsdyrmek maksadь вilen, SSSR grazdanlarыna çemgəjetlik guramalarыnda: professional sojuzlarda, kooperativ вirleşiklerinde, jaşlarыn guramalarыnda, sport ve goranыş guramalarыnda, medeni, tehniki ve ыші çemgəjetlerde вігlеşтек hukugə урсуп еdiljər, işciler зыпрының hatarlarыndan ve zəhmetkeşlerin ваşgа gatlaglarыndan воlan has işengir ve anlı grazdanlar воlsа, sotsialistik gurulыşың вегкіşтеді ve өзтеді ugrыnda zəhmetkeşlerin gөreşinde olarың өңde вагjап отрады воlan ve zəhmetkeşlerin hemme guramalarының hem çemgəjetlik hem devlet guramalarының julваşсы jadrosы воlan Bytinsojuz kommunistik (воlşevikler) partijasыna вігідірігler.

127-nçi Madda. SSSR grazdanlarының şahsыjetiniң el-degil-mezligi урсуп ediljər. Sudың кагагы ja рrokurorың ысахазы воl-

masa, hic kim tussag edilip Bilinmez.

128-nçi Madda. Grazdanlarьn jaşajьş çajlarьпьп el degilmezligi ve hat jazьşmalardakь jaşьгьпlьк, kanun вilen goraljar.

129-пçь Madda. Zəhmetkeşlerin вəhвitlerinin tarарыпь tutjanlыğы, ja-da ыlmi işgərliği, ja-da milli azatlык gөreşi ycin ьzarlanыljan daşarы jurtlы grazdanlara SSSR penalanmak hukugыль вегjər.

130-nçь Madda. SSSR-in her віт grazdanь, Sovet Sotsialistik Respuslikalarь Sojuzьпьң Konstitutsijasьпь вегçaj etməge, kanunlarь jerine jetirməge, zəhmet пьzатьпь amala aşьттаga, çemgьjetlik вогçа ak jyrekden garamaga, sotsialistik umumijaşaş dyzgynlerini hormatlamaga вогсьвы.

131-nçi Madda. SSSR-in her віг grazdanь, sovet gurulьşьпьп mukaddes ve degilmez esasi воlan, vatanьп вајlьklагьпьц ve gudratlьlьдьпьц сеşmesi воlan, hemme zəhmetkeşlerin gurplь ve medeni jaşamagыnың сеşmesi воlan çemgыjetlik, sotsialistik ejeciligi goramaga ve вегкіттәде вогсыды. Çemgьjetlik, sotsialistik ejecilige kast edjən adamlar, halkың duşmanlarыdыr.

132-nçi Madda. Əhli umumi harвi gulluk — kanundыr.

Işci-Dajhan Gьzьl Goşunьnda harві gulluk — SSSR grazdanlarьның hormatlы вогсыдыг.

133-nçi Madda. Vatana goramak SSSR-in her віг grazdanьпьп mukaddes вогсьдыт. Vatana denyklik etmek: kasamь вогmak, duşmanыn tarapыna gecmek, devletin harвi kuvatыna zыjan getirmek, icalыlыk etmek—in віг jaman agыr gynə hekminde kanunыn вутіп pugtalыgы віlen çezalandыrыljar.

XI-nçi BAP

SAJLAV SISTEMASIS

134-nçi Madda. Zəhmetkeşler deputatlarының hemme Sovetlerine: SSSR-iң Jokarы Sovetine, Sojuz respublikalarының Jokarы Sovetlerine, zəhmetkeşler deputatlarының ylke ve oblast Sovetlerine, avtonom respublikalarың Jokarы Sovetlerine, zəhmetkeşler deputatlarының avtonom oblastlar Sovetlerine, zəhmetkeşler deputatlarының okrug, rajon, şəher ve oba (stanitsa, derevnija, hutor, gыşlak, oba) Sovetlerine deputatlar sajlamak,—sajlavcыlar tarapыndan jaşығын sese gojmak bilen əhli umumi, deң ve geni sajlav hukugы esasыnda geciriljər.

135-nçi Madda. Deputatlarың sajlavlarы umumыdыr: dəliler-den ve sud taraрыndan sajlav hukugы kesilip, iş kesilen adamlardan ваşga, hajsы çыпsа ve millete degişli воlmакlarыna, dini ыдтыкатlагына, віlіт dereçelerіне, отигитыныкlarына, sotsial сыкызатына, emlək jagdajlarына ve gecmişdəki işlerіне garaşlы воlтан, SSSR-iң 18 jaşына jeten hemme grazdanlarының deputat sajlavlarына gatnaşmaga ve ol sajlavlarda sajlanыlmaga hukuklarы ватды.

136-пçь Madda. Deputat sajlavlarь den sajlavlardыr: her віг grazdanыn віг sesi ваг; əhli grazdanlar sajlavlara den esaslarda gatnaşjarlar.

137-nçi Madda. Ajallar erkekler вilen denlikde sajlamak ve sajlanmak hukugыndan pejdalanjarlar.

138-nçi Madda. Gьzьl Goşun hatarlarьndakь grazdanlar, hemme grazdanlar вilen denlikde sajlamak ve sajlanmak hukuklarьndan pejdalanjarlar.

139-nçь Madda. Deputat sajlavlarь goni sajlavlardы: zəhmetkeşler deputatlarының ова ve şəher Sovetinden ваşlар tə SSSR-in Jokarь Sovetine cenli zəhmetkeşler deputatlarының hemme Sovetlerine sajlamak işi grazdanlar tarapыndan dogrыdandogrы gəni sajlavlar jolы віlen geciriljər.

140-nçь Madda. Deputatlar sajlavьпьц sese gojulьşь jaşь-

141-nçi Madda. Kandidatlar, sajlav vagtьnda sajlav okruglarь војипса gerkeziljər.

Çemgьjetlik guramalarьпьң ve zəhmetkeşler çemgьjetleriniң: kommunistik partija guramalarьпьң, professional sojuzlarьң, kooperativleriң, jaşlar guramalarьпьң, medeni çemgьjetleriң kandidat gerkezmek hukuklarь урсуп ediljər.

142-nçi Madda. Her Bir deputat өz işinden ve zəhmetkeşler deputatlarь Sovetinin işinden sajlavсыlarыn өңinde hasaBat Berməge Borclыdыr ve kanunda Bellenilen tertipde, sajlavсыlarыn kөрisinin karaты војинса, her hacan hem Bolsa, ызыпа садыты вішег.

XII-nci BAP

GERB, BAJDAK, PAJTAGT

143-nçi Madda. Sovet Sotsialistik Respublikalarь Sojuzьпьц dovlet gerbi, gyn şohlesi bilen şekillenen ve symmyller bilen ramalanan ve Sojuz respublikalarьң dillerinde: «Bytin jer jyziniң proletarlarь, birleşiң!» dijen jazgыь jer şагьпьң jyzinde отак ve секісден ьвагатды. Gerbiң jokarьзында вәҙ вигсы jыldьz вагды.

144-nçi Madda. Sovet Sotsialistik Respublikalarь Sojuzьпьц devlet вајdадь, jokarь вигсьпда, вајдак адасьпьц јапьпда tьlla orak ve cekic ve olarьц jokarьзьпда дазь tьlla gajma віlеп ramalanan вэ вигсь дьгы јьlдьг şekillenen дьгы matadan ьвагатдыг. Іпіпіц војипа воlan munasiветі 1:2 воlmаlь.

145-nçi Madda. Sovet Sotsialistik Respublikalarь Sojuzьпыц

pajtagtь Moskva şəheridir.

XIII-nçi B A P

KONSTITUTSIJANЬ YJTGETMEGIN TERTIBI

146-nçь Madda. SSSR Konstitutsijasьның yjtgedilmegi, fakat SSSR Jokarь Sovetiniң оның iki palatasының аzынdan ²/₃ esse ses koplygi вilen kaвul edilen kararь војинса војаг.

BABI

IÇTIMAIJ TUZULIŞ

Madda I. Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqi — işcilar va deqanlarnin sotsialistik davlatidir.

Madda 2. Pomeşciklar va kapitalistlar hakimijatini jiqitiş va proletariat diktaturasini qazaniş natiçasida osgan va mustah-kamlangan mihnatkaşlar deputatlarinin Sovetlari SSSR-nin sjasij negizini taşkil qiladi.

Madda 3. SSSR-da виtuп hakimijat mihnatkaşlar deputatlarinin Sovetlari arqali şahar va qişlaq mihnatkaşlariga qaraşlidir.

Madda 4. Xoçaliknin kapitalistik sistemasini tugatiş, işlabcıqariş asbab va vasitalarının xususij mulkligini bekar qiliş hamda adam adamnı eksploatatsija qilişini joqatiş natiçasida qarar tapgan xoçalik sotsialistik sistemasi va işlabciqariş asbab va vasitalarının sotsialistik mulkligi SSSR-nin iqtisadij negizini taşkil qiladi.

Madda 5. SSSR-da sotsialistik mulk ja davlat mulki formasida boladi (butun xalq bajligi), ja kooperativ-kolxoz mulki formasida boladi (ajrim kolxozlarnin mulki, kooperativ birlaşmalarnin mulki).

Madda 6. Jer, jerasti Bajliklari, suvlar, ormanlar, zavodlar,

fabrikalar, şaxtalar, kanlar, temirjol, suv va hava transporti, bankalar, alaqa vasitalari, davlat tamanidan taşkil qilinqan jrik qişlaq-xoçalik karxanalari (sovxozlar, maşina-traktor stansalari va şunga oxşaşlar), şunindek şaharlardagi va sanaat punktlaridagi kommunal karxanalar va asasij uj-çaj fondi davlat mulkidir, ja'ni butun xalq bajligidir.

Madda 7. Kolxozlardagi va kooperativ taşkilatlardagi umumij karxanalar ozlariga qaraşli çanli va çansiz inventar blan birga, kolxozlar va kooperativ taşkilatlar tamanidan işlab ciqarilaturqan mahsulat, şu blan barabar ularnin umumij imaratlari kolxozlarnin va kooperativ taşkilatlarnin içtimaij, sotsialistik mulkini taşkil qiladi.

Harbir kolxozci xoçalik, umumij kolxoz xoçaligidan alaturqan asasij daramadidan taşqari, qişlaq-xoçalik artelinin ustaviga muvafiq, ozi fajdalaniş ucun katta bolmagan tamarqa jerga va tamarqa jerda oz şaxsij mulkida jardamci xoçalikka, ujga, mahsulli hajvanlarga, parrandalarga va majda qişlaq-xoçalik inventariga ega boladi.

Madda 8. Kolxozlardagi jerlar ularga tekin va muddatsiz, ja'ni abadij fajdalaniş ucun mustahkamlanib beriladi.

Madda 9. SSSR-da xoçaliknin hakim formasi bolgan xoçalik sotsialistik sistemasi blan bir qatarda, jakka deqanlar va kasiblarnin oz mihnatiga asaslangan va başqalarnin mihnatini eksploatatsija qilişqa jol qojmajturqan majda şaxsij xoçaligiga qanun jol beradi.

Madda 10. Grazdanlarnin oz mihnatlari Blan tapgan daramadlariga va çamqarqan pullariga, ujga va jardamci uj xoçaligiga, uj xoçaligi va rozqar aşjalariga, ozi isti'mal qilaturqan narsalarga va qulajliq narsalariga Bolgan şaxsij mulk huquqi, şu Blan BaraBar grazdanlarnin şaxsij mulkka varislik huquqi qanun tamanidan qoruqlanadi.

Madda 11. SSSR-nin xoçalik hajati içtimaij bajlikni kopajtiriş, mihnatkaşlarnin maddij va madanij daraçasını toxtavsiz kotariş, SSSR-nin mustaqilliqini mahkamlaş va unin mudafaa qabilijatini kucajtiriş manfaatlarini kozda tutib, davlat xalq-xoçalik plani blan belgilanadi va jurutiladi.

Madda 12. SSSR-da mihnat—"işlamagan — tişlamas" degan

prinsipga впаап, mihnatga jaraqli harвir grazdannin вигсі va

şarafli işidir.

SSSR-da sotsializmnin "harkimdan qabilijatiqa jaraşa, harkimga mihnatiga jaraşa" degan prinsipi amalga aşiriladi.

BABII

DAVLAT TUZULIŞI

Madda 13. Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqi qujidaqi tenhuquqli Sovet Sotsialistik Respublikalarnin ixtijarij ravişda birlaşuvi asasida tuzulgan ittifaq davlatidir:

Rusija Sovet Federativ Sotsialistik Respublikasi, Ukraina Sovet Sotsialistik Respublikasi, Belorusija Sovet Sotsialistik Respublikasi, Azarbajçan Sovet Sotsialistik Respublikasi, Gurçistan Sovet Sotsialistik Respublikasi, Armanistan Sovet Sotsialistik Respublikasi, Turkmanistan Sovet Sotsialistik Respublikasi, Ozbekistan Sovet Sotsialistik Respublikasi, Taçikistan Sovet Sotsialistik Respublikasi, Qazaqistan Sovet Sotsialistik Respublikasi, Qirqizistan Sovet Sotsialistik Respublikasi, Qirqizistan Sovet Sotsialistik Respublikasi.

Madda 14. Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqinin qaramaqiqa, unin alij hakimijat organlari va davlat idarasi organlari arqali, qujidaqilar kiradi:

a) xalq-ara munasaвatlarda Ittifaqnin vakilligini ваçariş, ваşqа davlatlar вlan şartnamalar tuzuş va şartnamalarni ratifikatsija qiliş;

B) uruş va jaraş masalalari;

v) SSSR sostaviga jani respublikalarni qabul qiliş;

g) SSSR Konstitutsijasinin baçarilişi ustidan kontrol qiliş va ittifaqci respublikalar Konstitutsijalarinin SSSR Konstitutsijasiga muvafiq boluşini taminlaş; d) ittifaqci respublikalar arasidagi cegara ozgarişlarini tasdiqlaş;

e) ittifaqci respublikalar sostavida jani olka va oblastlarnin, şunindek jani avtonom respublikalarnin barpa boluşini tasdiqlaş;

z) SSSR mudafaasini taşkil qiliş va SSSR-nin barca quralli kuclariga rahbarlik qiliş;

z) davlat monopolijasi asasida taşqi savda;

i) daviat xavfsizligini qoruqlaş;

k) SSSR xalq-xoçalik planlarini tajinlas;

1) SSSR-nin Birlaşgan davlat Budçatini, şunindek ittifaq, respublika va mahallij Budçatlarnin tuzulişi ucun tuşaturqan saliqlar va daramadlarni tasdiqlaş;

m) umumittifaq ahamijatiga ega Bolgan Bankalarni, sanaat va qişlaq-xoçalik muassasalari va karxanalarini, şunindek savda karxanalarini idara gilis:

n) transport va alaqani idara qiliş;

- o) pul va kredit sistemasiga rahbarlik qiliş;
- p) davlat straxovanijasini taşkil etis;

r) zajom aliş va Beriş;

- s) jerdan fajdalaniş, şunin Blan BaraBar jerasti Bajliklaridan, ormanlardan va suvlardan fajdalanişnin Baş asaslarını tajınlaş;
 - t) maarif va saqliqni saqlaş sahalarıda baş asaslarni tajınlaş;
 - u) xalq-xoçalik ucotinin Birlaşgan sistemasini taşkil etiş;

f) mihnat toqrisidaqi qanunlarnin asaslarini tajinlaş;

x) sud tuzulişi va sud işlarini jurutiş toqrisida qanunlar ciqariş; çnajat va grazdanlik kodekslari;

ts) ittifaq grazdanligi toqrisidaqi qanunlar; açnabijlarnin hu-

quqlari toqrisidaqi qanunlar;

c) amnistija toqrisida umumittifaq aktlari naşr qiliş.

Madda 15. Ittifaqci respublikalarnin suvereniteti SSR Konstitutsijasinin faqat 14-nci maddasida korsatilgan dairadagina cegaralangan. Bu dairadan taşqarida harbir Ittifaqci respublika davlat hakimijatini mustaqil ravişda amalga aşiradi. SSSR ittifaqci respublikalarnin suveren huquqlarini qoruqlajdi.

Madda 16. Harbir Ittifaqci respublika respublikanin xususijatlarini hsabga alaturqan va SSSR Konstitutsijasiga tamam muvafiq qurulqan oz Konstitutsijasiga egadir. Madda 17. Harbir Ittifaqci respublika ucun SSSR-dan erkinlik blan ciqiş huquqi saqlanadi.

Madda 18. Ittifaqci respublikalarnin territorijasi ularnin oz raziligidan taşqari ozgartilişi mumkun emas.

Madda 19. SSSR qanunlari barca ittifaqci respublikalarnin territorijasida barabar kucga egadir.

Madda 20. Ittifaqci respublikanin qanuni umumittifaq qanuni blan kelişmaj qalqan taqdirda, umumittifaq qanuni amalga otkaziladi.

Madda 21. SSSR grazdanlari ucun birlaşgan ittifaq grazdanligi tajinlanadi.

Ittifaqci respublikanin harbir grazdani SSSR-nin grazdanidir. Madda 22. Rusija Sovet Federativ Sotsialistik Respublikasi: Azov-Qaradeniz, Uzaq Şarq, O[arbij Sibir, Krasnojarsk, Şmalij Kavkaz olkalaridan; Voronez, Şarqij Sibir, Gorkij, O[arbij, Ivanovo, Kalinin, Kirov, Qujbişev, Kursk, Leningrad, Maskav, Omsk, Orenburg, Saratov, Sverdlovsk, Şmalij, Stalingrad, Celabinsk, Jaroslavl oblastlaridan; Tataristan, Başqirdistan, Daqistan, Burjat-Monqol, Qabarda-Balqar, Qalmaq, Karelija, Komi, Qrim, Marij, Mordva, Povolzje Nemislari, Şmalij Osetin, Udmurd, Cecenlnguş, Cuvaş, Jaqut avtonom sovet sotsialistik [respublikalaridan; Adiga, Jahudi, Qaracaj, Ojrot, Xakas, Cerkes avtonom oblastlaridan ibaratdir.

Madda 23. Ukraina Sovet Sotsialistik Respublikasi: Vinnitsa, Dnepropetrovsk, Donets, Kijev, Odessa, Xarkov, Cernigov oblastlaridan va Moldavija Avtonom Sovet Sotsialistik Respublikasidan ibaratdir.

Madda 24. Azarbajçan Sovet Sotsialistik Respublikasiga Naxcevan Avtonom Sovet Sotsialistik Respublikasi va Taqli Qarabaq avtonom oblasti kiradi.

Madda 25. Gurçistan Sovet Sotsialistik Respublikasiga: Abxazija ASSR, Açar ASSR, Çanubij Osetin avtonom oblasti kiradi.

Madda 26. Ozbekistan Sovet Sotsialistik Respublikasiga Qaraqalpaq ASSR kiradi.

Madda 27. Taçikistan Sovet Sotsialistik Respublikasiga Kohi-Badaxşan avtonom oblasti kiradi. Madda 28. Qazaqistan Sovet Sotsialistik Respublikasi: Aqtuba, Almaata, Şarqij Qazaqistan, Olarbij Qazaqistan, Qaraqanda, Qustanaj, Şmalij Qazaqistan, Çanubij Qazaqistan oblastlaridan ibaratdir.

Madda 29. Armanistan SSR, Belorusija SSR, Turkmanistan SSR va Qirqizistan SSR sostavlarida avtonom respublikalar, şunindek olkalar va oblastlar joqdir.

BABIII

SOVET SOTSIALISTIK RESPUBLIKALAR ITTIFAQI DAVLAT HAKIMIJATININ EN JUQARI ORGANLARI

Madda 30. SSSR davlat hakimijatinin en juqari organi —

SSSR Alij Sovetidir.

Madda 31. Konstitutsijanin 14-nci maddasiga muvaliq Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqiqa berilgan barca huquqlarni, başarti bular, Konstitutsijaga bnaan, SSSR Alij Sovetiga hsabdar SSSR organlarinin: SSSR Alij Soveti Prezidiuminin, SSSR Xalq Komisarliklarinin kompetensijasiga kirmasa, SSSR Alij Soveti amalga aşiradi.

Madda 32. SSSR-nin "qanun ciqariş hakimijati faqatoqina

SSSR Alij Soveti tamanidan amalga aşiriladi.

Madda 33. SSSR Alij Soveti ikki palata: Ittifaq Sovetidan va Millatlar Sovetidan isaratdir.

Madda 34. Ittifaq Soveti SSSR grazdanlari tamanidan sajlav okruglari bojica 300 min ahaliga bir deputat hsabidan sajlanadi.

Madda 35. Millatlar Soveti SSSR grazdanlari tamanidan ittifaqci va avtonom respublikalar, avtonom oblast va millij okruglar bojica qujidaqi normada sajlanadi: harbir ittifaqci respublikadan 25-ta deputat, harbir avtonom respublikadan 11-ta

deputat, harbir avtonom oblastdan 5-ta deputat va harbir millij okrugdan bitta deputat.

Madda 36. SSSR Alij Soveti tort jil muddatga sajlanadi.

Madda 37. SSSR Alij Sovetinin har ikki palatasi: Ittifaq Soveti va Millatlar Soveti tenhuquqlidirlar.

Madda 38. Qanun ciqariş taşaввизі Ittifaq Sovetiga va Millatlar Sovetiga вагават daraçada tegişlidir.

Madda 39. Qanun SSSR Alij Sovetinin har ikki palatasi tamanidan harqajsisinin addij kopciligi alan qaaul qilinsa, tasdiq etilgan dea hsaalanadi.

Majdda 40. SSSR Alij Soveti tamanidan qabul qilinqan qanunlar SSSR Alij Soveti Prezidiuminin raisi va sekretarinin imzalari blan ittifaqci respublikalarnin tillarida i'lan qilinadi.

Madda 41. Ittifaq Soveti va Millatlar Soveti sessijalarinin Başlanişi va tamamlanişi bir vaqtda boladi.

Madda 42. Ittifaq Soveti Ittifaq Sovetinin raisini va unin ikki orunbasarini sajlajdi.

Madada 43. Millatlar Soveti Millatlar Sovetinin raisini va unin ikki orunbasarini sajlajdi.

Madda 44. Ittifaq Sovetinin va Millatlar Sovetinin raislari tegişli palatalarnın maçlislariga rahbarlık qiladilar va ularnın icki tərtibini başqaradilar.

Madda 45. SSSR Alij Sovetinin har ikki palatasinin Birlaşgan maçlislarini Ittifaq Sovetinin va Millatlar Sovetinin raislari navbat blan alib baradilar.

Madda 46. SSSR Alij Sovetinin sessijalari SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi tamanidan jiliga ikki martaba caqiriladi.

Navbatdan taşqari sessijalar SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi tamanidan, unin oz qaramaqi blan jaki ittifaqci respublikalardan birinin tələbiga bnaan caqiriladi.

Madda 47. Ittifaq Soveti Blan Millatlar Soveti Bir fikrga kelaalmasa, masala həl qiliş ucun paritet negizida tuzulgan keliştiriş komisijasiga tapşiriladi. Agar keliştiriş komisijasi Bir umumij qararqa kelmasa jaki unin qarari palatalarnin Birini qandirmasa, masala palatalarda ikkinci qatla koruladi. Ikkala palata kelişib, Bir umumij qararqa kelaalmasa, SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi SSSR Alij Sovetini tarqatadi va jani sajlav tajınlajdi.

Madda 48. SSSR Alij Soveti ikkala palatanin birlaşgan maçlisida SSSR Alij Sovetinin Prezidiumini qujidaqi sostavda sajlajdi: SSSR Alij Soveti Prezidiuminin raisi, unin onbirta orunbasari, Prezidium sekretari va Prezidiumnin 24 a'zasi.

SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi ozinin Butun işlarida SSSR

Alij Sovetiga hsandardir.

Madda 49. SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi:

a) SSSR Alij Sovetinin sessijalarini caqiradi;

в) SSSR-nin amaldagi qanunlarini tuşuntiradi, farmajişlar ciqaradi;

v) SSSR Alij Sovetini SSSR Konstitutsijasinin 47-nci maddasiga asasan tarqatadi va jani sajlavlar tajinlajdi;

g) oz taşaввиsі вlan jaki ittifaqci respuвlikalardan вігіпіп

tələbi blan umumij xalq soravi (referendum) otkazadi;

d) SSSR Xalq Komisarlari Sovetinin va ittifaqci respublikalar Xalq Komisarlari Sovetlarinin qarar va bujruqlari qanunqa toqri kelmagan taqdirda, bu qarar va bujruqlarni bekar qiladi;

- e) SSSR Alij Sovetinin sessijalari arasidagi davrda SSSR Xalq Komisarlari Soveti raisinin taqdimiqa muvafiq SSSR-nin ajrim Xalq Komisarlarini vazifadan Boşatadi va tajinlajdi va kejin Buni SSSR Alij Sovetinin tasdiqiqa kirgizadi;
- z) ordenlar Blan mukafatlajdi va SSSR-nin faxrij namlarini Beradi;
 - z) keciriş huquqini amalga aşiradi;
- i) SSSR quralli kuclarinin juqari qomandanliqini tajinlajdi va almaştiradi;
- k) SSSR Alij Sovetinin sessijalari arasidagi davrda SSSR-ga harbij huçum bolgan pajtda jaki agressijadan bir-birini mudafaa qiliş toqrisidaqi xalq-ara ahdnama bojica alingan maçburijatlarni baçariş lazim bolgan pajtda uruş halati i'lan qiladi;
 - 1) umumij va çuz'ij mobilizatsija i'lan qiladi;
 - m) xalq-ara ahdnamalarni ratifikatsija qiladi;
- n) SSSR-nin cet davlatlardagi muxtar vakillarini tajinlajdi va caqirib aladi;
- o) oz qaşida akkreditivlaşgan cet davlat diplomatik vakillarinin işanc va caqirib aliş jarliqlarini qabul qiladi.

Madda 50. Ittifaq Soveti va Millatlar Soveti mandat komi-

sijalarini sajlajdilar va <mark>bu komisijalar harqajsi palata d</mark>eputatlarinin vakillik kuciga egaligini tekşiradilar.

Palatalar mandat komisijasinin taqdimiqa muvafiq ja ajrim deputatlarni vakillik kuciga ega deb tanişga, jaki ularnin sajlanişini kassatsija qilişqa qarar beradilar.

Madda 51. SSSR Alij Soveti keraklı tapganida harqandaj masala juzasidan tergav va taftiş komisijalari tajinlajdi.

Barca muassasalar va mansabdar kşilar ucun bu komisijalarnin tələblarini baçariş va ularga kerakli materiallar va huççatlarni beriş maçburijdir.

Madda 52. SSSR Alij Sovetinin deputati SSSR Alij Sovetinin raziligidan taşqari, SSSR Alij Sovetinin sessijasi bolmagan caqda esa—SSSR Alij Soveti Prezidiuminin raziligidan taşqari sud çavabgarligiga tartilişi jaki qamalişi mumkun emas.

Madda 53. SSSR Alij Sovetinin vakalati tamam Bolgandan kejin jaki u muddatidan ilgari tarqatilqandan kejin SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi ta jani sajlangan SSSR Alij Soveti tamanidan SSSR Alij Sovetinin jani Prezidiumi tuzulgunca oz huquqlarini saqlajdi.

Madda 54. SSSR Alij Sovetinin vakalati tamam вolgandan kejin jaki u muddatidan ilgari tarqatilojan taqdirda, SSSR Alij Sovetinin vakalati tamam воlgan kundan jaki tarqatiliş kunidan ваşlав, ең көрі іккі ај ісіdа SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi jani sajlav tajinlajdi.

Madda 55. Jani sajlangan SSSR Alij Soveti eski sostav SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi tamanidan sajlavdan kejin bir ajdan keciktirmaj caqiriladi.

Madda 56. SSSR Alij Soveti ikkala palatanin вігlaşgan maçlisida SSSR Hukumatini — SSSR Xalq Komisarlari Sovetini tuzadi.

BAB IV

ITTIFAQCI RESPUBLIKALAR DAVLAT HAKIMIJATININ. EN JUQARI ORGANLARI

Madda 57. Ittifaqci respublika davlat hakimijatiniң ең juqari organi — Ittifaqci respublika Alij Sovetidir.

Madda 58. Ittifaqci respublika Alij Soveti respublika graz-

danlari tamanidan tort jil muddatga sajlanadi.

Vakillik normalari ittifaqci respublikalarnin Konstitutsijalari blan belgilanadi.

Madda 59. Ittifaqci respublikanin Alij Soveti respublikanin birdan-bir qanun ciqaruci organidir.

Madda 60. Ittifaqci respublikanin Alij Soveti:

- a) respublika Konstitutsijasini qabul qiladi va unga SSSR Konstitutsijasinin 16-nci maddasiga muvafiq ozgarişlar kirgizadi;
- B) oz sostavidagi avtonom respublikalarnin Konstitutsijalarini tasdiqlajdi va ularga qaraşli territorijalarnin cegaralarini belgilajdi;
 - v) respublikanin xalq-xoçalik planini va budçatini tasdiqlajdi;
- g) Ittifaqci respublikanin sud organlari hukum qilqan grazdanlarni amnistija qiliş va keciriş huquqidan fajdalanadi.

Madda 61. Ittifaqci respublikanin Alij Soveti Ittifaqci respublika Alij Sovetinin Prezidiumini qujidaqi sostavda sajlajdi: Ittifaqci respublika Alij Soveti Prezidiuminin raisi, unin orunbasarlari, Prezidium sekretari va Ittifaqci respublika Alij Soveti Prezidiuminin a'zalari.

Ittifaqci respublika Alij Soveti Prezidiuminin huquqlari Ittifaqci respublikanin Konstitutsijasida belgilanadi.

Madda 62. Ittifaqci respublikanin Alij Soveti maçlislarni alib bariş ucun oz raisini va unin orunbasarlarini sajlajdi.

Madda 63. Ittifaqci respublikanin Alij Soveti Ittifaqci respublikanin Hukumatini — Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari Sovetini tuzadi.

BABV

SOVET SOTSIALISTIK RESPUBLIKALAR ITTIFAQININ DAVLAT IDARA ORGANLARI

Madda 64. Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqi davlat hakimijatinin en juqari içraci va farman вегисі organi—SSSR Xalq Komisarlari Sovetidir.

Madda 65. SSSR Xalq Komisarlari Soveti SSSR Alij Soveti aldida çavangar va unga hsandardir, Alij Sovet sessijalari arasidagi davrda esa—SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi aldida çavangar va unga hsandardir.

Madda 66. SSSR Xalq Komisarlari Soveti amaldagi qanunlarqa bnaan va ularni içra etiş juzasidan qarar va bujruqlar

cigaradi va içrasini tekşiradi.

Madda 67. SSSR Xalq Komisarlari Sovetinin qarar va вијruqlari SSSR-nin виtип territorijasida içra etiş исип тасвигіјдіг.

Madda 68. SSSR Xalq Komisarlari Soveti:

a) SSSR-nin umumittifaq va ittifaq-respublika Xalq Komisarliklarinin hamda oziga qaraşli başqa xoçalik va madanij muassasalarnin işini birlaştiradi va jolga saladi;

в) xalq-xoçalik planini, davlat виdçatini amalga aşiriş hamda

kredit-pul sistemasini mahkamlaş juzasidan caralar koradi;

v) içtimaij tərtibni taminlaş, davlat manfaatlarini hmaja qiliş va grazdanlarnin huquqlarini qoruqlaş juzasidan caralar koradi;

g) cet davlatlar Blan munasaBatlar sahasida umumij rahBarlikni amalga aşiradi;

d) haqiqij harbij xizmatga caqirilişi lazim bolgan grazdanlar-

nin har jillik kontingentlarini Belgilajdi, mamlakat quralli kuclarinin umumij qurulişiga rahbarlik qiladi;

e) zarur Bolgan taqdirda SSSR Xalq Komisarlari Soveti qaşida xoçalik, madanij, mudafaa qurulişiqa dair işlar juzasidan maxsus qomitalar va Baş Idaralar tuzadi.

Madda 69. SSSR Xalq Komisarlari Soveti idara va xoçaliknin SSSR kompetensijasiga qaratilqan tarmaqlari bojica Ittifaqci respublikalar Xalq Komisarlari Sovetlarinin qarar va вијгидlаrini toxtatişga va SSSR Xalq Komisarlarının Bujruq va instruksijalarini Bekar qilişoja haqlidir.

Madda 70. SSSR Xalq Komisarlar Soveti SSSR Alij Soveti

tamanidan qujidaqi sostavda tuzuladi:

SSSR Xalq Komisarlari Sovetinin raisi;

SSSR Xalq Komisarlari Soveti raisinin orunbasarlari;

SSSR Davlat plan komisijasinin raisi;

Sovet kontrol Komisijasinin raisi;

SSSR Xalq Komisarlari;

Tajjarlas Qomitasinin raisi;

San'at işlari Qomitasinin raisi:

Alij maktab işlari Qomitasinin raisi.

Madda 71. SSSR Hukumatı jaki SSSR Xalq Komisari SSSR Alij Sovetinin deputatidan sorav tuşganida, şu soravga uc kundan keciktirmasdan tegişli palatada aqzaki jaki jazma çavas Berişga maçburdir.

Madda 72. SSSR Xalq Komisarlari davlat idarasinin SSSR kompetensijasiga kiraturqan tarmaqlariqa rahbarlik qiladilar.

Madda 73. SSSR Xalq Komisarlari tegişli Xalq Komisarliklarinin kompetensijalari dairasida amaldagi qanunlarqa hamda SSSR Xalq Komisarlari Soveti ciqarqan qararlar va Bujruqlarqa asaslanis va ularni içra etiş juzasidan sujruq va instruksijalar ciqaradilar va ularnin Baçarilişini tekşiradilar.

Madda 74. SSSR Xalq Komisarliklari ja umumittifaq Xalq Komisarliklari jaki ittifaq-respublika Xalq Komisarliklari boladilar.

Madda 75. Umumittifaq Xalq Komisarliklari davlat idarasinin ozlariga tapşirilgan tarmaqıqa SSSR-nin Butun territorijasida ja Bevasita va jaki ozlari tajinlagan organlar arqali rah-Barlik giladilar.

Madda 76. Ittifaq-respublika Xalq Komisarliklari davlat idarasinin ozlariga tapşirilgan tarmaqıqa adatda ittifaqci respublikalardagi hamnam Xalq Komisarliklari arqali rahbarlik qiladilar va SSSR Alij Sovetinin Prezidiumi tamanidan tasdiqlanqan rojxat bojica cegaralangan malum miqdardaqi karxanalarnigina bevasita idara qiladilar.

Madda 77. Umumittifaq Xalq Komisarliklari qujidaqi Xalq Komisarliklaridan ibaratdirlar:

Mudafaa;
Taşqi işlar;
Taşqi savda;
Jollar;
Alaqa;
Suv transporti;
Aqir sanaat;
Mudafaa sanaati.

Madda 78. Ittifaq-respublika Xalq Komisarliklari qujidaqi Xalq Komisarliklaridan ibaratdirlar:

Aziq-avqat sanaati;
Jenil sanaat;
Orman sanaati;
Jer işlari;
Olalla va carva sovxozlari;
Malija;
Icki savda;
Icki işlar;
Adlija;
Saqliqni saqlaş.

BAB VI

ITTIFAQCI RESPUBLIKALARNIN DAVLAT IDARA ORGANLARI

Madda 79. Ittifaqci respublika davlat hakimijatinin en juqari içraci va farman beruci organi—Ittifaqci respublikanin Xalq Komisarlari Sovetidir.

Madda 80. Ittifaqci respublikanin Xalq Komisarlari Soveti Ittifaqci respublikanin Alij Soveti aldida çavabgar va unga hsabdardir, Ittifaqci respublika Alij Sovetinin sessijalari arasidagi davrda esa—Ittifaqci respublika Alij Sovetinin Prezidiumi aldida çavabgar va unga hsabdardir.

Madda 81. Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari Soveti SSSR va Ittifaqci respublikanin amaldagi qanunlari, SSSR Xalq Komisarlari Sovetinin qararlari va bujruqlari asasida va ularni içra qiliş juzasidan qararlar va bujruqlar ciqaradi va ularnin içrasini tekşiradi.

Madda 82. Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari Soveti avtonom respublika Xalq Komisarlari Sovetlarinin qararlarini va bujruqlarini toxtatiş hamda olkalar, oblastlar va avtonom oblastlar mihnatkaşlar deputatlari Sovetlarinin içraija qomitalari ciqarojan qarar va bujruqlarni bekar qiliş huquqiqa egadir.

Madda 83. Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari Soveti Ittifaqci respublika Alij Soveti tamanidan qujidaqi sostavda tuzuladi:

Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari Sovetinin raisi;
Rais orunbasarlari;
Davlat plan komisijasinin raisi;
Qujidaqi Xalq Komisarlari:
Aziq-avqat sanaati;
Jenil sanaat;

Orman sanaati;
Jer işlari;
Olalla va carva sovxozlari;
Malija;
Icki savda;
Icki işlar;
Adlija;
Saqliqni saqlaş;
Maarif;
Mahallij sanaat;
Kommunal xoçalik;
Sotsial taminat;

Tajjarlaş Qomitasinin vakili; San'at işlari Idarasinin basliqi;

Umumittifaq Xalq Komisarliklarinin vakillari.

Madda 84. Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari davlat idarasinin Ittifaqci respublika kompetensijasiga kiraturqan tarmaqlariqa rahbarlik qiladilar.

Madda 85. Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari, tegişli Xalq Komisarliklarinin kompetensijasi dairasida, SSSR va Ittifaqci respublika qanunlari hamda SSSR va Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari Sovetlarinin qararlari va bujruqlari, SSSR ittifaq-respublika Xalq Komisarliklarinin bujruqlari va instruksijalari asasida va bularni baçariş juzasidan bujruqlar va instruksijalar ciqaradilar.

Madda 86. lttifaqci respublikanin Xalq Komisarliklari ja ittifaq-respublika Xalq Komisarliklari va jaki respublika Xalq Komisarliklari boladilar.

Madda 87. Ittifaq-respublika Xalq Komisarliklari ham Ittifaqci respublikanin Xalq Komisarlari Sovetiga, ham SSSR-nin tegişli ittifaq-respublika Xalq Komisarligiga bojunsungan halda, davlat idarasinin ozlariga tapşirilgan tarmaqiqa rahbarlik qiladilar.

Madda 88. Respublika Xalq Komisarliklari bevasita Ittifaqci respublika Xalq Komisarlari Sovetiga bojunsunganlari halda, davlat idarasinin ozlariga tapşirilgan tarmaqiqa rahbarlik qiladilar.

BAB VII

AVTONOM SOVET SOTSIALISTIK RESPUBLIKALAR DAVLAT HAKIMIJATININ EN JUQARI ORGANLARI

Madda 89. Avtonom respublika davlat hakimijatinin en juqari organi—ASSR Alij Sovetidir.

Madda 90. Avtonom respublika Alij Soveti Avtonom respublika Konstitutsijasida belgilangan vakillik normalariga muvafiq respublika grazdanlari tamanidan tort jil muddatga sajlanadi.

Madda 91. Avtonom respublika Alij Soveti ASSR-nin bir-dan-bir qanun ciqaruci organidir.

Madda 92. Harbir Avtonom respublika Avtonom respublikanin xususijatlarini hsabga alaturqan va Ittifaqci respublikanin Konstitutsijasiga tamam muvafiq qurulqan oz Konstitutsijasiga egadir.

Madda 93. Avtonom respublikanin Alij Soveti Avtonom respublika Alij Sovetinin Prezidiumini sajlajdi va oz Konstitutsijasiga muvaliq Avtonom respublikanin Xalq Komisarlari Sovetini tuzadi.

BAB VIII

DAVLAT HAKIMIJATININ MAHALLIJ ORGANLARI

Madda 94. Olkalar, oblastlar, avtonom foblastlar, okruglar, rajonlar, şaharlar, qişlaqlarda (stanitsalar, derevnjalar, xutorlar,

selolar, avullarda) davlat hakimijatinin organlari — mihnatkaşlar deputatlarının Sovetlaridir.

Madda 95. Mihnatkaşlar deputatlarinin olka, oblast, avtonom oblast, okrug, rajon, şahar, qişlaq (stanitsa, derevnja, xutor, selo, avul) Sovetlari tegişli olka, oblast, avtonom oblast, okrug, rajon, şahar, qişlaq mihnatkaşlari tamanidan ikki jil muddatga sajlanadi.

Madda 96. Mihnatkaşlar deputatlarının Sovetlariga vakillik normalari ittifaqci respublikalarnın Konstitutsijaları blan belgilanadı.

M adda 97. Mihnatkaşlar deputatlarinin Sovetlari ozlariga воjunsunaturqan idara organlarinin işiga rahbarlik qiladilar, davlat tərtibinin qoruqlanişini, qanunlarqa riaja qilinişini va grazdanlar huquqinin qoruqlanişini taminlajdilar, mahallij хоçаlik va madanij qurulişqa rahbarlik qiladilar, mahallij виdçatni tajinlajdilar.

Madda 98. Mihnatkaşlar deputatlarının Sovetları, ularga SSSR va Ittifaqci respublika qanunları bergan huquqlar dairasida, qararlar qabul qiladilar va bujruqlar beradilar.

Madda 99. Mihnatkaşlar deputatlarinin olka, oblast, avtonom oblast, okrug, rajon, şahar va qişlaq Sovetlarinin içraci va farman beruci organlari—ular tamanidan: rais, unin orunbasarlari, sekretar va a'zalardan ibarat qilib sajlanaturqan içraija qomitalaridir.

Madda 100. Kicik çajlarda mihnatkaşlar deputatlari qişlaq Sovetlarinin içraci va farman beruci organlari, ittifaqci respublikalarnin Konstitutsijalariga muvafiq ravişda, ular tamanidan sajlangan rais, unin orunbasari va sekretardan ibarat boladi.

Madda 101. Mihnatkaşlar deputatlari Sovetlarinin içraci organları ham bu organların sajlagan mihnatkaşlar deputatları Sovetları aldıda, ham mihnatkaşlar deputatlarının juqarı turgan Sovetinin içraci organı aldıda bevasita hsabdardırlar.

BAB IX

SUD VA PROKURATURA

Madda 102. SSSR-da adil sud SSSR Alij Sudi, ittifaqci respublikalarnin Alij Sudlari, olka va oblast sudlari, avtonom respublikalar va avtonom oblastlarnin sudlari, okrug sudlari, SSSR Alij Sovetinin qarari blan tuzulaturqan SSSR maxsus sudlari hamda xalq sudlari tamanidan amalga aşiriladi.

Madda 103. Qanun tamanidan maxsus Belgilangan hallardan taşqari, Barca sudlarda işlar xalq maslahatcilarinin iştiraki Blan koruladı.

Madda 104. SSSR Alij Sudi en juqari sud organidir. SSSR Alij Sudiga SSSR va ittifaqci respublikalarnin вагса sud organlarinin sud işlari ustidan nazarat qiliв turuş vazifasi juklatiladi.

Madda 105. SSSR Alij Sudi va SSSR-nin maxsus sudlari SSSR Alij Soveti tamanidan beş jil muddatga sajlanadilar.

Madda 106. Ittifaqci respublikalarnin Alij Sudlari ittifaqci respublikalarnin Alij Sovetlari tamanidan beş jil muddatga sajlanadilar.

Madda 107. Avtonom respublikalarnin Alij Sudlari avtonom respublikalarnin Alij Sovetlari tamanidan beş jil muddatga sajlanadilar.

Madda 108. Olka va oblast sudlari, avtonom oblastlarnin sudlari, okrug sudlari mihnatkaşlar deputatlarinin olka, oblast jaki okrug Sovetlari jaki avtonom oblast mihnatkaşları deputatlarinin Sovetlari tamanıdan beş jil muddatga sajlanadılar.

Madda 109. Xalq sudlari rajon grazdanlari tamanidan umumij, toppa-toqri va ten sajlav huquqi asasida, jaşirin avaz beriş joli blan uc jil muddatga sajlanadilar.

Madda 110. Sud işlarini jurguziş ittifaqci jaki avtonom respublika jaki avtonom oblast tilida alib bariladi, şu blan birga bu tilni bilmagan kşilar ucun tarçiman arqali işga aid materiallar Blan tola tanişuv imkanijati va şunindek sudda oz ana tilida sozlaş huquqi tamin etiladi.

Madda 111. Qanunda istisnalar kozda tutulmagan bolsa, SSSR-nin barca sudlarida işlar aciq korulib, bunda ajbdarlarga ozini hmaja qiliş huquqi tamin etiladi.

Madda 112. Sudjalar mustaqildirlar va faqatojina qanunqa Bojunsunadilar.

Madda 113. Barca Xalq Komisarliklari va ularnin qaramaqidaqi muassasalar hamda şunin blan barabar ajrim mansabdar kşilar va şunindek SSSR-nin barca grazdanlari tamanidan qanunlarnin aniq baçarilişi ustidan en juqari nazarat SSSR Prokuroriga juklatiladi.

Madda 114. SSSR Prokurori SSSR Alij Soveti tamanidan jetti jil muddatga tajinlanadi.

Madda 115. Respublika, olka, oblast prokurorlari hamda avtonom respublika va avtonom oblast prokurorlari SSSR Prokurori tamanidan beş jil muddatga tajinlanadi.

Madda 116. Okrug, rajon va şahar prokurorlari ittifaqci respublikalarnin prokurorlari tamanidan beş jil muddatga tajinlanib, SSSR Prokurori tamanidan tasdiqlanadi.

Madda 117. Prokuratura organlari oz işlarini har qandaj mahallij organlardan mustaqil halda baçaradilar va faqat SSSR Prokuroriga bojunsunadilar.

BABX

*GRAZDANLARNIN ASASIJ HUQUQLARI VA BURCLARI

Madda 118. SSSR grazdanlari mihnat qiliş huquqiqa, ja'ni garantija qilinqan iş aliş va qilqan mihnatlarinin miqdari va sfatiga qarab haq aliş huquqiqa egadirlar.

Mihnat qiliş huquqi xalq xoçaliginin sotsialistik negizda ujuştirilganligi, sovet çamijatidagi işlancıqarış kuclarının toxtavsiz osganligi, xoçalik krizisları imkanijatinin joqatilqanliqi va işsizliknin tugatilganligi blan tamin qilinadi.

Madda 119. SSSR grazdanlari dəm aliş huquqiqa egadirlar. Dəm aliş huquqi işcilarnin çuda katta kopciligi ucun iş kuninin 7 saatgaca qisqartilqanliqi blan, har jili işcilarga va xizmatcilarga maaş tolangani halda otpuska berilişi blan, kop miqdardaqi sanatorijalarnin, dəm aliş ujlarinin, qlublarnin mihnatkaşlarga xizmat qiliş ucun berilganligi blan tamin qilinadi.

Madda 120. SSSR grazdanlari qariqan vaqtda hamda şunindek kasal bolgan jaki mihnatga jaraqsiz bolib qalqanda maddij taminat huquqiqa egadirlar.

Bu huquq işcilər və xizmatcilərnin davlat hsabiga ken miqjasda sotsial straxovanija qilinişi blan, mihnatkaşlarga tekin meditsina jardami blan, kop miqdardaqi kurortlarnin mihnatkaşlarga fajdalaniş ucun berilişi blan tamin qilinadi.

Madda 121. SSSR grazdanlari ilim aliş huquqiqa egadirlar. Bu huquq umumij maçburij başlanqic talim blan, oquşnin, şu çumladan juqari bilim alişnin ham tekinligi blan, juqari maktabda oqujatqanlarnin çuda kopciligiga davlatdan stipendija beriş sistemasi blan, maktablarda oquşnin ana tilida boluşi blan, zavodlar, sovxozlar, maşina-traktor stansalari va kolxozlarda mihnatkaşlarni işlabciqariş, texnika va agronomija bojica tekin oqutişni ujuştiriş blan tamin qilinadi.

Madda 122. SSSR-da xatin-qizlarqa xoçalik, davlat, madanij va içtimaij-sjasij hajatnin barca sahalarida erkaklar blanten huquq beriladi.

Xatin-qizlarnin bu huquqlarinin amalga aşirilişi xatin-qizlarqa mihnat qiliş, mihnat ucun haq aliş, dəm aliş, sotsial straxovanija qiliniş va ilim aliş juzasidan erkaklar blan ten huquqlar berilişi blan, ana va bala manfaatlarinin davlat tamanidan qoruqlanişi blan, hamiladar xatinlarga maaş tolangani halda otpuska berilişi blan, kop miqdardaqi tuquruqxanalar, balalar jaslalari va baqcalari blan tamin etiladi.

Madda 123. SSSR grazdanlarinin millati va irqiqa qaramasdan xoçalik, davlat, madanij va içtimaij-sjasij hajatnin Barca sahalarida tenhuquqli Boluşi ozgarmas, qat'ij qanundir. Grazdanlarnin irqiqa va millatiga qarab, ularnin huquqlarini bevasita jaki bilvasita qandaj bolmasin cegaralaş jaki, aksinca, ularga bevasita jaki bilvasita imtijazlar tajinlaş, şu blan birga millij jaki irqij artiqliqni jaki duşmanlik va mensimaslikni tarqib qiliş qanun tamanidan çazalanadi.

Madda 124. Grazdanlarga viçdan erkinligi berilişini taminlaş maqsadida, SSSR-da din davlatdan va maktab dindan açratilgan. Hamma grazdanlarnin dinij marasimlarni baçariş va dinga qarşi propaganda qiliş huquqiqa ega boluşi i'tiraf qilinadi.

Madda 125. Mihnatkaşlarnin manfaatlariga muvafiq va sotsialistik tuzumni mustahkamlaş maqsadida, SSSR grazdanlariga qujidaqi hurrijatlarnin berilişi qanun blan garantija etiladi:

- a) soz hurrijati;
- в) matвuat hurrijati;
- v) jiqilişlar va mitinglar hurrijati;
- g) koca demonstratsijalari va umumij juruşlar otkaziş hurrijatı. Grazdanlarnin bu huquqlari mihnatkaşlarga va ularnin taşkilatlariga basmaxanalar, qaqaz zapaslari, çamaat balari, kocalar, alaqa vasitalari va bu huquqlarni vçudga ciqariş ucun kerak bolgan başqa maddij şaraitlarnin berilişi blan tamin qilinadi.

Madda 126. Mihnatkaşlarnin manfaatlariga muvafiq va xalq ammasinin taşkilij taşabbuskarligini hamda sjasij aktivligini rvaçlantiriş maqsadida, SSSR grazdanlari ucun çamaat taşkilatlariga: kasaba sojuzlariga, kooperativ birlaşmalarga, jaşlarnin taşkilatlariga, sport va mudafaa taşkilatlariga, madanij, texnika va ilmij çamijatlarga kirib birlaşuv huquqi tamin etiladi, işcilar sinfinin qatarlaridan va mihnatkaşlarnin başqa tabaqalaridan en aktiv va anli grazdanlar esa, mihnatkaşlarnin sotsialistik tuzumni mustahkamlaş va rvaçlantiriş ucun kuraşida ularnın ilqar otradi bolgan va mihnatkaşlarnin barca ham çamaat, ham davlat taşkilatlarinin rahbarlik qiluci majasini taşkil etgan Butunittifaq kommunist(bolşevik)lar partijasiga kirib birlaşadilar.

Madda 127. SSSR grazdanlarinin şaxsij daxlsizligi tamin qilinadi. Sudnin qararidan jaki prokurornin ruxsatidan taşqari heckimnin qamaqqa alinişi mumkun emas.

Madda 128. Grazdanlarnin uj-çajinin daxlsizligi va ularnin oz-ara jazişuvlarinin jaşirinligi qanun tamanidan qoruqlanadı.

Madda 129. Mihnatkaşlarnin manfaatlarini hmaja qilqani, jaki ilmij faalijati, jaki millij-azadlik kuraşi ucun quvqinqa ucragan cetel grazdanlariga SSSR başpana huquqini beradi.

Madda 130. SSSR-nin harbir grazdani Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqinin Konstitutsijasiga riaja qilişqa, qanunlarni içra etişga, mihnat intizamini saqlaşqa, içtimaij burciga vçdan blan qaraşqa, sotsialistik turmuş qaidalarini hurmat qilişqa maçburdir.

Madda 131. SSSR-nin harbir grazdani sovet tuzuminin muqaddas va daxlsiz asasi, vatannin bajligi va qudrati ucun manba', barca mihnatkaşlarnin davlatli va madanij turmuşi ucun manba' bolgan içtimaij, sotsialistik mulkni saqlaşqa va mustahkamlaşga maçburdir.

Içtimaij, sotsialistik mulkka qasd qiluci şaxslar xalqnin duşmanlaridirlar.

Madda 132. Umumij harbij xizmat qanundir.

Işci-Deqan Qzil Armijasida harbij xizmat SSSR grazdanlarinin faxrij burcidir.

Madda 133. Vatanni hmaja qiliş SSSR-nin harbir grazdaninin muqaddas burcidir. Vatanga xjanat: qasamni buzuş, duşman tamaniga otuş, davlatnin harbij qudratiqa zarar jetkiziş, çasuslik qiliş — en aqir çnajat hsablanib, qanun bojica en qattiq ravişda çazalanadi.

BAB XI

SAJLAV SISTEMASI

Madda 134. Mihnatkaşlar deputatlarının barca Sovetlariga: SSSR Alij Sovetlar, ittifaqci respublikalarnın Alij Sovetlariga, mihnatkaşlar deputatlarının olka va oblast Sovetlariga, avtonom respublikalarnın Alij Sovetlariga, avtonom oblastlar mihnatkaş-

lar deputatlarinin Sovetlariga, mihnatkaşlar deputatlarinin okrug, rajon, şahar va qişlaq (stanitsa, derevnja, xutor, selo, avul) Sovetlariga deputatlarni sajlavcilar, jaşirin avaz beriş joli blan, umumij, ten va toppa-toqri sajlav huquqi asasida sajlajdilar.

Madda 135. Deputatlarni sajlaş umumij boladi: aqldan azganlar va sud hukmi blan qaralanib, sajlav huquqidan mahrum qilinqanlardan başqa, SSSR-nin jaşi 18-ga jetgan barca grazdanlari, ularnin irqi va millatiga, dinij i'tiqadlariqa, ilmij senziga, otraqliqiqa, içtimaij ciqişiqa, mali-mulkiga va otmuşdagi işiga qaramasdan deputatlar sajlavda qatnaşiş va sajlaniş huquqiqa egadirlar.

Madda 136. Deputatlarni sajlaş ten Boladi: harbir grazdan Bir avazga malik; hamma grazdanlar sajlavlarda ten asasda qat-

nasadilar.

Madda 137. Xatin-qizlar sajlaş va sajlaniş huquqidan erkak-

lar Blan Bir qatarda fajdalanadilar.

Madda 138. Qzil Armija saflarida xizmat qilajatqan grazdanlar sajlaş va sajlaniş huquqidan barca grazdanlar blan bir

qatarda fajdalanadilar.

Madda 139. Deputatlarni sajlaş toppa-toqri asasda Boladi: mihnatkaşlar deputatlarinin qişlaq va şahar Sovetlaridan tartib ta SSSR Alij Sovetigaca mihnatkaşlar deputatlarinin Barca Sovetlariga deputatlar sajlaş grazdanlar tamanidan toppa-toqri sajlav joli Blan Bevasita otkaziladi.

Madda 140. Deputatlar sajlaganda avaz beriş jaşirin boladi. Madda 141. Sajlav otkazilganda kandidatlar sajlav okrug-

lari Bojica korsatiladi.

Mihnatkaşlarnin çamaat taşkilatlari va mihnatkaşlarnin çamijatlari: kommunistlar partija taşkilatlari, kasaba sojuzlari, kooperativlar, jaşlarnin taşkilatlari, madanij çamijatlar sajlavda kandıdatlar korsatiş huquqi blan tamin etiladi.

Madda 142. Harbir deputat sajlavcilar aldıda oz işidan va mihnatkaşlar deputatlari Sovetinin qilqan işidan hsabat berişga maçbur va harqacan sajlavcilar kopciliginin qarari blan, qanun

Belgilagan tərtibda, caqirib alinişi mumkun.

BAB XII

GERB, BAJRAQ, BAŞŞAHAR

Madda 143. Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqinin davlat gerbi qujaş şu'lalari arasida tasvirlangan va atrafi başaqlar blan oralgan jer kurrasi ustidagi oraq va balqa rasmlaridan ibarat bolib, unda ittifaqci respublikalarnin tillarida "Butun dunja proletarlari, birlaşiniz!" deb jazilgan boladi. Gerbnin tepasida beş qirrali judluz şakli boladi.

Madda 144. Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqinin davlat bajraqi qzil alvandan ibarat bolib, unin juqaridaqi burcagida, dasta aldida, zərhəl oraq va balqa rasmi salingan, bunin tepasida esa, zərhəl haşija tutulgan beş qirrali qzil julduz boladi. Bajraq eninin uzunligiga nisbati 1:2 dir.

Madda 145. Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifaqinin вақşahari Maskav şaharidir.

BAB XIII

KONSTITUTSIJANI OZGARTIŞ TƏRTIBI

Madda 146. SSSR Konstitutsijasi faqat SSSR Alij Sovetinin har ikki palatasida ham avazlarnin kamida ucdan ikki qismini taşkil etgan kopcilik вlап qавиl qilinqan qarari вlangina ozgartiladi.

Maskav, Kreml. 5 dekabr 1936 jil

KONSTITUTS IJAJI (QONUNTASOSIJI) ITTIFOQI CUMHURIJJATHOJI SOTSTALISTI

BOBII

SOXTI IÇTIMOF

Moddaji 1. Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī dav-

lati sotsialistiji korgaron va dehqonon ast.

Moddaji 2. Asosi sijosiji IÇSS ro Sovethoji deputathoji mehnatkaşon taşkil medihand ki dar natiçaji sarnagun karda şudani hokimijjati pomeşcikon va kapitaliston va Ba dast darovarda şudani diktaturaji proletariat sabzida va mustahkam şudand.

Moddaji 3. Dar IÇSS tamomi hokimijjat dar vuçudi Sovethoji deputathoji mehnatkaşon az oni mehnatkaşoni şahr va qiş-

log menoşad.

Moddaji 4. Asosi iqtisodiji IÇSS ro sistemi sotsialistiji xoçagī va molikijjati sotsialistī ba olot va vositahoji istehsolot taşkil medihand ki inho dar natiçaji barham doda şudani sistemi kapitalistiji xoçagī, bekor karda şudani molikijjati xususī ba olot va vositahoji istehsolot va nest karda şudani istismori odam odamro, pojdor şudaand.

Moddaji 5. Molikijjati sotsialistī dar IÇSS jo şakli molikijjati davlatī (molu mulki umumi xalqī) jo şakli molikijjati kooperativī-kolxozī (molikijjati kolxozhoji çudogona, molikijjati

ttihodijahoji kooperativī) dorad.

Moddaji 6. Zamin, војідагінојі zerizamin, овно, веşано, zavodho, faвгікно, şaxtaho, konho, transporti rohi ohan, transporti ові va havojī, вankho, vositahoji aloqa, muassasahoji виzurgi хосадіјі qişloq ki az tarafi davlat taşkil karda şudaand (sovxozho, stansijahoji maşin-traktorī va qajra), incunin muassasahoji kommunalī va fondi asosiji xona - çoj dar şahrho va punkthoji sanoatī molikijjati davlatī, ja'ne molu mulki umumi xalq meвoşand.

Moddaji 7. Muassasahoji umumī dar kolxozho va taşkilothoji kooperativī bo tamomi asbobu ançom va molhoji çondori onho, mahsulote ki az tarafi kolxozho va taşkilothoji kooperativī istehsol karda meşavand, incunin binohoji umumiji onho, molu mulki çam'ijjatī, sotsialistiji kolxozho va taşkiloti kooperativiro taşkil medihand.

Har jak випаji kolxozī muvofiqi ustavi arteli xoçagiji qişloq ва qajr az daromadi asosiji az xoçagiji umumiji kolxozī megiriftagiaş, dar istifodaji şaxsiji xud qit'aji xurdi zamini nazdi havligī va dar molikijjati şaxsiji xud xoçagiji jorirason dar qit'aji nazdi havlī, havliji istiqomatī, hajvonoti mahsuldeh, murqoni xonagī va majdaasвовнојі xoçagiji qişloq dorad.

Moddaji 8. Zamini dar dasti kolxozho вudagī вагојі istifodaji вериl va ветūhlat, ja'ne аваdī ва onho voвasta karda meşavad.

Moddaji 9. Dar qatori sistemi sotsialistiji xoçagī, ki dar IÇSS şakli hukmroni xoçagī meboşad, qonun ba majdaxoçagiji xususiji dehqononi jakkadast va kosibon ki onho ba mehnati şaxsī asos jofta, ba istismori mehnati digaron roh namedihand, içozat medihad.

Moddaji 10. Huquqi molikijjati şaxsiji grazdanhoro ba daromadhoji mehnatī va zaxirahojaşon, ba havliji istiqomatī va xoçagiji jorirasoni xonagiaşon, ba asbobu ançomi rūzgoraşon, ba cizu corahoji iste'mol va rohatbaxşi şaxsiaşon, incunin huquqi ba miros giriftani molikijjati şaxsiji grazdanhoro qonun muhofazat mekunad.

Moddaji 11. Hajoti xoçagiji IÇSS so plani davlatiji xoçagiji xalqī sa manfaathoji zijod namudani sojigariji çam'ijjatī, pajvasta saland kardani daraçaji moddī va madaniji mehnat-

kaşon, mustahkam namudani istiqlolijjati IÇSS va purzūr kardani qosilijjati mudofaagiji on muajjan gardida va peş surda meşavad.

Moddaji 12. Mehnat dar IÇSS vazifa va kori воşаrаfi har jak grazdanini qoвili mehnat meвoşad muvofiqi prinsipi: "kase ki kor namekunad, vaj namexūrad".

Dar IÇSS prinsipi sotsializm ba amal guzaronida meşavad: "az har kas muvofiqi qobilijjataş, ba har kas — muvofiqi mehnataş".

BOBIII

SOXTI DAVLATI

Moddaji, 13. Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī davlati ittifoqijest ki dar asosi ittihodi ixtijoriji Çumhurijjathoji Barobarhuquqi Sovetiji Sotsialistiji zerin Barpo suda ast:

Cumhurijiati Sovetiji Federativiji Sotsialistiji Rusija,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Ukrajina,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Belorusija,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Ozarbojçon,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Gurçiston,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Armaniston,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Turkmaniston,

Cumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Uzbakiston,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Toçikiston,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Qazoqiston,

Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Qirqiziston.

Moddaji 14. Ba korbariji Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī dar vuçudi organhoji oliji hokimijjati on va organhoji idorakuniji davlatiji on, inho taalluq dorand:

a) namojandagiji Ittifoq dar munosabathoji bajnalxalqī, bas-

tan va tasdiq namudani muohadaho bo davlathoji digar;

в) mas'alahoji çang va sulh;

- v) ba sostavi IÇSS qabul namudani çumhurijjathoji nav;
- g) kontrol az воloji içroji Konstitutsijaji IÇSS va ta'mini muvofaqati Konstitutsijahoji çumhurijjathoji ittifoqī ва Konstitutsijaji IÇSS;
 - d) tasdiqi taqjiroti sarhadhoji bajni çumhurijjathoji ittifoqī;
- e) tasdiqi barpo gardidani kişvar va vilojathoji nav va hamcunin çumhurijjathoji navi muxtor dar sostavi çumhurijjathoji ittifoqī;
- z) taşkili mudofaaji IÇSS va rohbarī ba tamomi quvvahoji jaroqnoki IÇSS;
 - z) savdoji xoriçī dar asosi monopolijaji davlatī;
 - i) muhofazati amnijjati davlatī;
 - k) muqarrar kardani planhoji xoçagiji xalqiji IÇSS;
- l) tasdiqi budçeti jagonaji davlatiji IÇSS va incunin nalogho va daromadhoje ki baroji taşkil kardani budçethoji ittifoqī, çumhurijjatī va mahallī qun meşavand;
- m) idora namudani Bankho, idoraho va muassasahoji sanoatī va xoçagiji qişloq, incunin muassasahoji savdojī, ki ahammijjati umumi ittifoqī dorand;
 - n) idora kardani transport va aloqa;
 - o) rohbarī ba sistemi pulī va kreditī;
 - p) taşkili Bimaji davlatī;
 - r) giriftani zajom va dodani on;
- s) muqarrar kardani manda'hoji asosiji az zamin istifodanarī, incunin istifodanarī az nojigarihoji zeri zamin, neşaho va onho;
- t) muqarrar namudani masda'hoji asosī dar sohaji maorif va nigahdoriji tandurustī;
 - u) taşkili sistemi jagonaji ba hisobgiriji xoçagiji xalqī;
 - f) muqarrar namudani asoshoji qonunbarorī dar boraji mehnat;
- x) qonunbarorī dar boraji soxti sūdho va guzaronidani sūd; kodekshoji çinojatī va grazdanī;
- ts) qonunho dar boraji grazdaniji ittifoqī; qonunho dar boraji huquqi xoriçiho;
 - c) nașri akthoji umumi ittifoqī dar Boraji afvi umumī.

Moddaji 15. Suvereniteti çumhurijjathoji ittifoqī faqat dar doirahoje ki dar moddaji 14 Konstitutsijaji IÇSS nişon doda şuda ast, mahdud ast. Berun az in doiraho har jak Çumhurijjati ittifoqī hokimijjati davlatiji xudro mustaqillan ba amal meguzaronad. IÇSS huquqhoji suverenitetiji çumhurijjathoji ittifoqiro muhofazat menamojad.

Moddaji 16. Har jak Çumhurijjati ittifoqī вагојі хиd Konstitutsija dorad, ki vaj хизизіјјаthојі çumhurijjatro ва паzаг girifta va tamoman muvofiqi Konstitutsijaji IÇSS soxta şuda ast.

Moddaji 17. Baroji har jak Çumhurijjati ittifoqī huquqi ozodona az IÇSS Baromadan muhofazat karda meşavad.

Moddaji 18. Hududi çumhurijjathoji ittifoqiro be rozigiji onho taqjir dodan mumkin nest.

Moddaji 19. Qonunhoji IÇSS dar xoki tamomi çumhurijjathoji ittifoqī barobar quvvat dorand.

Moddaji 20. Agar qonuni Çumhurijjati ittifoqī ва qonuni umumi ittifoqī muvofiq naojad, ongoh qonuni umumi ittifoqī çorī meşavad.

Moddaji 21. Baroji grazdanhoji IÇSS grazdaniji jagonaji ittifoqī muqarrar karda meşavad.

Har jak grazdanini Çumhurijjati ittifoqī grazdanini IÇSS meвoşad.

Moddaji 22. Çumhurijjati Sovetiji Federativiji Sotsialistiji Rusija az kişvarhoji: Azovo-Cernomor, Şarqi Dur, Siвiri Oļarвī, Krasnojarsk, Kafkazi Şimolī; az vilojathoji: Voronez, Siвiri Şarqī, Gorkij, Oļarвī, Ivanovo, vilojathoji Kalinin, Kirov, Kujвişev, Kursk, Leningrad, Moskva, Omsk, Orenвurg, Saratov, Sverdlovsk, Şimolī, Stalingrad, Celaвinsk, Jaroslavl; az çumhurijjathoji muxtori sovetiji sotsialistī: Totoriston, Boşqirdiston, Doqiston, Burjat-Muqul, Kabardina-Bolqor, Qolmiq, Karelija, Komi, Qrim, Marijsk, Mordavija, Nemshoji Sohili Volga, Osetijaji Şimolī, Udmurt, Cecen-Inquş, Cuvoşiston, Joqutija va az vilojathoji muxtor: Adigej, Jahudijon, Qaracoj, Ajrot, Xakas va Cerkas iborat meboşad,

Moddaji 23. Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Ukrajina az vilojathoji: Vinnitsa, Dnepropetrovsk, Don, Kijev, Odessa, Xarkov, Cernigov va Çumhurijjati Muxtori Sovetiji Sotsialistiji Moldavija iborat meboşad.

Moddaji 24. Ba Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Ozarвојçon Çumhurijjati Muxtori Sovetiji Sotsialistiji Naxçevon va vilojati muxtori Qaraвоqi Kūhī medarojand.

Moddaji 25. Ba Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Gurçiston: ÇMSS Abxazija, ÇMSS Oçoriston va vilojati muxtori Osetijaji Çanubī medarojand.

Moddaji 26. Ba Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Uzваkiston CMSS Qaro-Qalpoq medarojad.

Moddaji 27. Ba Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Toçikis-

ton vilojati muxtori Badaxşoni Kūhī medarojad.

Moddaji 28. Çumhurijjati Sovetiji Sotsialistiji Qazoqiston az vilojathoji: Oqteppa, Olma-Ato, Qazoqistoni Şarqī, Qazoqistoni Olarbī, Qaraqanda, Qustanaj, Qazoqistoni Şimolī va Qazoqistoni Çanubī iborat ast.

Moddaji 29. ÇSS Armaniston, ÇSS Belorusija, ÇSS Turk-maniston va ÇSS Qirqiziston dar sostavi xudaşon çumhurijjat-hoji muxtor, incunin kişvar va vilojatho nadorand.

BOBIIII

ORGANHOJI OLIJI HOKIMIJJATI DAVLATIJI ITTIFOQI ÇUMHURIJJATHOJI SOVETIJI SOTSIALISTĪ

Moddaji 30. Organi oliji hokimijjati davlatiji IÇSS Soveti Oliji IÇSS meboşad.

Moddaji 31. Soveti Oliji IÇSS tamomi huquqero ki muvofiqi moddaji 14-umi Konstitutsija ba Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī doda şuda ast, ba vuçud meovarad, az baski in huquqho muvofiqi Konstitutsija ba vazifadoriji organhoji IÇSS, ki ba Soveti Oliji IÇSS hisobdeh meboşand: ba Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS, Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS va Komissariathoji Xalqiji IÇSS namedarojand.

Moddaji 32. Haddihuquqi qonunbaroriji IÇSS faqat az tarafi Soveti Oliji IÇSS ba amal ovarda meşavad.

Moddaji 33. Soveti Oliji IÇSS az du palata iborat ast: Soveti Ittifoq va Soveti Millatho.

Moddaji 34. Soveti Ittifoq az tarafi grazdanhoji IÇSS muvofiqi okrughoji intixовī az rūji normaji jak deputat az har sesad hazor nafar aholī, intixов karda meşavad.

Moddaji 35. Soveti Millatho az tarafi grazdanhoji IÇSS dar çumhurijjathoji ittifoqī va muxtor, vilojathoji muxtor va okrughoji millī az rūji normaji zerin intixos karda meşavad: 25 deputat az har çumhurijjati ittifoqī, 11 deputat az har çumhurijjati muxtor, 5 deputat az har jak vilojati muxtor va 1 deputat az har jak okrugi millī.

Moddaji 36. Soveti Oliji IÇSS Ba muddati cahor sol intixob karda meşavad.

Moddaji 37. Har du palataji Soveti Oliji IÇSS: Soveti Ittifoq va Soveti Millatho ваговагhuquqand.

Moddaji 38. Таşаввизі qonunваrorī ва Soveti Ittifoq va Soveti Millatho ва jak andozaji ваговат taalluq dorad.

Moddaji 39. Qonun vaqte tasdiqşuda hisoв mejoвad ki az tarafi har du palataji Soveti Oliji IÇSS во aksarijjati oddiji har jak az onho qавиl şuda воşаd.

Moddaji 40. Qonunhoji az tarafi Soveti Oliji IÇSS qaвul şudagī во imzoji sadr va kotiві Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS ва zaвonhoji çumhurijjathoji ittifoqī e'lon karda meşavand.

Moddaji 41. Sessijahoji Soveti Ittifoq va Soveti Millatho dar jak vaqt sar şuda va dar jak vaqt tamom meşavand.

Moddaji 42. Soveti Ittifoq sadri Soveti Ittifoqro va du çonişini onro intixob mekunad.

Moddaji 43. Soveti Millatho sadri Soveti Millathoro va du çonişini onro intixos mekunad.

Moddaji 44. Sadri Soveti Ittifoq va sadri Soveti Millatho Ba maçlishoji palatahoji daxldor rohbarī mekunand va tartiboti doxiliji onhoro idora menamojand.

Moddaji 45. Maçlishoji jakçojaji har du palataji Soveti Oliji IÇSS го sadri Soveti Ittifoq va sadri Soveti Millatho во пауват meguzaronand.

Moddaji 46. Sessijahoji Soveti Oliji IÇSS ro Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS sole du Bor da'vat mekunad.

Sessijahoji berun az navbatro Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS bo salohdidi xud jo bo talabi jake az çumhurijjathoji ittifoqī da'vat mekunad.

Moddaji 47. Agar dar Bajni Soveti Ittifoq va Soveti Millatho ixtilofe rūj dihad, mas'ala Ba halli komissijaji sozisdeh havola karda meşavad, ki dar asoshoji paritetī taşkil şuda Boşad. Agar komissijaji sozişdeh Ba qarori maqbul Ba du taraf naojad, jo agar qarori on Ba jake az palataho qanoat nabaxşad, mas'ala dubora dar palataho dida meşavad. Agar qarori du palata Baham muvofiq naojand, Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS Soveti Oliji IÇSS ro parokanda namuda va intixoboti nav ta'jin mekunad.

Moddaji 48. Soveti Oliji IÇSS dar maçlisi jakçojaji har du palata Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS ro dar sostavi: sadri Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS, 11 çonişini on, kotibi Prezidium va 24 a'zoji Prezidium intixob mekunad.

Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS az tamomi korhoji xud ba Soveti Oliji IÇSS hisobdeh meboşad.

Moddaji 49. Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS:

- a) sessijahoji Soveti Oliji IÇSS ro da'vat mekunad;
- в) ва qonunhoji çoriji IÇSS şarh medihad, farmonho meвагоvагаd;
- v) Soveti Oliji IÇSS ro ва asosi moddaji 47 Konstitutsijaji IÇSS parokanda karda va intiховоti nav ta'jin menamojad;
- g) Bo taşabbusi xud jo Bo talabi jake az çumhurijjathoji ittifoqī pursişi umumi xalqī (referendum) meguzaronad;
- d) qaror va famrhoji Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS va incunin Sovethoji Komissaroni Xalqiji çumhurijjathoji ittifoqirodar surati ba qonun muvofiq nabudani onho bekor mekunad;
- e) dar davraji bajni sessijahoji Soveti Oliji IÇSS Komissarhoji Xalqiji çudogonaji IÇSS ro muvofiqi peşnihodi sadri Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS az vazifa ozod va ba vazifa ta'jin karda va ba'd inro baroji tasdiq ba Soveti Oliji IÇSS peşnihod mekunad;
 - z) ordenho in'om medihad va nomhoji faxriji IÇSS ro mesaxşad;

- z) huquqi afvro ba amal meguzaronad;
- i) farmondihiji oliji quvvahoji jaroqnoki IÇSS ro ta'jin va ivaz mekunad;
- k) dar davraji bajni sessijahoji Soveti Oliji IÇSS dar surati huçumi harbī ba IÇSS va jo dar surati zarurijjati içro namudani ühdadorihoji muohadaviji bajnalxalqī baroji hamdigarro mudofaa kardan az agressija, holati çang e'lon mekunad;
 - safarbariji umumī va çuz'ī e'lon mekunad;
 - m) muohadahoji bajnalxalqiro tasdiq mekunad;
- n) vakiloni muxtori IÇSS ro dar davlathoji xoriçī ta'jin mekunad va çeq zada megirad;
- o) e'tibornomahoji dar nazdi on ta'jin şudan jo çeq zada girifta şudani namojandagoni diplomatiji davlathoji xoriçiro qabul mekunad.

Moddaji 50. Soveti Ittifoq va Soveti Millatho komissijahoji mandat intixos mekunand, ki inho vakolati deputathoji har jak palataro taftiş menamojand.

Palataho bo peşnihodi komissijaji mandat jo qabul kardani vakolat va jo rad kardani intixoboti deputathoji çudogonaro hal menamojand.

Moddaji 51. Soveti Oliji IÇSS vaqte ki zarur joвad, dar вогаji har kadom mas'alaje ki воşаd, komissijahoji taftiş va revizijavī ta'jin mekunad.

Hamaji idoraho va kasoni vazifador ühdador hastand ki talabhoji in komissijahoro içro kunand va ba onho material va huççathoji zaruriro taqdim namojand.

Moddaji 52. Deputati Soveti Oliji IÇSS ro ве rozigiji Soveti Oliji IÇSS va dar davraje ki sessijaji Soveti Oliji IÇSS павоşаd, ве rozigiji Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS ва çavов-gariji sūdī kaşidan jo haвs kardan mumkin nest.

Moddaji 53. Bo tamom şudani mühlati vakolat va jo ва'd az mühlataş tamom naşuda parokanda gardidani Soveti Oliji IÇSS, Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS to vaqti az tarafi Soveti Oliji az nav intiховşudaji IÇSS taşkil joftani Prezidiumi navi Soveti Oliji IÇSS, quvvati vakolati xudro nigoh medorad.

Moddaji 54. Pas az tamom şudani mühlati vakolat va jo dar surati peş az mühlat parokanda karda şudani Soveti Oliji IÇSS, Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS dar muddate ki az rūzi tamom şudani mūhlati vakolat va jo parokanda gardidani Soveti Oliji IÇSS, zijoda az du moh naboşad, intixoboti nav ta'jin mekunad.

Moddaji 55. Soveti Oliji az nav intixobsudaji IÇSS rosostavi peşinaji Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS pas az intixob

az jak moh der namonda da'vat mekunad.

Moddaji 56. Soveti Oliji IÇSS dar maçlisi jakçojaji har du palata Hukumati IÇSS—Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS rotaşkil mekunad.

BOBIIV

ORGANHOJI OLIJI HOKIMIJJATI DAVLATIJI ÇUMHURIJJATHOJI ITTIFOQĪ

Moddaji 57. Organi oliji hokimijjati davlatiji Çumhurijjati

ittifoqī Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī meвoşad.

Moddaji 58. Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī az tarafi grazdanhoji çumhurijjat ba muddati cahor sol intixob karda meşavad.

Normaji namojandagiro Konstitutsijahoji çumhurijjathoji itti-

foqī muqarrar mekunand.

Moddaji 59. Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī jagona organi qonunsarori çumhurijjat mesoşad.

Moddaji 60. Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī:

a) Konstitutsijaji çumhurijjatro qaвul mekunad va ва vaj muvofiqi moddaji 16 Konstitutsijaji IÇSS taqjirot medarovarad;

- B) Konstitutsijahoji çumhurijjathoji muxtori dar sostavi xudaş Budaro tasdiq mekunad va hududi xoki onhoro muajjan menamojad;
- v) plani xoçagiji xalqī va Budçeti çumhurijjatro tasdiq mekunad;

g) ва huquqi afvi umumī va afv kardani grazdanhoje ki az tarafi organhoji sūdiji Çumhurijjati ittifoqī hukm şudaand, molik meвoşad.

Modda ji 61. Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī Prezidiumi Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqiro dar sostavi: sadri Prezidiumi Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī, çonişinoni on, kotibi Prezidium va a'zohoji Prezidiumi Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī intixob mekunad.

Huquqi Prezidiumi Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqiro Konstitutsijaji Çumhurijjati ittifoqī muajjan mekunad.

Mod daji 62. Baroji burdani maçlisho Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī sadri xudro va çonişinoni onro intixob mekunad.

Moddaji 63. Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī Hukumati Çumhurijjati ittifoqī—Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqiro taşkil mekunad.

BOBIV

ORGANHOJI IDORAKUNIJI DAVLATIJI ITTIFOQI ÇUMHURIJJATHOJI SOVETIJI SOTSIALISTĪ

Moddaji 64. Organi oliji içrokunanda va amrdihandaji hokimijjati davlatiji Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS mesoşad.

Moddaji 65. Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS dar peşi Soveti Oliji IÇSS çavobgar va ba vaj hisobdeh meboşad va dar davraji bajni sessijahoji Soveti Olī dar peşi Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS çavobgar va hisobdeh meboşad.

Moddaji 66. Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS dar asos va saroji içroji qonunhoji çorī qarorho sarovarda, amrho medihad va içroji onhoro taftiş menamojad.

Moddaji 67. Içroji qaror va amrhoji Soveti Kəmissaroni Xalqiji IÇSS dar tamomi хокі IÇSS maçвurist. Moddaji 68. Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS:

a) kori Komissariathoji Xalqiji umumi ittifoqī va ittifoqī-çumhurijjatiji IÇSS va digar idorahoji хоçаgī va madaniji ва хиdaş toвe'ro muttahid va rohnamojī mekunad;

в) dar kori ва amal ovardani plani хоçадіјі хаlqī, виdçeti davlatī va mustahkam namudani sistemi kreditī-pulī coraho

mевinad;

v) Baroji ta'minoti tartiboti içtimol, Baroji himojaji manfaathoji davlat va muhofazati huquqi grazdanho coraho mebinad;

g) dar sohaji munosabat bo davlathoji xoriça rohbariji umu-

miro ва amal meovarad;

d) şumoraji harsolaji grazdanhoji ba xizmati haqiqiji harbī da'vatşavandaro muajjan mekunad, ba soxtmoni umumiji quvvahoji jaroqnoki mamlakat rohbarī menamojad;

e) dar surati zarurī dar nazdi Soveti Komissaroni Xalq!ji IÇSS oid ва korhoji soxtmoni хоçадī, madanī va mudofaagī

komitetho va Sarupravlenijahoji maxsus taşkil mekunad.

Moddaji 69. Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS haq dorad ki dar sohahoji idorakuni va xoçagi, ki ba vazifadoriji IÇSS taalluq dorand, qaror va amrhoji Sovethoji Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqiro az içro boz dorad va farmon va dasturul'amalhoji Komissaroni Xalqiji IÇSS ro bekor kunad.

Moddaji 70. Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS 10 Soveti

Oliji IÇSS dai sostavi zerin taşkil mekunad:

Sadri Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS;

Çonişinoni sadri Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS;

Sadri Komissijaji plani davlatiji IÇSS;

Sadri Komissijaji kontroli sovetī;

Komissarhoji Xalqiji IÇSS:

Sadri Komiteti mahsulottajjorkunī;

Sadri Komiteti korhoji san'at;

Sadri Komiteti korhoji maktabi oli.

Moddaji 71. Hukumati IÇSS jo Komissari Xalqiji IÇSS, ki pursişi deputathoji Soveti Oliji IÇSS ba onho ruçū' kunonda şuda ast, vazifadorand ki az se rūz naguzaronda dar palataji daxldor çavobi zabonī va jo xattī dihand.

Moddaji 72. Komissarhoji Xalqiji IÇSS sohahoji idora-

kuniji davlatijero ki ва vazifadoriji IÇSS medarojand, rohватт menamojand.

Moddaji 73. Komissarhoji Xalqiji IÇSS dar asos va ваroji içroji qonunhoji çorī va incunin dar asos va вагојі içroji qaror va amrhoji Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS dar doiraji vazifadoriji Komissariathoji Xalqiji daxldor farmon va dasturul'amalho naşr mekunand va içroji onhoro taftiş menamojand.

Moddaji 74. Komissariathoji Xalqiji IÇSS — jo umumi

ittifoqī va jo ittifoqī-çumhurijjatī meboşand.

Moddaji 75. Komissariathoji Xalqiji umumi ittifoqī dar tamomi xoki IÇSS korhoji idorakuniji davlatiji ba onho supurdaşudaro jo bevosita va jo ba vositaji organhoji ta'jin mekar-

dagiaşon rohbarî menamojand.

Moddaji 76. Komissariathoji Xalqiji ittifoqī-çumhurijjatī sohahoji idorakuniji davlatiji na onho supurdaşudaro hamcun qoida na vositaji Komissariathoji Xalqiji hamnomi çumhurijjathoji ittifoqī rohnarī menamojand va faqat şumoraji muajjanu mahdudi muassasahoro, muvofiqi rūjixate ki az tarafi Prezidiumi Soveti Oliji IÇSS tasdiq karda meşavad, nevosita idora menamojand.

Moddaji 77. Komissariathoji Xalqiji umumi ittifoqi iborat-

and az Komissariathoji Xalqiji:

Mudofaa;

Korhoji xoriçī;

Savdoji xoriçī;

Rohhoji ohan;

Aloga;

Transporti obi;

Sanoati vaznin;

Sanoati mudofaagī.

Moddaji 78. Komissariathoji Xalqiji ittifoqī-çumhurijjatī iboratand az Komissariathoji Xalqiji:

Sanoati xūrokvorī;

Sanoati sabuk;

Sanoati Beşagī;

Ziroat;

Sovxozhoji qallakorī va corpodorī;

Molija; Savdoji doxilī; Korhoji doxilī; Adlija; Nigahdoriji tandurustī.

BOBI VI

ORGANHOJI IDORAKUNIJI DAVLATIJI ÇUMHURIJJATHOJI ITTIFOQĪ

Moddaji 79. Organi oliji içrokunanda va amrdihandaji hokimijjati davlatiji Çumhurijjati ittifoqī Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqī menosad.

Moddaji 80. Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqī dar peşi Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī çavosgar va sa on hisosdeh mesoşad va dar davraji sajni sessijahoji Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī dar peşi Prezidiumi Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqī çavosgar suda, sa vaj hisosdeh ast.

Moddaji 81. Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqī dar asos va baroji içroji qonunhoji çoriji IÇSS va Çumhurijjati ittifoqī, dar asos va baroji içroji qaror va amrhoji Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS qaror va amrho naşr mekunad va içroji onhoro taftiş menamojad.

Moddaji 82. Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqi haq dorad, ki qaror va amrhoji Sovethoji Komissaroni Xalqiji çumhurijjathoji muxtorro az içro boz dorad, qaror va amrhoji komitethoji içroijjaji sovethoji deputathoji mehnatkaşoni kişvarho, vilojatho va vilojathoji muxtorro bekor kunad.

Moddaji 83. Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqiro Soveti Oliji Çumhurijjati ittifoqi dar sostavi zerin taşkil mekunad:

Sadri Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqi; Çonişinoni sadr;

Sadri Komissijaji plani davlatī;

Komissarhoji Xalqiji:

Sanoati xūrokvorī;

Sanoati sabuk;

Sanoati Beşagī;

Ziroat;

Sovxozhoji qallakorī va corpodorī;

Molija;

Savdoji doxilī;

Korhoji doxilī;

Adlija;

Nigahdoriji tandurustī;

Maorif;

Sanoati mahallī;

Xoçagiji kommunalī;

Ta'minoti içtimoī;

Vakili Komiteti mahsulottajjorkunī;

Sardori Upravlenijaji korhoji san'at;

Vakiloni Komissariathoji Xalqiji umumi ittifoqī.

Moddaji 84. Komissarhoji Xalqiji Çumhurijjati ittifoqi sohahoji idorakuniji davlatiji doxil na vazifadoriji Çumhurijjati ittifoqiro idora menamojand.

Moddaji 85. Komissarhoji Xalqiji Çumhurijjati ittifoqī dar asos va baroji içroji qonunhoji IÇSS va Çumhurijjati ittifoqī, dar asos va baroji içroji qaror va farmonhoji Soveti Komissaroni Xalqiji IÇSS va Çumhurijjati ittifoqī, dar asos va baroji içroji amr va dasturul'amalhoji Komissariathoji Xalqiji ittifoqīçumhurijjatiji IÇSS dar doiraji vazifadoriji Komissariathoji Xalqiji daxldor farmon va dasturul'amalho naşr mekunand.

Moddaji 86. Komissariathoji Xalqiji Çumhurijjati ittifoqī,

jo ittifoqī-çumhurijjatī va jo çumhurijjatī menoşand.

Moddaji 87. Komissariathoji Xalqiji ittifoqī-çumhurijjatī ham ba Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqī va ham ba Komissariati Xalqiji daxldori ittifoqī-çumhurijjatiji IÇSS itoat namuda, sohaji idorakuniji davlatiji ba onho supurdaşudaro rohbarī mekunand.

Moddaji 88. Komissariathoji Xalqiji çumhurijjatī nevosita

ва Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijjati ittifoqī itoat namuda, sohaji idorakuniji davlatiji ва onho supurdaşudaro rohвагī menamojand.

BOBIVII

ORGANHOJI OLIJI HOKIMIJJATI DAVLATIJI ÇUMHURIJJATHOJI MUXTORI SOVETIJI SOTSIALISTĪ

Moddaji 89. Organi oliji hokimijjati davlatiji Çumhurijjati

muxtor Soveti Oliji ÇMSS meBoşad.

Moddaji 90. Soveti Oliji Çumhurijjati muxtorro grazdanhoji çumhurijjat az rūji normahoji namojandagije ki muvofiqi Konstitutsijaji Çumhurijjati muxtor muqarrar megardad, ba muddati cahor sol intixob mekunand.

Moddaji 91. Soveti Oliji Çumhurijjati muxtor jagona or-

gani qonunsarori ÇMSS mesoşad.

Moddaji 92. Har jak Çumhurijjati muxtor baroji xud Konstitutsijaje dorad, ki vaj xususijjathoji Çumhurijjati muxtorro ba nazar girifta va tamoman muvofiqi Konstitutsijaji Çumhurijjati ittifoqī soxta şuda ast.

Moddaji 93. Soveti Oliji Çumhurijjati muxtor muvofiqi Konstitutsijaji xud Prezidiumi Soveti Oliji Çumhurijjati muxtorro intixos mekunad va Soveti Komissaroni Xalqiji Çumhurijiati muxtorro taskil monamojad

rijjati muxtorro taşkil menamojad.

BOBI VIII

ORGANHOJI MAHALLIJI HOKIMIJJATI DAVLATĪ

Moddaji 94. Organhoji hokimijjati davlatī dar kişvarho, vilojatho, vilojathoji muxtor, okrugho, rajonho, şahrho, qişloqho (stanitsaho, derevnijaho, xutorho, qişloqho, ovulho)

Sovethoji deputathoji mehnatkaşon menoşand.

Moddaji 95. Sovethoji deputathoji mehnatkaşoni kişvarho, vilojatho, vilojathoji muxtor, okrugho, rajonho, şahrho, qişloqho (stanitsaho, derevnijaho, xutorho, qişloqho, ovulho) ro mehnatkaşoni xudi hamon kişvar, vilojat, vilojati muxtor, okrug, rajon, şahr, qişloq ba muddati du sol intixob mekunand.

Moddaji 96. Normahoji namojandagī dar Sovethoji deputathoji mehnatkaşon muvofiqi Konstitutsijahoji çumhurijjathoji

ittifoqī muajjan karda meşavand.

Moddaji 97. Sovethoji deputathoji mehnatkaşon ba kori organhoji idorakuniji ba onho tobe' rohbarī menamojand, muhofazati tartiboti davlatī, riojaji qonunho va muhofazati huquqi grazdanhoro ta'min menamojand, soxtmoni xoçagī va madaniji mahalliro rohbarī mekunand, budçeti mahalliro muqarrar mekunand.

Moddaji 98. Sovethoji deputathoji mehnatkaşon dar doiraji huquqe ki qonunhoji IÇSS va Çumhurijjati ittifoqī sa onho dodaand, qarorho qasul mekunand va amrho medihand.

Moddaji 99. Organhoji içrokunanda va amrdihandaji Sovethoji deputathoji mehnatkaşoni kişvarho, vilojatho, vilojathoji muxtor, okrugho, rajonho, şahrho va qişloqho komitethoji içroijjaji onho intixos mekardagī dar sostavi sadr, çonişinoni on, kotis va a'zojon mesoşand.

Moddaji 100. Organi içrokunanda va amrdihandaji Sovet-

hoji deputathoji mehnatkaşoni qişloq dar çojhoji xurdi aholinişin, muvofiqi Konstitutsijahoji çumhurijjathoji ittifoqī, sadr, çonişini ū va kotib meboşand ki az tarafi Sovethoji mazkur intixob karda meşavand.

Moddaji 101. Organhoji içrokunandaji Sovethoji deputathoji mehnatkaşon Bevosita ham Ba Soveti deputathoji mehnatkaşon, ki organhoji mazkurro intixob karda ast, va ham Ba organi içrokunandaji Soveti Bolotari deputathoji mehnatkaşon hisobdeh meBoşand.

BOBI IX

SUD VA PROKURATURA

Moddaji 102. Adolati sūdī dar IÇSS Sūdi Oliji IÇSS, Sūdhoji Oliji çumhurijjathoji ittifoqī, sūdhoji kişvarī va vilojatī, sūdhoji çumhurijjathoji muxtor va vilojathoji muxtor, sūdhoji okrugī, sūdhoji maxsusi IÇSS, ki bo qarori Soveti Oliji IÇSS barpo karda meşavand va sūdhoji xalqī ba amal meovarand.

Moddaji 103. Didani korho dar hamaji südho bo iştiroki hamnişinoni xalqı ba amal ovarda meşavad, ba qajr az mavridhoje ki qonun maxsus peşbini karda ast.

Moddaji 104. Sūdi Oliji IÇSS organi oliji sūdī meвoşad. Ba ūhdaji Sūdi Oliji IÇSS nazorat kardan az воloji korhoji sūdiji hama organhoji sūdiji IÇSS va çumhurijjathoji ittifoqī guzoşta meşavad.

Moddaji 105. Sūdi Oliji IÇSS va sūdhoji maxsusi IÇSS ro Soveti Oliji IÇSS sa muddati panç sol intixos mekunad.

Moddaji 106. Sūdhoji Oliji çumhurijjathoji ittifoqiro Sovethoji Oliji çumhurijjathoji ittifoqī Ba muddati panç sol intixob mekunand.

Moddaji 107. Sūdhoji Oliji çumhurijjathoji muxtorro Sovethoji Oliji çumhurijjathoji muxtor ва muddati panç sol intiхов mekunand.

Moddaji 108. Sūdhoji kişvarī va vilojatī, sūdhoji vilojathoji muxtor, sūdhoji okrugiro Sovethoji kişvarī, vilojatī jo okrugiji deputathoji mehnatkaşon jo Sovethoji deputathoji mehnatkaşoni vilojathoji muxtor ba muddati panç sol intixob mekunand.

Moddaji 109. Sūdhoji xalqiro grazdanhoji rajon dar asosi huquqi intixosotiji umumī, mustaqim va sarosar so ovozdihiji pinhonī sa muddati se sol intixos mekunand.

Moddaji 110. Sūdbarī ba zaboni Çumhurijjati ittifoqī, jo muxtor, jo vilojati muxtor guzaronda meşavad, baroji kasone ki in zabonro namedonand, imkonijjati purra doda meşavad, ki ba vositaji tarçumon bo materialhoji kor oşno şavand va incunin huquq doda meşavad, ki dar sūd ba zaboni modariji xudaşon gap zanand.

Moddaji 111. Dida Baromadani korho dar tamomi sūdhoji IÇSS, modom ki qonun istisnoho peşBinī nakarda ast, oşkoro Buda, Ba şaxsi ajBdor huquqi himojat doda meşavad.

Moddaji 112. Sūdijaho mustaqilland va faqat ва qonun itoat mekunand.

Moddaji 113. Nazorati oli baroji bekamu kost içro karda şudani qonunho az tarafi tamomi Komissariathoji Xalqı va idorahoji tobei onho va ham kasoni çudogonaji vazifador va incunin grazdanhoji IÇSS ba zimmaji Prokurori IÇSS guzoşta meşavad.

Moddaji 114. Prokurori IÇSS ro Soveti Oliji IÇSS ва muddati haft sol ta'jin mekunad.

Moddaji 115. Prokurorhoji çumhurijjatī, kişvarī, vilojatī, incunin prokurorhoji çumhurijjathoji muxtor va vilojathoji muxtorro Prokurori IÇSS na muddati panç sol ta'jin mekunad.

Moddaji 116. Prokurorhoji okrugī, rajonī va şahriro prokurorhoji çumhurijjathoji ittifoqī bo tasdiqi Prokurori IÇSS ba muddati panç sol ta'jin mekunand.

Moddaji 117. Organhoji prokuratura dar içroji vazifahoji xud ва heç jagon organhoji mahallī toве' павида, faqat ва Prokurori IÇSS itoat mekunand.

BOBIX

HUQUQ VA VAZIFAHOJI ASOSIJI GRAZDANHO

Moddaji 118. Grazdanhoji IÇSS huquq ва mehnat, ja'ne huquqi giriftani kori zamonatnokro dorand, ki ва mehnati onon muvofiqi miqdor va sifataş muzd doda meşavad.

Huquq ва mehnat ва vositaji taşkili sotsialistiji xoçagiji xalqī, afzojişi pajvastaji quvvahoji istehsoliji çam'ijjati sovetī, ватtаrаf karda şudani imkonijjati вūhronhoji хоçаgī va вагнат doda şudani векогī ta'min karda meşavad.

Moddaji 119. Grazdanhoji IÇSS huquqi istirohat kardan dorand.

In huquqi istirohat ba vositaji kūtoh kardani rūzi kori aksarijati buzurgi korgaron to ba 7 soat, muqarrar kardani otpuskhoji harsola ba korgaron va xizmatcijon ba şarti doda istodani muzdi koraşon dar in muddat, bo voguzor kardani sanatorijaho, xonahoji istirohat va klubhoji bisjor baroji xizmat kardan ba mehnatkaşon, ta'min karda meşavad.

Moddaji 120. Grazdanhoji IÇSS dar ajjomi pirī, incunin dar mavridhoji Bemorī, va gum kardani qobilijjati mehnatī ba ta'minotī moddī haq dorand.

In huquq ba vositaji inkişofi vasei bimaji içtimoiji korgaron va xizmatcijon ba hisobi davlat, jormandiji tibbiji bepul ba mehnatkaşon va voguzor kardani kurorthoji bisjor ba istifodaji mehnatkaşon, ta'min karda meşavad.

Moddaji 121. Grazdanhoji IÇSS ва tahsili ilm huquq dorand.

In huquq ва vositaji tahsili iвtidoiji umumiji maçвигі, вериl виdani tahsil, az on çumla tahsili olī, во sistemi stipendijahoji davlatī вагојі aksarijjati виzигді talавадопі maktaві olī, во ta'lim

dodan dar maktabho ba zaboni modarī, bo taşkil dodani ta'limi bepuli istehsolī, texnikī va agronomī baroji mehnatkaşon dar zavodho, sovxozho, stansijahoji maşin-traktorī va kolxozho, ta'-min karda meşavad.

Moddaji 122. Dar IÇSS ва zan dar hama sohahoji hajoti хоçадī, davlatī, madanī, içtimoī-sijosī ваговаті mard huquq doda meşavad.

Imkonijjati ba amal barovarda şudani in huquqhoji zanon bo barobari mard doda şudani huquq ba zan dar mehnat, muzdi mehnat, istirohat, bimaji içtimoī va tahsil, bo muhofazati manfaathoji modar va kūdak az tarafi davlat, bo dodani otpuskho ba zan dar vaqti homilagiaş ba şarti doda istodani maoşi ū, bo tavalludxona, jasliho va boqcahoji kūdakonaji bisjor ta'min karda meşavad.

Moddaji 123. Baroвarhuquqiji grazdanhoji IÇSS, ва millijjat va nazodi onho nigoh nakarda, dar hama sohahoji hajoti хосаді, davlatī, madanī, içtimoī-sijosī, qonuni taqjirnopazir ast.

Agar ba nazod va millat nigoh karda huquqi grazdanho andake ham boşad rūjirost va jo bo rohhoji digar mahdud karda şavad, jo bar aks, rūjirost va jo bo rohhoji digar imtijozho muqarrar karda şavad, incunin agar harguna ham boşad mustasnogī va jo adovat va be e'tinogiji nazodī va jo millī tabliq karda şavad,— qonun çazo medihad.

Moddaji 124. Ba maqsadi ta'min namudani ozodiji viçdon Baroji grazdanho dar IÇSS din az davlat va maktab az din çudo karda şuda and. Ozodiji baço ovardani rasmu odathoji dinī va ozodiji tarqiboti ziddi dinī baroji tamomi grazdanho e'tirof karda meşavad.

Moddaji 125. Muvofiqi manfaathoji mehnatkaşon va ba maqsadhoji mustahkam namudani soxti sotsialistī, ba grazdanhoji IÇSS qonun:

- a) ozodiji suxan;
- в) ozodiji matвuot;
- v) ozodiji maçlisho va mitingho;
- g) ozodiji namojisho va demonstratsijahoji kūcagiro ta'min mekunad.

In huquqi grazdanho ва vositaji ва mehnatkaşon va ва taş-

kilothoji onon doda şudani matвааho, zaxirahoji koqaz, віпоhoji çam'ijjatī, kūcaho, vositahoji aloqa va digar şaroiti moddije ki вагојі ва amal вагоvаrdani iņ huquq zarurand, ta'min karda meşavad.

Moddaji 126. Muvofiqi manfaathoji mehnatkaşon va ba maqsadhoji inkişof dodani xudfa'olijjatiji taşkilotī va fa'olijjati sijosiji ommaji xalq, baroji grazdanhoji IÇSS huquqi muttahid şudan dar taşkilothoji çam'ijjatī: dar ittifoqhoji kasaba, ittihodijahoji kooperativī, taşkilothoji çavonon, taşkilothoji varziş va mudofaa, çam'ijjathoji madanī, texnikī va ilmī ta'min karda meşavad, vale fa'oltarin va boidroktarin grazdanho az safhoji sinfi korgar va tabaqahoji digari mehnatkaşon dar Partijaji kommunistiji (bolşevikoni) Umumi Ittifoq muttahid meşavand, ki vaj otrjadi peşqadami mehnatkaşon dar muborazaji onon baroji mustahkam namudan va inkişof dodani soxti sotsialistī buda va jadroji rohbarikunandaji tamomi taşkilothoji ham çam'ijjatī va ham davlatiji mehnatkaşon meboşad.

Moddaji 127. Baroji grazdanhoji IÇSS taçovuzпораzігіјі şaxsijjat ta'min karda meşavad. Kasero ве qarori sūd jo ве

tasdiqi prokuror ba habs giriftan mumkin nest.

Moddaji 128. Taçovuznopaziriji xona-çoji grazdanhoro, maxfigiji mukotabaro qonun muhofazat mekunad.

Moddaji 129. IÇSS ba grazdanhoji xoriçije ki baroji manfaathoji mehnatkaşonro mudofaa kardanaşon jo baroji fa'olijjati ilmī va jo baroji muborazaji ozodixohiji millī burdanaşon ta'qib karda meşavand, huquqi ba IÇSS panoh ovardanro medihad.

Moddaji 130. Har jak grazdanini IÇSS ühdador ast ki Konstitutsijaji Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistiro rioja kunad, qonunhoro içro kunad, intizomi mehnatro rioja kunad, na vazifaji çam'ijjatī samimona raftor kunad, qoidahoji zindagoniji çam'ijjatiji sotsialistiro ehtirom namojad.

Moddaji 131. Har jak grazdanini IÇSS ühdador ast ki molikijjati çam'ijjatī, sotsialistiro hamcun asosi muqaddas va taçovuznopaziri soxti sovetī, hamcun sarcaşmaji sarvat va tavonoiji Vatan, hamcun sarcaşmaji hajoti osudaholī va madaniji tamomi mehnatkaşon nigohdorī va mustahkam namojad.

Kasone ki ва molikijjati çam'ijjatī, sotsialistī qasdi ваd mekunand, duşmanoni xalq meвoşand.

Moddaji 132. Xizmati umumiji harbī qonun ast.

Xizmati harbī dar Armijaji Surxi Korgaru Dehqon — vazifaji iftixoriji grazdanhoji IÇSS menoşad.

Moddaji 133. Mudofaaji Vatan vazifaji muqaddasi har jak grazdanini IÇSS meboşad. Baroji xijonat ba Vatan: şikastani qasam, guzaştan ba tarafi duşman, zarar rasonidan ba iqtidori harbiji davlat, çosusī — hamcun badkirdoriji az hama badtarin bo tamomi saxtiji qonun çazo doda meşavad.

BOBI XI

SISTEMI INTIXOBKUNĪ

Moddaji 134. Intixobnoji deputatho ba hamaji Sovethoji deputathoji mehnatkaşon: Soveti Oliji IÇSS, Sovethoji Oliji çumhurijjathoji ittifoqī, Sovethoji deputathoji mehnatkaşoni kişvarho va vilojatho, Sovethoji Oliji çumhurijjathoji muxtor, Sovethoji deputathoji mehnatkaşoni vilojathoji muxtor, Sovethoji deputathoji mehnatkaşoni okrugho, rajonho, şahrho va qişloqho (stanitsaho, derevnijaho, xutorho, qişloqho, ovulho) az tarafi intixobkunandagon dar asosi huquqi umumī, barobar va mustaqimi intixobī bo ovozdihiji pinhonī guzaronida meşavad.

Moddaji 135. Intixoвhoji deputatho umumī meвoşad: hamaji grazdanhoji IÇSS, ki sinnaşon purra ва 18 sol rasida ast, dar kadom nazod va millat, dar kadom din va mazhaвe ki воҙалd, sarfi nazar az daraçaji ma'lumotaşon, sarfi nazar az muqimī вudan, az ваготаdі içtimoī, az ahvoli molu mulk va korhoji guzaṣtaaşon, haq dorand ki dar intixoв namudani deputatho iştirok kunand va xudaṣon ham intixoв ṣavand, ва ojajr az kasone ki az aql ведопаалd va gunahkorone ki sūd onhoro az huquqi intixoвī mahrum karda ast.

Moddaji 136. Intixoвhoji deputatho ваговагалd: har jak grazdanin jak ovoz dorad; hamaji grazdanho во asoshoji ваговаг dar intixoвho iştirok mekunand.

Moddaji 137. Zanon BaroBari mardon Ba huquqi intixoB kardan va intixoB şudan molikand.

Moddaji 138. Grazdanhoje ki dar safhoji Armijaji Surx meboşand, barobari tamomi grazdanho ba huquqi intixob kardan va intixob şudan molikand.

-Moddaji 139. Intixoвhoji deputatho mustaqim meвoşad: intixoв namudan ва hamaji Sovethoji deputathoji mehnatkaşon az Soveti deputathoji mehnatkaşoni qişloq va şahr sar karda to Soveti Oliji IÇSS az tarafi grazdanho веvosita во rohi inti-ховнојі mustaqim guzaronida meşavand.

Moddaji 140. Ovozdihī dar vaqti intixos namudani deputatho pinhonī mesoşad.

Moddaji 141. Kandidatho dar vaqti intixosho az har okrugi intixosī peşnihod karda meşavand.

Huquqi kandidatnişondihī Baroji taşkilothoji içtimoī va çam'ijjathoji zerini mehnatkaşon ta'min karda meşavad: taşkilothoji partijaji kommunistī, ittifoqhoji kasaba, kooperativho, taşkilothoji çavonon va çam'ijjathoji madanī.

Moddaji 142. Har jak deputat ühdador ast ki dar peşi intixoskunandagon az korhoji xudaş va az korhoji Soveti deputathoji mehnatkaşon hisosot dihad va mumkin ast ü har vaqt eo qarori aksarijjati intixoskunandagon sa tartisi muqarrarkardaji qonun az deputatī sekor karda şavad.

BOBI XII

GERB, BAJRAQ, POJTAXT

Moddaji 143. Gerві davlatiji Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī івогат az dos va putk ast, ki ва гūji kuraji

zamin, ki bo nuri oftob tasvir jofta, bo xūşahoji gandum ihota şuda ast, naqş basta ast va ba rūji oh xūşaho ba zabonhoji çumhurijjathoji ittifoqī navişta şuda ast: "Proletarhoji hamaji mamlakatho, jak şaved!". Dar sari gerb sitoraji pançgūşa meboşad.

Moddaji 144. Bajraqi davlatiji Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī iborat az parcaji surxest ki dar gūşaji boloiji on nazdiki cūbi bajraq dosu putki zarrin tasvir jofta va dar boloji onho sitoraji pançgūşaji surx buda, ba girdaş hoşijahoji zarrin dorad. Nisbati pahniji parcaji bajraq ba daroziji on 1:2 meboşad.

Moddaji 145. Pojtaxti Ittifoqi Çumhurijjathoji Sovetiji Sotsialistī şahri Moskva ast.

BOBI XIII

TARTIBI TAOJJIR DODANI KONSTITUTSIJA

Moddaji 146. Konstitutsijaji IÇSS faqat во qarori Soveti Oliji IÇSS, ki во aksarijjati kamaş az se du hissaji sadohoji har jak az palatahoji on qaвul şuda воşаd, taqjir doda meşavad.

ITARAV

QOOJAM QURLLLSL

1-statija. Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzь çumьschlar men qara caruvalardың sotsijalistik memleketi.

2-statija. SSSR-dьң sajasij negizi, — pomeccikter men kapijtalisterdin okimet вijligin qulatьр, proletarijat dijktatuvrasьн огнаtqandьqtьң nətijçesinde өsip, пьфајфан еңвексіlder depuvtattarьның Sobetteri.

3-statija. SSSR-da вагlь q өкіmet віјlіді qala men dereвnedegi ensekcilerdiki — виlагдың атыпап віјlік çyrgizetin ensekciler depuvtattarының Sobetteriniki.

4-statija. SSSR-dьң ekonomijkalьq negizi — сагичась ы kapijtalistik sijstemasьн, endiris quraldarь men sajmandarьпьң çeke mencigin çојьр, adamdь adam eksploatatsijalavы qurtqandь qtьң nətijçesinde пь qajqan sotsijalistik caruvacы ы sijstemasь çana sotsijalistik menciktegi endiris quraldarь men sajmandarь.

5-statija. SSSR-da sotsijalistik mencik ne memleket mencigi (вукіl qalьq dəvleti) tyrinde, ne kooperatip-qalqoz mencigi (çeke qalqozdardьң mencigi, kooperatip вirlestikteriniң mencigi) tyrinde воlаdь.

6-statija. Çer, onың kenderi, suvlar, ormandar, zavыttar,

pabrikter, caqtыlar, ruvdnikter, temir çol, suv çana əve transporttarы, bankiler, qatыnas quraldarы, memleket ujыmdastыrqan iri avыl сагичасын kəsip огындагы (sapqozdar, macijna-traktor stansalarы çana basqa sondajlar), solar men qatar, qalalar men өлдігізті кәзір рипктагындары педізді рәтег уј qогы — memleket mencigi, jaqnij bykil qalыq dəvleti, воlыр тавыlады.

7-statija. Qalqozdar men kooperatip ujumdarundaqu qoqamduq kəsip orundaru, mal-mylikteri men, qalqozdardun çana kooperatip ujumdarunun endirip cuqarup oturqan produvksijasu, sol suquldu, olardun qoqamduq postrojkalaru—qalqozdar men kooperatip ujumdarunun qoqamduq, sotsijalistik mencigi nolup tanuladu.

Ər віr qalqozcь yjinin, avьl сатичась ра artelinin uvstaвь војьпса, qoqamdьq qalqoz сатичась водыпап авър отытать педігді тавьсь пап вазда өz вазьпь прајдазь па уј irgesindegi садып çer yvcəskesi çana yj irgesi yvcəskesinde өz вазьпа тепсікті көтексі сатичась воды, адат титатьп ујі, өпіт тавь, дизь çana avьl сатичась вод зајталь водадь.

8-statija. Qalqozdardың qaravыndaqы çer solardың tegin çana sroksыz, jaqnij məngilik, pajdalanuvыna векitiliр вегilеdi.

9-statija. SSSR-da сагичасыь qtы ystem tyri вовър отыqan sotsijalistik сагичасыь q sijstemasь men qatar, çeke qara сагичаlar men qol өпегсіlегіпіп, kisi епведіп eksploatatsijalamaj, өz епвектегіпе syjengen usaq çeke сагичасы b qtarыпы провичьна zan çol вегеді.

10-statija. Azamattardың еңвек реп tapqan taвыstarы men çыjqan-tergenin, turatыn yji men көмексі yj сагичасыының, yj сагичасыының men yj iсіпің вијымдагын, өz вазы tutыпатын, өzіnе qolajlы çaqdaj tuvqыzатып zattarыn өz вазы menciktenyv praвазын, sol sыqыldы, azamattardың өz вазының mencigin murageri aluv praвазын— zaң qorqajdы.

11-statija. Qoqam вајьоры arttыruv, едвексіlerdin turmыs kyji men mədenijet dəreçesin yzdiksiz өгде вазтыгиv усіп, SSSR-dың çatqa çalынысты воlmауып пыqајтиv усіп çana опың отап qorqav quvaтып kycejte вегуv усіп, SSSR-dың сагичасыын turmызы qalыq сагичасының memlekettik planы војынса веlgilenip, варытаныр отыгады.

12-statija. SSSR-da ensek etyv — çumьsqa çarajtып эг віг azamattыn mindeti çana авгој alatыn ізі, mundaqы prinsip: "еңвек etpegen — ісір-çemejdi".

SSSR-da sotsijalijzmnin: "ər kimnen qolunan kelgenine qaraj, ər kimge ensegine qaraj" degen prinsisi iske asurula saradu.

HTARAV

MEMLEKET QURBLBSB

13-statija. Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzь — ten prabalь Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalardың өz erki men birigyvi negizinde mыna respuvblijkalardan quralqan sojuvzdыq memleket:

Resejdin Sobetti Pederatsijali Sotsijalistik Respuvblijkasi, Uvkrajinnin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Beloruvstin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Azerbajçannin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Gruvzijnnin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Armennin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Tyrkmennin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Ozbektin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Təçiktin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Qazaqtin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Qazaqtin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi, Qarqizdin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasi,

14-statija. Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzьпъп, опъц атьпап ваздататъп содатов окітет віјligi отъпдать теп memleket ваздати отъпдатьпъц, датауьпа кітетіп ситьзtar mьnalar:

- a) qalьq ara qatьпastarqa Sojuvz atьпaп okil вoluv, ozge memleketter men carttar çasasuv, solardь ratijpijkatsijalav;
 - в) soqьs çana віtіт məseleleri;

v) SSSR-dың sostавына çаңа respuvblijkalar aluv;

g) SSSR Konstijtutsijasьның отынdaluvын kontroldev çana odaqtas respuvblijkalardың Konstijtutsijalarының SSSR Konstijtutsijasына səjkes воluvын qamtamasыz etyv;

d) odaqtas respuvblijkalardың сек ara өzgeristerin векітуу;

- e) odaqtas respuvblijkalardың sostabыnda çana elkeler men овыньятанды, sol sыдынды, aptonomijalы çana respuvblijkalardың qurыншып векітуу;
- ç) SSSR-dьң otan qorqav isin ujьmdastьruv çana SSSR-dьң вагlьq quraldь kycterine вазсыьq etyv;
- z) memlekettik monopolija negizi војъпса зътtqъ savda isin çyrgizyv;
 - i) memleket qavьpsьzdьqып qorqav;

k) SSSR qalьq сагичасыь qыпыц plandarы веlgilev;

- I) SSSR-dың віг ыңдај memlekettik вудсетін, sonы men qatar, sojuvzdың, respuvві jkalың çana çergilikti вудсетте quralatыn salыңтаг men kiristerdi векітуу;
- m) çalpь sojuvzdьq тапьzь ват вапkilerdi, өndiristi kəsip çana avыl caruvacыlьq текетеlегі теп kəsip огыпdагып, solar теп qatar, savda kəsip огыпdагып вазqагиу;
 - n) transport pen qatbnas isterin Basqaruv;
 - o) aqca çana kredijt sijstemasına Bascılıq etyv;
 - p) memlekettik saqtıq isin ujumdasturuv;
 - r) zajьm aluv çana zajьm вегуv;
- s) çer pajdalanuvdың, sonы men qatar, ken вајыqtагын, ormandar men suvlardы pajdalanuvdың negizgi ereçelerin веlgilev;
- t) oquv çana den savlıq saqtav isteri çonindegi negizgi ereçelerdi selgilev;
- и) qalьq сагиvасыьорь езевіпіц віг ьцорај sijstemasьп ијьт-dastьгиv;
 - f) еңвек çаjыndaqы zan negizderin вelgilev;
- х) sot qurывы men sot çyrgizyv çаjыnda zan сыфагиу; qыlmьs çana aqы kodeksteri;
- ts) sojuvz azamattыqы çajыndaqы zandar; cet eldik adamdardың praваlarы çajыndaqы zandar;
 - c) əmnistija tuvralı çalpı sojuvzdıq aktiler cıqaruv.

15-statija. Odaqtas respuvblijkalardың syvberenijtetine SSSR Konstijtutsijasының 14-statijasында korsetilgen molcerde qana cek qojыlqan. Bul ajtыlqandardan вазданың вәгінде de әг віг Odaqtas respuvblijka memlekettik өкіmet віjligіn өz веті men іske азығады. Odaqtas respuvblijkalarдың syvberendik ргаваlағыn SSSR qorqap отығады.

16-statija. Ər віг Odaqtas respuvвlijkanың өz Konstijtutsijasь воladь, ol Konstijtutsija, respuvвlijkanың өzgecelikterin eskerip; SSSR Konstijtutsijasыna tolыq səjkes воlыр qurыlаdы.

17-statija. Ər віг Odaqtas respuvblijka SSSR-dan єгкіп сьорь ketyv praвазья өзінде saqtajdь.

18-statija. Odaqtas respuvblijkalarqa qaraqan terrijtorijanь

olardың ыггалысызы өгдегіууде волтајды.

19-statija. SSSR zandarьпың kyci odaqtas respuvblijkalardың вәгінің terrijtorijasыnda da віrdej.

20-statija. Odaqtas respuvulijkanьң zaңь çalpь sojuvzdьq zaңqa calьs kelse, çalpь sojuvzdьq zaң qoldanьladь.

21-statija. SSSR azamattarьna sojuvzdьц віг ьцорај аzamattьорь вelgilenedi.

Odaqtas respuvblijkanьң әг віг азатать SSSR-dьң азатать

вовър taвыladь.

22-statija. Resejdin Sobetti Pederatsijalь Sotsijalistik Respuvblijkasь: Azop-Cernomor, Qьjыт-Сьфья, Batьs-Sibir, Krasnojar, Soltystik-Qapqaz olkelerinen; Boroneç, Сьфья-Sibir, Gorkij, Batья, Іјванор, Kalijnin, Kijrop, Kyjbicep, Kyvrskij, Leningrad, Məskev, Omьskij, Огьнвог, Saratьр, Sberdlop, Soltystik, Stalingrad, Celəbi, Jaroslap овывытальнан; Tatardың, Bacqurttың, Daqыstannын, Buvrət-Monqoldың, Qabarda-Balqardың, Qalmaqtың, Kareldin, Komijdың, Qыгымпың, Marijdin, Mordьваның, Edil Nemisteriniң, Soltystik Osetinnin, Udmurtың, Сесеп-Індиустың, Сичастың, Jaquttың aptonomijalь sobetti sotsijalistik respuvblijkalarынан; Adigej, Çebirej, Qaracaj, Ojrat, Qaqas, Cerkes aptonomijalь овывыталып quraladь.

23-statija. Uvkrajinnin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasь: Віјппіјtse, Dnepropetrob, Don, Kijep, Odessa, Qarkip, Cernijgip овыь starь nan çana Moldabijanь п Aptonomijalь Sobetti Sotsija-

listik Respuvblijkasьnan quraladь.

24-statija. Azerвajçannың Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasыna Naqijcevannың Aptonomijalы Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasы çana Tav-Qагавафының aptonomijalы овыlызы kiredi.

25-statija. Gruvzijnnin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasьпа: Apqaz ASSR, Adçar ASSR, Ontystik Osetin aptonomijalь овывы kiredi.

26-statija. Өzвекtің Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasьпа Qara-Qalpaq ASSR kiredi.

27-statija. Təçiktin Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasыna

Tav-Badaqcan aptonomijalь овывыь kiredi.

28-statija. Qazaqtың Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkasы: Аqtөве, Alma-Ata, Сьорьз-Qazaqьstan, Batьз-Qazaqьstan, Qaraqandь, Qostanaj, Soltystik-Qazaqьstan, Ontystik-Qazaqьstan овыьстагьнан quraladь.

29-statija. Armen SSR-ыnda, Beloruvs SSR-ыnda, Tyrkmen SSR-ыnda çana Qыrqыz SSR-ыnda aptonomijalы respuvblijkalar da, elkeler men овывыта da çoq.

HITARAV

SOBETTI SOTSIJALISTIK RESPUVBLIJKALAR SOJUVZBNBN MEMLEKETTIK ØKIMET BIJLIGININ ÇOOJAROJB ORBNDARB

30-statija. SSSR-daqь memlekettik okimet вijliginin çoqarqь огпь — SSSR-dьң Ulь Soвeti.

31-statija. SSSR-dьң Ulь Sobeti, Konstijtutsijanьң 14 statijasь војьпса, Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzьпа вегіlір отыгарап вагіьа ргаварата iske азытыр отыгады; ујткепі, Konstijtutsija војьпса, ви ргаварат SSSR-dьң Ulь Sobetine qатајтып SSSR отыпатының: SSSR-dьң Ulь Sobeti Prezijdyminiң,

SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь Sobetiniң çana SSSR-dьң Qalьq Komijssarijattarьпьн — kompetensijasьна kirmejdi.

32-statija. SSSR-dьң zaң сыдагатып өкimet вijligin tek

SSSR-dan Ula Sobeti gana iske asarap otarada.

33-statija. SSSR-dьң Ulь Sobeti eki palatadan: Sojuvz Sobeti men Ulttar Sobetinen quraladь.

34-statija. Sojuvz Sobetin SSSR azamattarь sajlavdь n ekrik-ekriginde sajlajdь; normasь: 300 mь n adamnan bir depuvtat.

35-statija. Ulttar Sobetin odaqtas çana aptonomijalь respuvblijkalarda, aptonomijalь овыьстат men ult өкгіктегіnde SSSRdың аzататтағы sajlajdы; погтазы: әг віг odaqtas respuvblijkadan 25 depuvtat, әг віг aptonomijalь respuvblijkadan 11 depuvtat, әг віг aptonomijalь овыьстап 5 depuvtat çana әг віг ult өкгіginen віг depuvtat.

36-statija. SSSR-dьп Ulь Soвeti tort çьlqа sajlanadь.

37-statija. SSSR-dьң Ulь Sobetiniң eki palatasының: Sojuvz Sobeti men Ulttar Sobetiniң prabalarь teң.

38-statija. Zan сьqaruv insijatijвазь Sojuvz Soвeti men Ulttar Soвetinin ekevine вirdej tijisti.

39-statija. SSSR-dьң Ulь Sobeliniң eki palatasьпьң ekevinde de çaj kөрсilik pen qabbldansa, zaң bekitilgen воlьр esepteledi.

40-statija. SSSR-dьң Ulь Sobeti qabыldaqan zandar SSSR Ulь Sobeti Prezijdyminiң predsedatili men sekretarының qolь qo-jыlьр, odaqtas respuvblijkalardың tilderinde çarыjalanыр otыradы.

41-statija. Sojuvz Sobeti men Ulttar Sobetinin sessija-

larьпьц ваstaluvь da, віtyvi de віг mezgilde воlаdь.

42-statija. Sojuvz Sobeti Sojuvz Sobetine predsedatil çana oqan eki orbubasar sajlajdb.

43-statija. Ulttar Sobeti Ulttar Sobetine predsedatil çana oqan eki orbnbasar sajlajdb.

44-statija. Sojuvz Sobeti men Ulttar Sobetinin predsedatilderi tijisti palatalardың məçilisterin basqarыp, solardың icki tərtipterin mengerip otыradы.

45-statija. SSSR Ulь Sobetinin eki palatasьның вігіккен məçilisterin Sojuvz Sobeti men Ulttar Sobetinin predsedatilderi kezektesip вазрагьр отыгадь.

46-statija. SSSR Ulь Soвetinin sessijalarыn SSSR Ulь Soвetinin Prezijdymi çыьпа eki ret саqыады.

Kezekten tъs sessijalardь SSSR Ulь Sobetinin Prezijdymi ez qaravь војъпса, nemese odaqtas respuvblijkalardъп вігеvіпіц talap etyvi војъпса саqыадь.

47-statija. Sojuvz Sobeti men Ulttar Sobetinin arasında kelise almavcılında bola qalsa, məsele eki çaqtın əkilderinen ten bolup quralqan kelisim komijssijasının cecyvine beriledi. Eger kelisim komijssijası toluq kelisimge kele almasa, nemese onun qavlısı palatanın birevin qanaqattandırmasa, məsele palatalarda ekinci ret qaraladı. Eki palata bir qavlında kelmese, SSSR Ulu Sobetinin Prezijdymi SSSR-dun Ulu Sobetin taratın, çana sajlav taqajındajdı.

48-statija. SSSR-dьң Ulь Sobeti eki palatanьң вігіккен məçilisinde SSSR Ulь Sobetiniң Prezijdymin sajlajdь; типьң sostabьnda: SSSR-dьң Ulь Sobeti Prezijdyminiң predsedatili, опьң опыт огыпвазагь, Prezijdym sekretarь çana Prezijdymniң 24 тусезі воlаdь.

SSSR Ulb Sobetinin Prezijdymi ezinin barlbq isinen SSSR-dbn Ulb Sobetine esep beredi.

49-statija. SSSR-dьң Ulь Soвetiniң Prezijdymi:

- a) SSSR-dan Ula Sobetinin sessijalaran сацытар отыгады;
- в) SSSR-dың qoldanыlыр otыrqan zandarы çөпinen tysinik вегеdi, uvkazdar сыqaradы;
- v) SSSR Konstijtutsijasьпьц 47-statijasь војьпса SSSR-dьц Ulь Sobetin taratьр, çana sajlav taqajьndajdь;
- g) oz insijatijaası men, nemese, odaqtas respuvalijkalardın airevinin talap etyvi men, qajsı air məseleler çoninen aykil qalaqtan pikirin surastıradı (reperendum);
- d) SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь Sobetiniң çana odaqtas respuvblijkalardьң Qalьq Komijssarlarь Sobetteriniң qavlыlarь men çarlьqtarь zanga tuvra kelmese, solardь визьр отығады;
- e) SSSR-dьң Ulь Sobetiniң sessijalarь arasında, SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь Sobeti predsedatiliniң изыничь војынса, SSSR-dьң çeke Qalьq Komijssarlarыn qыzmetinen bosatadı çana taqajыndajdы, виlardы kejinnen SSSR-dың Ulы Sobetiniң векі-tyvine saladı;

- ç) SSSR-dьң orden nagrattarьn çana qurmetti ataqtarьn веrip otьradь;
 - z) kecirim Beryv prabasın iske asırıp otaradı;
- i) SSSR-dьң quraldь kycteriniң çoqarqь komanda вазсыьоры taqajыndajdь çana отпынан avьstыradь;
- k) SSSR-qa soqьs савичьь çasalsa, nemese qalьq aralьq carttardaqь mindetterdi отьпdav retinde вirlesip agressijadan el qorqav qaçet воlsa, SSSR-dьң Ulь Soвetiniң sessijalaтьның аralьqынda soqьs qalin çarьjalajdь;
 - l) çalpь çana caqtavlь moвlijzatsija çarьjalajdь;
 - m) qalьq aralьq carttardь ratijpijkatsijalajdь;
- n) SSSR-dьң cet memleketterdegi elcilerin taqıajındajdı, qajta саqытыр aladı;
- o) cet memleketterdin taqajыndalыр kelgen dijplomat өкilderinin senim qattarы men, kejin caqыrыlqan qattarыn qaвыldap otыradы.
- 50-statija. Sojuvz Sobeti men Ulttar Sobeti ər palatanың depuvtattarының өkildigin tekseretin mandat komijssijalarыn sajlajdы.

Mandat komijssijasьның изьничь војынса, palatalar ne ekildikti durьs dep taваdь, ne çeke depuvtattardың sajlavыn kassatsijalajdы.

51-statija. SSSR-dьң Ulь Sobeti, ezi qaçet tapqan vaqьtьпda, qandaj məsele tuvralь bolsa da, tergev çana tekseryv komijssijalarыn taqajыndajdь.

Barlьq mekemeler men qьzmet adamdarь виl komijssijalardьң talaptarьн огьнdavqa çana solarqa kerekti materijaldar men dokyvmentterdi вегір отытиуда mindetti.

- 52-statija. SSSR Ulb Sobetinin depuvtaton SSSR Ulb Sobetinin brzalogobsz, SSSR Ulb Sobetinin sessijalaro coqta, SSSR Ulb Sobetinin Prezijdyminin brzalogobsz, sotqa tartuvqa ja tutqonga aluvqa bolmajdo.
- 53-statija. SSSR Ulь Sobetinin okildik vaqьть віткеппел kejin ja mezgilinen вигьп тагаты qannan kejin, çana sajlanqan SSSR Ulь Sobeti SSSR-dьң Ulь Sobetinin çana Prezijdymin qurqanqa dejin SSSR Ulь Sobetinin Prezijdymi өz өкildigine ije воlа тигадь.

54-statija. SSSR Ulь Sobetinin ekildik vaqьть віткеппел кејіп ja mezgilinen вигьп taratыlqannan кејіп, SSSR Ulь Sobetinin Prezijdymi, SSSR Ulь Sobetinin ekildik vaqьть віткеп ja taratыlqan купіпеп вазтар, uzasa eki ajdьң ісіпdе, çana sajlav taqаjыndajdь.

55-statija. SSSR-dьң çaңа sajlanqan Ulь Sobetin SSSR Ulь Sobetiniң вигьнорь sostabьның Prezijdymi, sajlav bitken-

nen kejin, Bir ajdan qaldırmaj, caqıradı.

56-statija. SSSR-dьң Ulь Sobeti eki palatanьң birikken məçilisinde SSSR-dьң Укіmetіп — SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь Sobetin — quradь.

IV TARAV

ODAQTAS RESPUVBLIJKALARDЫN MEMLEKETTIK OKIMET BIJLIGININ ÇOOJAROJЫ ORЫNDARЫ

57-statija. Odaqtas respuvblijkadaqь memlekettik okimet віјlідіпің çoqarqь отпь — Odaqtas respuvblijkanьң Ulь Sobeti.

58-statija. Odaqtas respuvblijkanьц Ulь Sobetin respuvblijkanьц azamattarь tərt çьlqa sajlajdь.

Okildik normalarь odaqtas respuvblijkalardың Konstijtutsijalarь војыпса веlgilenedi.

- 59-statija. Odaqtas respuvblijkanьц zaц сь qaratьп огнь—sol respuvblijkanьц tek Ulь Sobeti qana.
 - 60-statija. Odaqtas respuvblijkanың Ulь Sobeti:
- a) respuvвlijkanьц Konstijtutsijasьп qaвыldajdь çana oqan, SSSR Konstijtutsijasьның 16-statijasьна səjkes tyrde, ozgerister engizip otьradь;
- в) ez sostaвыndaqы aptonomijalы respuvblijkalardың Konstijtutsijalarыn bekitip, olardың terrijtorijasының сек aralarыn belgilejdi;

- v) respuvalijkanan qalaq caruvacalaqa palanan çana aydçetin aekitip otarada;
- g) Odaqtas respuvblijkanьң sot огыпдагының ykim etken azamattarыna əmnijstija çasav çana kecirim вегуу ргавазы men pajdalanadы.
- 61-statija. Odaqtas respuvblijkanьң Ulь Sobeti Odaqtas respuvblijkanьң Ulь Sobetiniң Prezijdymin sajlajdь; munьң sostabьnda: Odaqtas respuvblijkanьң Ulь Sobeti Prezijdyminiң predsedatili, опьң огынвазагlaгь, Prezijdym sekretarь çana Odaqtas respuvblijkanьң Ulь Sobetiniң Prezijdym myceleri boladь.

Odaqtas respuvblijkanьң Ulь Sobeti Prezijdyminin ekildik ргаваlагь Odaqtas respuvblijkanьң Konstijtutsijasь војъпса веlgilenedi.

- 62-statija. Məçilisterin ваздагич усіп, Odaqtas respuvblijкапыл Ulь Sobeti ezine predsedatil çana опыл отыпваватlағып sajlajdы.
- 63-statija. Odaqtas respuvblijkanьц Ulь Sobeti Odaqtas respuvblijkanьц Укітетіп Odaqtas respuvblijkanьц Qalьq Komijssarlarь Sobetin quradь.

VTARAV

SOBETTI SOTSIJALISTIK RESPUVBLIJKALAR SOJUVZBNBN MEMLEKET BASQARUV ORBNDARB

64-statija. Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzьпьц memlekettik okimet bijliginiң is atqaratыn çana tərtiptejtin çoqarqь ornь—SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarының Sobeti.

65-statija. SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarьның Sobeti SSSR-dьң Ulь Sobetiniң aldыnda çavaptы çana isinen soqan esep beredi; al, Ulь Sobet sessijalarының arasыnda— SSSR-dың

Ulь Sobetinin Prezijdymi aldыnda çavaptь, isinen soqan esep вегеdi.

66-statija. SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarьның Sobeti, qoldanьlьр otьrqan zandarqa syjenip çana solardь orьndav ycin, qavlьlar men çarlьqtar сьqaradь, orьndaluvьn tekserip otьradь.

67-statija. SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь Sobetiniң qavlьlarь men çarlьqtarь SSSR-qa qaraqan barlьq terrijtorijada огынdaluvqa mindetti.

68-statija. SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarьның Sobeti:

- a) SSSR-dьң çalрь sojuvzdьq çana sojuvzdьq-respuvвlijkalьq Qalьq Komijssarijattarьның, өzine qaraqan өzge caruvaсыьq çana mədenijet mekemeleriniң çumьstarьн вігіктігір, ваqьт вегір otьradь;
- в) qalьq сагичасыьорьның planыn, memlekettik вудсеtti iske asыгиv çana kredijt-aqca sijstemasыn пьqajtuv çoninde cara qoldanыр отығады;
- v) qoqam tərtiвin qamtamasьz etyv, memleket myddelerin qorqav çana azamattardың praваlarыn qorqav çөпinde cara qoldanыр otыradы;
- g) cet memleketter men воlatьn qatьnastarqa çalpь вазсыва etyv isin çyzege азығыр отығады;
- d) naqız əskerlik qızmetine çıl sajın caqırıluyqa tijisti azamattardın kontijngentin belgilep otaradı, eldin quraldı kycterinin çalpı quralıs isine basculuq korsetip otaradı;
- e) qaçet воlqanda, caruvacыbq, mədenijet çana otan qorqav qurыbsы isteri çoninde SSSR-dың Qalыq Komijssarlarы Soвetiniң çanыnan arnavlы Komijtetter men Çoqarыqы Basqarmalar qurыр отығады.
- 69-statija. Memleket ваздагич men сагичасы д isterinin SSSR konpetensijasına kiretin salalarında Odaqtas respuvblij-kalardın Qalıq Komijssarları Sobetterinin qavlıları men çarlıqtarın toqtatıp qojuvqa çana SSSR-dın Qalıq Komijssarlarının вијгь дагы men пиздачагы вихича SSSR-dın Qalıq Коміјssаrları Sobetinin prabası ваг.

70-statija. SSSR-dьп Qalьq Komijssarlarьпьп Sobetin SSSR-dьп Ulь Sobeti quradь; типьп sostabь:

SSSR-dың Qalыq Komijssarlarы Sobetinin predsedatili;

SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь Sobeti predsedatiliniң огьпвазаrlarь;

SSSR-dың Memlekettik plan komijssijasының predsedatili;

Sobet Kontrol komijssijasьның predsedatili;

SSSR-dan Qalaq Komijssarlara;

Dajьndatuvcь Komijtettin predsedatili;

Korkem oner çитьstагь Komijtetinin predsedatili;

Çoqarь dəreçeli mektep çиmьstarь Komijtetinin predsedatili.

71-statija. SSSR-dьң Укітеті ja SSSR-dьң Qаlьq Komijs-sarь SSSR-dьң Ulь Sobeti depuvtatьньң suravlarьна ус куппен qaldьгтаj tijisti palatada avьzca, петезе çazba tyrde çavap qajьruvqa mindetti.

72-statija. SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь memleket вазqaruv isiniң SSSR-dьң kompetensijasьna kiretin taravlarьna

ваясыва etip otыradь.

73-statija. SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь, qoldanьlьр çyrgen zandarqa, sonь men qatar, SSSR-dьң Qalьq Komijssarlarь Sobetinin qavlьlarь men çarlьqtarьna syjenip çana solardь огьпdav ycin, tijisti Qalьq Komijssarijatьньң kompetensijasьпьң седіпен сьqрај, вијгьqtar men nusqavlar сьqагьр отьгаdь, виlardың огьпdaluvын tekserip отьгаdь.

74-statija. SSSR-dьң Qalьq Komijssarijattarь ne çalрь so-

juvzdьq ne sojuvzdьq-respuvвlijkalьq воlаdь.

75-statija. Çalpь sojuvzdьq Qalьq Komijssarijattarь memleket ваsqaruv isinin ozderine tapsьrьlojan taravьna SSSR-qa qaraqan вукіl terrijtorijada ja ozderi, ja ozderi taqajьndajtьn

огьпdагь arqыlь, вазсыва etip otыradь.

76-statija. Sojuvzdьq-respuvвlijkalьq Qalьq Komijssarijattarь memleket вазqагиv isiniң өzderine tapsьгы qan taravlarь па, teginde, odaqtas respuvвlijkalardaqь өzderi men attas Qalьq Komijssarijattarь arqы вазсы q etip отыгады; tek SSSR-дың Ulь Sobetiniң Prezijdymi векітетін tizimde kөгsetilgen sanavlы qana kəsip отыпдагып tuvra вазqагады.

77-statija. Çalpь sojuvzdьq Qalьq Komijssarijattarь вовьр

sanalatundar:

Otan qorqav isterinin Qalьq Komijssarijatь; Sьrtqь isterdin Qalьq Komijssarijatь; Surtque savda isterinin Qaluq Komijssarijatu; Çol qatьпазьпьц Qalьq Komijssarijatь; Qathnas isterinin Qalhq Komijssarijath; Suv transportьпыц Qalьq Komijssarijatь; Avbr endiristi kəsiptin Qalbq Komijssarijatb; Otan qorqav endiristi kəsibinin Qalbq Komijssarijatb. 78-statija. Sojuvzdbą-respuvblijkalbą Qalbą komijssarijat-

tarь вовыр sanalatыndar:

Tamaq endiristi kəsibinin Qalbq Komijssarijatb; Çenil endiristi kəsiptin Qalaq Komijssarijata; Agac endiristi kəsibinin Qalbq Komijssarijatb; Çer isterinin Qalbq Komijssarijatb; Astьq çana mal sapqozdarьның Qalьq Komijssarijatь; Pijnansь isterinin Qalьq Komijssarijatь: Icki savda isterinin Qalbq Komijssarijatb; Icki isterdin Qalıq Komijssarijatı; Zan isterinin Qalbq Komijssarijatb; Den savlaq saqtav isterinin Qalaq Komijssarijata.

VITARAV

ODAQTAS RESPUVBLIJKALARDIN MEMLEKET BASQARUV ORLNDARL

79-statija. Odaqtas respuvblijkanың memlekettik okimet віјlіgіпің іs atqaratыn çana tərtiptejtin çoqarqы огнь — Odaqtas

respuvelijkanьң Qalьq Komijssarlarьның Soeeti.

80-statija. Odaqtas respuvblijkaпьц Qalьq Komijssarlarьпьп Sobeti Odaqtas respuvblijkanьц Ulb Sobetinin aldыnda çavaptı çana isinen soqan esep Beredi; al, Odaqtas respuvblijkanьn Ulь Soвetinin sessijalarь arasьnda Odaqtas respuvblijkaпьц Ulь Sonetinių Prezijdyminių aldыnda çavaptы, isinen sogan esep Beredi.

81-statija. Odagtas respuvblijkanың Qalьq Komijssarlarыпып Sobeti SSSR-dың çana Odaqtas respuvblijkanың qoldanыlыр otbrogan zandarbna, SSSR-dbn Qalbo Komijssarlarb Sobetinin gavlblarb men çarlbqtarbna syjenip çana solardb orbndav ycin, gaylılar men çarlıştar cogaradı, solardın orundaluyun tekserip othradb.

82-statija. Aptonomijala respuvblijkalardan Qalaq Komijssarlars Sobetterinin gavlslars men carlsgtaren togtatep gojuvga cana olke, овывь, aptonomijalь овывытатовы ецвексиег depuvtattarı Sobetterinin atgaruv komijtetterinin gavlıları çarlьqtarьп виzuvqa Odaqtas respuvalijkanьц Qalьq Komijssarlarь Sobetinin praвasь ваг.

83-statija. Odaglas respuvblijkanon Qalog Komijssar--larьпың Sobetin Odaqtas respuvblijkanың Ulь 'Sobeti quradы; типьи sostaвь:

Odagtas respuvblijkanьn Qalьq Komijssarlarь Sobetinin predsedatili;

Predsedatildin огыпвазатlагы; Memlekettik plan komijssijasьның predsedatili; Qalbq Komijssarlarb:

Tamaq endiristi kəsibinin Qalbq Komijssarb; Cenil ondiristi kəsiptin Qalaq Komijssara; Agiac endiristi kəsibinin Qalbq Komijssarb; Cer isterinin Qalьq Komijssarь; Astbg cana mal sapgozdarbnbn Qalbg Komijssarb; Pijnansь isterinin Qalьq Komijssarь; Icki savda isterinin Qalьq Komijssarь; Icki isterdin Qalьq Komijssarь; Zan isterinin Qalbq Komijssarb; Den savlbg sagtav isterinin Qalbg Komijssarb; Oguv isterinin Qalbq Komijssarb; Cergilikti ondiristi kəsiptin Qalbq Komijssarb; Kommuvnaldag caruvacalagtan Qalag Komijssara; ∂levmettik qamsьzdandыruv isterinin Qalbq Komijssarь; Dajbndatuvch Komijtettin ekili;

Korkem oner çumьstarь ваздагтазьның вазтыды; Calpь sojuvzdья Qalья Komijssarijattarьпыя okilderi.

84-statija. Odaqtas respuvblijkanьң Qalьq Komijssarlarь memleket basqaruv isiniң Odaqtas respuvblijka kompetensija-

suna kiretin taravlaruna Basculuq etip oturadu.

85-statija. Odaqtas respuvblijkanьų Qalьq Komijssarlarь, SSSR-dьų çana Odaqtas respuvblijkanьų zandarьna, SSSR-dьų çana Odaqtas respuvblijkanьų Qalьq Komijssarlarь Sobetinių qavlьlarь men çarlьqtarьna, SSSR-dьų sojuvzdьq-respuvblijkalьų Qalьq Komijssarijattarьный вијгьqtarь men nusqavlarьна syjenip, solardь огьиdav ycin, tijisti Qalьq Komijssarijattarьный kompetensija ceginen сьфрај, вијгьqtar men nusqavlar съфагьр объгадь.

86-statija. Odaqtas respuvblijkanьц Qalьq Komijssarijattarь sojuvzdьq-respuvblijkalьq ja respuvblijkalьq воlаdь.

87-statija. Sojuvzdьq-respuvвlijkalьq Qalьq Komijssarijattarь, memleket ваздаги isiniq ozderine tapsьтырап taravьпа вазсыьд etip, Odaqtas respuvвlijkanьц Qalьq Komijssarlarьпыц Sovetine de, SSSR-dьц tijisti sojuvzdьq-respuvвlijkalьq Qalьq Komijssarijatьпа da вадьпадь.

88-statija. Respuvblijkalьq Qalьq Komijssarijattarь, memleket ваsqaruv isinin ezderine tapsьтыlqan taravlarьна вазсыв etip, Odaqtas respuvblijkanьң Qalьq Komijssarlarьның Sobetine tuvra ваqынады.

VII TARAV

APTONOMIJALЬ SOBETTI SOTSIJALISTIK RESPUVBLIJKALARDЫN MEMLEKETTIK OKIMET BIJLIGININ ÇOQIARQIЬ ORЫNDARЬ

89-statija. Aptonomijalь respuvblijkadaqь memlekettik ekimet віjliginin çoqarqь огнь — ASSR-dьң Ulь Sobeti.

90-statija. Aptonomijalь respuvblijkanьų Ulь Sobetin respuvblijkanьų azamattarь tort çьlqa sajlajdь; okildik normalarь

Aptonomijalь respuvblijkanьn Konstijtutsijasь војьиса веlgilenedi.

91-statija. Aptonomijalь respuvblijkanьц zaц сь qaratып огнь — ASSR-dың tek Ulь Sobeti qana.

92-statlja. Ər віг Артопотіјавь гезричві і капъп ез Konstijtutsijasь воlаdь; оl Konstijtutsija, Aptonomijalь гезричві і капъп ездесевіктегіп езкегір, Odaqtas гезричві і капъп Konstijtutsijasьна товья зәјкез вовър дигьвадь.

93-statija. Aptonomijalь respuvblijkanьц Ulь Soveti Aptonomijalь respuvblijkanьц Ulь Sobetinių Prezijdymin sajlajdь çana ez Konstijtutsijasь војьиса Aptonomijalь respuvblijkanьц Qalьq Komijssarlarьның Sobetin quradь.

VIII" TARAV

MEMLEKETTIK OKIMET BIJLIGININ ÇERGILIKTI ORBNDARB

94-statija. Memlekettik okimet вijliginin olkelerdegi, овьlьstardaqь, aptonomijalь овь lьstardaqь, okrikterdegi, avdandardaqь, qalalardaqь, selenderdegi (stanijtsalardaqь, dereвnelerdegi, quvtorlardaqь, qь staqtardaqь, avь ldardaqь) огь ndarь епвексiler depuvtattarь пъп Sobetteri во ladь.

95-statija. Епвексіler depuvtattarьпьп olkelik, овыь вы артопотіјав овыв вы формаций, аудапфы, qalalыq, selendik (stanijtsa, dereвпе, quvtor, qustaq, avul) Sobetterin tijisince olke, овыв, артопотіјав овыв, октік, avdan, qala, selen епвексіleri eki çыqa sajlajdы.

96-statija. Enвekciler depuvtattarьпың Sovetterine өkildik normalarь odaqtas respuvalijkalardың Konstijtutsijalarы војыпса веlgilenedi.

97-statija. Ensekciler depuvtattarьпың Sosetteri ozderine qaraqan ваздаги отындагының isine вазсыыд korsetip otыrады,

memlekettik tərtiptin qorqaluvыn, zandardыn qoldanыluvыn çana azamattardыn praваlarыныn qorqaluvыn qamtamasыz etip otыra-dы, çergilikti caruvaсыlың çana mədenijet qurыlыstarыna вазсыlың etip otыradы, çergilikti вуdçettі веlgіlер отыrады.

98-statija. Ensekciler depuvtattarьпың Sobetteri, ozderine SSSR-dың çana Odaqtas respuvblijkanың zandarы војынса вегіlgен ртаваlагдың седінен сырај, qavlы сырагыр, çarlың вегір отығады.

99-statija. Еңвексіler depuvtattarьның өlkelik, овывыться, артопотіјав овывыться, өкгіктік, avdandься, qalalься, selendik Sobetterinin is atqaratьп çana tərtiptejtin огындагы озыlardың өzderi sajlap qojatыn atqaruv komijtetteri воladы; виlardың sostaвында: predsedatil, опың огынвазагlaгы, sekretar çana тусеleri воlады.

100-statija. Odaqtas respuvblijkalardың Қопstijtutsijalarы војыпса, kicirek selenderdegi еңвексіler depuvtattarының selendik Sobetteriniң is atqaratыn çana tərtiptejtin огындагы — озы- lardың өzderi sajlap qojatыn predsedatili, опың огынвазагы çana sekretarы воlады.

101-statija. Ensekciler depuvtattarь Sobetterinin is atqaratь отыпсать ozderin sajlaqan ensekciler depuvtattarьпың Sobetine de, ensekciler depuvtattarьпың sodan çoqurqы Sobetinin is atqaratыn отпыпа da tuvra esep ветір turadы.

IX TARAV

SOT ÇANA PROKUVRATUVRA

102-statija. SSSR-daədil sottь çyzege asьratьndar: SSSR-dьң Çoqarqь Sotь, odaqtas respuvblijkalardьң Çoqarqь Sottarь, elkelik çana овыь stьq sottar, aptonomijalь respuvblijkalar men aptonomijalь овыь stardың sottarь, ekriktik sottar, SSSR-dың Ulь Sobetiniң qavlызы војынса qurы atы, SSSR-dың derbes sottarь, qalыq sottarь.

103-statija. Zanda ədejilep ajtalqan retterde Bolmasa, Barlıq sottarda çumas qalaq zasedatilderinin qatanasa men qaralada.

104-statija. SSSR-dьң Çофагфь Sotь—eң çофагфь sot ornь воlаdь. SSSR-dьң Çофагфь Sotьпа SSSR-dьң çana odaqtas respuvblijkalardьң вагlьф sot orыndarының sot çumыstarып вафыау mindeti çykteledi.

105-statija. SSSR-dьң Çоqагqь Sotьп çana SSSR-dьң der-

вез sottarыn SSSR-dың Ulь Soвeti вез çыlqa sajlajdы.

106-statija. Odaqtas respuvblijkalardың Çoqarqы Sottarыn odaqtas respuvblijkalardың Ulы Sobetteri bes çыlqa sajlajdы.

107-statija. Aptonomijalь respuvblijkalardың Çoqarqь Sottarыn aptonomijalь respuvblijkalardың Ulь Sobetteri bes çы-

qa sajlajdь.

108-statija. Olkelik çana овывыть sottardы, aptonomijalы овывытагды sottarы, өкгіктік sottarды еңвексіlег depuvtattarының өlkеlik, овывытың ja өкгіктік Soвеtteri ne aptonomijalы овывытагдың еңвексіlегі depuvtattarының Soвetteri вез çыqa sajlajdы.

109-statija. Qalьq sottarьп avdannьң azamattarь çalpьqa вігdej, tete çana ten sajlav praвазь војьпса davьstь çasьгьп

ветуv çolь men ус çьlqа sajlajdь.

110-statija. Sot isi odaqtas ja aptonomijalь respuvblijkaпъц ja aptonomijalь овывыть tilinde çyrgiziledi, виl tildi віlmejtin adamdardың çишызтары materijal men pereводсік агрыь tolьq tanьsuv, sonь men qatar, sotta ana tilinde søjlev praвазь qamtamasьz etiledi.

111 - statija. SSSR-dьц вагlьq sottarьпda, zaц војьпса erekce eskertilgende воlmasa, çumьs асьq tyrde qaraladь, ајьркегlегdіц

qогојачсь aluv ргавазь qamtamasьz etiledi.

112-statija. Sodijalar ec kimnin papalenda emes, olar tek

zanoja ojana Baojenade.

113-statija. Zandardь вагіь Qalьq Komijssarijattarьның, solarqa qaraqan mekemelerdin, çana SSSR-dьң çeke qьzmet adamdarь men azamattarьның da myltiksiz огындауын qadaqalajtын ең çoqarqь ваqыlaусы q mindeti SSSR-dың Ргокиугогына çykteledi.

114-statija. SSSR-dьң Ргокичгогьн SSSR-dьң Ulь Sobeti çeti çьlqa taqajьndajdь.

115-statija. Respuvblijkalaq, olkelik, овывать ргокичгогlardь çana aptonomijalь гезричвlijkalardың, aptonomijalь овыlыstardың ргокичгогагын da SSSR-dың Ргокичгогы вез çыlqa taqajыndajdы.

116-statija. Okriktik, avdandьq çana qalalьq prokuvrorlardь, SSSR Рюкичгогьның векітууі теп cdaqtas respuvblijka-

lardың prokuvrorlarы вез çыlqа taqајындајды.

117-statija. Prokuvratuvra огъпсать од mindetterin огъпсадарана, tek SSSR Prokuvrorъпа одапа ваодъпър, çergilikti огъпсатски дај-дајзъѕъпъп се воравъпса вовтајства.

XTARAV

AZAMATTARDЫN NEGIZGI PRABALARЬ MEN MINDETTERI

118 - statija. SSSR azamattarьпьц ецвек etyvge, jaqnij ецведінің sanь men sapasьпа lajьq aqьsь ваг garantijalь çumьs aluvqa praвазь ваг.

Епвек etyv praвазьи qalьq сапичасыьорының sotsijalistik çol men ијымdastыныqandыqы, soвеt qoqamының endiris kycteriniң yzdiksiz өskendigi, сапичасыыq krijzisteriniң воlиv туткіндігінің qurtыlqandыqы çana çuтызыздықтың çojыlqandыqы qamtamasыz etip otыradы.

119-statija. SSSR azamattarыnың tыпыquvqa ргавазы ваг.

Тьпьquv ргавазьп, çumьscыlardың asa kөрсiligi ycin çumьs kyniniң 7 saqatqa cejin tysirilgendigi, çumьscыlar men qьzmetcilerge çы sajын dem alыs вегіlір, dem alыs kynderine еңвек адызының qosa təlenyvi, keң əris alqan sanatorijalardың, tыпыquv yjleriniң, kluvвtardың еңвексіler keregin ətevge вегіlууі qamtamasыz etip otыradы.

120-statija. SSSR azamattarьпьц, qartajojanda çana avьгьр

ne çumьsqa çaramaj qalqanda, çərdem alьр qamtamasьz etilyvge ргавазь ваг.

Bul prabans çumsschlar men que prabatilerdi memleket esebine əlevmettik saqtaq çolu men qamsuzdanduruvdun ken tyrde erkendetilyvi, enbekcilerge medijtsijna çərdeminin tegin korsetilyvi, enbekcilerdin pajdalanuvuna ken eris alqan kuvrorttardun berilyvi qamtamasuz etip oturadu.

121-statija. SSSR azamattarьның одыр віlіт aluvoja praвазы ваг.

Bul praваль çappaj mindetti ваstаvьс одич, одичдья, опья icinde çoqarь dəreçeli одичдья da, tegin одьтышчь çoqarь dəreçeli mektepte одичсы атабы аза көрсіlідіпе memleketten stijpendija вегуу sijstemasь, одичдья mektepte ana tilinde çyrgizilyvi, zavьttarda, sapqozdarda, macijna-traktor stansala-тьпда çana qalqozdarda еңвексіlегде өндігіз, teqпijka çana agronomija віlіmderiniң tegin yjretilyvi qamtamasьz etip отьгадь.

122-statija. SSSR-da caruvaсыьq, memleket, mədenijet çana qoqam-sajasat tirciliginin вагlьq salalarыnda da əjelge erkek pen ten praва вегiledi.

Əjelderdin виl praвaların iske asıruv mymkinciligi еңвек еtyvge, еңвек ады аluvqa, tыпыquvqa, əlevmettik saqtыq çolы men qamsыzdandыrыluvqa çana одыр віlim aluvqa əjelge erkek pen віrdej praва вегіlyvi, ana men ваlапың myddelerin memlekettin qorqavы, əjel eki qaват воlqanda oqan dem alıstar вегіlір, sol kynderiniң tijisti адызылың telenyvi, əjel возапаты ујlerdin, ваlа jaslileri men ваqсаlағылың keң өгіз alqаndыqы qamtamasыz etip отығады.

123-statija. SSSR azamattarьпьц ultь, rasasь qandaj вolsa da, caruvacьlьq, memleket, mədenijet çana qoqam-sajasat tir-ciliginiң вагlьq salalarьпdaqь teң praваlьlьqь—виlçьтаjtьп zaң.

Rasasına ja ultına qarap, azamattardın prabalarına tuvra ja çanamalap bolsa da cek qojuvcılın, ja bolmasa, rasası men ultına qarap, olardın birinen birin tuvra ja çanamalap artıq keryvciliktin qandajın bolsa da, sonı men qatar, rasa ja ult erekceligin, nemese rasasına ja ultına qaraj çek keryvcilikti, çijrenyvcilikti çaqtap ygittevdin qandajın bolsa da—zan çazalajdı.

124-statija. Azamattardың өçdan воstandының qamtamasыz etyv maqsatы men, SSSR-da din — memleketten, mektep — dinnen açыratыlqan. Din qurыртагып огындау воstandының çana dinge qarsы propaganda воstandының рајдаlапиуна вагын аzamattar erikti.

125-statija. Ецвексіlerdiң myddelerine səjkes çana sotsijalistik qurыbstы пыqajtuv maqsatы men, SSSR azamattarыпың:

- a) sez вostandьqьn;
- B) Baspa soz Bostandbolbn;
- v) çıjılıs çana mijtingi çasav Bostandını;
- g) kocede çyrip qara korsetyv, demonstratsija çasav воstandьqьп — zan qamtamasьz etip otьгаdь.

Azamattardun bul prabalarun enbekcilerge çana bulardun ujumdaruna baspaqanalardun, zapas qaqazdardun, qoqamduq yjlerdin, kocelerdin, qatunas quraldarunun çana osu prabalarun iske asuruvqa qaçetti ozge de materijaldun jçaqdajlardun berilyvi qamtamasuz etip oturadu.

126-statija. Eңвексіlerdiң myddelerine səjkes çana qalıq видагазының ијытсындың talaвын, sajasij веlsendiligin өгкендетуу тарындағына төп, SSSR azamattarының qoqam ијытсынана: propsojuvzdarqa, kooperatip вігlеstіктегіне, çastar ијытдагына, sport çana otan qorqay ијытдагына, тәденіјет, teqnijka çana qыыт qoqamdarына кігір вігlезуу ргавазы qamtamasыz etiledi; al, çитысы тавының çana вазда еңвексіlerdiң qatarынан сырдан аза веlsendi çana asa sanalы azamattar Bykil Sojuvzdың коттичні (воlсевікте) partijasына кігір ијытдазады; виl partija еңвексіlerdің sotsijalistік qurышыты пырајтиу çana өгкендетуу çolыndağы kyresinde solardың aldыңының, qoqamdың ијытдағының da, тетlектік ијытдағының da çetekci ијытдызы.

127-statija. SSSR azamattarьпьц от вазьпа ес kimniң tijmevi qamtamasьz etilip otьradь. Sottьң qavlьзь воlmasa ja prokuvrordьң sanksijasь воlmasa, ес kim tutqьпqa alьпвајдь.

128-statija. Azamattardың ваз рапазына ес kimniң tijmevciligin çana qat-qаваг quрыјанын zan qorqap otыradы. 129-statija. Ensekcilerdin myddelerin qorqaqandыqы усіп, пе qыыт qытеті, nemese ult azattыqы kyresi ycin quvqыnda çyrgen cet el azamattarының panalavыna SSSR prasa веredi.

130-statija. SSSR-dьц ər віг azamatь Soвetti Sotsijalistik Respuvвlijkalar Sojuvzьпьц Konstijtutsijasьп виlсьtрај qoldanuvqa, zandardь orьпdavqa, enвек tərtiвіп saqtavqa, qoqamdьq вогьсьпа adal nijet pen qaravqa, sotsijalistik qoqam tirciliginiң ereçelerin sьjlavqa mindetti.

131-statija. SSSR-dьң ər віг аzamatь qoqamdьq, sotsijalistik mencikti soвet qurыьвьньң asa ardaqtь, əri ec kim qol suquvына воlmajtы negizi dep, otannың вајіьоры men ајватіь quvatының kəzi dep, ватіь qensekcilerdin avqattы çana mədenijetti turmызының kəzi dep, saqtavqa çana пыqajtuvqa mindetti.

Qoqamdьq, sotsijalistik mencikke qol suquvcь adamdar —

qalьqtьц duspanь воladь.

132-statija. Çalpьqa віrdej əskerlik mindeti zan воlьр taвьladь.

Çumьscь-Qara caruva Qьzьl Armijasьnda əskerlik qьzmetin atqaruv — SSSR azamattarьnың qurmetti mindeti.

133-statija. Otandь qorqav — SSSR-dьң ər віг аzamattarьпьц аsa ardaqtь вогьсь. Otanqa qastьq istev: anttь виzиv, çav çaqьпа сьорь ketyv, memlekettiң soqьs quvatьпа zьjan keltiryv, tьңсыь q istev, — вагьр turqan çavьzdь q вовьр еseptelip, zaңпың ең qattь kyci воjынса çazalanadь.

XITARAV

SAJLAV SIJSTEMASЬ

134-statija. Sajlavda еңвексіler depuvtattarының ватыра Sobetterine: SSSR-dың Ulы Sobetine odaqtas respuvblijkalardың Ulы Sobetterine, еңвексіler depuvtattarының өlkelik çana овы- lызық Sobetterine, aptonomijalы respuvblijkalardың Ulы Sobetterine, aptonomijalы овы ызықтаның еңвексіler depuvtattarының

Sobetterine, enbekciler depuvttaranan okriktik, avdandad, qalalad, selendik (stanijtsa, derebne, quvtor, qastaq, aval) Sobetterine depuvtattarda sajlavcalar çalpada birdej, ten çana tote sajlav prabasa bojanca, davasta çasaran beryv çola men sajlajda.

135-statija. Depuvtattardың sajlavы çalрында вirdej воlады: SSSR-дың çasы 18 ge çetken вагын аzamattarының, гаsasы men ultы, dini, oquv senzisi, отырындынды, əlevmettik tegi, əl-avqat kyji çana өtkendegi isi qandaj воlsа da, depuvtat sajlavna çana sajlanuvna praвазы ваг, çalqыz-аq, адыы ауыздап çana sot ykimi војынса sajlav praвазы çојындан аdamdardың sajlav praвазы воlmајды.

136-statija. Depuvtattardың sajlavы teң sajlav воlады: әг віг аzamat віг-аq davыsqa ije; вагlың azamattardың sajlavqa qatыnasuv ргавазы вігdej.

137-statija. Əjelderdin sajlavqa da, sajlanuvqa da ргавазь erkekter men віrdej.

138-statija. Qьzы Armija qatarыndaqы azamattardың sajlavqa da, sajlanuvqa da praвазы вагы аzamattar men вirdej.

139-statija. Depuvtattardьң sajlavь tote sajlav воlаdь: еңвексіler depuvtattarьның selendik çana qalalьң Sobetterinen вазtар, SSSR-dың Ulь Sobetine dejin, еңвексіler depuvtattarьның вагіьң Sobetterine depuvtattardь azamattardың ozderi tuvra, tote sajlav çolь men sajlajdь.

140-statija. Depuvtattardың sajlavыnda davыs çазығып вегilеdi.

141 - statija. Sajlav kezinde, kandijdattar, sajlav okrikterinde usbnbladb.

Çurtcыbq ujыmdarы men ennekciler qoqamdarыnыn: kommuvnis partijasы ujыmdarыnыn, propsojuvzdardыn, kooperatipterdin, çastar ujыmdarыnыn, mədenijet qoqamdarыnыn — kandijdattardы usыnuv pranası qamtamasız etiledi.

142-statija. Ər віг depuvtat өz çumьsьпап çaпа еңвекciler depuvtattarь Sobetiniң çumьsьпап sajlavcыlarьпа esep вегууде mindetti; depuvtattь, sajlavcыlar көрсіlідіпің ujqaruvь men, qaj vaqьtta воlsа da zandaqь tərtiр војьпса qajta саqьгьр aluvqa воlаdь.

XII TARAV

GERB, MEMLEKET TUVЬ, ASTANA

143-statija. Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzьпыл memleket gerвьзь—kyn səvlesine вөlengen çana çijegi egin вазtагь men qorcalqan çer сагьпа оглатыlqап огаq pen ваlqа воlась, onda odaqtas respuvblijkalarсың tilderinde: "Вукіl çer çyzinin proletarlarы, вігідіпсег!" degen çazuv воlасы. Gerвтың çоqагоры çаqыпса вез тагшасты çuldых воlасы.

144-statija. Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzьпъп memleket tuvь—çoqarqь çaq вигьсьпda tuvdьң завьпьң çanьnda altьп oraq pen altьп ваlqапьң syvreti salьпqan, виlardьң ystingi çaqыnda altьп men komkerilgen вез tarmaqtь qьzьі çuldьгь ваг qьzы matadan воlаdь. Tuvdың eni віг езе, изьпь екі езе воlаdь.

145-statija. Sobetti Sotsijalistik Respuvblijkalar Sojuvzьпьц astanasь — Məskev qalasь.

XIII TARAV

KONSTIJTUTSIJANЬ OZGERTYV TƏRTIBI

146-statija. SSSR Konstijtutsijasь SSSR-dьң Ulь Sobetinin ər palatasыndaqы davыstың, keminde yeten ekisindej kepciligi qabыldaqan qavlыsы војыпса qana ezgertiledi.

IBOLYM

QOOMDUQ TYZYLYŞ

1-statija. Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzu — çumuşculardan çana dajqandardan sotsialistik mamleketi.

2-statija. SSSR dьп sajasь negizin — pomeşcikter menen kapitalister вijligin qulatuunun çana proletariat diktaturasь çenip aluunun natijçasьnda өзүр сьqqan çana съңdalqan — emgekciler deputattarьпып Sovetteri tyzөt.

3-statija. SSSR da вуtкуl віјlік — emgekcilerdin deputattarьnьn Sovetteri arqыluu şaar menen ajыl-qыştaqtыn emgekci-

lerine taandьq.

4-statija. Carвanьn kapitalistik sistemasьn çojuunun, өпdyryş quraldarь menen qaraçattarьna çeke encilik qыluunu qurutuunun çana da kişini kişi eksploatatsijaloonu çoq qыluunun natijçasьnda векідеп сагвальп sotsialistik sistemasь çana өпdyryştyn quraldarь menen qaraçattarыn sotsialistik enci qыluu SSSR dыn ekonomikalыq negizin tyzət.

5-statija. SSSR da sotsialistik enci, çe mamlekettik enci (çalpь eldin kenci) formasьnda, çe kooperativdik-kolxozduq enci (ajrьт kolxozdordun encisi, kooperativdik вігіктеlerdin

encisi) formasında воют.

6-statija. Çer, anьn icindegi вајвьфат, suular, toqojlor, zoottor, faвrikalar, şaxtalar, kender, temir çolduq, suuluq çana avalьф transporttor, вапкаlar, вајвань фагасаttагь, mamleket tarавьнан ијиşturulojan ајы сагвавъф iri işqanalar (sovxozdor, maşina-traktor stansijalarь çana oşol өңdyylөr) çana da şaarlar menen өнөг çaj punkttarыndaqь kommunalыq işqanalar çana negizdi yj-çaj fondu mamlekettik enci воlир sanalat, ваşqaca ајtфанда, çalрь eldin kenci воlир sanalat.

7-statija. Kolxozdordoqu çana kooperativdik ujumdardaqı qoomduq işqanalar, alardın tiryy çana olyy şajmandarı menen birge, kolxozdor çana kooperativdik ujumdar ondyrgon azıqtylyk, oşonu menen birdej alardın qoomduq imarattarı, kolxozdordun çana kooperativdik ujumdardın qoomduq, sotsialistik encisi bolot.

Ajbl carвa artelinin ustavьna çaraşa, ar віг kolxoz tytynynyn ezymdyk pajdalanьşьnda, qoomduq kolxoz carвasьnan tyşken negizgi kireşesinen ваşqa, qoroo-çajlьq kicine ucaska çeri воlot çana ezymdyk encisinde qoroo-çajlьq ucaskasьndaqь kemek carвasь, turaq yjy, azьqtьq malь, qanattuularь çana ajьl сагваlьq majda şajmandarь воlot.

8-statija. Kolxozdor eelegen çer alarqa aqısız çana sroksuz pajdalanuuqa, başqaca ajtqanda, tybolykko bekitilet.

9-statija. SSSR da ystomdyk qьluucu forma воlqon sotsialistik sistemadaqь сагва menen qatar çekece dьjqandardьn çana kustarlardьn өzynyn emgegine negizdelgen çana ваşqanьп emgegin eksploatatsijalaвај turqan majda çeke сагваqа zakon çol qojot.

10-statija. Graçdandardыn emgek kireşelerine çana çыjqantergenine, turaq yjyne çana kemek yj сагвазыпа, уј сагвазы menen çasalqa вијитатыпа, өзутаук кегектөөнүп çana опtojluqtun вијитагына воlqоп өзутаук епсі идиди, оşопи menen вігдеј, graçdandarдып çeke encisin murastoo идиди da zakon taraвыnan qorulat.

11-statija. SSSR dən carbaləq turmuşu qoomduq bajləqtə kəbəjtyynyn, emgekcilerdin materialdəq çana madanij dengelin tajbastan kətəryynyn, SSSR dən kəz qaranda bolbostuqun сың-doonun çana anan qorqoo çaramduuluqun kycətyynyn talam-

darьn kezdep, mamlekettik el сагва planь menen вelgilenet cana вадыttаlьпат.

12-statija. SSSR da emgek: "kim işteвese, al çeвejt" degen prinsip војипса, emgekke çaramduu ar віг graçdandыn mildeti çana namыs işi воlup sanalat.

SSSR da sotsializmdin: "ar kimden — апъп çaramduuluquna çaraşa, ar kimge — апъп emgegine çaraşa" degen prinsiві işke aşътыlat.

H B O L Y M

MAMLEKETTIK TYZYLYŞ

13-statija. Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzu — ten uquqtuu Sovettik Sotsialistik Respublikalardып ыqtыjarduu віrigişi negizinde tyzylgon sojuzduq mamleket:

Rossija Sovettik Federatsijalьq Sotsialistik Respublikasь, Ukraina Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Belorus Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Azerbajçan Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Gruzin Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Armen Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Tyrkmen Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Ozbek Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Taçik Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Qazaq Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Qazaq Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Qылары Sovettik Sotsialistik Respublikasь, Qылары Sovettik Sotsialistik Respublikasь.

- 14-statija. Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzunun qaramaqыna, өzynyn çoqorqu вijlik organdarы çana mamlekettik ваşqaruu organdarы arqыluu, tomonkylor kiret:
- a) el aralьq mamilelerde Sojuzdun өkyldygy, ваşqа mamleketter menen kelişimder tyzyy çana alardь векіtуу;
 - в) soquş çana tatuuluq maseleleri;

v) SSSR dan sostavana çana respublikalarda aluu;

g) SSSR dən Konstitutsijasənən atqarələşəna kontrolduk qəluu çana sojuzduq respublikalardən Konstitutsijasə SSSR dən Konstitutsijasəna çaraşa воluşun qamsəz qəluu;

d) sojuzduq respublikalar ortosundaqı cekterdin ozgortylyşyn

веkityy;

e) sojuzduq respublikalardыn sostavыnda çanы krajlar menen oblustardыn çana da avtonomijaluu çanы respublikalardыn tyzylyştөryn векітуу;

ç) SSSR dь qorqoonu ujuşturuu çana SSSR dьп вагdьq quralduu kvctərvnə cetekcilik qьluu:

z) mamlekettik monopolija negizindegi toşqo sooda;

i) mamleket qoopsuzduqun qoruu;

k) SSSR dan el carва plandaran dajandoo;

- 1) SSSR dьп вігіmdik mamlekettik виdçetin векіtyy çana da sojuzduq, respuвlikalьq çana çergiliktyy виdçetterdi tyzyy усуп tyşө turqan nalogdor men kireşelerdi векіtyy;
- m) çalpь sojuzduq maanisi ваг вапкаlar menen өпөг çajlьq çana ajьl сагвасьlьq mekemeler menen işqanalardь çana da soodalьq işqanalardь ваşqaruu;

n) transporttu çana вајlапьять ваяфагии;

- o) aqca çana kredit sistemasьna çetekcilik qыluu;
- p) mamlekettik qamsızdandıruunu ujuşturuu;

r) zajom aluu çana zajom beryy;

- s) çerden pajdalanuunun, oşonu menen Birdej, çerdin icindegi Bajlaqtardan, toqojlordon çana suulardan pajdalanuunun negizgi Baştamalaran dajandoo;
- t) aqartuu çana salamattaq saqtoo çaqanan negizgi baştamalarda dajandoo;
 - u) el carвa eseвinin вігіmdіk-sistemasьп ujuşturuu;
 - f) emgek tuuralu zakon сьојагиинин negizderin dajьndoo;
- x) sottun tyzylyşy çana sot işin çyrgyzyy çənyndə zakon сьqaruu; qьlmьş çana graçdandьq kodeksiler;
- ts) sojuzdun graçdandaqı tuuralu zakondor; sartqa elkelykterdyn uquqtara tuuralu zakondor;
 - c) amnistijalar tuuralu çalpь sojuzduq aktыlar сь qaruu.

15-statija. Sojuzduq respublikalardыn suvereniteti SSSR

Konstitutsijasanan 14-statijasanda korsotylgondor menen qana cektelgen. Bul cekterden tьşqагь ar віг Sojuzduq respublika mamlekettik Bijlikti oz Betince işke aşbrat. SSSR sojuzduq respublikalardыn suverendik ugugtaғыn gorujt.

16-statija. Ar віг Sojuzdug respublikanыn, anыn ветепсетукteryn eske ala turgan çana SSSR Konstitutsijasına tolug çaraşa

tyzylgen ezynyn Konstitutsijasь воют.

17-statija. Ar Bir Sojuzduq respublika yeyn SSSR dan oz erki menen сьојии идиоји sagtalat.

18-statija. Sojuzduq respublikalardan maguldugu bolmojunca, alardыn territorijasы өzgөrtylyy mymkyn emes.

19-statija. SSSR dьп zakondoru вагdьд sojuzdug respublikalardыn territorijalarыnda вігдеј kycke ee воlot.

20-statija. Sojuzduq respublikanan zakonu çalpa sojuzduq zakongo gajch kelse, calph sojuzdug zakon cyrot.

21-statija. SSSR graçdandarı yeyn birimdik sojuzduq graçdandborb dajandalat.

Sojuzduq respublikalardыn ar віг graçdanь SSSR dыn graçdanь Bolup sanalat.

22-statija. Rossija Sovettik Federatsijalog Sotsialistik Resривlіказь: Azovo-Cernomor, Бтааq-Сьодья, Ватья-Sівіг, Krasnojar, Tynçaq-Kavkaz krajlarınan; Voroneç, Chophs-Sibir, Gorkij, Batьsaь. Ivanov, Kalinin, Kirov, Kujвьsev, Kurskij, Leningrad, Moskva, Omskij, Orenburg, Saratov, Sverdlov, Severпьј, Stalingrad, Celjaвi, Jaroslav овlustагьпап; Tatar, Başqыrt, Dagistan, Burat-Mongol, Kabardin-Balqar, Qalmaq, Karel, Komь, Qыгыт, Marij, Mordva, Volgaвоји Nemisteri, Тупçaq-Osetin, Udmurt, Cecen-Inqus, Cuvas, Jaqut avtonomijaluu sovettik sotsialistik respublikalarunan; Adugej, Evrej; Qaracaj, Ojrot, Xakas, Cerkas avtonomijaluu овlustarьпап tyzylet.

23-statija. Ukraina Sovettik Sotsialistik Respublikasb Vinitskij, Dnepropetrovskij, Donetskij, Kijev, Odessa, Xarkov, Cernigov oblustarьпап çana Moldova Avtonomijaluu Sovettik Sot-

sialistik Respublikasьnan tyzylet.

24-statija. Azerbajçan Sovettik Sotsialistik Respublikasına Naxicivan Avtonomijaluu Sovettik Sotsialistik Respublikash çana Nagorno-Karabax avtonomijaluu oblusu kiret.

25-statija. Gruzin Sovettik Sotsialistik Respublikasьпа: Авхах ASSR, Adçar ASSR, Туşçаq-Osetin avtonomijaluu oblusu kiret.

26-statija. Өzвек Sovettik Sotsialistik Respublikasыna Qara Qalpaq ASSR kiret.

27-statija. Taçik Sovettik Sotsialistik Respublikasыna Тооluq-Badaxşan avtonomijaluu овlusu kiret.

28-statija. Qazaq Sovettik Sotsialistik Respublikasь: Aqtөвө Almatь, Сьорь Qazaqstan, Batь Qazaqstan, Qaraqandь, Qostanaj, Tyndyk-Qazaqstan, Tyştyk-Qazaqstan овlustагь пап tyzylet.

29-statija. Armen SSR пьп, Belorus SSR пьп, Тугктеп SSR пьп çana Qьгоры SSR пьп sostavьпda avtonomijaluu respublikalar çana da krajlar, oblustar çoq.

III В Ө L У М

SOVETTIK SOTSIALISTIK RESPUBLIKALAR SOJUZUNUN MAMLEKETTIK BIJLIGININ ÇOOJORQU ORGANDARЬ

30-statija. SSSR dьп mamlekettik віјlідіпіп çoqorqu organь SSSR dьп Ulu Soveti воlup sanalat.

31-statija. Konstitutsijanьп 14-statijasьпа çaraşa, Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzuna tijgen вагdьq uquqtar, SSSR dьп Ulu Sovetine esepker organdardьп— SSSR dьп Ulu Sovetinin Prezidiumunun, SSSR dьп El Komissarlar Sovetinin çana SSSR dьп El Komissariattarьпып kompetentsijasьпа Konstitutsija војипса кігвеј turqan воlqon son, alardь SSSR dьп Ulu Soveti işke аşьгаt.

32-statija. SSSR dьп zakon сь qaruu вijligi SSSR dьп çalan qana Ulu Soveti taraвьнан işke aşыгыlat.

33-statija. SSSR dьп Ulu Soveti eki palatadan—Sojuz Sovetinen çana Uluttar Sovetinen tyzylet.

34-statija. Sojuz Soveti SSSR graçdandarь taraвьпап, şajloo okrugtarь војипса, 300 min adamqa віг deputat погтазь

menen şajlanat.

35-statija. Uluttar Soveti SSSR dьп graçdandarь tarавьпап sojuzduq çana avtonomijaluu respublikalar, avtonomijaluu ов-lustar çana ulut okrugtarь војипса tөмөпку погма менеп şajlanat: ar віг sojuzduq respublikadan 25 deputattan, ar віг avtonomijaluu respublikadan 11 deputattan, ar віг avtonomijaluu oblustan 5 deputattan çana ar віг ulut okrugunan віг deputattan.

36-statija. SSSR dьп Ulu Soveti tөrt çьldьq srokko şajlanat.

37-statija. SSSR dьп Ulu Sovetinin eki palatasь: Sojuz Soveti çana Uluttar Soveti ten uquqtuu.

38-statija. Zakon coqaruu demilgesi Sojuz Soveti menen

Uluttar Sovetine Bir daraçada tijeşelyy.

39-statija. Zakon, eger al SSSR dыn Ulu Sovetinin eki раlatasынын аг вігінде çөнөкөј көрсуlук menen qавы аlыпsа,

векitilgen воlup eseptelet.

40-statija. SSSR dьп Ulu Soveti taraвьпап qaвы alьпqan zakondor sojuzduq respublikalardьп tilinde—SSSR dьп Ulu Sovetinin Prezidiumu toraqasьпьп çana sekretarьпьп qoldoru qojulup çarijalanat.

41-statija. Sojuz Sovetinin çana Uluttar Sovetinin sessija-

larь віг ивадtа вазtаlьр, віг ивадtа вуtet.

42-statija. Sojuz Soveti Sojuz Sovetinin tөгаодазып çапа апып екі огипвазагып şajlajt.

43-statija. Uluttar Soveti Uluttar Sovetinin toraqasın çana

anьn eki огипвазагьп şajlajt.

44-statija. Sojuz Sovetinin çana Uluttar Sovetinin tөга qаlarь tijeşelyy palatalardыn zasedanijasыna çetekcilik qыlыşat çana alardыn icki tartiвin ваş qагы şat.

45-statija. SSSR dьи Ulu Sovetinin eki palatasьпьи qoşmo zasedanijalarьи Sojuz Sovetinin çana Uluttar Sovetinin tөга qа-

larь kezmekteşip çyrgyzyşөt.

46-statija. SSSR dьп Ulu Sovetinin sessijalarьп SSSR dьп Ulu Sovetinin Prezidiumu сыьпа екі çolu сарыаt.

Kezekten tьsqarь sessijalardь SSSR dьп Ulu Sovetinin Prezi-

diumu ozynyn qaroosu bojunca, çe sojuzduq respublikalardın

вігоопуп talaвь војипса caqьrat.

47-statija. Sojuz Soveti menen Uluttar Soveti ortosunda kelişbegendik сьqsa, masele paritettik negizde tyzylgən maquldatьş komissijasьный сесуузуна вегіlет. Eger maquldatьş komissija maqulduq cecimge kelbese, çe анып сесімі palatalardын вігоон аlымындығыза, masele palatalarda ekinci çolu qaralat. Екі palatanыn maqulduq сесімі воlвофон иваqта SSSR дын Ulu Sovetinin Prezidiumu SSSR дын Ulu Sovetin taratыр çівегет да, çапь şajloolor дајындајт.

48-statija. SSSR dən Ulu Soveti eki palatanən qoşmo zasedanijasənda SSSR dən Ulu Sovetinin Prezidiumun şajlajt, апып sostavə SSSR dən Ulu Sovetinin Prezidiumunun təraqasənan, апып 11 огипвазағылап, Prezidiumdun sekretarылап çana Prezidiumdun sekretarылап çana Prezidiumdun sekretarылап çала Регей

diumdun 24 mycesynen tyzylet.

. SSSR dьп Ulu Sovetinin Prezidiumu өzynyn ваг**d**ьq işinde SSSR dьп Ulu Soveti aldьnda esepker.

49-statija. SSSR dьп Ulu Sovetinin Prezidiumu:

a) SSSR dьп Ulu Sovetinin sessijalarьп саqьгаt;

- в) çyryp turqan zakondorqo tujuntma вегеt, kөгsөtmөlөгdу сьqarat;
- v) SSSR Konstitutsijasьпьп 47-statijasь negizinde SSSR dьп Ulu Sovetin taratat çana çanь şajloolor dajьndajt;
- g) ezynyn demilgesi menen, çe sojuzduq respublikalardыn вігөөпуп talaвы војипса вуtкуl eldik suroo (referendum) çугgyzet;

d) SSSR dьn El Komissarlar Sovetinin çana sojuzduq respuвlikalardьn El Komissarlar Sovetterinin toqtomdorun çana виј-

ruqtarьn, eger alar zakonqo tuura kelbese, виzat;

- e) SSSR dьп Ulu Sovetinin sessijalarь arasьndaqь mezgilde, SSSR El Komissarlar Sovetinin tөгаqазьный qојиşи војинса, SSSR dьп ајгьт El Komissarlarыn qьzmattan возотир, alardы dajыndajt da, andan kijin, векітуу усуп SSSR dьп Ulu Sovetine kirgizet;
- ç) SSSR dьп ordenderi menen sьjlajt çana ardaqtuu naamdarьn qojot;
 - z) kecirim uquojun işke aşьrat;

- i) SSSR dən quraldun kyctorynyn çoqorqu komandaləqən dajəndajt çana almaştərat;
- k) SSSR dъп Ulu Sovetinin sessijalarь aralьqыndaqь mezgilde SSSR qa soquştuu qol saluu вою qalsa, çe agressijadan өz ага çardamdaşьр qorqonuşuu војипса tyzylgen el aralьq kelişim mildetterin atqaruu zarьl воюроп исигда, soquş avalыn çarijalajt;
 - I) çalpь, çe cekene moвilizatsijanь çarijalajt;
 - m) el aralıq kelişimderdi bekitet;
- n) SSSR dьn cet mamleketterdegi polnomocunduq өkyldөryn dajьndajt çana qajra саqьгьр alat;
- o) cet mamleketterden kelgen өzупуп aldыndaqы akkreditivdelgen diplomattыq өkyldөrdуп işenic qattarыn çana qajra саqыruu qattarыn qaвы alat.
- 50-statija. Sojuz Soveti çana Uluttar Soveti ar віг раlatапьп deputattarьпьп polnomocijalarьп tekşerip tura turqan mandat komissijasьп şajlaşat.

Palatanыn mandat komissijasыныn kirgizyy војинса, çe polпотосіјаны tuura taваt, çe ајгыт deputattardыn şajloosun kassatsija qыыşat.

51-statija. SSSR dьп Ulu Soveti, өzy zarьl dep tapqan kezde, ar віг masele tuuralu tergөө çana revizija komissijalarьп dajьndajt.

Bardaq mekemeler çana qazmat kişileri bul komissijalardan talaban orundooqo çana zaral bolqon material menen dokumentterdi alarqa beryygə mildettyy.

52-statija. SSSR dьп Ulu Sovetinin maqulduqu воlmojunca, SSSR dьп Ulu Sovetinin Sessijasь воlводоп mezgilde воlso, SSSR dьп Ulu Sovetinin Prezidiumunun maquldoosu воlmojunca, Ulu Sovetin deputatь sot çoopkerciligine da tartьваjt, qamaqqa da аlьпваjt.

53-statija. SSSR dьп Ulu Sovetinin polnomocijasь вуtкопdөп son, çe anь srokton murun taratqandan kijin, SSSR dьп çanь şajlanqan, Ulu Soveti taraвьпап SSSR dьп Ulu Sovetinin çanь Prezidiumu tyzylgenge dejre, SSSR dъп Sovetinin Prezidiumu ezynyn polnomocijasьn saqtap qala веret.

54-statija. SSSR dьп Ulu Sovetinin polnomocijasь вуtкопdо,

çe srokton murun taratыlsa, polnomocijasь вуtкоп, çe SSSR dыn Ulu Soveti taratыlqan kyndon kijin eki ajdan aşвaqan srok icinde SSSR dыn Ulu Sovetinin Prezidiumu çanы şajloolor dajındajt.

55-statija. SSSR dьп Ulu Sovetinin murunqu sostavьпьп Prezidiumu SSSR dьп çапь şajlanqan Ulu Sovetin, şajloodon

kijin Bir ajdan keciktirBej, caqbrat.

56-statija. SSSR dьп Ulu Soveti eki palataпьп qoşmo zasedanijasьnda SSSR dьп Өктөтуп— SSSR dьп El Komissarlar Sovetin tyzet.

IV B O L Y M

SOJUZDUQ RESPUBLIKALARDЫN MAMLEKETTIK BIJLIGININ ÇOOJORQU ORGANDARЫ

57-statija. Sojuzduq respublikanьп mamlekettik віјlіgіпіп çoqorqu organь Sojuzduq respublikanьп Ulu Soveti воlup sanalat.

58-statija. Sojuzduq respublikanun Ulu Soveti respublikanun graçdandaru tarabunan tert çulduq srokko sajlanat.

Okyldyktyn normasь sojuzduq respublikalardыn Konstitutsijalarь menen belgilenet.

- 59-statija. Sojuzduq respublikalardыn Ulu Soveti respublikanыn zakon сыqагоры вігдеп-віг огдаль воlup sanalat.
 - 60-statija. Sojuzduq respublikaпып Ulu Soveti:
- a) respublikanыn Konstitutsijasыn qabыl alat çana aqa SSSR dыn Konstitutsijasыnыn 16-statijasыna ыlajыq ozgortyylor kirgizet;
- в) өzynyn sostavыndaqы avtonomijaluu respublikalardыn Konstitutsijalarыn векіtet çana alardыn territorijasыныn cekterin веlgilejt;
 - v) respublikanın el carbacılın planın çana budçetin bekitet;
 - g) Sojuzduq respublikanьn sot organdarь taraвьпап kesil-

gen graçdandarqa amnistija quluu çana kecirim beryy uququ-

nan pajdalanat.

61-statija. Sojuzduq respublikanыn Ulu Soveti Sojuzduq respublikanыn Ulu Sovetinin Prezidiumun şajlajt, апып sostavыna Sojuzduq respublikanыn Ulu Sovetinin Prezidiumunun tөгаqазы, апып огипвазагlагы, Prezidiumdun sekretarы çana Sojuzduq respublikanыn Ulu Sovetinin Prezidiumunun mycolory kiret.

Sojuzduq respublikanьn Ulu Sovetinin Prezidiumunun polnomocijalarь Sojuzduq respublikanьn Konstitutsijasь menen вelgilenet.

62-statija. Zasedanijalardь аlьр вагии усуп, Sojuzduq respublikanьп Ulu Soveti өzупуп tөгаqазьп çana апьп огипва-sarlarьп şajlajt.

63-statija. Sojuzduq respublikanыn Ulu Soveti Sojuzduq respublikanыn Өкшөtуп — Sojuzduq respublikanыn El Komissarlar Sovetin—tyzet.

V B O L Y M

SOVETTIK SOTSIALISTIK RESPUBLIKALAR SOJUZUNUN MAMLEKETTIK BAŞQARUU ORGANDARЬ

64-statija. Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzunun mamlekettik bijliginin atqarqьс çana teskegic çoqorqu огдаль SSSR dьп El Komissarlar Soveti воluр sanalat.

65-statija. SSSR dьп El Komissarlar Soveti SSSR dьп Ulu Soveti aldьпda çooptuu çana aqa esepker, al emi Ulu Sovetiin sessijalarьпьп arasьпdaqь mezgilde SSSR dьп Ulu Sovetinin Prezidiumunun aldьпda çooptuu çana aqa esepker.

66-statija. SSSR dьп El Komissarlar Soveti, çyryp turqan zakondor negizinde çana alardы atqaruu ycyn, toqtomdor, вијицтаг сырагат çana alardыn atqarыlыşып tekşeret.

67-statija. SSSR dьп El Komissarlar Sovetinin toqtomdoru çana вијгицтагь SSSR dьп вагdьц territorijasьnda atqarьцица mildettyy.

68-statija. SSSR dьп El Komissarlar Soveti:

a) SSSR dьn çalpь sojuzduq çana sojuzduq-respublikalьq El Komissariattarьпьп çana өz qaramaqыndaqы ваşqa сагва, madanij mekemelerdin işin вiriktiret çana ваqыttajt;

в) el сагвасыво planь menen mamlekettik виdçetti işke аşьruu сөпүнөп çana kredittik-aqcalьq sistemanь сырдоо сөпүнөп

caralar keret;

v) qoomduq tartipti qamsьz qьluu çөnyndө, mamlekettin talamdarьn çaqtoo çana graçdandardьn uququn qoruu çөnyndө caralar kөгөt;

g) tьşqь mamleketter menen mamileleşyy сөпупөп çalpь се-

tekcilikti işke aşırat;

d) çыl sajыn сыпыды asker qыzmatыna саqыгыluucu graçdandar kontingentin вelgilejt, өlкөлүп quralduu kyctөгүлүп çаlры quruluşuna çetekcilik qыlat;

e) zarıl Bolgon ucurlarda carba, madanij çana qorgoo quruluşunun işteri çonyndo SSSR El Komissarlar Sovetinin aldında

atajьп Komitetterdi çana Başqь Başqarmalardь tyzet.

69-s tatija. SSSR El Komissarlar Soveti SSSR dыn kompetentsijasыna tijeşelyy ваşqагии çana carва tarmaqtarы војипса Sojuzduq respublikalardыn El Komissarlar Sovetterinin toqtomdorun çana вијгиqtarыn toqtotuuqa çana SSSR dыn El Komissarlarыnыn prikazdarыn çana nusqoolorun виzииqа иquqtuu.

70-statija. SSSR El Komissarlar Soveti SSSR den Ulu So-

veti taraвьпап tomonky sostavda tyzylot:

SSSR den El Komissarlar Sovetinin toraques;

SSSR dan El-Komissarlar Soveti teraqазынын orunваsarlarы;

SSSR den Mamlekettik plandoo komissijasenen teraqase;

Sovet kontrolu komissijasьный toraqasь;

SSSR dan El Komissarlara;

Dajardoo komitetinin toraqasь;

Iskusstvo işteri komitetinin tөгаqазь;

Çoqorqu mektep işteri komitetinin toraqası.

71-statija. SSSR dъп Ulu Soveti deputatъпъп вегдеп su-

roosuna SSSR Okmety, çe SSSR dьn El Komissarь 3 kynden aşваqan srokto, tijeşelyy palatada, ooz-eki çe qat çyzynde çooр вегууде mildetty.

72-statija. SSSR dьп El Komissarlarь, mamlekettik ваşqаruunun SSSR dьп kompetentsijasьna kiryycy tarmaqtarьna çetek-

cilik qыlat.

73-statija. SSSR dьп El Komissarlarь, çyryp turqan zakondordun çana SSSR dьп El Komissarlar Soveti toqtomdoru men вијгиqtагьный педіzinde çana alardы atqaruu ycyn, tijeşelyy El Komissariattarыный kompetentsijasы ceginde prikazdar çana nusqoolor сыqarat çana alardыn atqarыlыşыn tekşeret.

74-statija. SSSR dыn El Komissariattarь çe çalpь sojuzduq,

çe sojuzduq-respublikalıq bolup sanalat.

75-statija. Çalpь sojuzduq El Komissariattarь mamlekettik ваşqаruunun өzdөrупө tapşьrыlqan tarmaqыna SSSR dып вагдыq territorijasыnda çe tupadan-tuura өzdөrу, çe өzdөrу dajыndaqan

organdar arqыluu çetekcilik qыlat.

76-statija. Sojuzduq-respublikalыq El Komissariattarы mamlekettik ваşqагиинин өzdөгүнө tарşыгыlqан tarmaqtarына, çово qatarыnda, sojuzduq respublikalardыn atы ujqaş El Komissariattarы arqыluu çetekcilik qыlat çana SSSR dын Ulu Sovetinin Prezidiumu taraвынан векітіруусу tizme војинса, веlgіруу секtelgen sandaqы işqanalardы qana tuuradan-tuura ваşqarat.

77-statija. Çalpь sojuzduq El Komissariattarь tomondo-

kyler:

Qorqoo,
Shrtqh işter,
Thşqh sooda,
Çol qattaşuu,
Bajlanhş,
Suu transportu,
Oor ener çajlarh,
Qorqoo ener çajlarh.

78-statija. Sojuzduq-respublikalьq El Komissariattarь temendekyler:

Tamaq onor çajları, Çenil onor çajları,

Togoi ener cailars, Çer işteri, Dan çana mal sovxozdoru, Finanss, Icki sooda, Icki işter, Justitsija, Salamattug sagtoo.

VIBOLYM

SOJUZDUQ RESPUBLIKALARDЫN MAMLEKETTIK BASQARUU ORGANDARЬ

79-statija. Sojuzduq respublikanьп mamlekettik віјligin atqarqьс çana teskegic çoqorqu organь Sojuzduq respublikanьn

El Komissarlar Soveti Bolup sanalat.

80-statija. Sojuzduq respublikanьп El Komissarlar Soveti Sojuzduq respublikanьп Ulu Soveti aldыnda çooptuu çana aqa esepker, al emi Sojuzduq respuвlikanьп Ulu Sovetinin sessijalarьпьп arasьпdaqь mezgilde Sojuzduq respublikaпьп Sovetinin Prezidiumu aldında çooptuu çana aqa esepker.

81-statija. Sojuzduq respublikanьп El Komissarlar Soveti, SSSR menen Sojuzduq respublikanın çyryp turqan zakondorunun, SSSR den El Komissarlar Sovetinin toqtomdorunun, Bujruqtarьный negizinde çana alardы atqaruu ycyn, toqtomdor, виј-

ruqtar сыдагыр çana alardыn atqarыlыşып tekşeret.

82-statija. Sojuzduq respuвlikanьп El Komissarlar Soveti avtonomijaluu respublikalardыn El Komissarlar Sovetinin toqtomdorun çana вијгиqtarьn toqtotuuqa, krajlardьn, oвlustardьn çana avtonomijaluu oвlustardыn emgekciler deputattarь Sovetterinin atqarqьс komitetterinin cecimderin çana вијгиqtагьп виzии qa и quqtии.

83-statija. Sojuzduq respublikanьn El Komissarlar Soveti Sojuzduq respublikanьn Ulu Soveti taraвыnan tomonky sostavda tyzylot:

Sojuzduq respublikanьn El Komissarlar Sovetinin toraqasь; Тогадальн огипвазагlarь;

Mamlekettik plandoo komissijasьпьп toragasь;

El komissarlarьпап:

Tamaq onor çajları El komissarı;
Çenil onor çajları El Komissarı;
Toqoj onor çajları El Komissarı;
Çer işteri El Komissarı;
Dan çana mal sovxozdoru El Komissarı;
Finansı El Komissarı;
Icki sooda El Komissarı;
Icki işter El Komissarı;
Justitsija El Komissarı;
Salamattıq saqtoo El Komissarı;
Aqartuu El Komissarı;
Çergiliktyy onor çajlar El Komissarı;
Kommunaldıq carba El Komissarı;
Sotsialdıq qamsızdoo El Komissarı;
Dajardoo komitetinin upolnomocunu;

Iskusstva işteri ваşqаrmазьның пасаlпіді; Çаlpь sojuzduq El Komissariattarының upolnomocundarь.

84-statija. Sojuzduq respublikanın El Komissarları, mamlekettik başqaruunun Sojuzduq respublikanın kompetentsijasına kiryycy tarmaqtarına çetekcilik qılışat.

85-statija. Sojuzduq respublikanьn El Komissarlarь, SSSR dьn çana Sojuzduq respublikanьn zakondorunun, SSSR dьn çana Sojuzduq respublikanьn El Komissarlar Sovetinin toqtomdorunun, prikazdarьпьп, SSSR dьn sojuzduq-respublikalьq El Komissariattarь prikazdarьпьп, пизqoolorunun negizinde çana alardь atqaruu ycyn, tijeşelyy El Komissariattarьпьп kompetentsijasь ceginde prikazdar çana nusqoolor сьqагьзаt.

86-statija. Sojuzduq respublikanыn El Komissariattarь, çe

sojuzdug-respuslikalag, çe respuslikalag solup sanalat.

87-statija. Sojuzduq-respublikalьq El Komissariattarь, Sojuzduq respublikanьп El Komissarlar Sovetine da, SSSR dьп tijeşelyy sojuzduq-respublikalьq El Komissariatьпа da ва і і ір, тапіскеттік ва qагишпип өздөгупө tapşыты qап tarтаqыпа çetekcilik qы ы қараты.

88-statija. Respublikalьq El Komissariattarь, Sojuzduq respublikanьп El Komissarlarь Sovetine tupadan-tuura ва ijip mamlekettik ваşqагиипип өздөгүлө tapşығыlарап tarmaqыna

çetekcilik qыlыşаt.

VII B O L Y M

AVTONOMIJALUU SOVETTIK SOTSIALISTIK RESPUBLIKALARDAN MAMLEKETTIK BIJLIGININ ÇOOJORQU ORGANDARA

89-statija. Avtonomijaluu respublikanьn mamlekettik віјіginin çoqorqu organь — ASSR dьп Ulu Soveti воlup sanalat.

90-statija. Avtonomijaluu respublikanьn Ulu Soveti, Avtonomijaluu respublikanьn Konstitutsijasь dajьndaqan okyldyk norma војипса, respublikanьn graçdandarь taraвьпап tort çы-dьq srokko şajlanat.

91-statija. Avtonomijaluu respublikanыn Ulu Soveti ASSR

dьп zakon сьqаговс вігdеп-віг organь воlup sanalat.

92-statija. Ar віг Avtonomijaluu respublikanьn, апьп воtencelygyn eske ala turqan çana Sojuzduq respublikanьn Konstitutsijasьna toluq ьlajьqtalьр tyzylgen, ezynyn Konstitutsijasь воlot.

93-statija. Avtonomijaluu respublikanьп Ulu Soveti ozynyn Konstitutsijasьna ьlajьq, Avtonomijaluu respublikanьn Ulu

Sovetinin Prezidiumun şajlajt çana Avtonomijaluu respublikaпьп El Komissarlar Sovetin tyzet.

VIII BOLYM

MAMLEKETTIK BIJLIKTIN ÇERGILIKTYY ORGANDARЬ

94 - s t a t i j a. Krajlarda, oslustarda, avtonomijaluu oslustarda, okrugtarda, rajondordo, şaarlarda, selolordo (stanitsalarda, derevnjalarda, xutorlordo, quştaqtarda, ajuldarda) mamlekettik sijliktin organdaru—emgekciler deputattarunun Sovetteri solup sanalat.

95-statija. Emgekciler deputattarьпьп krajlьq, oвlustuq, avtonomijaluu oвlustardьq, okrugduq, rajonduq, şaardьq, selenijalьq (stanitsalьq, derevnjalьq, xutorluq, qьştaqtьq, ajьldьq) Sovetteri, tijeşelyy krajdьп, oвlustun, avtonomijaluu oвlustun, okrugdun, rajondun, şaardьп, selonun emgekcileri tarавьпап екі сыldьq srokko şajlanat.

96-statija. Emgekciler deputattarьпьп Sovetterine okyldyk погтаlагь sojuzduq respublikalardып Konstitutsijalarь menen

вelgilenet.

97-statija. Emgekciler deputattarьпьп Sovetteri ozdoryno ва ijgen ва qaruu organdarьпьп işine çetekcilik qыь şat, mamlekettik tartipti qoruunu, zakondordu saqtoonu çana graçdandardьп uquqtarьп qoruunu qamsьz qыь şat, çergiliktyy сагва çana madanijat quruluşuna çetekcilik qы şat, çergiliktyy висçetti dajыndaşat.

98-statija. Emgekciler deputattarьпьп Sovetteri SSSR dьп çana Sojuzduq respublikanьп zakondoru menen өzdөrупө вегіl-gen uquqtar ceginde cecimder сь qarь şat çana вијгиqtar вегіşet.

99-statija. Emgekciler deputattarьпьп krajlьq, oslustuq, avtonomijaluu oslustardьq, okrugduq, rajonduq, şaardьq çana ajьldьq Sovetterinin atqarqьс çana teskegic organdarь, emgek-

ciler taraвыnan şajlanqan atqarqыc komitetteri воluр sanalat. Komitettin sostavы teraqadan, апып огипвазаrlarыnan, sekretaгылап çana mycolorynon tyzylet.

100-statija. Kicireek çajlardaqь emgekciler deputattarьпып ајы-qьştaqtьq Sovetterinin atqаrqьс çana teskegic organь, sojuzduq respublikalardыn Konstitutsijalarыna ыlајыq, alar tarавыnan şajlanqan toraqa, апып огипвазагь çana sekretarы воlир sanalat.

101-statija. Emgekciler deputattarь Sovetterinin аtqаговс organdarь өzdөrүn şajlaqan emgekciler deputattarьпып Sovetine da, emgekciler deputattarьпып çoqoru turqan Sovetinin atqar-орьс огдапыпа da tupa-tuura esepker.

IX BOLYM

SOT ÇANA PROKURATURA

102-statija. SSSR dьп adildik sottuqu SSSR dьп Ulu Sotu, sojuzduq respublikalardьп Ulu Sottoru, krajlьq çana oblustuq sottor, avtonomijaluu respublikalardьп çana avtonomijaluu ов-lustardьп sottoru, okrugduq sottor, SSSR dьп Ulu Sovetinin веlgilөө војипса tyzylgөп, SSSR dьп atajьп sottoru çana el sottoru taraвьпап işke aşьтыlat.

103-statija. Bardьq sottordo işterdi qaroo, zakon taraвьпап atajь вelgilengenden вөlөк ucurlarda, el zasedatilderinin qatьşии menen işke aşьгыlat.

104-statija. SSSR den Ulu Sotu çoqorqu sot organe воlup sanalat. SSSR den çana sojuzduq respublikalarden sot organ-darыnen sottuq işterine kez saluu SSSR den Ulu Sotuna çyktelet.

105-statija. SSSR dьп Ulu Sotu çana SSSR dьп atajьп sottoru SSSR dьп Ulu Soveti tarавьпап веş çыldьq srokko şajlanat.

106-statija. Sojuzduq respublikalardыn Ulu Sottoru sojuzduq respublikalardыn Ulu Sovetteri tarавыпап веş çыldыq srokko şajlanat.

107-statija. Avtonomijaluu respublikalardыn Ulu Sottoru

avtonomijalьq respublikalardыn Ulu Sovetteri taraвыпап веş çыldыq srokko şajlanat.

108-statija. Krajlьq çana oblustuq sottor, avtonomijaluu oblustardьn sottoru, okrugduq sottor emgekciler deputattarьпы krajlьq, oblustuq çe okrugduq Sovetteri taraвьпап, çe avtonomijaluu oblustardьп emgekciler deputattarьпып Sovetteri taraвьпап веş çыdьq srokko şajlanat.

109-statija. El sottoru çalpь, tike çana ten şajloo uququ negizinde çaşығы doвuş вегуу menen rajondun graçdandarь taraвыnan ус çыldың srokko sailanat.

110-statija. Sot işteri sojuzduq, çe avtonomijaluu respublikalardan, çe avtonomijaluu oblustardan tilinde çyrgyzylet, al tildi bilbegen kişiler yeyn qotormocu arqaluu iştin materialdaramenen toluq taanaşuu çana da sotto ezynyn tilinde syjlee uququ qamsaz qalanat.

111-statija. SSSR den Bardeq sottorunda işterdi tekşeryy, egerde zakon tarabenan Başqaca qaralbaqan Bolso, aceq Bolot çana ajeptaluucuqa çaqtoo uququ qamsez qelenat.

112-statija. Sudijalar kөz qarandь emes çana zakonqo qana ваş ijişet.

113-statija. Bardьq El Komissariattarь çana alardыn qaramaqыndaqы mekemeler, oşonu menen вігдеј, qыzmattaqы ајгыт kişiler çana SSSR dыn graçdandarы taraвыnan zakondordun taq orundalыр turuşuna çoqorqu koz saluu işi SSSR dыn Prokuroruna çyktələt.

114-statija. SSSR dьп Prokuroru SSSR dьп Ulu Soveti taraвьпап çeti çыldьq srokko dajыndalat.

115-statija. Respublikalog, krajlog çana oblustuq prokurorlor çana da avtonomijaluu respublikalar menen avtonomijaluu
oblustardon prokurorloru SSSR Prokuroru tarabonan beş çoldog
srokko dajondaloşat.

116-statija. Okrugduq, rajonduq çana şaardьq prokurorlor sojuzduq respublikalardьп prokurorloru taraвьпап веş çьldьq srokko dajьndalьр, SSSR Prokuroru taraвьпап векitilet.

117-statija. Prokuratura organdarь, çergiliktyy organdardьп ес qајзьпьзьпа kez qarandь воlвоston, SSSR dьп Prokuroruna qana ваş ijip, ez funksijalarьп işke aşьгьşat.

XBOLYM

GRAÇDANDARDAN NEGIZGI UQUQTARA ÇANA MILDETTERI

118-statija. SSSR dbn graçdandarь emgekke uquqtuu, вақqаса ajtqanda, өzdөгүнүн emgeginin sanьпа çana sapatыпа çaraқа аqь tөlөнуудө garantijalanqan çumuş aluuqa uquqtuu.

Emgekke uquqtuuluq el carвasьnьп sotsialistik ujuşuşu menen, sovettik qoomdun өndyryş kyctərynyn tajвastan өзуşу menen, carвacыlыq krizisterdin воluş mymkyndygynyn çoq qыылықы çana çumuşsuzduqtun çojuluşu menen qamsыz qыылат.

119-statija. SSSR dьп graçdandarь dem aluuqa uquqtuu.

Dem aluuqa uquqtuuluq çumuşculardan Basamduu kopcylygy ycyn çumuş kynyn 7 saatqa cejin qasqartuu menen, çumuşcularqa çana qazmatcalarqa, alardan emgek aqalaran saqtap qalap, çal sajan dem alaş Beryyny dajandoo menen, emgekcilerge qazmat qaluu ycyn sanatorijalardan, dem aluu yjlorynyn, klubtardan ken tarmaqan Beryy menen qamsaz qalanat.

120-statija. SSSR dьп graçdandarь, qarьqanda, oorup qalqanda çana da emgekke çaramduuluqun çoqotqondo, materialdьq qamsьzdandьrыluuqa uquqtuu.

Bul uquq mamlekettin esesinen çumuşculardı çana qızmatcılardı sotsialdıq qamsızdandıruunu ken ercytyy menen, emgekcilerge tegin meditsinalıq çardam korsotyy menen, emgekcilerdin pajdalanışına kurorttordun ken tarmaqın beryy menen qamsız qılınat.

121-statija. SSSR dьп graçdandarь віlіт aluuqa uquqtuu. Bul uquq,çalpьqa mildettyy ваştоос віlіт aluu menen, віlіт aluunun, çoqorqu віlіт aluu qoşulup, tegin воluşu menen, çoqorqu mektepterde oquuculardы вазытици көрсуlудуно mamlekettik stipendijalar вегуу sistemasь menen, mektepterde ene tilinde oqutuu menen, zoottordo, sovxozdordo, maşina-traktor stansijalarında çana kolxozdordo emgekcilerdin өndyryştyk, texnikalın çana agronomijalın oquuların tegin ujuşturuu menen qamsız qыlыnat.

122-statija. Ajaldarqa SSSR da carbachleq, mamlekettik, madanij çana qoomduq-sajase turmuştun bardeq çaqenan erkekter menen ten uquq berilet.

Ajaldardan bul uquqtaranan işke aşaralaş mymkyndygy ajaldarqa emgek qaluuqa, emgek aqa aluuqa, dem aluuqa, sotsialdaq qamsazdandaruuqa çana bilim aluuqa erkekter menen birdej uquq beryy menen, enenin çana balanan talaman mamlekettik qoruu menen, bojunda bar kezinde ajalqa, emgek aqasan saqtap qalap, dem alaş beryy menen, torot yjlorynyn, baldar jaslilerinin çana baldar baqcalaranan ken tarmaqa menen qamsaz qalanat.

123-statija. SSSR graçdandarыnыn, alardыn ulutuna çana rasasыna qaraвastan, сагвасыыq, mamlekettik, madanij çana qoomduq-sajasы turmuştun вагды çaqыnan ten uquqtuuluqu keвelвes zakon воluр sanalat.

Graçdandardən uquqtarən tike çe qəjər tyrdə cektəənyn, çe, qajta, graçdandardən, rasaləq çana uluttuq çaqına qarap, tike çe qəjər tyrdə artəqcələqtarən belgiləənyn qajsənəsə qana bolbosun, oşoqo barabar, rasaləq çe uluttuq artəqcələqtə, çe kərə albastəqtə çana tensinbəəny ygyttəənyn bardəqə zakon menen çazalanat.

124-statija. Graçdandardыn sырыпши-sырыпвоо erkindigin qamsыz qыluu maqsatыnda SSSR da din огипdагы mamleketten çana mektep din orundarыnan асыгатыlqan. Din adaтып огип-dooqo çana dinge qarşы удуттөөдө вагды graçdandar eriktyy dep taanыlat.

125-statija. Emgekcilerdin talamdarьna ьlajьq çana sotsialistik quruluştu сьпdоо maqsatьnda SSSR dьп graçdandarьna tөмөпкуlөг zakon menen garantija qыылат:

- a) soz erkindigi;
- в) ваsma sez erkindigi;
- v) çıjnalıştar çana mitingeler erkindigi;

g) kəcələrdə qoomduq çyrgyndyktərdyn çana demonstratsijalardan erkindigi.

Graçdandardın bul uquqtarı, emgekcilerge çana alardın ujumdarına basmaqanalardı, qaqaz zapastarın, qoomduq imarattarın, kocolordy, bajlanış qaraçattarın çana alardı işke aşırını yeyn kerek bolqon başqa materialdıq şarttardı beryy menen qamsız qılınat.

126-statija. Emgekcilerdin talamdarьna çaraşa çana elder kөрсуlудунун иjuşturuu çaqьпап өz işkerdigin çana sajasь aktivtyylудуп өгсутуу maqsatьnda, qoomduq ujumdarqa — profsojuzdarqa, kooperativdik вігіктеlerge, çaştar ujumdarьпа, sporttuq çana qorqoo ujumdarьпа, madanij, texnikalьq çana ilim qoomdoruna вігідізуу uququ SSSR dьп graçdandarьпа qamsьz qьlьпат; çumuşcu тавьпьп qatarьпап çana emgekcilerdin ваşqa qatmarlarьпап сьqqan en aktivtyy çana estyy graçdandar, sotsialistik quruluştun сыңдаlьзь çana өпудузу усуп emgekcilerdin kyrөşyndө alardыn aldыңаь qatardaqы otrjadы воlqoп çana emgekcilerdin qoomduq da, mamlekettik da ujumdarыпы вагдырында çetekci jadro воlqoп Bytkyl Sojuzduq котыны вагдырында çetekci partijaqa вігідізет.

127-statija. SSSR dьп graçdandarьпып өz ваşыпа ес kimdin tijвestigi qamsыz qыыпаt. Sottun toqtomu, çe prokurordun sanksijasы воlmojunca, ес kim qamaqqa alыпваjt.

128-statija. Graçdandardыn yj-çajыna ec kimdin tijвestigi çana өz ara çazыşuulardыn çaşыrыndыqы zakon menen qorulat.

129-statija. Emgekcilerdin talamdarыn çaqtaqanы усуп, çe ilim işi усуп, çe ulut-воştonduq kyrөşy усуп quuquntuq-talqan sытtqы eldik graçdandarqa SSSR sыjыnt uququn вегеt.

130-statija. SSSR dьп аг віг graçdanь Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzunun Konstitutsijasьп orundooqo, zakondordu orundooqo, emgek tartibin saqtooqo, qoomduq mildetke aq neettik menen qarooqo, sotsialistik вігікте çaşoonun егеçelerin qadьrdooqo mildettyy.

131 - statija. SSSR dьn ar віг graçdanь qoomduq, sotsialistik mylkty sovettik tyzylystyn ь jьq çana qol tijвes negizi qatarьn-da, rodina ваjlьфьпьп çana quватьпьп виlафь qatarьnda, вуь

kyl emgekcilerdin ooqattuu çana madanijattuu turmuşunun виlадь qatarыnda saqtooqo çana сылдооqo mildettyy.

Qoomduq, sotsialistik mylkko qol salqan kişiler eldin duş-

manь воlир sanalat.

132-statija. Çalpь askerdik mildet zakon воlup sanalat. Çитиşси-Dьjqan Qьzьl Агтіјазьпdаорь askerdik оргтаt — SSSR graçdandarьпъп ardaqtuu mildeti.

133-statija. Ata mekendi saqtoo — SSSR dып аг віг graç-

danьпьп ьјьд mildeti.

Rodinaqa cьqqьпсыь qqыи — anttы визии, duşmandar tarавыла өтуу, mamlekettin soquş kycyno zыjan keltiryy, şpionduq qыни ең oor qastыq qыlqandыq qatarыnda zakon војипса ең qatuu tyrdo çazalanat.

XIBOLYM

SAJLOO SISTEMASЬ

134-statija. Emgekcilerdin вагдьд Sovetterine — SSSR dьп Ulu Sovetine, sojuzduq respublikalardьп Ulu Sovetterine, emgekciler deputattarьпып krajlьд çana oblustuq Sovetterine, avtonomijaluu oblustardып ulu Sovetterine, avtonomijaluu oblustardып emgekciler deputattarьпып Sovetterine, emgekciler deputattarьпып okrugduq, rajonduq, şaardыq çana seloluq (stanitsalыq, derevnjalыq, хитогіиц, qыştaqтың, аjыldың) Sovetterine deputattar şajloolor şajloocular tarавыпап çalры, teң çana tike şajloo uququ negizinde çaşығып dobuş beryy menen çyrgyzylet.

135-statija. Deputattardь şajloolor çalрь воluр sanalat: SSSR dьп 18 çasqa tolqon ваrdьq graçdandarь, өzynyn qajsь rasadan çana qajsь uluttan ekendigine, qajsь dinde ekendigine, alqan віlішіліп daraçasьпа, oturuqtuuluquna, ata tegine, mylk

çaqına çana etkendegy işterine qarabastan, deputattardı şajlooqo qatışuuğa çana şajlanuuğa uquqtuu; aqıldan ajrılgandar çana sot tarabınan kesilip, şajloo uquğunan ajrılgandar buğa kirbejt.

136-statija. Deputattardь şajloo ten воlup sanalat: ar віг graçdan віг qana doвuşqa ee воlot; вагdьq graçdandar şajloo-lorqo ten negizde qatьşat.

137-statija. Ajaldar şajloo çana şajlanuu uququnan erkek-

ter menen ten pajdalanışat.

138-statija. Qьzьl Armijadaqь graçdandar şajloo çana şajlanuu uququnan вагdьq graçdandar menen ten pajdalanьşat.

139-statija. Deputattardь şajloolor tike воlup sanalat: emgekciler deputattarьпьп аjьldьq çana şaardьq sovetinen tartьр, SSSR dьп Ulu Sovetine dejre, emgekciler deputattarьпьп вагdьq Sovetterine şajloo tike şajloo çolu menen graçdandar tarавьпап tupa-tuura çyrgyzylet.

140-statija. Deputattardь şajloo иваорында дови вегуу сазығы воют.

141-statija. Kandidattar, şajloo kezinde, şajloo okrugdarь Bojunca kersetylet.

Kandidattardь korsotyy uququ qoomduq ujumdarqa çana emgekcilerdin qoomdoruna: kommunistik partija ujumdarьna, profsojuzdarqa, kooperativderge, çaştardыn ujumdarыna, madanij qoomdorqo qamsыz qыыnat.

142-statija. Ar віг deputat ezynyn işinen çana emgekcilerdin deputattarь Sovetinin işinen, şajloocular aldыnda eseр вегууде mildettyy çana şajlooculardыn көрсуlудунун сесіті војинса qajsы иваqta воlsо da, zakon menen вelgilengen tartipte qajta саqытыры аlынықы туткуп.

XII B O L Y M

GERB, ÇELEK, BORBOR

143-statija. Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzunun mamlekettik gerbi—kyn пигипип icine tartыlqan çana maşaqtar menen çeektelgen çer şагыпып betindegi oroq menen balqadan tyzylet, апып вагды sojuzduq respublikalarдып tilderinde: "Вутку! өlкөlөгдуп proletarlarы, birikkile!" degen çazuusu bolot. Gerbdin tөвөзүлдө веş вигстии çынды ваг.

144-s t a t i j г. Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzunun mamlekettik çelegi: qьzы polotnodon воlup, апьп завьпа çаqьп ystynky вигсинда altып огоqtип çana altып ваlqапып syrettery воlot, alarдып ystynde altып qыгара menen çeektelgen вез вигстиц qьzы çыдых воlот. Çelektin eni uzunduquna qaraqanda 1:2.

145 - statija. Sovettik Sotsialistik Respublikalar Sojuzunun Вогвоги — Moskva şaarь воlup sanalat.

XIII B O L Y M

KONSTITUTSIJANЬ OZGORTYY TARTIBI

146-statija. SSSR dьп Konstitutsijasь SSSR dьп Ulu Sovetinin ar qajsь palatasьпdафь doвuştardьп ²/₃ den kem emes kөрсуlуду taraвьпап qaвы alьпфап сесіті војипса фапа өzgөrtylet.

Moskva, Kreml. 5 dekabr 1936 ç.

ОГИЗ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫХ ИСКУССТВ

Оформленяе художника Б. Б. Титова, Технический редактор М. П. Спирющков Уполном. Главлита № Б-23241. Изогиз № 8921. Заказ № 324. Стат. формат 73 × 104 см. Об'ем 20 печ. листов. Тираж 5000 экз. Сдано в набор 26/IV 1937 г. Подписано к печати 5/VIII 1937 г.

17-я ф-ка нац. книги ОГИЗа РСФСР треста "Полиграфкинга" Москва, Шлюзов. наб., д. 10.

исправления:

страница	строка	напечатано	должно быть
21 95 100 113 114 225 241	19-я сверху 1-я 2-я 8-я снизу 5-я 12-я 11-я сверху	Cobeta SSSI katibingen emakcilarin FARIL qujidaq DAVLATI	COBETOB SSRI katibinden əməkcilərin FƏSIL qujidaqi DAVLATÎ
248 255 258 275	13-я 2-я 2-я снизу 6-я сверху	ITTIFOQI DAVLATI stipendijahoj nemsee	ITTIFOQĪ DAVLATĪ stipendijahoji nemese

